

---

Vergaderjaar 2002–2003

---

**28 880**

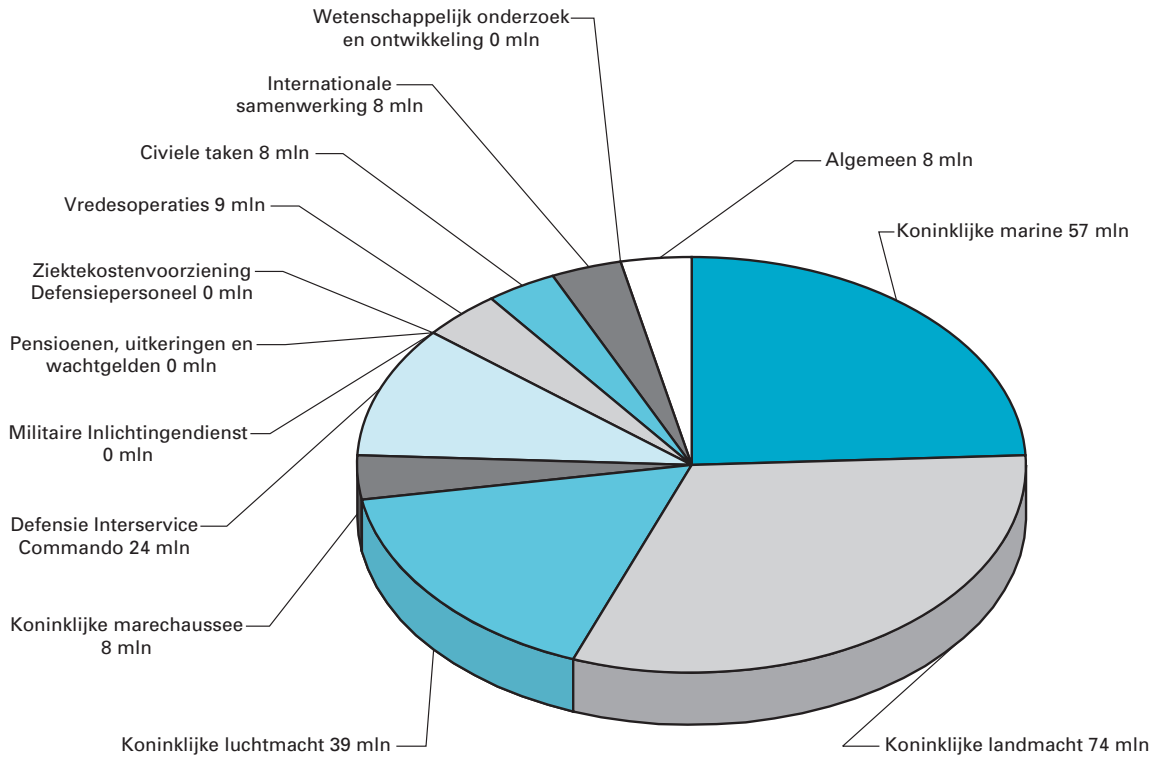
**Jaarverslagen over het jaar 2002**

**Nr. 22**

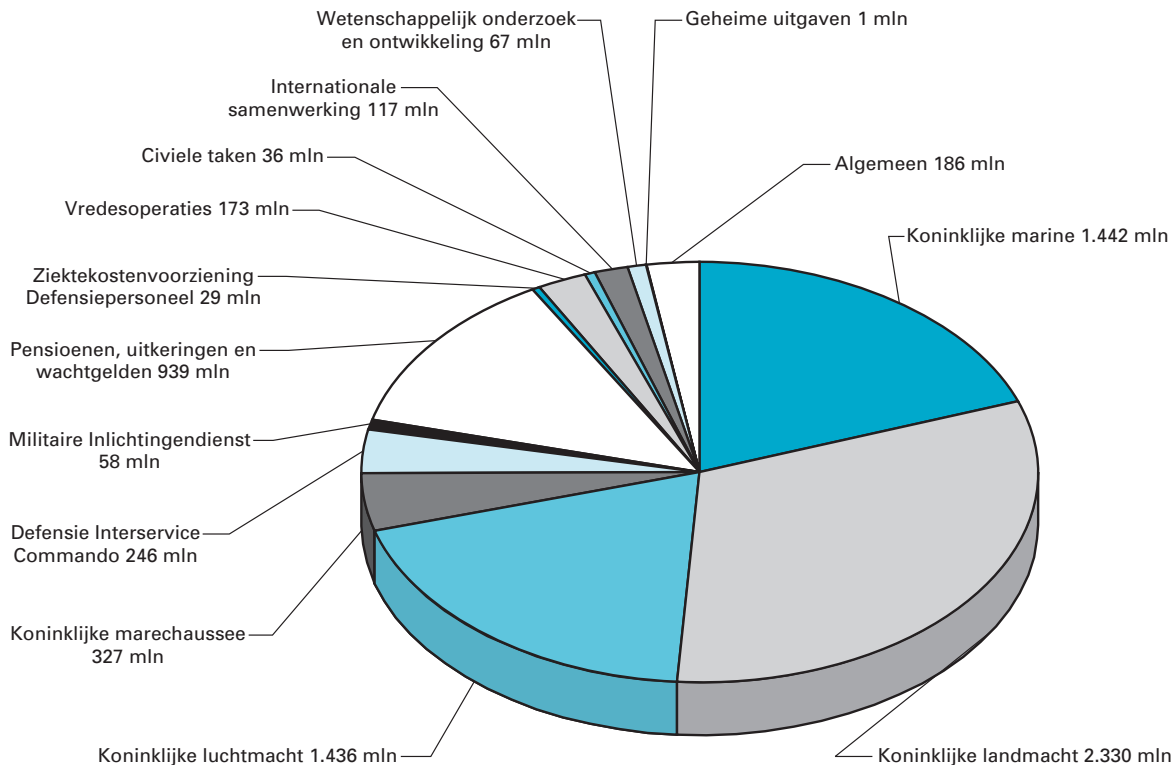
**JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN DEFENSIE (X)**  
Aangeboden 21 mei 2003



## Gerealiseerde ontvangsten 2002



## Gerealiseerde uitgaven 2002





<b>INHOUDSOPGAVE</b>		<b>blz.</b>
<b>A.</b>	<b>Algemeen</b>	<b>6</b>
1.	Voorwoord	6
2.	Dechargeverlening	8
3.	Leeswijzer	11
<b>B.</b>	<b>Beleidsverslag</b>	<b>15</b>
4.	Beleidsprioriteiten	15
5.	Beleidsartikelen	32
6.	Niet-beleidsartikelen	151
7.	Bedrijfsvoering	158
8.	Toezietsrelaties	165
<b>C.</b>	<b>Jaarrekening</b>	<b>166</b>
9.	Verantwoordingsstaten	166
	9.1. De verantwoordingsstaat van het Ministerie van Defensie	166
	9.2. De samenvattende verantwoordingsstaat van de baten-lastendiensten	167
10.	Financiële toelichting bij de verantwoordingsstaten	168
	10.1. Toelichting bij de beleidsartikelen	168
	10.2. Toelichting bij de niet-beleidsartikelen	205
	10.3. Toelichting bij de baten-lastendiensten	210
11.	Bijlage 1: Verdiepingsbijlage	238
12.	Bijlage 2: Aanbevelingen Algemene Rekenkamer	246
13.	Bijlage 3: Ramingskengetallen	248
14.	Bijlage 4: Saldibalans	266
15.	Bijlage 5: Lijst van afkortingen	282

## **A. ALGEMEEN**

### **1. VOORWOORD**

Hierbij bied ik u het departementale jaarverslag over 2002 aan. In dit jaarverslag maakt Defensie, volgens de regels van de beleidsverantwoording, inzichtelijk in hoeverre eerder aangekondigde doelen zijn bereikt en welke financiële gevolgen daaraan verbonden waren.

De werkzaamheden van Defensie zijn te herleiden tot haar drie hoofdtaken, te weten verdediging van het bondgenootschappelijk grondgebied, inzet ten behoeve van crisisbeheersingsoperaties en verlening van bijstand aan civiele instanties. De werving van personeel, de aanschaf van materieel, de opleiding van nieuwe rekruten en de oefening van operationele eenheden – kortom de gehele bedrijfsvoering van Defensie – zijn erop gericht de krijgsmacht gereed te houden voor al deze hoofdtaken.

De meest zichtbare activiteit van de krijgsmacht is de inzet van militairen in een crisisgebied of tijdens een gewapend conflict. In het jaar 2002 zijn duizenden Nederlandse militairen uitgezonden. Niet alleen op de Balkan, maar ook in Afghanistan en in het kader van de internationale strijd tegen het terrorisme namen Nederlandse militairen deel aan diverse operaties. Zij vormden daarmee een onmisbare bouwsteen voor het vredes- en wederopbouwproces in verschillende landen en leverden een noodzakelijke bijdrage aan de bestrijding van het internationaal terrorisme. Het hoge inzetniveau van het afgelopen jaar onderstreept de blijvende behoefte aan een goed getrainde en goed uitgeruste krijgsmacht. Gelet op de actuele internationale ontwikkelingen, waarin het onderscheid tussen interne en externe veiligheid verder vervaagt, zal deze behoefte in de toekomst niet minder worden.

Het departementale jaarverslag is als volgt ingedeeld. Allereerst wordt ingegaan op de beleidsprioriteiten. Het gaat daarbij om een overzicht van de speerpunten van het defensiebeleid en de wijze waarop daaraan uitvoering is gegeven. Vervolgens wordt per beleidsartikel van de begroting meer in detail verantwoording afgelegd. Daarbij wordt gebruik gemaakt van doelstellingenmatrices. Volgens de regels van het VBTB betreft dit document een zogenaamd «uitzonderingsverslag». Dit betekent dat per beleidsartikel slechts wordt toegelicht wat afwijkt van de voornemens.

De operationele gereedheid van de eenheden was over het algemeen voldoende. In dit jaarverslag wordt echter bij sommige onderdelen vermeld dat de operationele gereedheid onder druk stond. Voor een deel is dat een gevolg van het reeds vermelde hoge inzetniveau van de krijgsmacht. Daardoor konden sommige onderdelen hun reguliere oefen- en trainingsprogramma's niet geheel doorlopen. Daarnaast zijn er ook financiële redenen aanwijsbaar. De kosten voor de materiële en de personele exploitatie zijn namelijk gestegen, wat de investeringen onder druk heeft gezet. Hierdoor moesten delen van de oefenprogramma's worden versoberd.

Tot slot wil ik vermelden dat de beleidsvoering van de defensieorganisatie verder werd verbeterd. De interne processen werden verder aangepast aan de eisen van VBTB.

De Minister van Defensie,

H. G. J. Kamp

## 2. DECHARGEVERLENING

### ***Verzoek tot dechargeverlening van de Minister van Defensie aan de Voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.***

Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Defensie decharge te verlenen over het in het jaar 2002 gevoerde financiële beheer met betrekking tot de uitvoering van de begroting van het Ministerie van Defensie.

Ten behoeve van de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening is door de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 82 van de Comptabiliteitswet 2001 een rapport opgesteld van haar bevindingen en haar oordeel met betrekking tot:

- a. het gevoerde financieel en materieelbeheer;
- b. de ten behoeve van dat beheer bijgehouden administraties;
- c. de financiële informatie in de jaarverslagen;
- d. de departementale saldibalansen;
- e. de totstandkoming van de informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;
- f. de in het jaarverslag opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;

van het Ministerie van Defensie. Dit rapport wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden.

Bij het besluit tot dechargeverlening dienen, naast het onderhavige jaarverslag en het hierboven genoemde rapport van de Algemene Rekenkamer, de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken te worden betrokken:

- a. het Financieel Jaarverslag van het Rijk over 2002; dit jaarverslag wordt separaat aangeboden.
- b. de slotwet van het Ministerie van Defensie over het jaar 2002; deze slotwet is als afzonderlijk kamerstuk aangeboden,

het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen;

- c. Het rapport van de Algemene Rekenkamer over het jaar 2002 met betrekking tot de onderzoeken, bedoeld in artikel 83 van de Comptabiliteitswet 2001. Dit rapport, dat betrekking heeft op het onderzoek van de centrale administratie van 's Rijks schatkist en van het Financieel Jaarverslag van het Rijk, wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aangeboden.
- d. De verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot de in het Financieel Jaarverslag van het Rijk over 2002 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten van het Rijk over 2002 alsmede met betrekking tot de Saldibalans van het Rijk over 2002 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 84, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001);



het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

Ten behoeve van het politieke oordeel dat door middel van een besluit tot dechargeverlening wordt uitgesproken, is het van belang mee te wegen dat de ondergetekende samen met staatssecretaris C. van der Knaap vanaf 13 december 2002 de zorg voor het financieel beheer van het Ministerie van Defensie op zich heeft genomen.

De Minister van Defensie,  
H. G. J. Kamp

mede namens

De Staatssecretaris van Defensie,  
C. van der Knaap

**Dechargeverlening door de Tweede Kamer**

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van (datum):

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Naam:

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen aantekening door de voorzitter van de Tweede Kamer, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

**Dechargeverlening door de Eerste Kamer**

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van:

(datum) .....

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Naam:

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen aantekening door de voorzitter van de Eerste Kamer, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

### 3. LEESWIJZER

#### Opzet jaarverslag

Met ingang van het begrotingsjaar 2002 wordt, in lijn met het project Van Beleidsbegroting Tot Beleidsverantwoording (VBTB), beleidsmatig verantwoord. Dat wil zeggen dat antwoord wordt gegeven op de vragen «Hebben we bereikt wat we ons hadden voorgenomen?», «Hebben we daarvoor gedaan wat we dachten te moeten doen?» en «Heeft het gekost wat we dachten dat het zou kosten?». In mei 2003 wordt daarom in aansluiting op de beleidsbegroting 2002 de beleidsverantwoording over dat jaar ingediend, het «Departementaal jaarverslag».

Het departementaal jaarverslag 2002 sluit aan bij de geformuleerde uitgangspunten in de regeringsnota VBTB, de Comptabiliteitswet 2001 en de in de VBTB begroting 2002 gehanteerde begrotingsindeling. De uitgangspunten van de begroting 2002 op het gebied van doelstellingen, activiteiten en middelen vormen tevens de uitgangspositie voor de inrichting van dit jaarverslag nieuwe stijl.

Het jaarverslag bestaat naast deze leeswijzer, uit het voorwoord van de minister, de dechargeverlening, het beleidsverslag en de jaarrekening. De kern van het jaarverslag wordt gevormd door het beleidsverslag. Hierin wordt met name aandacht besteed aan de drie algemene beleidsdoelstellingen van Defensie, de aansluiting met de beleidsartikelen en de beleidsprioriteiten zoals deze voor 2002 zijn geformuleerd, inclusief de beleidsprioriteit «terrorismebestrijding», die naar aanleiding van de aanslagen van 11 september 2001 op de agenda is gezet. De gehanteerde begrotingsindeling in dit jaarverslag is gebaseerd op de begroting voor 2002 en bevat 12 beleidsartikelen en 3 niet-beleidsartikelen. Deze indeling is naderhand geëvalueerd en aangepast. De artikelen 06 «Militaire Inlichtingen Dienst», 07 «Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel», 08 «Pensioenen, uitkeringen en wachtgeld» en 12 «Wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling» worden alleen in dit jaarverslag nog als separaat beleidsartikel verantwoord, waarbij zoveel mogelijk invulling is gegeven aan de hieraan gestelde eisen.

Ook wordt in het beleidsverslag aandacht besteed aan de bedrijfsvoering. De «Mededeling Bedrijfsvoering» verschaft inzicht in de kwaliteit van de bedrijfsvoering en doet een uitspraak over de mate waarin de bedrijfsprocessen van Defensie worden beheerst. Zoals aangegeven in de begroting 2003 is het streven om in 2004 te kunnen beschikken over kwaliteitseisen voor de gehele bedrijfsvoering (sturing en beheersing, primaire en ondersteunende processen). De in dit jaarverslag 2002 opgenomen mededeling beperkt zich nog tot een aantal ondersteunende processen. De mededeling over de bedrijfsvoering is ingebed in de plannings- en controlcyclus en gebaseerd op deelmededelingen van de bevelhebbers, de commandant-Dico, de plaatsvervangend secretaris-generaal en de Chef defensiestaf. Verder verstrekt de bedrijfsvoeringsparagraaf informatie over een aantal specifieke bedrijfsvoeringsthema's zoals de implementatie van VBTB, financieel- en materieelbeheer, de informatievoorziening, competitieve dienstverlening, de invoering van het eigentijds begrotingsstelsel, uitbesteding DTO/oprichting DICTU en ruimtelijke ordening en milieu.

In de jaarrekening worden de verantwoordingsstaten, de artikelsgewijze toelichtingen en de verantwoordingen van de baten-lastendiensten DTO en DGW&T gepresenteerd.

### **Groeiparaagraaf jaarverslag**

Het opgestelde jaarverslag 2002 is gebaseerd op de in de begroting 2002 geformuleerde uitgangspunten (doelstellingen, activiteiten en middelen). In de begroting 2002 was een aantal zaken niet volledig uitgewerkt omdat ontwikkeling hiervan nog niet was afgerond. Deze ontwikkelingen zijn benoemd in de VBTB-groeiparaagrafen bij de begroting 2002. Invulling van de VBTB-groeiparaagrafen leidt tot verdere verbetering van het inzicht van de relatie tussen doelstellingen, activiteiten en middelen. In de bedrijfsvoeringsparaagraaf is aangegeven welke activiteiten zijn uitgevoerd en welke resultaten met VBTB zijn bereikt in 2002.

In de Comptabiliteitswet 2001 zijn slechts ten dele eisen geformuleerd voor de betrouwbaarheid van de in het jaarverslag opgenomen gegevens. De betrouwbaarheidseisen voor de financiële gegevens in het jaarverslag zijn ten opzichte van de Comptabiliteitswet 1976 niet gewijzigd. De niet-financiële informatie zoals deze in het beleidsverslag is opgenomen moet, conform de Comptabiliteitswet 2001, op een deugdelijke wijze totstandkomen en aan daaraan te stellen kwaliteitsnormen voldoen. De verdere invulling van deze eis is afhankelijk van de ontwikkeling van een kwalitatief normenkader voor de niet-financiële informatie. Om de betrouwbaarheid van de in het jaarverslag opgenomen niet-financiële informatie te kunnen waarborgen wordt bij Defensie zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een standaard begrippenlijst, van een standaard procesmodel, van systemen van reguliere prestatiegegevens en van het toepassen van audits naar de kwaliteit van de informatievoorziening.

### **Wijze van toelichten**

Het jaarverslag 2002 heeft ten dele het karakter van een uitzonderingsrapportage. Dit houdt in dat slechts aanvullende informatie is opgenomen als sprake is van substantiële afwijkingen ten opzichte van de in de begroting geformuleerde te bereiken doelstellingen, de te verrichten activiteiten en de hiervoor aan te wenden financiële middelen.

Indien zich gedurende 2002 bijzonderheden hebben voorgedaan ten aanzien van de realisatie van de doelstellingen dan wel dat doelstellingen niet volledig zijn gerealiseerd, dan wordt dit expliciet in het jaarverslag weergegeven met behulp van het  $\Delta$  symbool, gevolgd door een toelichting. Hiermee wordt inzicht gegeven in de realisatie van de doelstellingen, de oorzaken van eventuele afwijkingen en de als gevolg hiervan te treffen maatregelen. Indien sprake is van beleidsmatige afwijkingen in de activiteiten of in de uitgaven, dan wordt dit in het jaarverslag toegelicht, met aandacht voor de oorzaken, de consequenties voor de realisatie van de doelstellingen en de eventueel te treffen maatregelen. De afwijkingen tussen begroting en realisatie bij de financiële middelen worden onderverdeeld in technische en beleidsmatige afwijkingen. De technische afwijkingen betreffen bijvoorbeeld mutaties als gevolg van loon- en prijsbijstelling en verschuivingen tussen artikelonderdelen en hebben geen direct verband met de realisatie van de geformuleerde doelstellingen. Deze relatie bestaat wel bij de beleidsmatige afwijkingen die het gevolg zijn van tussentijds opgekomen beleidsprioriteiten, zoals bij- voorbeeld terrorismebestrijding.

## **Budgettaire gevolgen van het beleid**

In deze eerste beleidsverantwoording is bij de overzichten «Budgettaire gevolgen van het beleid», niet gekozen voor het door Financiën toegestane groeimodel. Dit betekent dat de realisatiegegevens zich niet beperken tot de jaren 2001 en 2002, maar dat ook de realisatiegegevens over de jaren 1998, 1999 en 2000 zijn opgenomen. Hierbij is getracht om de consistentie in de cijfers over de jaren zoveel mogelijk in stand te houden. Zo zijn hiertoe bij de drie grootste krijgsmachtdelen de uitgaven en ontvangsten met betrekking tot de civiele taken (Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba, Kustwacht Nederland, Explosievenopruiming en Hulp aan civiele overheden) geëlimineerd en onder het beleidsartikel «Civiele taken» opgenomen. Voor wat betreft de uitgaven is, gezien de verwevenheid van een deel van deze uitgaven (met name de Kustwacht Nederland en de Explosievenopruiming), een «extrapolatie» toegepast op basis van de realisatiecijfers over het begrotingsjaar 2000.

## **Toelichting verschillen**

Bij de toelichting van de realisatieverschillen wordt onderscheid gemaakt tussen technische en beleidsmatige verschillen. Onder technische verschillen worden onder meer verstaan:

- uitdeling loonbijstelling: de ontwerpbegroting is voor wat betreft de bezoldiging geraamd op loonpeil 2001, de realisatie heeft plaatsgevonden in het lopende loonpeil hetgeen onvermijdelijk tot meeruitgaven heeft geleid, die zijn gecompenseerd via de uitdeling van de loonbijstelling door Financiën;
- uitdeling prijsbijstelling: de ontwerpbegroting is voor wat betreft de materiële uitgaven geraamd op prijspeil 2001, de realisatie heeft plaatsgevonden in het lopende prijspeil hetgeen onvermijdelijk tot meeruitgaven heeft geleid, welke gedeeltelijk zijn gecompenseerd via de uitdeling van prijsbijstelling door Financiën;
- bijdragen door defensieonderdelen in gezamenlijk te financieren projecten: een aantal projecten is van belang voor meer dan één defensieonderdeel; dit leidt er toe dat de uitgaven voor dergelijke projecten in zijn totaliteit ten laste van het artikel van het uitvoerende defensieonderdeel worden verantwoord, hetgeen daar onvermijdelijke meeruitgaven tot gevolg heeft en bij het bijdragende defensieonderdeel minderuitgaven.

Bij de toelichting op de realisatieverschillen is een grensbedrag gehanteerd van € 5 miljoen. Verschillen met een kleinere omvang worden niet toegelicht, tenzij de aard van het verschil het noodzakelijk maakt om toch een korte toelichting te verstrekken.

## **Voortgang materieelprojecten**

Zoals in de Kamerbrief van 14 maart 2002 over de inrichting van de VBTB-begroting Defensie is uiteengezet, is de informatie uit het Materieelprojecten Overzicht (MPO) verwerkt in de investeringsoverzichten bij de respectieve beleidsartikelen in het jaarverslag. Daar wordt inhoudelijk ingegaan op de in het jaar 2002 bereikte voortgang ten aanzien van projecten uit het MPO. Een aparte bijlage is derhalve overbodig. Conform de Kamerbrief van 11 mei 2001 over de resultaten van de evaluatie van het Defensie Materieelkeuze Proces, zal de informatie over de grote materieelprojecten in de artikelsgewijze toelichting bij de begroting halfjaarlijks worden geactualiseerd in de eerste suppletore begroting. Ook de op de website

geplaatste informatie over grote materieelprojecten zal halfjaarlijks worden geactualiseerd.

## **B. BELEIDSVERSLAG**

### **4. BELEIDSPRIORITEITEN IN 2002**

In de veiligheidsanalyse die in de begroting voor 2002 was opgenomen, werd terrorisme nog gerekend tot de dreigingen met lage intensiteit. De terroristische aanslagen op de Verenigde Staten van 11 september 2001 maakten echter duidelijk dat terrorisme ook de vorm van buitensporige geweldsuitbarstingen kan aannemen. Deze gebeurtenissen hadden ook grote gevolgen voor het veiligheidsbeleid van Nederland. Op 5 oktober 2001 presenteerde de regering het «Actieplan terrorismebestrijding en veiligheid», waarin op tal van terreinen conclusies werden verbonden aan de terroristische dreiging. Defensie stelde een ambtelijke taakgroep «Defensie en terrorisme» in. Het eindrapport van deze taakgroep, dat op 18 januari 2002 naar de Tweede Kamer werd gezonden, concludeerde dat er een belangrijke rol is weggelegd voor de krijgsmacht bij het voorkomen en bestrijden van het terrorisme. Deze rol bestaat onder meer uit deelneming aan de militaire campagne tegen het internationale terrorisme en de ondersteuning van andere overheidsdiensten, als vangnet en, in bijzondere omstandigheden, als sterke arm van de civiele autoriteiten. Op die manier werd terrorismebestrijding bij de uitvoering van de Defensiebegroting voor 2002 een beleidsprioriteit.

De terroristische aanslagen in de Verenigde Staten van 11 september 2001 werden door de internationale gemeenschap beschouwd als een gewapende aanval waartegen de Verenigde Staten zichzelf mochten verdedigen. De Navo achtte het artikel 5 van het Navo-Verdrag van toepassing en stemde in met acht maatregelen ter operationalisering van dit artikel 5. Daarnaast nam Nederland op verzoek van de Verenigde Staten in 2002 deel aan «Enduring Freedom» met de inzet van fregatten, een onderzeeboot, maritieme patrouillevliegtuigen, een transportvliegtuig, tankervliegtuigen en gevechtsvliegtuigen. Voorts waren één fregat en twee maritieme patrouillevliegtuigen actief in het Caribisch gebied, ter aflossing van Amerikaanse eenheden die elders werden ingezet. De uitgaven voor deze operatie werden geboekt op de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS).

De bestrijding van terrorisme was ook een belangrijke grond voor deelneming aan de International Security Assistance Force (ISAF) in Kaboel en directe omgeving. Deze troepenmacht ondersteunt de Afghaanse autoriteiten bij het creëren en handhaven van een veilige omgeving in de Afghaanse hoofdstad. De stationering van een dergelijke troepenmacht maakte deel uit van het inter-Afghaanse Akkoord van Bonn van december 2001. Na de val van het Taliban-regime bood dit akkoord de Afghaanse bevolking weer perspectief op een betere toekomst. In het najaar van 2002 nam de regering het besluit om samen met Duitsland de leiding te nemen over deze door een coalitie van bereidwillige landen uitgevoerde operatie. In dit kader werd het gezamenlijke hoofdkwartier van het Duits-Nederlandse Legerkorps gereedgesteld voor uitzending. De Navo leverde de benodigde ondersteuning op planningsgebied.

### **A. DE UITVOERING VAN DE BELEIDSPRIORITEITEN**

#### **Speerpunt 1: versterking van de Europese militaire capaciteiten**

De versterking van de Europese militaire capaciteiten is al enkele jaren prioritair en kreeg in de nasleep van de aanslagen van 11 september 2001

nieuwe nadruk. In EU-(Headline Goal) en Navo-kader (DCI en zijn opvolger PCC) werden projecten geïdentificeerd die gericht zijn op het opheffen van de vastgestelde Europese militaire tekorten. De initiatieven van de Navo en de EU liggen in elkaars verlengde: het gaat immers grotendeels om dezelfde tekortkomingen.

«*European Capability Action Plan*» (ECAP): in de EU werd concreet gewerkt aan de vergroting van de doelmatigheid van de Europese defensie-inspanningen. Dat gebeurde gecoördineerd en door twee of meer bondgenoten, onder meer in het kader van het ECAP van de EU. Daarbij kon het gaan om co-financiering en/of samenvoeging («pooling») van soortgelijke militaire middelen, gezamenlijke inspanningen en taak-specialisatie. Nederland ontplooidde in dat kader diverse initiatieven, die resulteerden in overeenkomsten met onder andere Duitsland en Frankrijk (zie hieronder). Voor de verschillende aandachtsgebieden werden negentien ECAP-panels opgericht, die in maart 2003 hun werkzaamheden zullen voltooien. Nederland is vertegenwoordigd in zeventien panels, waarvan in drie in de rol van (co-)voorzitter.

«*Prague Capabilities Commitment*» (PCC): ook in Navo-verband werden in 2002 initiatieven genomen ter versterking van de Europese defensiecapaciteiten. Tijdens de Navo-top in Praag bekrachtigden de Navo-staatshoofden en regeringsleiders het PCC. Het PCC bestrijkt vier capaciteitsterreinen:

- de verdediging tegen chemische, biologische, radiologische en nucleaire (CBRN) aanvallen;
- het verzekeren van veilige verbindingen, commandovoering en «information superiority»;
- de verbetering van de interoperabiliteit en de gevechtskracht van ontplooidde eenheden;
- de verzekering van de snelle ontplooiing en het voortzettingsvermogen van strijdkrachten.

Tevens werd besloten tot oprichting van een NATO Response Force (NRF), een snel inzetbare reactiemacht van 5 000 tot 20 000 militairen.

De Navo-lidstaten stelden een «capability package» samen dat de vier bovengenoemde terreinen omvat. Dat leidde tot multinationale en collectieve oplossingen op diverse terreinen, zoals grondwaarneming, NBC-bescherming en detectie, en de ondersteuning van te ontplooiende eenheden. De Nederlandse bijdrage aan het PCC werd in de zomer uitgewerkt en zal worden gefinancierd uit de EVDB-intensivering in het Strategisch Akkoord. Tijdens de Navo-top in Praag committeerde Nederland zich aan de volgende projecten:

*De verdediging tegen CBRN-aanvallen:*

- NBC-detectiecapaciteit: de ombouw van zes Fuchs-pantservoertuigen tot NBC-verkenningervoertuigen, ondergebracht in één multinationale «pool» met Duitsland en het Verenigd Koninkrijk;
- invulling van de «Bronson proposals»: het versterken van de huidige capaciteiten om de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen van eenheden in operaties te vergroten;
- «Deployable NBC Analytical Laboratory»: de ontwikkeling van een mobiele laboratoriumcapaciteit die in operaties NBC-analyses kan uitvoeren. Met Duitsland worden de mogelijkheden voor een gemeenschappelijke aanpak bezien;
- «NBC Event Response Team»: het ontwikkelen, in Navo-verband, van



een «NBC Event Response Team». Dit team kan tijdens operaties bij een eventuele besmetting adviseren;

- «Disease Surveillance System»: het in internationaal verband onderzoeken welke medische informatiesystemen bruikbaar zijn om «near realtime» informatie te verkrijgen over wijzigingen in het gezondheidsbeeld van het personeel in het operatiegebied;
- «Collective Protection»: het voorzien van installaties, onder andere in de geneeskundige afvoerketen, van NBC-beschermingsmiddelen;
- «Point Detection»: de verwerving van chemische detectiemiddelen om de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen van eenheden in Navo of EU-geleide operaties te vergroten, waarbij Nederland multinationale verwerving als uitgangspunt hanteert.

In de bestaande plannen was de versterking van de TMD («Theatre Missile Defence»)-capaciteit vastgelegd. Door de voorgenomen overname van Duitse Patriotsystemen kan Nederland al in 2003 beginnen met de vervanging van de HAWK en het daardoor verbeteren van zijn TMD-capaciteit.

*Veilige verbindingen, commandovoering en «information superiority»:* in de bestaande plannen werd geïnvesteerd in

- de verwerving van TITAAN, een geïntegreerd informatiesysteem voor operaties waarbij de land- en de luchtstrijdkrachten betrokken worden, ten behoeve van het hoofdkwartier van het Duits-Nederlandse legerkorps;
- de commandofaciliteiten van het tweede amfibisch transportschip;
- «Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance» (Istar): in het Istar-bataljon in oprichting worden alle inlichtingenvergaringsmiddelen van de Koninklijke landmacht bijeen gebracht. Dit vergroot de mogelijkheden om doelmatig inlichtingen te verzamelen. In het kader van ECAP wordt onderzocht of in Istar-verband met Noorwegen en Tsjechië kan worden samengewerkt;
- MALE UAV: zowel in het ECAP als in het PCC richt een panel zich op de versterking van de capaciteit aan onbemande vliegtuigen. Frankrijk en Nederland hebben, voortvloeiend uit de bilaterale overeenkomst ter zake (zie hieronder), in beide fora de leiding;
- Sostar-X: Nederland neemt ter voorbereiding op de verwezenlijking van een bruikbare grondwaarnemingscapaciteit deel aan de ontwikkeling van het «technology concept demonstrator»-programma Sostar-X.

*Interoperabiliteit en gevechtskracht van ingezette eenheden:* in de bestaande plannen ging het om

- «Precision Guided Munitions»: Nederland onderzoekt met een aantal andere landen of multinationale verwerving en beheer van precisiemunities kan leiden tot verlaging van de stuksprijs, zodat binnen de bestaande budgetten extra munitie kan worden verworven;
- Command and Control: als onderdeel van de intensivering van de Duits-Nederlandse samenwerking wordt het BMC4I-systeem ingevoerd, dat bijdraagt aan de versterking van de Europese luchtverdedigingscapaciteit. Het betreft een «command and control»-systeem, inclusief sensoren, dat voorwaarden schept voor het contact met andere luchtverdedigingsseenheden van de Navo;
- Transporthelikopters: 181,5 miljoen euro was gereserveerd voor de investering in middelzware transporthelikopters. Vanwege de taakstellingen uit het Strategisch Akkoord wordt thans voorrang gegeven aan de verhoging van de inzetbaarheid van de huidige vloot, waarmee de versterking van de snel inzetbare Europese militaire capaciteiten beter is gediend. Deze herfasering laat de behoefte aan middelzware transporthelikopters in Europa onverlet. Wanneer de nieuwe toestellen zullen

instromen, wordt in het Integraal Defensieplan onderzocht. Duitsland, Nederland, Polen en Spanje onderzoeken de mogelijkheden tot samenwerking (onder andere op het gebied van verwerving en logistiek).

*Snelle ontplooiing en voortzettingsvermogen van strijdkrachten:* in de bestaande plannen ging het om «tracking and tracing». In 2001 is een begin gemaakt met de invoering van dit operationeel-logistieke systeem, dat inzicht moet geven in de goederenstroom naar en van het operatiegebied. Het systeem draagt bij aan de «rapid deployment»-capaciteit van de Nederlandse krijgsmacht en paste in de doelstellingen om de mobiliteit en de inzetbaarheid van de Europese krijgsmachten te verhogen zoals die is omschreven in de HLG en het PCC.

*De maatregelen uit de beleidsagenda van 2002*

- *De omvorming en versterking van het hoofdkwartier van het Duits-Nederlandse legerkorps (GE/NL HQ):* het hoofdkwartier van het Duits-Nederlandse legerkorps werd door de ministers van Defensie van Duitsland en Nederland operationeel verklaard. Het werd in november de «High Readiness Forces Headquarters»-status toegekend. Het samen met Duitsland ontwikkelde concept voor de legerkorpsroepen werd verder uitgewerkt. Nederland heeft hierin een leidende rol bij de geniecapaciteiten, bij Istar («Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance») en bij de logistieke capaciteiten. Duitsland neemt op zijn beurt een leidende rol bij artillerie, NBC en bij de geneeskundige verzorging. Een apart punt vormt de luchtverdediging, waar Duitsland voorlopig de voortrekkersrol vervult.
- *Deelneming aan het multinationale ontwikkelingsprogramma van Sostar:* Nederland neemt in EVDB-kader deel aan de ontwikkeling van het «technology capability demonstrator»-programma Sostar-X. Dit programma loopt tot 2006.
- *Versterking van de Duitse luchttransport- en tankercapaciteit in ruil voor Nederlandse aanspraken daarop:* in het kader van het Duits-Nederlandse luchttransportinitiatief heeft Nederland geïnvesteerd in het Duitse programma tot uitbreiding van de luchttransportvloot, in ruil voor trekkingsrechten. In november 2002 was daar voor een equivalent van 9,4 miljoen euro gebruik van gemaakt.
- *Commandofaciliteiten van het tweede amfibisch transportschip:* met de installatie van commandofaciliteiten op het LPD II kan Nederland met een internationale commandostaf (vredes)operaties leiden of ondersteunen. Met dit EVDB-project draagt Nederland bij aan het opheffen van het tekort aan Europese commandovoeringscapaciteiten.
- *Role-3 veldhospitaal in samenwerking met het Verenigd Koninkrijk:* het project voor dit bilaterale veldhospitaal loopt voorspoedig. De eerste oefening op basis van dit samenwerkingsverband is succesvol afgerond. Verdere uitwerking van dit project vindt plaats onder toezicht van een stuurgroep die onder wisselende leiding van het Verenigd Koninkrijk en Nederland staat.
- *De oprichting van de «Air Transport Coordination Cell» (EATCC):* het EATCC is volledig operationeel sinds februari 2002. Na analogie van het EATCC is door een aantal Navo-landen (Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en Nederland) besloten een «Sealift Coordination Cell» (SCC) op te richten. De SCC is ondergebracht bij de EATCC op de vliegbasis Eindhoven. Na een proefperiode van een jaar (aanvang september 2002) zal het SCC op zijn merites en doelmatigheid worden beoordeeld.
- *Verwerving van een defensiebreed «tracking and tracing»-systeem:* door de EVDB-voorziening kon een begin worden gemaakt met de

versnelde invoering van een defensiebreed «tracking and tracing»-systeem. Tegen die achtergrond werd «tracking and tracing» ook ingebracht in het PCC.

- *Personele versterking van de Koninklijke marechaussee ter versterking van de Europese capaciteit voor politiemissies:* de Koninklijke marechaussee moest door de intensivering van haar activiteiten als gevolg van de maatregelen uit het «Actieplan terrorismebestrijding en veiligheid» alle opleidingscapaciteit voor dit doel inzetten. De opleidingen van extra marechaussees voor de inzet in civiele politiemissies zijn daarom uitgesteld.

#### *De bilaterale militaire samenwerkingsprojecten*

De in gang gezette intensivering van de bilaterale samenwerkingsverbanden heeft in 2002 zijn vruchten afgeworpen.

- *Met Duitsland:* de bilaterale samenwerking met Duitsland is inmiddels vastgelegd in een op 19 juni 2002 getekende «Declaration of Intent» van de Duitse en Nederlandse ministers van Defensie. Hierin is in principe overeengekomen dat Nederland overtollige Duitse «Patriot» luchtverdedigingssystemen overneemt. De grondgedachte is via samenwerking een doelmatiger organisatie van een flexibele, modulaire luchtverdedigingcomponent te bereiken. Daarbij vervangt Nederland zijn HAWK-systemen door Duitse Patriots. Een deel van de verrekening geschiedt door het verlenen van zogenaamde «Sachleistungen», materiële tegenprestaties, die juridisch aan dit project gekoppeld zijn. Deze spitsen zich toe op de totstandkoming van verdere verdiepte samenwerking op het gebied van grondgebonden luchtverdediging: «Extended Air Defence Units» en «Short Range Air Defence» (Shorad) en voorts de samenwerking tussen landmachtseenheden, de verdediging tegen de NBC-dreiging, alsmede het gebruik van Nederlandse zeetransportcapaciteit en van de commandofaciliteiten van het tweede amfibisch transportschip. Al deze voornemens worden verder concreet gemaakt in bijna voltooide bilaterale overeenkomsten.
- *Met België:* de Nederlandse en Belgische marines opereren gezamenlijk en de operationele staven en de operationele en logistieke opleidingen zijn zelfs volledig geïntegreerd. Tevens is er een samenwerkingsverband met de Belgische luchtmacht, de «Deployable Air Task Force» (DATF), waarin F-16 gevechtsvliegtuigen van beide landen gezamenlijk kunnen worden uitgezonden. Denemarken en Noorwegen tonen interesse in deelneming in de DATF.
- *Met het Verenigd Koninkrijk:* zie de mededelingen over het Role-3 veldhospitaal bij de maatregelen uit de beleidsagenda 2002, hierboven. Voorts is invulling gegeven aan het gemeenschappelijk Europees amfibisch initiatief.
- *Met Frankrijk:* om het in EU- en Navo-verband vastgestelde tekort aan «Medium Altitude Long Endurance» (MALE) onbemande vliegtuigen (UAV's) op te heffen, sloten Frankrijk en Nederland in mei 2002 een overeenkomst inzake de ontwikkeling van een binationale MALE UAV capaciteit (gericht op een operationele binationale eenheid vanaf 2009). Italië, Spanje en Zweden tonen interesse in deelneming aan dit initiatief. Het Nederlandse aandeel hierin bedraagt zo'n 15 procent, vergelijkbaar met één systeem met vier «airframes». Hiermee kan extra worden bijgedragen aan het opheffen van deze Europese tekortkoming. Tevens richt zich in EU-verband een ECAP-panel op dit onderwerp. Frankrijk en Nederland hebben in dit forum de leiding.
- *Met Noorwegen:* is de verdere uitwerking van de «Letter of Intent» (eind 2002) ter hand genomen. De verschillende krijgsmachtdelen in Noorwegen en Nederland is opgedragen samenwerkingsmogelijk-

heden te onderzoeken, aangestuurd door een binationale stuurgroep met vertegenwoordigers uit beide hoofdsteden. Het streven is op zeer korte termijn dit samenwerkingsinitiatief te consolideren in een meer verbindend document.

## **Speerpunt 2: uitvoering van het veranderingsproces**

De commissie Opperbevelhebberschap, die werd ingesteld om advies uit te brengen over de vraag of het wenselijk dan wel noodzakelijk is een opperbevelhebber aan het hoofd van de commandostructuur te plaatsen en hoe een dergelijke functie zou kunnen worden vormgegeven, presenteerde haar rapport in april 2002. Hierin werden concrete aanbevelingen gedaan. Daar bovenop kwamen de maatregelen die Defensie moest nemen om de taakstellingen uit het Strategisch Akkoord te verwerken.

### **Versterken van de rol van de Chef defensiestaf**

Door de Chef defensiestaf voor de operationele inzet en voor het planproces hiërarchisch boven de bevelhebbers te plaatsen, wordt de bestuurlijke daadkracht van het kerndepartement vergroot. Om inhoud te geven aan de extra bevoegdheden van de Chef defensiestaf worden functies uit de krijgsmachtdelen overgeheveld naar zijn staf. Er werd één projectgroep ingesteld, die de secretaris-generaal en de Chef defensiestaf ondersteunt bij de coördinatie en die toeziet op de uitvoering van alle maatregelen. Hierdoor wordt in de komende vier jaar een onomkeerbaar ontschottingsproces doorgevoerd.

*Operaties:* het gehele planningsproces van de Chef defensiestaf voor (vredes)operaties werd beschreven. Het planningsteam van het Defensie Crisisbeheersingscentrum (DCBC) kreeg een nieuwe structuur, in tegenstelling tot de gelegenheidssamenstellingen uit het verleden. Voorts beschikt het in zijn nieuwe basissamenstelling over een controller. In de laatste maanden van 2002 werd in deze nieuwe samenstelling zowel de planning van het Nederlandse commando van operatie Amber Fox in Macedonië, als de huidige planning van de Nederlandse bijdragen aan Enduring Freedom en ISAF uitgevoerd. Een «Joint operatiecentrum» (JOC) is in oprichting.

*Plannen en investeren:* de Chef defensiestaf werd verantwoordelijk voor de toedeling van het investeringsbudget voor groot materieel met inbegrip van de hieraan gekoppelde exploitatielasten. Er komt één, integraal Defensieplan, in plaats van de door de staven van de verschillende bevelhebbers opgestelde krijgsmachtdeelplannen. Dit zogenaamde «Integraal Defensieplan» (IDP) levert de programma's en budgetreeksen, die mede de basis vormen voor de defensiebegroting.

### **Samenwerken van de krijgsmachtdelen**

*Oefenen en trainen:*

- een interservice werkgroep onderzoekt het oefenplanningsproces van de krijgsmachtdelen en kijkt waar middelen doelmatiger kunnen worden ingezet en de samenwerking kan worden geoptimaliseerd;
- krijgsmachtdelen oefenden in zowel nationaal als internationaal verband (bijvoorbeeld de Luchtmobiele brigade van de landmacht en de Tactische helikoptergroep van de luchtmacht, alsmede de gezamenlijke oefeningen van het Korps mariniers en het Korps commandotroepen);
- andere voorbeelden van gezamenlijke oefeningen zijn de defensie-

brede calamiteitenoefening «Purple Tulip» (april 2002), de «Crisis Management Exercise 2002» (CMX02 – in februari), een oefening in politiek-militaire besluitvormingsprocedures, alsmede de oefening «Strong Resolve 2002» in maart: de grootste Navo-oefening «in het veld», waaraan elke vier jaar door alle krijgsmachtdelen wordt deelgenomen.

*Het «joint» optreden:*

- in 2002 was vooral de Task Force Fox (TFF) in Macedonië, waarover Nederland gedurende zes maanden de leiding had, een aansprekend voorbeeld van een «joint» operatie. Ook de overige uitzendingen hebben «joint» elementen in zowel de voorbereiding als de uitvoering van de missie;
- na de verhoogde dreiging ten gevolge van de aanslagen in de Verenigde Staten werd het Navo waarschuwingssysteem («NATO Precautionary System») in werking gesteld. Dit betreft de nationale implementatie van eventueel te nemen maatregelen als door de Navo een bepaalde dreiging wordt onderkend. Hierbij wordt nauw samengewerkt met de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Buitenlandse Zaken. Als daar aanleiding voor is kunnen de krijgsmachtdelen in onderlinge samenwerking en onder leiding van de Chef defensiestaf beschermende maatregelen nemen;
- op het gebied van de civiel-militaire samenwerking (CIMIC) werd intensief samengewerkt tussen de krijgsmachtdelen, maar ook met de krijgsmachtdelen van verschillende landen. De «CIMIC Group North» van de Navo is medio 2002 operationeel geworden.

*Ondersteuning:*

- besloten werd tot het samenvoegen van de voeding- en kantineorganisaties van de krijgsmachtdelen binnen het Dico in een Defensie horeca organisatie (DHO) met ingang van april 2004;
- het samenvoegen van de krijgsmachtbrede inspanning op het gebied van de informatievoorziening kreeg onder meer gestalte door de oprichting van de Defensie ICT uitvoeringsorganisatie (DICTU);
- in het licht van de bezuinigingen wordt onderzocht welke ondersteunende beheersdiensten voorts kunnen worden ondergebracht bij het Dico.

*Opleiden:*

- het KIM, de KMA en het IDL werden ondergebracht in één nieuwe bestuurlijke organisatie. Er wordt één Faculteit voor Militaire Wetenschappen opgericht. Hierin worden de wetenschappelijke delen van de hogere officiersopleidingen geïntegreerd en bij de aanvang van het academisch jaar 2003–2004 ingepast in de «bachelor/master»-structuur. De mogelijkheid de verschillende opleidingen te laten fuseren, wordt onderzocht in het kader van het IDP;
- de hogere militaire vorming werd voor belangrijke delen geïntegreerd en alle militaire rijopleidingen kwamen samen in het «Opleidings- en trainingscentrum rijden» (OTCR);
- de infrastructurele voorbereidingen voor de gezamenlijke opleidingsfaciliteiten ten behoeve van de grondgebonden luchtverdedigings-eenheden van de landmacht en de luchtmacht in De Peel gingen volgens plan van start.

### *Samenwerken met de private sector in het Platform Defensie Bedrijfsleven:*

In het kader van het samenwerkingsverband tussen het VNO-NCW en het ministerie van Defensie werd in 2002:

- een proefproject uitgevoerd op het gebied van civiel-militaire samenwerking (CIMIC), waarbij Nederlandse accountants, bankiers en organisatieadviseurs Bosnische ondernemers in het Nederlandse operatiegebied ondersteunen;
- een keuzevak vrede en veiligheid opgezet aan de KMA, waaraan 26 studenten van verschillende universiteiten en kadetten van de KMA deelnamen;
- de samenwerking met de brancheverenigingen voor transport en logistiek en voor metaal- en elektrobedrijven uitgewerkt, zodat BBT-militairen beter kunnen doorstromen naar de civiele arbeidsmarkt;
- in drie regio's van VNO-NCW een defensievertegenwoordiger aangesteld, die zorgt voor verdere intensivering van de contacten;
- plannen voor het oprichten van een gezamenlijke school en kenniscentrum op het gebied van explosievenopruijing, dat wordt ondergebracht in het «Joint EOD-centrum».

### *Terrorismebestrijding:*

In het licht van de maatregelen die zijn genomen naar aanleiding van het rapport van de taakgroep Defensie en terrorisme zijn ook gezamenlijke, niet in de beleidsagenda voor 2002 aangekondigde, intensiveringen doorgevoerd op het gebied van opleidingen. Het betreft onder meer:

- de intensivering van de samenwerking tussen de speciale eenheden van de verschillende krijgsmachtdelen inclusief hun ondersteunende component;
- het opzetten van een gezamenlijk NBC-school en -kenniscentrum;

### *Communicatie:*

- de Koninklijke landmacht, het Dico en de MIVD gebruiken thans het correspondentiesysteem in de huisstijl. Naar verwachting werkt heel Defensie medio 2003 met het vernieuwde gestandaardiseerde correspondentiesysteem;
- de defensie-internetsite is uitgebreid met een evenementenkalender en is beter toegankelijk gemaakt voor bezoekers;
- onderzocht wordt hoe de contacten tussen de departementsleiding en de organisatie met moderne communicatiemiddelen kunnen worden versterkt;
- de veelheid aan defensieperiodieken werd, mede in het licht van de bezuinigingen, gerationaliseerd.

### *Standaardisering informatievoorzieningsprogramma's:*

De standaardisatie loopt achter bij de verwachtingen die hierover bestonden in 2001 op de terreinen van Financiën en Control, van Materieel en die van de ICT-infrastructuur. Om de IV procesgang te bewaken werd een «IV-verandermanager» aangesteld. De defensiebrede IV-infrastructuur zal gebruik gaan maken van een geïntegreerde IV-voorziening (ERP). Er werd een procedure gestart om een (ERP)-pakket te kiezen. Het toekomstige defensiebrede P&O-beheer, ondergebracht in het project P&O2000+, loopt wel op schema. Het tracht de verschillende personeelsbeheerprocessen van de defensieorganisatie te standaardiseren. Hiervoor werd een softwarepakket geselecteerd. Als voorbereiding op de invoering hiervan wordt thans een defensiebrede procesharmonisatie uitgevoerd. De uitvoering van defensiebrede informatievoorzieningsprojecten werd

opgedragen aan de nieuw geformeerde Defensie ICT uitvoeringsorganisatie (DICTU). De DICTU voert voor de defensiebrede systemen het functioneel beheer uit.

### **Speerpunt 3: de versterking van het personeelbeleid**

In de loop van 2002 bleek dat het pakket aan maatregelen dat in de afgelopen jaren werd getroffen om de personele vulling van de krijgsmacht te verbeteren, vruchten heeft afgeworpen. De aanstellingsresultaten vertonen thans een stijgende lijn, terwijl de niet-reguliere uitstroom afneemt. Overigens draagt ook de gewijzigde arbeidsmarktsituatie hieraan het nodige bij. In de Integrale monitor personeelsvoorziening Defensie (IMPD), die in het kader van de verantwoording over 2002 separaat aan het parlement wordt aangeboden, wordt in detail op deze ontwikkelingen ingegaan. Als gevolg van de genoemde ontwikkelingen is in 2002 de begrotingssterkte overschreden. Desondanks vertoont de vulling van de in de Defensienota 2000 voorziene eenheden tekorten. De discrepantie tussen de omvang van de krijgsmacht enerzijds en de financiële ruimte voor personele uitgaven anderzijds dient in het kader van het Integraal Defensieplan te worden opgelost.

### **Personeelsvoorziening en bezetting**

De kosten van de personele exploitatie stegen. Het beheer van het personeelsbestand was in 2002 niet vrij van problemen, die overigens een sterk conjuncturele aard hadden. Het was bijvoorbeeld moeilijk het benodigde technische personeel te werven. Met het verslechteren van de economische vooruitzichten oversteeg daarnaast in de loop van het jaar de werving van personeel voor de reguliere gevechtseenheden de begrote sterkte, waardoor de kosten voor het personeel sterk opliepen.

Over de maatregelen die in 2002 werden genomen om de personele vulling te verbeteren werd de Kamer in de voortgangsrapportage van 11 januari 2002 (Kamerstuk 26 900 nr. 46) geïnformeerd. Zo zijn de keuringseisen van de krijgsmachtdelen beter op elkaar afgestemd en is begin februari 2002 het Instituut Keuring en Selectie (IKS) geopend. Deze en andere maatregelen hebben ertoe geleid dat een hoger rendement wordt behaald.

De door de krijgsmachtdelen eind 2001 benoemde ketenregisseurs hebben bijgedragen aan een verbetering van de integrale sturing en beheersing van het gehele proces van personeelsvoorziening voor het krijgsmachtdeel. Het aantal jongeren dat door de instroomopleidingen op de Regionale opleidingscentra (ROC) kennismaakte met Defensie steeg in 2002 substantieel. Het opleidingsverloop is verder gedaald.

### **Verbetering loopbaanbeleid**

*Opheffen onderscheid BOT-BBT:* in 2002 werd het voorgenomen besluit al het militair personeel in de toekomst dezelfde aanstelling te geven verder voorbereid. Hierdoor vervalt het onderscheid tussen militairen met een contract voor onbepaalde tijd (BOT) en militairen met een contract voor bepaalde tijd (BBT). In de toekomst kan daardoor niet iedereen meer een volledige carrière binnen de krijgsmacht doorlopen. Op relevante momenten in de loopbaan van een individuele defensiemedewerker moeten door deze persoon en de organisatie keuzes worden gemaakt tussen voortzetting van het werk bij Defensie of daarbuiten. Dat vergt een zorgvuldige

loopbaanbegeleiding en toereikende opleidingsfaciliteiten. In 2002 werd een notitie voorbereid die alle gevolgen van een dergelijke wijziging in kaart brengt. Op basis van deze notitie kunnen in 2003 besluiten ter zake worden genomen.

### **Verbetering arbeidsvoorwaarden**

*Stimulering nadienen:* het vrijwillig nadienen door militairen werd verder gestimuleerd. Hiermee werd vooruit gelopen op de verplichte verhoging van de ontslagleeftijden van militairen vanaf 2006. Het is de bedoeling dat 30% van het personeel dat hiervoor in aanmerking komt gaat nadienen, gedurende een periode van gemiddeld drie jaar. Deze doelstelling werd niet gehaald, maar in 2002 werd in toenemende mate gebruik gemaakt van deze regeling (27%). Gemiddeld tekenden deze personeelsleden voor een nadienperiode van anderhalf jaar.

*Toepassing flexibilisering arbeidsduur 2002:* het BOT- en burgerpersoneel dat gemiddeld 38 uur per week werkt, kreeg de mogelijkheid om ieder jaar de arbeidsduur per week met twee uur te verlengen of te verkorten. Ongeveer de helft van deze defensiemedewerkers maakte in 2002 gebruik van de regeling, waarvan ongeveer 20% koos voor verlenging en 30% voor verkorting. De overige medewerkers hebben geen wijziging aangebracht in hun arbeidsduur. Deze resultaten komen overeen met de voor de totstandkoming van deze maatregel gehanteerde uitgangspunten.

*Keuzemogelijkheden bij arbeidsvoorwaarden:* het defensiepersoneel moet de vrijheid krijgen bepaalde keuzes te maken binnen het arbeidsvoorwaardenpakket van Defensie. In het rapport «Keuzemogelijkheden arbeidsvoorwaarden» werd een aantal mogelijkheden op het gebied van financiën en werktijden geïdentificeerd, waarmee medewerkers invloed op hun eigen arbeidsvoorwaardenpakket kunnen uitoefenen. Met de centrales van overheidspersoneel werd overeengekomen één en ander te betrekken bij de onderhandelingen over een nieuw arbeidsvoorwaardenakkoord, die in het najaar van 2003 gevoerd zullen worden.

*Versterking van het verband tussen beloning en prestatie:* de inventariserende studie naar de knelpunten in het functioneren van het militair bezoldigingssysteem kwam in 2002 vrijwel gereed. De resultaten worden met de centrales van overheidspersoneel besproken. In dit kader werden ook voorbereidingen getroffen voor de aangekondigde studie naar de relatie tussen rang, functie en bezoldiging. De resultaten van deze studie komen in de loop van 2003 beschikbaar.

*Vergelijking arbeidsvoorwaarden:* de primaire, secundaire en tertiaire arbeidsvoorwaarden van Defensie zijn voldoende concurrerend. Uit een onderzoek van het periodiek «Intermediair» bleek dat Defensie in 2002 tot de beste werkgevers van Nederland behoorde. Defensie eindigde op de tweede plaats van de beste overheidswerkgevers en op de achtste plaats van de beste werkgevers in Nederland.

*Verbetering communicatie van arbeidsvoorwaarden:* in 2002 werd de communicatie met het defensiepersoneel over de arbeidsvoorwaarden geïntensiveerd. Het personeel werd thuis geïnformeerd over arbeidsvoorwaardelijke thema's als werk- en rusttijden, arbeid en zorg, flexibel belonen, rechtspositie bij uitzending, integriteit en spaarloon en premiesparen. Daarnaast werden specifieke doelgroepen benaderd over vrijwillig nadienen en over de afkoop van de Turkse dienstplicht. De bewaar-



exemplaren van het Algemeen militair ambtenarenreglement en het Burgerlijk ambtenarenreglement Defensie werden vernieuwd. Op een website kwam medio 2002 actuele arbeidsvoorwaardelijke informatie beschikbaar. Uit het aantal bezoekers van de site kan worden afgeleid dat deze in een behoefte aan informatie bij het defensiepersoneel voorziet.

*Wettelijke verankering bijzondere eisen en verplichtingen van de militair:* met de centrales van overheidspersoneel is gesproken over het in de Militaire ambtenarenwet vastleggen van de diverse aspecten en elementen van de «bijzondere positie van de militair». Een wijzigingsvoorstel van de Militaire ambtenarenwet werd ontworpen, waarin de verplichtingen verbonden aan het beroep van militair expliciet zijn geregeld.

### **Overige aspecten van het personeelsbeleid**

*«Family support»:* vooruitgang werd geboekt bij de uitwerking van de aanbevelingen uit het beleidskader «Family support». Het gaat om de ondersteuning van het thuisfront tijdens uitzendingen van militairen, alsmede van in het buitenland geplaatst defensiepersoneel en hun gezinnen. Deze regelgeving wordt voltooid in het kader van de onderhandelingen over een nieuw arbeidsvoorwaardenakkoord in het najaar van 2003.

*Ethiek en krijgsmacht:* het bureau Ethiek en krijgsmacht richtte zich vooral op de ontwikkeling van het ethiekonderwijs aan militairen en meer in het bijzonder op de verzorging van modules in diverse opleidingstrajecten voor instructeurs en leidinggevenden. In dat kader werd in 2002 het eerste deel gepubliceerd van het basishandboek «Morele dilemma's van militairen in theorie en praktijk».

*Arbo:* in april 2002 werd het convenant Fysieke belasting sector Defensie gesloten. De daarin opgenomen maatregelen moeten leiden tot de vermindering van ziekteverzuim door fysieke (over-)belasting. De voorziene Arbomonitor en het registratiesysteem ziekteverzuim worden betrokken bij de ontwikkeling van het nieuwe integrale personeelsinformatiesysteem voor Defensie P&O2000+.

### **Speerpunt 4: de uitvoering van de Defensienota 2000**

De gemiddelde investeringsquote was in het afgelopen jaar 17,9%. Dit percentage staat onder druk, onder meer ten gevolge van een gestage stijging van de materiële exploitatie-uitgaven. De kosten van de materiële exploitatie van de krijgsmacht namen in 2002 verder toe doordat, onder andere, «oud» materieel onderhouden moest worden, reservedelen niet altijd voorhanden waren, de aanschaf van nieuw materieel werd vertraagd en de onderbezetting bij het technisch onderhoudspersoneel niet verbeterde. Voor de beheersing van deze uitgaven wordt samen met de krijgsmachtdelen een betere uitgavenregistratie ingevoerd. Daardoor zal een goed inzicht ontstaan in de factoren die verantwoordelijk zijn voor de stijging van deze uitgaven. Dat is een eerste voorwaarde voor een betere uitgavenbeheersing. Deze operatie zal nog enkele jaren in beslag nemen en leverde in 2002 nog geen echte resultaten op.

### **Milieubeleid**

De intensivering op het gebied van milieubeleid ondervindt grote hinder van de lange vergunningetrajecten en de investeringsstop die ten gevolge van de bezuinigingen werd afgekondigd. Juist de relatief omvang-

rijke projecten met direct meetbare en substantiële bijdragen aan de milieudoelstellingen werden hierdoor niet uitgevoerd. De kansrijkste milieubesparingsprojecten, bijvoorbeeld de opwekking van eigen windenergie, liepen vertraging op.

In 2002 werd de Defensie milieubeleidsnota 2000 geëvalueerd en begonnen met het opstellen van een nieuwe. In dit kader zijn ook de criteria aangepast op basis waarvan financiering wordt toegekend. Voorts werden in het kader van het inventarisatie- en monitoringsprogramma van de natuurwaarden op defensieterreinen rapportages uitgebracht. De bedrijfsvoeringsparagraaf gaat hier dieper op in.

### **De uitvoering van de Defensienota in 2002 en de plannen van de krijgsmachtdelen**

De krijgsmachtdelen hebben in 2002 de projecten die waren voorgenomen goeddeels uitgevoerd. Hieronder volgt een overzicht.

#### *De Koninklijke marine (zie ook het beleidsartikel 01)*

- Het tweede amfibisch transportschip (LPD-II) werd aanbesteed. Hiervoor werd in mei 2002 een contract getekend. De overdracht is voorzien in 2006.
- De Bijzondere bijstandseenheid van het Korps mariniers werd uitgebreid met één peloton en ook het Amfibisch verkenningspeloton werd uitgebreid als gevolg van de maatregelen uit het actieplan Terrorisme en Veiligheid van de regering.
- Als bezuinigingsmaatregel werd besloten de paraatstelling van het derde mariniersbataljon met drie jaar uit te stellen. De activiteiten werden stilgelegd. Deze maatregel zal betrokken worden bij het Integraal Defensieplan.
- Drie mijnenjagers werden uit de vaart genomen. Naar een koper wordt nog gezocht.
- Besloten werd drie P-3C maritieme patrouillevliegtuigen uit dienst te nemen. Naar een koper wordt nog gezocht.
- De twee geleidewapen fregatten zijn afgestoten. Twee S-fregatten werden verkocht, het derde wordt afgestoten in 2003 en het vierde in 2004.
- Het eerste luchtverdedigings- en commandofregat (LCF) werd in april 2002 in dienst gesteld. De proeftocht van het tweede schip is inmiddels geweest.
- De studie naar de mogelijkheden de LCF-fregatten uit te rusten met maritieme «Theatre Missile Defence»-capaciteit wordt uitgevoerd. Resultaten worden in 2003 verwacht.
- De modernisering van het jaaggedeelte van de mijnenbestrijdingsvaartuigen werd ter hand genomen. Het project zal zijn uitgevoerd in 2008.
- De bouw van twee hydrografische opnemingsvaartuigen werd ter hand genomen. Deze zullen naar verwachting worden opgeleverd in 2003 respectievelijk begin 2004.
- De modernisering van tien P-3C maritieme patrouillevliegtuigen werd in augustus 2002 gestart. Dit project wordt naar verwachting in 2006 voltooid.
- De activiteiten ter vervanging van de Lynx-helikopters door maritieme NH-90 helikopters betroffen ondersteuning bij de ontwikkeling en productie. De instroom is voorzien vanaf 2007.
- In mei 2002 tekende de Koninklijke marine, mede ten behoeve van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht, een contract voor de verwerving van mobiele tactische terminals ten behoeve van de

militaire satellietcommunicatie (Milsatcom). Een grondstation in de Lauwersmeer werd opgeleverd. In november 2002 werd een MOU getekend met de Verenigde Staten voor verdere satellietcapaciteit door het gebruik van het Amerikaanse «Advanced EHF»-systeem op langere termijn, waarschijnlijk in 2009.

- Het Maritiem hoofdkwartier Nederland werd in Den Helder in gebruik genomen. Het Kustwachtcentrum in Den Helder werd operationeel.

*De Koninklijke landmacht (zie ook het beleidsartikel 02)*

- Twee extra pantserinfanteriecompagnieën werden paraatgesteld, zodat alle pantserinfanteriebataljons thans beschikken over drie parate compagnieën. Als bezuinigingsmaatregel werd besloten de paraatstelling van de vierde compagnieën van de pantserinfanteriebataljons met drie jaar uit te stellen. Deze maatregel zal betrokken worden bij het Integraal Defensieplan.
- Er werd extra capaciteit gerealiseerd voor de eenheid voor elektronische oorlogsvoering (EOV-compagnie) en voor de mortieropsporingsradarbatterij. De paraatstelling van het derde peloton van de eenheid voor onbemande vliegtuigen (RPV-batterij) is vertraagd.
- De «CIMIC Group North» werd operationeel gesteld.
- De reorganisatie bij het Nationaal commando (Natco) werd voltooid.
- Op luchtmachtbasis De Peel zijn de infrastructurele aanpassingen begonnen voor de concentratie van de objectluchtverdedigings-eenheden.
- Het hoofdkwartier van het Duitse-Nederlandse legerkorps werd omgevormd tot een «High Readiness Forces (Land) Headquarters» (HRF(L)HQ).
- Het opwerktraject van «Air Manoeuvre Brigade» naar de operationele gereedheidstatus werd volgens schema voortgezet.
- De materieelprojecten voor het optreden van een samengestelde eenheid van brigadegrootte in het hogere deel van het geweld-spectrum werden voortgezet:
  - de gevechtswaardeverbetering van de Leopard-2 verliep volgens plan. De eerste voertuigen zijn inmiddels ingestroomd;
  - het contract voor het «Medium and Short Range Anti-Tank» (MRAT) wapen werd getekend, het wapen wordt in 2003 ingevoerd;
  - vervanging van de pantservoertuigen, inclusief het infanteriegevechtvoertuig
    - het contract voor het klein pantserwielvoertuig werd getekend. De instroom zal vanaf 2003 plaatshebben;
    - het eerste prototype van het groot pantserwielvoertuig is gereed. Het Europese consortium OCCAR meldde echter een vertraging van acht maanden;
    - de verwerving van het infanteriegevechtvoertuig bevindt zich in de voorstudiefase. In 2004 zal deze zijn voltooid;
  - de verwerving van de wissellaadsystemen werd voortgezet. De verwervingsbrief volgt in 2003;
    - de verwerving van de trekker-oplegger combinatie werd goedgekeurd;
    - het project ter vervanging van straalzenders werd opgenomen in het project TITAAN;
    - het verwervingscontract voor de vervanging van de vuurmonden M-114/39 en de vervanging van de M-109A2/90 werd getekend.

*De Koninklijke luchtmacht (zie ook het beleidsartikel 03)*

- De invulling van de behoefte aan transporthelikoptercapaciteit werd herzien.
- De uitbreiding van de Tactische helikopter groep (THG) met 300 functies en de opwerking van de THG naar de operationele gereedheidstatus van de «Air Manoeuvre Brigade» verloopt volgens plan.
- Er werd een studie uitgevoerd naar de mogelijke capaciteitsverbeteringen bij de Apache gevechtshelikopter voor elektronische zelfbescherming, MTADS en de longbowradar. Een werkgroep onderzoekt thans de mogelijkheden, waarna een nadere afweging zal worden gemaakt bij het Integraal Defensieplan.
- De uitrusting van de transporthelikopters met elektronische zelfbeschermingsmiddelen werd ter hand genomen. De softwareontwikkeling liep vertraging op, maar dit heeft geen effect op de voorgenomen termijn voltooiing ervan in 2004.
- Het plan om drie vliegbases voor gevechtsvliegtuigen uit te rusten naar «High Readiness Forces» (HRF-)standaarden van de Navo, werd uitgevoerd. Het opleidingssquadron werd van Twenthe naar Volkel verplaatst en iedere «Main Operating Base» beschikt over een HRF-squadron.
- Besloten werd deel te nemen aan het ontwikkelingsprogramma van de Joint Strike Fighter (JSF). Hiervoor werden in juni 2002 met de Verenigde Staten contracten getekend.
- Het squadron maritieme patrouillevliegtuigen in de West werd opgeheven en twee F-27M toestellen afgestoten.
- De vergroting van de doelmatigheid Groep geleide wapens (GGW) werd afgerond. Het opleidingssquadron is geïntegreerd met een operationeel squadron.

*De Koninklijke marechaussee (zie ook het beleidsartikel 04)*

- De stafcapaciteit van de Koninklijke marechaussee is met vijftig personen versterkt.
- Het langer aanhouden van extra opleidingscapaciteit is gedeeltelijk gefinancierd uit het actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid.
- Het aanpassen van de infrastructuur van het Opleidingscentrum van de marechaussee is gestart.
- De reorganisatie van de staven en het personeelsbeleid is in overeenstemming met de aanbevelingen uit het «Beleidsplan Koninklijke marechaussee 2000» in 2002 ter hand genomen.

**B. Budgettaire en financiële consequenties van de beleidsprioriteiten**

De in de beleidsagenda genoemde beleidsprioriteiten zouden, net als de gedurende het begrotingsjaar nieuw geformuleerde beleidsprioriteiten, in een financieel overzicht moeten worden weergegeven. De door Defensie in haar beleidsagenda van 2002 geformuleerde beleidsprioriteiten laten zich evenwel niet zo eenvoudig weergeven. Vooral de speerpunten «Uitvoering van het veranderingsproces» en «Uitvoering van de Defensie-nota 2000» kennen geen toegewezen budgetten. Voor het beleidsspeerpunt «Versterking van het personeelsbeleid» is een budgettaire reeks weergegeven in de Defensiebegroting 2002. De uitgaven voor de hieruit voortvloeiende maatregelen worden in de praktijk echter vermengd met de reguliere personeelsuitgaven van de krijgsmacht delen. Een uitzondering kan worden gemaakt voor het speerpunt «Versterking van de Europese militaire capaciteiten» voorzover de hiermee gepaard gaande

budgetten worden verantwoord ten laste van het artikelondeel «Europese Veiligheids- en Defensiebeleid» van het artikel 11 «Internationale samenwerking».

Voor de nieuwe beleidsprioriteit Terrorismebestrijding werd bij Nota van wijziging een bedrag van 16,835 miljoen euro toegevoegd aan de beleidsartikelen 01 «Koninklijke marine» (5,265 miljoen euro), 04 «Koninklijke marechaussee» (9,710 miljoen euro) en 06 «Militaire Inlichtingen Dienst» (1,860 miljoen euro).

<b>Bedragen x € 1 000</b>				
Beleidsprioriteit	Artikel	Ontwerp- begroting 2002	Nadere mutaties 2002	Realisatie 2002
Versterking van de Europese militaire capaciteiten	11	408	16 342 <sup>1</sup>	16 750
Versterking van het personeelsbeleid	01	12 847		12 847 <sup>2</sup>
	02	34 825		34 825 <sup>2</sup>
	03	10 601		10 601 <sup>2</sup>
	04	4 699		4 699 <sup>2</sup>
Nieuwe prioriteiten				
Terrorismebestrijding	01		5 265 <sup>3</sup>	5 265
	04		9 710 <sup>3</sup>	8 200
	06		1 860 <sup>3</sup>	1 400

<sup>1</sup> Betreft een saldo van inkomende en uitgaande eindejaarsmarge en uitdeling prijsbijstelling.

<sup>2</sup> De budgetten voor deze prioriteit zijn in de praktijk sterk vermengd met de reguliere personeelsbudgetten. De financiële realisatie van de met het speerpunt gemoeide maatregelen kunnen slechts met grote moeite worden getraceerd. Aangenomen wordt dat de hiermee gemoeide bedragen volledig werden gerealiseerd. Dit is aannemelijk vanwege de inspanningen op personeelsgebied in 2002 en omdat er meer is uitgegeven voor de personeelsbudgetten dan begroot.

<sup>3</sup> Betreft de bij Nota van wijziging aan het defensiebudget toegevoegde bedragen.

### **C. Beleidsmatige conclusies ten aanzien van de beleidsprioriteiten**

#### *Terrorismebestrijding*

De maatregelen die worden genomen in het kader van de terrorismebestrijding worden gedekt uit een intensivering van 90 miljoen euro tot en met 2006 en uit beschikkingen in de Defensiebegroting. De versterking van de crisisbeheersingscapaciteiten van de Nederlandse krijgsmacht bleek ook in het verband van de terrorismebestrijding van groot belang. Het beleid ter zake zal in 2003 dan ook worden voortgezet. Vooral het precisieoptreden verdient aandacht. Dit optreden is juist tegen niet-statelijke actoren, die niet over staande legers beschikken, van groot belang. Het gaat dan niet alleen om de versterking van en samenwerking tussen speciale eenheden, maar ook om precisiewapens, NBC-beschermende middelen en inlichtingenverwervingscapaciteiten zoals onbemande vliegtuigen (UAV) en militaire satellietwaarneming. Deze projecten komen in dit jaarverslag bij de behandeling van het beleidsspeerpunt gericht op de versterking van de Europese militaire capaciteiten aan de orde.

#### **Speerpunt 1: versterking van de Europese militaire capaciteiten**

Deze projecten waren vooral gericht op het opheffen van de tekorten die zijn vastgesteld in EU- (Headline Goal) en Navo-kader (PCC). De initiatieven van de Navo en de EU ter zake zijn complementair en kregen in

2002, in de aanloop naar de Navo-top in Praag, een extra impuls. Hierdoor was het aantal projecten in dit kader groter dan voorzien in de beleidsagenda van 2002. Het beleid gericht op de versterking van de Europese militaire capaciteiten zal mede met behulp van de EVDB-intensivering uit het Strategisch Akkoord in 2003 verder worden versterkt. Besloten werd de onderstaande projecten uit te gaan voeren.

In het kader van het verzekeren van veilige verbindingen en commandovoering en «information superiority»:

- «Alliance Ground Surveillance» (AGS): AGS moet voorzien in de door de Navo uiteindelijk gewenste grondwaarnemingscapaciteit in 2010. Nederland neemt proportioneel deel aan dit multinationale programma.
- Interim verbetering grondwaarnemingscapaciteit: vooruitlopend en in aanvulling op het verkrijgen van onder andere de AGS-capaciteit, is Nederland voornemens om de grondwaarnemingscapaciteit van de maritieme patrouillevliegtuigen (P-3C Orion) te vergroten. Hiertoe zullen drie vliegtuigen van een digitale datalink worden voorzien.
- Waarnemingssatellieten: Nederland kiest voor een stapsgewijze aanpak, waarbij in eerste instantie het gebruik van reeds beschikbare (commerciële) satellietbeelden zal worden geïntensiveerd. Als tweede stap wordt onderzocht deel te nemen aan het Franse Helios 2 satellietprogramma, eventueel in een samenwerkingsverband met België. Ook andere landen hebben hiervoor interesse getoond.
- Het verder uitbreiden van het aantal TITAAN-systemen voor het hoofdkwartier van het Duits-Nederlandse legerkorps om in een aanvullende Navo-behoefte te voorzien.

In het kader van de snelle ontplooiing en het voortzettingsvermogen van strijdkrachten krijgt «Reception, Staging and Onward Movement» (RSOM) de aandacht: samen met het Verenigd Koninkrijk, Polen, Denemarken, Noorwegen en België wordt een RSOM-capaciteit opgezet. Projecten als «tracking and tracing», wissellaadsystemen, fysieke distributie en het tweede amfibisch transportschip passen in dit RSOM-concept.

## **Speerpunt 2: veranderingsproces**

Deze beleidsprioriteit wordt voortgezet in 2003. De maatregelen die voortvloeiden uit het Strategisch Akkoord hebben dermate grote personele en financiële gevolgen, dat ingrijpende maatregelen onontkoombaar waren. Door de doelmatigheids- en volumetaakstellingen gingen deze maatregelen verder dan de aanbevelingen van de commissie Opperbevelhebberschap. De herstructurering van de bestuursstructuren bij Defensie krijgt de volgende kenmerken:

- de beleidsvorming en planning wordt op het kerndepartement gecentraliseerd en geïntegreerd;
- de (uitvoerende) beheerstaken in organisatiedelen die op afstand staan van het beleid en de uitvoering (het «primaire proces»), op de terreinen personeel, materieel, financiën, informatievoorziening en infrastructuur», worden samengevoegd en gereduceerd;
- de uitvoerende operationele taken van het beleid en het beheer worden gescheiden. De verantwoordelijkheid voor de gereedstelling van operationele eenheden wordt gescheiden van de verantwoordelijkheid voor de aansturing bij operationele inzet. De Chef defensiestaf krijgt daartoe de beschikking over een joint operatiecentrum Defensie onder gelijktijdige opheffing van de situatiecentra bij de krijgsmachtdelen;

- de verbreding van de toezichtrol, niet alleen in financieel opzicht, maar ook in termen van management en (uitvoering van) beleid.

### **Speerpunt 3: personeelsbeleid**

De personeelsparagraaf van de beleidsagenda kwam medio 2001 tot stand, toen de personele vulling van de krijgsmacht onder druk stond en de werving en behoud van personeel de hoogste prioriteit hadden. In dat kader dienen de beleidsinitiatieven te worden gezien die in de beleidsagenda werden gepresenteerd.

Als gevolg van de bezuinigingsmaatregelen uit het Strategisch Akkoord moeten aanzienlijke financiële en personele reducties worden doorgevoerd. Zoals in de Najaarsbrief werd aangekondigd zal het personeelsbestand in de periode 2003–2006 met ongeveer 4 800 vte'n moeten afnemen. Met het defensiepersoneel moet juist in deze onzekere tijden een zorgvuldige, open en eerlijke relatie worden onderhouden. De flankerende maatregelen die de afgelopen jaren door Defensie werden genomen en de besluiten die met hetzelfde doel voor ogen nog genomen worden zijn hierbij van belang. Het ligt derhalve in de rede dat het personeelsbeleid een beleidsprioriteit blijft.

### **Speerpunt 4: uitvoering van de Defensienota 2000**

Versterking van het expeditionaire vermogen blijft ook in de komende jaren een prioriteit voor de krijgsmacht, hoewel het financiële keurslijf van de Defensienota 2000 in toenemende mate begint te knellen. Deze druk nam verder toe door de bezuinigingen uit het Strategisch Akkoord. Het is niet uit te sluiten dat het noodzakelijk wordt maatregelen te nemen die verdergaan dan de maatregelen die in de Najaarsbrief werden aangekondigd. Dit zal consequenties hebben voor het uitvoeren van de Defensienota 2000.

## 5. BELEIDSARTIKELEN

### BELEIDSARTIKEL 01 KONINKLIJKE MARINE

#### Nader geoperationaliseerde doelstellingen

De in de beleidsagenda uiteengezette hoofddoelstellingen van de krijgsmacht zijn voor de Koninklijke marine geoperationaliseerd in een gereedheidsmatrix van inzetbare eenheden en in veranderdoelstellingen Defensienota 2000. Uit de in de begroting 2002 opgenomen matrix blijkt hoeveel eenheden (kwantiteit) binnen welke termijn (reactietijd) beschikbaar zouden moeten zijn. Uitgangspunt daarbij is dat binnen de aangegeven reactietijd steeds de gereedheid wordt geleverd, benodigd voor het gehele geweldsspectrum (kwaliteit). Een operationele eenheid is inzetbaar wanneer deze voldoet aan de minimumeisen op het gebied van personeel, materieel en de mate van geoefendheid.

Begroting 2002				HRF	FLR/LTBF*
Gereedheidstermijn	Type eenheid	Totaal	Direct inzetbaar	Op korte termijn inzetbaar	Op lange termijn inzetbaar
<b>CZMNED</b>					
△	Fregatten	12	3	6	2+1**
△	Maritieme helikopters	20***	7	8	5
	Bevoorradingsschepen	2		2	
	Amfibische schepen (LPD)	1		1	
△	Onderzeeboten	4	1	2	1
△	Mijnenbestrijdingsvaartuigen	12	2	8	2
	Hydrografische vaartuigen	2		2	
△	Maritieme patrouillevliegtuigen	7	2	3	2
<b>CZMCARIB</b>					
	Fregatten	1	1		
△	Maritieme helikopters	1	1		
	Ondersteuningsvaartuig	1		1	
	Maritieme patrouillevliegtuigen	3	3		
	Marinierspelotons met gevechtssteun	6	2	4	
	Pelotons Antilliaanse militie	2		2	
	Pelotons Arubaanse militie	1		1	
<b>CKMARN</b>					
△	Mariniersbataljons met gevechts- en logistieke ondersteuning	4	1	2	1
	Ondersteunende mariniersbataljons	3		3	
	Bijzondere bijstandseenheid (BBE)	1	1		

\* HRF= High Readiness Forces, FLR= Forces of Lower Readiness, LTBF= Long Term Build-up Forces.

\*\* Het derde op lange termijn inzetbare fregat betreft een LCF in proeftochtstatus.

\*\*\* De aantallen maritieme helikopters betreffen zowel de geëmbarkeerde helikopters als de aan de wal gestationeerde helikopters.

#### Resultaat 2002

De inzet voor diverse vredesoperaties heeft in algemene zin duidelijk invloed gehad op de realisatie van de gereedheidsmatrix. Naast de daadwerkelijke inzet voor vredesoperaties hebben ook het personeelstekort en een aantal materiële tegenvallers de realisatie beïnvloed. Hierna wordt per type eenheid ingegaan op de oorzaken en de getroffen maatregelen.



#### *Fregatten CZMNED*

De operationele gereedheid van de fregatten heeft gedurende het gehele jaar onder druk gestaan door de inzet voor Enduring Freedom waardoor aan het vereiste oefenprogramma niet geheel kon worden voldaan. Ook waren er personele tekorten in de categorieën officieren en onderofficieren technische dienst en wapentechnische dienst en manschappen operationele, technische en logistieke dienst. Het uiteindelijke resultaat is dat voor twee van de zes op korte termijn inzetbare fregatten beperkingen in de gereedheid zijn opgetreden.

#### *Maritieme Helikopters CZMNED*

Vier van de acht op korte termijn inzetbare helikoptereenheden hebben gedurende het gehele jaar niet aan alle eisen van inzetbaarheid kunnen voldoen. Oorzaken waren de toenemende reparatielast door veroudering van de Lynx, problemen met de staart-rotor-aandrijving in de periode juni-augustus en personeelstekorten bij zowel het vliegend als het onderhoudspersoneel.

#### *Onderzeeboten CZMNED*

In het laatste kwartaal zijn technische problemen opgetreden. Hierdoor voldeed één op korte termijn inzetbare eenheid in de tweede helft van het verslagjaar niet aan alle gereedheidseisen.

#### *Mijnenbestrijdingsvaartuigen CZMNED*

Als gevolg van de maatregelen uit het Strategisch Akkoord zijn eind 2002 twee extra mijnenjagers op non-actief gesteld. Hierdoor zijn er zes van de oorspronkelijk acht mijnenjagers op korte termijn beschikbaar en komt het totaal aantal mijnenjagers daardoor op tien in plaats van twaalf.

#### *Maritieme patrouillevliegtuigen CZMNED*

De operationele gereedheid van zowel de direct inzetbare P-3C Orion maritiem patrouillevliegtuigen als van de drie op korte termijn inzetbare eenheden is niet volledig gerealiseerd. Het uitlopen van regulier (groot) onderhoud aan de vliegtuigen, de schaarste aan onderdelen en de personele tekorten bij het onderhoudspersoneel samen met de omvangrijke inzet van de P-3C Orion maritieme patrouillevliegtuigen, onder de gelijktijdige aanloop van de Capability Upkeep (CUP-Orion) van het eerste vliegtuig in de Verenigde Staten, liggen hieraan ten grondslag.

#### *Maritieme Helikopters CZMCARIB*

Door de reeds genoemde problemen met de staart-rotor-aandrijving en een onvoorzienne motorwisseling, waarvoor een motor uit Nederland moest worden ingevlogen, is niet gedurende het gehele jaar aan alle eisen van inzetbaarheid voldaan.

#### *Mariniersbataljons met gevechts- en logistieke ondersteuning*

Omdat de oprichting van het 3<sup>e</sup> mariniersbataljon op basis van het Strategisch Akkoord drie jaar is uitgesteld wordt niet volledig voldaan aan de gereedstelling van één op korte termijn inzetbaar bataljon.

#### *Veranderdoelstellingen*

De veranderdoelstellingen van de Koninklijke marine uit de Defensienota 2000 hebben vooral betrekking op de instandhouding en verbetering van het expeditionair vermogen. De doelstellingen betreffende materieelprojecten worden toegelicht bij de paragraaf investeringen. De overige doelstellingen worden hierna toegelicht.

Veranderdoelstellingen	Resultaten 2002
De paraatstelling in de periode 2001–2004 van een derde mariniersbataljon door een uitbreiding van het Korps Mariniers met 300 vte'n. In Den Helder worden hiervoor infrastructurele voorzieningen getroffen	Tijdens de uitwerking van de maatregelen van het Strategisch Akkoord zijn de bouwactiviteiten van de Marinierskazerne Buitenveld getemporeerd. Tevens is het vullen van de bemanning van het 3 <sup>e</sup> mariniersbataljon stilgezet.
De afstoting van drie mijnenjagers in de periode 2000 tot 2002	De mijnenjagers Hr. Ms. Alkmaar, Hr. Ms. Delfzijl en Hr. Ms. Dordrecht zijn uit dienst gesteld. Tot op heden is geen koper voor deze schepen gevonden. In het kader van het Strategisch Akkoord zijn tevens de mijnenjagers Hr.Ms. Harlingen en Hr.Ms. Scheveningen afgevoerd van de operationele sterkte.
Afstoting beide geleide wapenfregatten van de Tromp-klasse alsmede de afstoting van vier Standaard-fregatten.	De oorspronkelijke veranderdoelstelling is in 2002 afgerond.
De afstoting van drie P-3C Orions in de periode 2001–2003	Voor de drie in 2001 voor de verkoop geïdentificeerde P-3C Orions zijn tot op heden geen kopers gevonden. Twee van de drie vliegtuigen waren begin 2002 al op non-actief gesteld. Het derde vliegtuig is non-actief gesteld eind 2002.

## Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002:

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	1 412 401	1 223 124	1 990 253	1 359 009	1 468 172	1 541 995	- 73 823
<b>Uitgaven</b>							
<b>Apparaatsuitgaven</b>							
Commandant der Zeemacht in Nederland	313 839	334 435	320 167	334 561	336 969	318 574	18 395
Commandant der Zeemacht in het Caribisch Gebied	49 098	54 753	61 246	66 003	71 428	65 738	5 690
Commandant van het Korps Mariniers	91 188	94 896	99 706	115 084	121 870	106 519	15 351
Ondersteunende eenheden	250 944	252 603	257 299	288 072	293 378	263 733	29 645
Admiraliteit	245 260	226 929	224 936	213 910	220 492	194 909	25 583
Wachtgelden	13 436	14 801	13 260	16 953	17 081		17 081
<b>Totaal Apparaatsuitgaven</b>	963 765	978 417	976 614	1 034 583	1 061 218	949 473	111 745
<b>Subsidies en bijdragen</b>	240	240	219	217	149	149	
<b>Investerings</b>							
Schepen	187 061	267 132	248 126	238 345	216 263	200 187	16 076
Vliegtuigen	4 598	7 332	20 418	38 764	30 976	32 157	- 1 181
Electronisch materieel	9 601	17 777	19 664	21 363	28 770	33 582	- 4 812
Munitie	1 902	7 827	21 527	24 245	37 323	24 725	12 598
Overig materieel	51 330	64 306	53 236	42 815	28 543	47 276	- 18 733
Infrastructuur	38 007	38 110	47 852	42 690	38 433	50 527	- 12 094
<b>Totaal Investerings</b>	292 499	402 484	410 823	408 222	380 308	388 454	- 8 146
<b>Totaal uitgaven</b>	1 256 504	1 381 141	1 387 656	1 443 022	1 441 675	1 338 076	103 599
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>	72 065	61 218	45 979	45 280	57 078	50 358	6 720

### *Toelichting verschillen*

De in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de navolgende technische en beleidsmatige afwijkingen (afwijkingen kleiner dan € 5 miljoen zijn onder «Overige verschillen» samengenomen):

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Aandeel nieuwbouw Alexanderkazerne	- 4 400
Loonbijstelling	42 994
Prijsbijstelling	6 427
Ontvlechting wachtgelden	15 505
MILSATCOM aandeel defensieonderdelen	30 416
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Trekkingsrechten DVVO	- 4 085
Ramingsbijstelling personeel	15 713
Ontvlechten wervingsbudgetten	5 731
Lening KSG	- 20 241
PAM	- 155 458
Claim opschorten bouw mijnenvveegdrones	- 5 200
Terrorismebestrijding	5 265
Activiteitenreductie	- 2 206
Overige verschillen	- 4 284
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 73 823</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Subsidies	Investeringen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>				
Aandeel nieuwbouw Alexanderkazerne			- 4 400	- 4 400
Loonbijstelling	42 994			42 994
MILSATCOM aandeel defensieonderdelen			929	929
Prijsbijstelling	6 427			6 427
Ontvlechting wachtgelden	15 505			15 505
<b>Beleidsmatige verschillen</b>				
Trekkingsrechten DVVO	- 4 085			- 4 085
Ramingsbijstelling personeel	15 713			15 713
Ontvlechting wervingsbudgetten	5 731			5 731
Lening KSG			- 20 241	- 20 241
PAM			12 773	12 773
Claim opschorten bouw mijnenvveegdrones			- 5 200	- 5 200
Verkoopgereedmaken fregatten	4 000			4 000
Terrorismebestrijding	1 702		3 563	5 265
Activiteitenreductie	- 2 400			- 2 400
<b>Overige verschillen</b>	26 158		4 430	30 588
<b>Totaal verschillen</b>	<b>111 745</b>		<b>- 8 146</b>	<b>103 599</b>

*Toelichting technische verschillen (zowel voor de verplichtingen als de uitgaven)*

*Aandeel nieuwbouw Alexanderkazerne*

De Koninklijke landmacht voert het project nieuwbouw Alexanderkazerne uit, ook voor de Koninklijke marine. De hiermee gemoeide uitgaven worden niet, zoals bij de opstelling van de begroting nog verondersteld, ten laste van dit artikel verantwoord, doch ten laste van het artikel 02 «Koninklijke landmacht».

#### *Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd.

#### *Prijsbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in prijspeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de prijsbijstelling worden gecompenseerd.

#### *Ontvlechting wachtgelden*

In de voorbereiding van de begroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om al dan niet aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

#### *MILSATCOM aandeel defensieonderdelen*

Het project MILSATCOM wordt door de Koninklijke marine eveneens uitgevoerd ten behoeve van andere defensieonderdelen. Dit betekent dat deze uitgaven die voor deze onderdelen in dit kader moeten worden verricht, en welke geraamd waren bij deze onderdelen, alsnog ten laste van de Koninklijke marine worden verantwoord.

#### *Toelichting beleidsmatige verschillen (zowel voor de verplichtingen als de uitgaven)*

##### *Trekkingrechten DVVO*

Het budget voor transport dat door de krijgsmacht delen bij de opstelling van de ontwerpbegroting is overgeheveld naar het artikelonderdeel «Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie» van het artikel 05 «Defensie Interservice Commando» is gebaseerd op historische gegevens. Als gevolg van toename van de transportbehoefte, met name goederentransport over water en door de lucht, is het marineaandeel in het door DVVO in te huren transport toegenomen.

##### *Ramingsbijstelling personeel*

De realisatie van de reductietaakstellingen burgerpersoneel verloopt langzamer dan voorzien. Tevens neemt het aantal vacatures van hoger ingeschaald personeel sneller af waardoor bijstelling van het budget noodzakelijk is.

##### *Ontvlechting wervingsbudgetten*

Met ingang van 2002 zijn de diverse defensieorganisaties weer volledig verantwoordelijk voor het proces van personeelsvoorziening (met uitzondering van keuring en selectie). Daarom zijn de wervingsbudgetten vanuit Dico/DWS weer aan de defensieonderdelen ter beschikking gesteld.

##### *Lening KSG*

Het contract met betrekking tot de lening is nog niet getekend in 2002 waardoor dit budget in de verplichtingen en de uitgaven niet tot realisatie is gekomen.

*PAM (Project aanpassing mijnenbestrijdingscapaciteit)*

Omdat het gezamenlijke contract reeds in december 2001 is afgesloten zijn de verplichtingen lager. Door een aanpassing van de fasering in de contracten voor de Sonar- en C2-apparatuur zijn de uitgaven voor 2002 hoger dan begroot.

*Claim opschorten bouw mijnenveegdrones*

Met betrekking tot de drones voor de mijnenveegcomponent van het project is overeenstemming bereikt met de werf over de afkoop van de verplichting om drones op korte termijn af te nemen.

*Verkoopgereedmaken fregatten*

Om de verkoop van de overtollige fregatten Hr. Ms. Jan van Brakel en Hr. Ms. Pieter Florisz mogelijk te maken, zijn nog de nodige reparaties en aanvullende wensen van de kopers uitgevoerd. De contract onderhandelingen met Griekenland over de verkoop van Hr.Ms. Philips van Almonde zijn in 2002 afgerond. Het contract was echter aan Griekse zijde nog niet getekend.

*Terrorismebestrijding*

De realisatie is hoger door implementatie van maatregelen in het kader van de terrorismebestrijding. Dit betreft met name de uitbreiding van de BBE Mariniers, waarvan het extra peloton per 1 juni 2002 is gereedgesteld, en het Amfibisch Verkenningpeloton, waarvan de uitbreiding per 1 augustus is gerealiseerd.

*Activiteitenreductie*

Als gevolg van het slechts voor 25% uitkeren van de benodigde prijsbijstelling heeft, waar dit verantwoord was, een neerwaartse bijstelling plaatsgevonden van het activiteitsniveau.

*Ramingsbijstelling overige investeringsprojecten*

Om uiteenlopende redenen (hetgeen bij de projectinformatie nader wordt toegelicht) is een aantal investeringsprojecten, voor wat betreft verplichtingen en kasuitgaven, anders gefaseerd in de tijd.

**Bedragen x € 1 000**

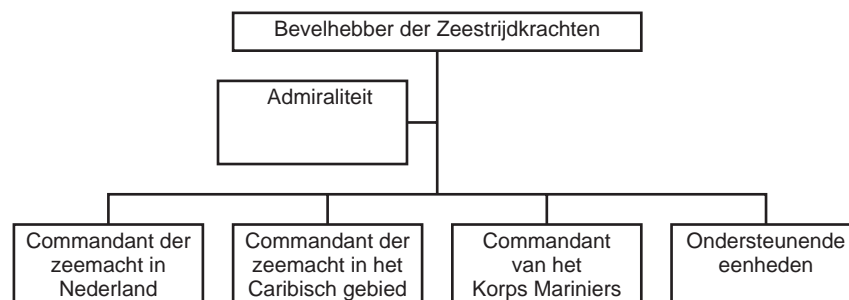
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Extra leveringen brandstof Navo partners	3 269
Terugvordering steun aan KSG	4 409
Overige verschillen	- 958
<b>Totaal verschillen</b>	<b>6 720</b>

*Toelichting verschillen*

De meerontvangsten ten opzichte van de ontwerpstand zijn een gevolg van extra leveringen van brandstof aan derden, de terugvordering inzake de verleende steun aan de Koninklijke Schelde Groep (KSG) en een aantal kleine meer/minderontvangsten.

## Activiteiten

De Koninklijke marine beschikt voor het realiseren van de geoperationaliseerde doelstellingen over de volgende organisatiestructuur:



### Commandant der Zeemacht in Nederland (CZMNED)

Prestatiegegevens CZMNED	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002*	Vershil 2002
<b>Fregatten/bevoorradingsschepen/LPD</b>	<b>Vaardagen</b>	<b>1 368</b>	<b>1 343**</b>	<b>1 216</b>	<b>127</b>
Standing Naval Forces Atlantic & Mediterranean		431	170		
UK/NL Amphibious Force & NATO Striking Fleet		178	47		
Overige oefeningen		759	477		
<b>Maritieme helikopters</b>	<b>Vlieguren</b>	<b>4 680</b>	<b>3 442**</b>	<b>3 745</b>	<b>- 303</b>
Standing Naval Forces Atlantic & Mediterranean		200	0		
Overige oefeningen		4 480	2 580		
<b>Onderzeeboten</b>	<b>Vaardagen</b>	<b>465</b>	<b>499**</b>	<b>480</b>	<b>19</b>
<b>Mijnenbestrijdingsvaartuigen</b>	<b>Vaardagen</b>	<b>744</b>	<b>730</b>	<b>760</b>	<b>- 30</b>
MCM Forces North & South		171	225		
Overige oefeningen		573	505		
<b>Hydrografische vaartuigen</b>	<b>Vaardagen</b>	<b>270</b>	<b>324</b>	<b>330</b>	<b>- 6</b>
<b>Maritieme patrouillevliegtuigen</b>	<b>Vlieguren</b>	<b>2 552</b>	<b>2 964**</b>	<b>1 950</b>	<b>1 014</b>
Stationering Keflavik		347	77		
Overige oefeningen		2 205	1 316		

\* In de begroting 2002 is alleen een totaal geraamd zonder opdeling in deelactiviteiten opgenomen waardoor de opsplitsing per activiteit niet beschikbaar is.

\*\* Hiervan zijn ten behoeve van de uitvoering vredesoperaties in 2002 649 vaardagen fregatten, 862 vlieguren maritieme helikopters, 229 vaardagen onderzeeboten en 1 571 vlieguren maritieme patrouillevliegtuigen gerealiseerd (zie ook beleidsartikel 09).

De exploitatie uitgaven in verband met de vaardagen en vlieguren voor vredesoperaties zijn, voor zover deze binnen het vastgestelde activiteitenplan zijn gerealiseerd, ten laste gebracht van het beleidsartikel 01 «Koninklijke marine». De additionele uitgaven, als gevolg van de overschrijding van het activiteitenplan door vredesoperaties, zijn ten laste gebracht van beleidsartikel 09 «Vredesoperaties».

De vlieguren van de maritieme patrouillevliegtuigen en helikopters zijn achtergebleven door de personele tekorten bij het onderhoudspersoneel. De vliegoperaties van de helikopters zijn tijdens de zomer wegens technische problemen in de staart-rotor-aandrijving tijdelijk opgeschort waardoor het aantal vlieguren lager is dan begroot.

Prestatiegegevens CZMCARIB	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002*	Vershil 2002
<b>Fregat</b>	<b>Vaardagen</b>	<b>72</b>	<b>53</b>	<b>53</b>	<b>0</b>
Presentie, surveillance en interdictie		56	43		
Bestrijding illegale handel verdovende middelen		10	3		
Oefeningen		6	7		
<b>Ondersteuningsvaartuig</b>	<b>Vaardagen</b>	<b>85</b>	<b>84</b>	<b>90</b>	<b>- 6</b>
Presentie, surveillance en interdictie		70	69		
Oefeningen		15	15		
<b>Maritieme helikopters</b>	<b>Vlieguren</b>	<b>164</b>	<b>102</b>	<b>135</b>	<b>- 33</b>
Presentie, surveillance en interdictie		123	83		
Bestrijding illegale handel verdovende middelen		28	5,5		
Oefeningen		13	13,5		
<b>Maritieme patrouillevliegtuigen</b>	<b>Vlieguren</b>	<b>107</b>	<b>102</b>	<b>100</b>	<b>2</b>
Presentie, surveillance en interdictie		75	88		
Oefeningen		32	14		
<b>Marinierspelotons</b>	<b>Mensoefendagen</b>	<b>8 747</b>	<b>12 547</b>	<b>14 500</b>	<b>- 1 953</b>
Presentie, surveillance en interdictie		747	825		
Oefeningen		8 000	11 722		
<b>Antilliaanse en Arubaanse Militie</b>	<b>Mensoefendagen</b>	<b>660</b>	<b>1 377</b>	<b>3 685</b>	<b>- 2 308</b>
Presentie, surveillance en interdictie		20	214		
Oefeningen		640	1 163		

\* In de begroting 2002 is alleen een totaal geraamd zonder opdeling in deelactiviteiten opgenomen waardoor de opsplitsing per deelactiviteit niet beschikbaar is.

In het kader van de bijdrage aan het bestrijden van de illegale handel in verdovende middelen, heeft CZMCARIB, als Commander Task Group 4.4. (CTG 4.4) in de «Joint Inter Agency Task Force East» (JIATF), 1 261 kg drugs gevangen.

De onderrealisatie bij de Maritieme helikopters wordt veroorzaakt door de tijdelijke opschorting van de vliegoperaties wegens de eerder genoemde technische problemen in de staart-rotor-aandrijving en de onvoorziene motorwisseling waarvoor een motor uit Nederland moest worden ingevlogen.

Omdat het uitwisselingsprogramma met het United States Marine Corps uit Camp Lejeune niet doorging is een groot deel van de mensoefendagen marinierspelotons niet gerealiseerd.

De Antilliaanse en Arubaanse militie heeft in 2002 minder mensoefendagen gerealiseerd dan begroot als gevolg van de gewijzigde taakstelling, de niet volledig gevulde personele bezetting en de vervallen gezamenlijke oefeningen met de mariniers.



Commandant Korps Mariniers

Prestatiegegevens Korps Mariniers	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002*	Vershil 2002
<b>Mariniersbataljons</b>	<b>Mensoefendagen</b>	<b>69 261</b>	<b>139 523</b>		
UK/NL Landing Force and ACE Mobile Force (Land)		5 690	14 667		
Beschikbaar houden noodhulpverkenningseenheid		24	16		
Gereedstelling bataljonsgroep als strategische reserve SFOR		0	1 305		
Training (nationaal en internationaal)		46 112	103 539		
Opleidingen		17 435	19 996		
<b>Bijzondere Bijstandseenheid (BBE)</b>	<b>Mensoefendagen</b>	<b>4 860</b>	<b>6 228</b>		
Gereedstelling		4 860	6 228		
<b>Totaal</b>		<b>74 121</b>	<b>145 751</b>	<b>147 542</b>	<b>- 1 791</b>

\* In de begroting 2002 is alleen een totaal geraamd zonder opdeling in deelactiviteiten opgenomen waardoor de opsplitsing per deelactiviteit niet beschikbaar is.

De realisatie BBE is ten opzichte van de realisatie 2001 hoger door implementatie van maatregelen in het kader van de terrorismebestrijding. Dit betreft met name het extra peloton dat per 1 juni 2002 is gereedgesteld.

*Ondersteunende Eenheden*

*Materieel Logistiek*

Prestatiegegevens Materieel Logistiek (Marinebedrijf en CAMS)	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil 2002
<b>Benoemd onderhoud</b>	Aantal				
Meerjarig onderhoud (MJO's)		2	3	5	- 2
TussentijdsOnderhoud (TTO's)		7	7	6	1
<b>Incidenteel onderhoud</b>	Aantal				
Reparatieorders		10 081	9 066	10 900	- 1 834
<b>Engineering</b>	Uren				
Modificatie-opdrachten en projecten		208 111	317 383	127 000	190 383

Naar aanleiding van de in 2001 met positief resultaat uitgevoerde proef «optimalisering van het onderhoudsproces multipurposefregatten (M-fregatten)» is de planning van Meerjarige en Tussentijdse Onderhoudsperiodes (MJO's en TTO's) meerjarig geactualiseerd waardoor de realisatie voor MJO's en TTO's in 2002 konden worden bijgesteld. De hierdoor vrijgekomen capaciteit is onder meer ingezet voor het gereedmaken van fregatten voor de verkoop aan de Griekse marine. Hierdoor is er een duidelijke overrealisatie van het aantal uren voor engineering.

## Opleidingen

Prestatiegegevens Opleidingseenheden van de KM (OKM) en Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM)	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil 2002
<b>Opleidingen</b>	(Geslaagde) cursisten				
Initiële opleidingen OKM		854	1 202	870	332
Initiële opleidingen KIM		241	287	220	67
Bijcholings- en functie-opleidingen		15 082	10 544	17 000	- 6 456
<b>KIM publicaties</b>	Aantal	79	36	44	- 8

Het veranderde economische klimaat heeft de werving positief beïnvloed waardoor een toename van de instroom voor de initiële opleidingen OKM kon worden gerealiseerd. Ook voor het KIM heeft dit geleid tot een grotere jaarlijkse opkomst in augustus waardoor het aantal initiële opleiding genietende militairen hoger is dan begroot. Omdat de personeelscapaciteit voor het realiseren van publicaties kleiner was dan begroot is het aantal publicaties achter gebleven bij de prognose.

In de begroting 2002 is bij de raming van OKM voor het gewenste aantal bijscholings- en functieopleidingen uitgegaan van maximale vulling van de opleidingen. Door overplaatsingen en operationele inzet van eenheden alsmede het aantal vacatures in de organisatie is niet altijd voldoende personeel beschikbaar om een opleiding volledig te vullen. Hierdoor blijft de realisatie achter bij de begroting. De vrijgekomen capaciteit wordt onder andere ingezet voor het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs.

### Investerings

#### *Schepen*

#### *Project fregatten van De Zeven Provinciën-klasse (LCF)*

Doelstelling	Instandhouding van capaciteiten op het vlak van maritieme commandovoering, maritieme oorlogsvoering en luchtverdediging voor de lange afstand door het in gebruik nemen van vier luchtverdedigings- en commandofregatten (LCF)				
Projectomvang	€ 1 588 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
Activiteiten	D-brief (APAR) Contract			Bouw en indienst- stelling LCF-1	Bouw en proeftocht LCF-2
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	328 739	60 489	83 485	39 400	50 417
Uitgaven (x € 1 000)	157 262	246 039	237 394	233 133	166 257

De doelen voor 2002 zijn met de indienststelling van het eerste fregat en de proefvaart van het tweede fregat grotendeels gerealiseerd. Het aanbieden van de D-brief met betrekking tot het deelproject Sirius is uitgesteld tot na 2002.

*Project Aanpassing Mijnenbestrijdingscapaciteit (PAM)*

Doelstelling	Instandhouding van de mijnenbestrijdingscapaciteit door modernisering van de jaagcomponent (sonar/C2-deel) en herintroductie van de veegcomponent (drone-deel)				
Projectomvang	€ 176 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
Activiteiten				Contract D1-brief (jagen)	Realisatie-fase is gestart
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	3 039	182	199	103 600	9 412
Uitgaven (x € 1 000)	2 039	3 063	3 287	466	26 274

Na de ondertekening van het contract in december 2001 is het project in uitvoering genomen. Tevens is, met betrekking tot de drones voor de mijnenveegcomponent van het project, overeenstemming bereikt met de werf over de afkoop van de verplichting om drones aan te besteden. De verwachting is dat de eerste gemoderniseerde mijnenjager in 2004 zal worden opgeleverd. In het PAM-project wordt samengewerkt met de Belgische marine.

*Project Tweede Landing Platform Dock (LPD-2)*

Doelstelling	Zekerstellen van het voortzettingsvermogen van LPD-1 alsmede de uitbreiding van de amfibische liftcapaciteit en strategische zeetransportcapaciteit door de verwerving van een tweede amfibisch transportschip. In het kader van EVDB wordt het schip voorzien van commandofaciliteiten waarbij wordt gestreefd naar internationale cofinanciering.				
Projectomvang	€ 202,6 miljoen, exclusief € 34,9 miljoen voor commandofaciliteiten ten laste van beleidsartikel 11 «Internationale samenwerking»				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
Activiteiten			A-brief	B/C-brief	D-brief Contract met KSG
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)				2 200	152 703
Uitgaven (x € 1 000)				2 025	4 389

In mei 2002 is het contract met de Koninklijke Schelde Groep (KSG) getekend.

*Hydrografische opnemingsvaartuigen (HOV)*

Doelstelling	Instandhouding van militaire hydrografische capaciteit door vervanging van de twee verouderde Noordzee-opnemers door twee opnemingsvaartuigen en de afstoting van de Hr.Ms. Tydeman.				
Projectomvang	€ 53,0 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
Activiteiten			B/C-brief		D-brief Contract en start bouw
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)		246	49		48 060
Uitgaven (x € 1 000)			295		14 781

Het contract met betrekking tot de bouw van de HOV-en is na behandeling van de D-brief getekend in februari 2002. De oplevering van het eerste HOV is gepland voor 2003.

*Vliegtuigen*

*Project NH-90*

Doelstelling	Instandhouding van de algemene maritieme militaire capaciteiten op het vlak van tactisch maritiem luchttransport en opsporing en redding door de vervanging van de Lynx-helikopter door 20 NH-90 helikopters. De combinatie van 14 full mission capable en 6 <i>provisions for</i> levert een doelmatige en doeltreffende mix ten behoeve van het takenpakket.				
Projectomvang	€ 843,2 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
Activiteiten			D-brief Contract		
<b>Financiële gevolgen</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	1 174	908	509 197	26 700	3 483
Uitgaven (x € 1 000)	4 462	5 196	9 567	18 241	13 787

In 2002 is door de industrie het ontwerp van de helikopter verder verfijnd en zijn beproevingen met de prototypes uitgevoerd. Ook is de productie in gang gezet. De instroom van de NH-90 bij de marine start in 2007.

*Project Capability Upkeep Program van de Maritieme patrouillevliegtuigen (CUP Orion)*

Doelstelling	Instandhouding van de algemene maritiem-militaire capaciteiten alsmede capaciteiten op het gebied van surveillance boven land en opsporing en redding door modernisering van tien Orion-vliegtuigen naar eenzelfde, op oppervlakte surveillance gerichte basisconfiguratie en de aanvullende multifunctionele uitrusting van zeven van de tien Orions.				
Projectomvang	€ 202,3 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
Activiteiten		B/C-brief	D-brief	Contract	In uitvoering
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)			184 179	3 300	49
Uitgaven (x € 1 000)			6 058	12 791	9 419

Naar aanleiding van het «disbursementoverzicht van de US Navy» van het laatste kwartaal 2001 heeft eind 2001 een betaling van € 3,7 miljoen plaatsgevonden die oorspronkelijk voor 2002 was gepland. Tevens is de modificatie van het eerste P-3C Orion maritieme patrouillevliegtuig in augustus aangevangen.

*Elektronisch materieel*

*Project Maritime Theatre Missile Defence System (MTMD)*

Doelstelling	Verwerving van een «lower tier» maritieme MTMD-capaciteit. Daartoe vindt momenteel de «concept Validation Phase (CVP)» plaats. De uitkomst dient als basis voor besluitvorming over implementatie aan boord van het LCF.				
Projectomvang	€ 148,6 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
Activiteiten					Concept validation phase (CVP)
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)			5 263	500	25
Uitgaven (x € 1 000)			297	2 748	1 039

Ontwikkelingen in de VS hebben ertoe geleid dat aansluitend op de «concept validation phase», die medio 2003 wordt afgerond, een vervolgstudie noodzakelijk is met betrekking tot het optimaliseren van de performance van de thans door de VS voorziene TBM-interceptor. Ook wordt de integratie van de interceptor in het NL/GE Anti Air Warfare-systeem onderzocht. Deze studie wordt naar verwachting eind 2005 afgerond.

Vervanging verbindingssystemen Mariniers (NIMCIS)

Situational awareness	Verbetering van de capaciteiten op het vlak van informatieuitwisseling en «situational awareness» van de operationele marinierseenheden door de vervanging van communicatie- en data-apparatuur.				
Projectomvang	€ 86 miljoen Inclusief € 12,3 miljoen voor het 3e MARNSBAT				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
Activiteiten	A-brief aangeboden				
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)					
Uitgaven (x € 1 000)					

De DMP-A brief is in 2002 aangeboden aan de Kamer. Het document is nog niet geaccordeerd.

*Interservice project Satelliet communicatie voor militair gebruik (MILSAT-COM)*

Doelstelling	De verbetering van «command en control» en informatieverwerking door introductie van lange-afstand-verbindingssystemen op basis van satellietcommunicatie				
Projectomvang	€ 242,1 miljoen (waarvan € 179,1 miljoen onderdeel is van de begroting van de KM)				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
Activiteiten		Korte termijn: C1-brief		Korte termijn: D1-brief Lange termijn: C2-brief	Contract (korte termijn): Grondstation bouwkundig opgeleverd MOU-AEHF
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	564	272	33	3 000	82 577
Uitgaven (x € 1 000)	106	245	384	1 626	21 403

In 2002 is het contract getekend voor de verwerving van het korte termijn deel van het project en is de *Memorandum of Understanding* (MoU) met de Verenigde Staten getekend. De MoU betreft de verwerving van de AEHF-capaciteit, uit het lange termijn deel van het project. De ondertekening en de verplichtingen, van contract en MoU, was in de begroting 2002 voorzien voor respectievelijk 2001 en 2003. De Kamer is hierover geïnformeerd.

## Munitie

Doelstelling	In dit artikelonderdeel worden de uitgaven geraamd voor de aanschaf van kapitale munitie alsmede de conventionele klein kaliber munitie voor zover deze als aanvulling op de oorlogsvoorraden wordt verworven. Tevens is het project MRAT hierin ondergebracht. Als basis voor de raming voor kapitale munitie wordt de NATO Maritime Stockpile Policy Guidance gehanteerd op basis waarvan, totdat de Bi-SC Stockpile Guidance (Bi-SC SPG) door Nederland is goedgekeurd, de normen voor de Koninklijke marine worden bepaald.				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	3 824	37 376	16 491	51 100	18 318
Uitgaven (x € 1 000)	1 902	7 827	21 527	24 245	37 323

De realisatie van de munitie is hoger uitgekomen dan begroot door verschuivingen van betalingen uit 2003 en hogere realisatie van met name de «Standard Missile 2», Evolved Sea.

Sparrow Missile en CHAFF-D. De verplichtingen zijn achtergebleven doordat er met name voor de aanschaf van SM-2 geen meerjarig, doch een éénjarig contract is aangegaan.

### Overig groot materieel

Doelstelling	De post overig groot materieel betreft projecten die naar hun aard niet in één van de andere artikelonderdelen van investeringen kunnen worden ondergebracht alsmede de bestuurlijke informatievoorziening en de projecten die niet groter zijn dan € 2,5 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	44 091	77 322	44 933	30 237	28 404
Uitgaven (x € 1 000)	51 330	64 306	53 236	42 815	23 403

### Infrastructuur

Doelstelling	De post infrastructuur betreft projecten voor het vervangen of nieuwbouwen van infrastructuurle voorzieningen.				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	30 810	53 320	43 984	39 871	53 338
Uitgaven (x € 1 000)	38 007	38 110	47 852	42 691	38 435

In samenhang met de in de Novemberbrief aangekondigde vertraging in het gereedstellen van het 3e Mariniersbataljon ondervindt het project «Marinierskazerne Buitenveld» vertraging. Verder is het uitgavenbudget met de tweede suppletore begroting 2002 verlaagd als gevolg van het overhevelen van budget voor het project Legering Nieuwbouw Alexanderkazerne naar de Koninklijke landmacht.

**Groeiparagraaf VBTB**

Met de concretisering in de begroting 2003 van de prestatiegegevens voor de ondersteunende eenheden «Materieel Logistiek», met separaat de aantallen projecten voor nieuwbouw en afstoting alsmede het aantal modificatieopdrachten en reparatieorders, is invulling gegeven aan het eerste onderdeel van de groeiparagraaf. Bij het bepalen van de kengetallen die moesten worden opgenomen in de begroting 2003 zijn eerst de bestaande kengetallen beoordeeld op functionaliteit en volledigheid om te kunnen bepalen welke veranderingen nodig waren. Hiermee is invulling gegeven aan het tweede onderdeel van de groeiparagraaf.



## BELEIDSARTIKEL 02 KONINKLIJKE LANDMACHT

### Nader geoperationaliseerde doelstellingen

De in de beleidsagenda uiteengezette hoofddoelstellingen van de krijgsmacht zijn voor de Koninklijke landmacht geoperationaliseerd in een gereedheidsmatrix van inzetbare eenheden en in veranderdoelstellingen Defensienota 2000. Uit de in de begroting 2002 opgenomen matrix blijkt hoeveel eenheden (kwantiteit) binnen welke termijn (reactietijd) beschikbaar zouden moeten zijn. Uitgangspunt daarbij is binnen de aangegeven reactietijd steeds de gereedheid te leveren benodigd voor het gehele geweldsspectrum (kwaliteit). Een operationele eenheid is inzetbaar wanneer aan de minimumeisen voor personeel, materieel en mate van geoefendheid wordt voldaan.

Begroting 2002					
Gereedheidstermijn	Totaal	Direct inzetbaar	HRF		FLR/LTBF <sup>1</sup>
			Op korte termijn inzetbaar	Op lange termijn inzetbaar	
Legerkorpsstaf	1	1			
Staf Luchtmobiele brigade	1	1			
△ Luchtmobiel infanteriebataljon	3	1	2		
Staf Gemechaniseerde brigade	3	1	2		
Pantserinfanteriebataljon	6	1	2		3
Tankbataljon	3	1	2		

<sup>1</sup> HRF= High Readiness Forces, FLR= Forces of Lower Readiness, LTBF= Long Term Build-up Forces.

Ondanks het feit dat in bovenstaande matrix slechts voor één eenheid wordt gemeld dat de beoogde gereedheid niet is behaald, wil dit niet zeggen dat de resterende eenheden moeiteloos aan de beoogde gereedheid hebben voldaan. Op het gebied van personeel heeft de Koninklijke landmacht nog steeds te maken met een minimale vullingsgraad waarmee eenheden nog net inzetgereed kunnen worden gehouden. Mede gelet op het uitstel van de paraatstelling van de vierde compagnie van de pantserinfanteriebataljons verhoogt dit de druk op het voortzettingsvermogen van de brigades om hun taken blijvend te kunnen vervullen. Daarnaast is het oefenprogramma noodgedwongen versoerd tot het niveau waarmee minimaal wordt voldaan aan de gestelde operationele gereedheidseisen. Achterstallig onderhoud van uitrustingsstukken is beperkt gebleven, echter ten koste van het opgelegd materieel. Noodzakelijke en geaccordeerde behoeftstellingen en investeringsprojecten zijn echter in een zeer laat stadium stopgezet en naar achteren in de planperiode geschoven. Projecten als Wissellaadsysteem (WLS), het Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) en de vervanging van de brugleggende tank kunnen niet zonder meer in het noodzakelijke tijdschema worden gerealiseerd. Om de operationele risico's te beperken zijn dergelijke investeringen echter wel degelijk noodzakelijk.

#### Resultaat 2002

##### Luchtmobiel infanteriebataljon

In 2002 is een versterkte compagnie luchtmobiel ingezet in Afghanistan. De twee op korte termijn inzetbare luchtmobiele infanteriebataljons zijn

door de voorbereiding op en recuperatie na ISAF en personele aanvulling niet tot en met niveau V (bataljonsniveau) geoefend.

### Veranderdoelstellingen

Veranderdoelstellingen	Resultaten 2002
△ Vergroting parate capaciteit van de pantserinfanterie-eenheden met 1000 functies door uitbreiding met zes parate compagnieën in de periode 2001–2004.	De paraatstelling van de in totaal zes pantserinfanteriecompagnieën verloopt volgens planning. De eerste is in 2001 gerealiseerd. In 2002 zijn de tweede en derde compagnie paraat gesteld. Vanwege de bezuinigingsmaatregelen als gevolg van het Strategisch Akkoord is de paraatstelling van de resterende drie compagnieën tot 2006 uitgesteld.
△ Vergroting parate capaciteit van de inlichtingenopsporings-eenheden met ongeveer 150 functies in de periode 2001–2004.	De extra capaciteit voor de RPV-batterij, de EOV-compagnie en de mortieropsporingsradarbatterij is gerealiseerd. Gezien technische problematiek omtrent de Sperwer is besloten het paraatstellen van het 3 <sup>e</sup> peloton UAV vertraagd. Nadat de technische problemen zijn opgelost zal het paraatstellen van dit peloton weer worden voortgezet.
Oprichting van een, door Nederland en Duitsland, geleide, internationale interservice CIMIC-frameworkgroup in de periode 2000–2001 met een Nederlandse inbreng van ongeveer 20 functies in de kernstaf.	De CIMIC-group North is operationeel.
Reorganisatie Nationaal Commando (met inbegrip van Natres) dat in de periode 2000–2002 met ongeveer 800 functies wordt verkleind.	De huidige staf-NATCO en de NATCO-ondersteuningsgroep zijn 1 juni 2002 operationeel geworden. Conform de reorganisatieprocedure zal medio 2003 de oprichting van deze beide organisatie-elementen worden geëvalueerd. De organisaties van de onderliggende Regionaal Militaire Commando's en de Lokaal Facilitaire Diensten worden jaarlijks geëvalueerd waarbij telkens wordt getoetst of de daadwerkelijke werklast overeenkomt met de geprognosticeerde cijfers. Afwijkingen hierin zijn veelal toe te schrijven aan reorganisatieprojecten, vertraging van geplande verhuizingen en uitstel van sluiting van kazernes.
△ Concentratie van de objectluchtverdediging van de Koninklijke luchtmacht en de grondgebonden luchtverdedigingseenheden van de Koninklijke landmacht tot een gezamenlijke luchtverdedigingseenheid binnen de Landmacht, die op de vliegbasis De Peel wordt gestationeerd. In 2004 worden een Joint Air Defence Centre en een Joint Air Defence School ingericht.	In 2002 is de behoeftestelling goedgekeurd en is de opdracht verstrekt voor de voorbereidende bouwwerkzaamheden. De verwachting is dat de grote verhuizing van de KL luchtverdediging in 2004/2005 zal plaatsvinden, waarmee de fysieke samenvoeging met de Grondgebonden Luchtverdediging van de Koninklijke luchtmacht wordt gerealiseerd.
Omvorming 1(GE/NL)Corps Hoofdkwartier in een High Readiness Force (Land)HeadQuarter	De omvorming van het 1(GE/NL)Corps Hoofdkwartier is gerealiseerd. Inmiddels is Full Operational Capability-status verkregen.

## Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002:

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	1 880 418	2 000 791	1 962 431	3 130 297	2 507 627	2 917 392	- 409 765
<b>Uitgaven</b>							
<b>Apparaatsuitgaven</b>							
1 Divisie «7 December» (tot 2001: 1(GE/NL)Corps)	481 335	449 016	443 537	547 312	559 915	539 103	20 812
Nationaal Commando, exclusief Civiele Taken	528 055	638 782	663 869	623 713	624 518	587 063	37 455
Opleidings- en trainingscommando KL	147 692	191 635	190 240	214 055	241 201	210 649	30 552
Overige Eenheden BLS	382 214	247 559	267 941	287 494	310 113	241 304	68 809
Landmachtstaf	40 780	82 651	92 425	107 464	147 065	105 529	41 536
Wachtgeld en inactiviteitswedden	48 743	43 781	39 474	48 969	44 162		44 162
<b>Totaal Apparaatsuitgaven</b>	1 628 819	1 653 424	1 697 486	1 829 007	1 926 974	1 683 648	243 326
<b>Subsidies en bijdragen</b>	832	832	866	878	913	877	36
<b>Investerings</b>							
Automatisering	30 499	76 475	63 770	49 053	24 113	39 733	- 15 620
Logistiek	22 552	48 764	55 564	18 986	26 096	40 132	- 14 036
Commandovoering, verbindingen en gevechtinlichtingen	71 239	67 087	44 177	56 958	33 795	59 902	- 26 107
Elektronisch materieel	9 128	10 533	2 959	6 883	10 051	9 793	258
Nucleair, biologisch en chemisch materieel (NBC)		339	463	1 449	5 348	10 995	- 5 647
Luchtverdediging	29 591	38 876	31 805	19 748	6 912	4 765	2 147
Manoeuvre	71 660	135 625	81 960	136 896	159 254	176 882	- 17 628
Vuursteun	19 076	12 089	9 804	5 641	4 033	10 097	- 6 064
Gevechtssteun	5 136	7 901	7 129	8 198	3 919	8 064	- 4 145
Infrastructuur	64 287	94 067	113 985	134 797	128 212	97 530	30 682
<b>Totaal Investerings</b>	323 168	491 756	411 616	438 609	401 733	457 893	- 56 160
<b>Totale uitgaven</b>	1 952 819	2 146 012	2 109 968	2 268 494	2 329 620	2 142 418	187 202
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	53 365	71 249	69 025	82 462	73 913	58 153	15 760

### *Toelichting verschillen*

De hiervoor in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de volgende technische en beleidsmatige afwijkingen:

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Bijdrage KM in de nieuwbouw Alexanderkazerne	4 400
Bijdrage KLu in project «Stripse Kampen».	3 600
Bijdrage in project MILSATCOM	- 21 291
Implementatie P&O 2000	- 7 700
Loonbijstelling	91 960
Prijsbijstelling	9 580
Overheveling wachtgelden	44 102
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Overheveling wervingsbudgetten	20 886
Overheveling Marechaussee-eenheden	- 4 953
Ramingsbijstelling apparaatsuitgaven	60 439
Project «De Peel»	- 34 700
Project «Wissellaadsysteem»	- 266 200
Project «Tactis»	- 70 600
Project «Vervanging M109»	- 54 400
Aanpassing bestelmoment	- 201 315
<b>Overige verschillen</b>	16 427
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 409 765</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Subsidies	Investeringsen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>				
Bijdrage KM-aandeel nieuwbouw Alexanderkazerne			4 400	4 400
Bijdrage KLu in project «Stripse Kampen»			3 600	3 600
Implementatie P&O 2000			- 4 100	- 4 100
Loonbijstelling	91 960			91 960
Prijsbijstelling	9 580			9 580
Overheveling wachtgelden	44 102			44 102
<b>Beleidsmatige verschillen</b>				
Overheveling wervingsbudgetten	20 886			20 886
Overheveling Marechaussee-eenheden	- 4 953		- 1 218	- 6 171
Ramingsbijstelling apparaatsuitgaven	60 654			60 654
Aanpassing kasritme investeringsprojecten			- 32 784	- 32 784
<b>Overige verschillen</b>	21 097	36	- 26 058	- 4 925
<b>Totaal verschillen</b>	<b>243 326</b>	<b>36</b>	<b>- 56 160</b>	<b>187 202</b>

*Toelichting technische verschillen (zowel voor de verplichtingen als de uitgaven)*

*Bijdrage Koninklijke marine in de nieuwbouw Alexanderkazerne*

De Koninklijke landmacht voert het project nieuwbouw Alexanderkazerne uit, ook voor de Koninklijke marine. De door de Koninklijke marine voor dit project geraamde bedragen worden niet ten laste van het artikel 01 «Koninklijke marine» verantwoord, doch ten laste van dit artikel.

#### *Bijdrage Koninklijke luchtmacht in project «Strijpse Kampen»*

De Koninklijke landmacht voert het project «Strijpse Kampen» uit, waarbij ook de Koninklijke luchtmacht is betrokken. De door de Koninklijke luchtmacht op het eigen artikel geraamde uitgaven worden echter ten laste van dit artikel verantwoord.

#### *Bijdrage in project MILSATCOM*

Het project MILSATCOM wordt door de Koninklijke marine ook uitgevoerd ten behoeve van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht. Dit betekent dat de uitgaven die voor deze krijgsmachtdelen in dit kader moeten worden verricht, en welke geraamd waren bij deze krijgsmachtdelen, alsnog ten laste van het artikel «Koninklijke marine» worden verantwoord.

#### *Implementatie P&O 2000*

Door de Centrale organisatie wordt het defensiebrede project P&O 2000 uitgevoerd. De bedragen die de defensieonderdelen voor hun bijdrage in dit project hadden geraamd, worden ten laste van het artikel 90 «Algemeen» verantwoord.

#### *Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd.

#### *Prijsbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in prijspeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de prijsbijstelling worden gecompenseerd.

#### *Overheveling wachtgelden*

In de voorbereiding van de begroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om al dan niet aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

#### *Toelichting beleidsmatige verschillen (zowel voor de verplichtingen als de uitgaven)*

##### *Overheveling wervingsbudgetten*

Met ingang van 2002 zijn de diverse defensieonderdelen weer volledig verantwoordelijk voor het proces van personeelsvoorziening (met uitzondering van keuring en selectie). Daarom zijn de wervingsbudgetten vanuit Dico/DWS weer aan de defensieonderdelen ter beschikking gesteld.

##### *Overheveling Marechaussee-eenheden*

Het 103 Eskadron van de Koninklijke landmacht is in het begrotingsjaar 2002 overgeheveld naar de Koninklijke marechaussee.

##### *Ramingsbijstelling apparaatsuitgaven*

Uit een uitgebreide analyse van de bedrijfsplannen voor 2002 bleek dat de uitgaven voor de lopende materiële exploitatie-uitgaven niet op korte

termijn konden worden teruggedrongen zonder ernstige consequenties voor de bedrijfsvoering van de Koninklijke landmacht. Derhalve kon tijdens de begrotingsuitvoering 2002 niet anders worden besloten dan een herverdeling tussen de investeringen en exploitatie-uitgaven door te voeren. De hiermee opgeloste knelpunten in de materiële exploitatie hebben zich met name voorgedaan op het gebied van informatiesystemen en data- en telecommunicatie en voor onderhoud aan en reservedelen voor voertuigen en manoeuvre.

Als gevolg van het afsluiten van het centrale contract voor elektriciteit en gas, is NATCO in januari 2002 hiermee samenhangende betalingen gaan verrichten. Begin 2002 hebben echter ook nog betalingen over november en december 2001 plaatsgevonden. Een andere oorzaak voor de toename van huisvestingskosten betreft de gestegen kosten voor schoonmaakcontracten.

De ramingsbijstelling bij personeel is het gevolg van stagnatie in de afbouw van het personeelsbestand voor het burgerpersoneel. Dit is minder snel verlopen doordat vacatures in het BOT-bestand worden gevuld met burgers. Het verloop bij BOT-personeel is daarentegen hoger dan verwacht. De werving van beroepspersoneel voor bepaalde tijd is boven verwachting gerealiseerd. Deze veranderingen zijn van invloed op de samenstelling van het personeelsbestand hetgeen ook financiële consequenties heeft gehad.

#### *Project De Peel*

De verplichtingen voor dit bouwproject zijn in 2002 niet aangegaan vanwege vertraging in het verkrijgen van noodzakelijke externe vergunningen (kapvergunning e.d.). Het project zal in 2003 pas kunnen aanvangen met de realisatie van het deelproject Bouwvoorbereiding.

#### *Project Wissellaadsystemen 165kN*

De verplichting van € 266,2 miljoen voor dit project stond gepland in 2002. In het kader van de prioriteitsstelling als gevolg van het ontbreken van budgettaire ruimte is dit project verschoven naar 2005. De instroom wordt hierdoor niet eerder voorzien dan vanaf 2005.

#### *Project Tactische Indoor Simulatie (TACTIS)*

Vanwege een langer durende onderhandelingsfase is er in de verwervingsfase vertraging opgetreden. Hierdoor is het aangaan van de verplichting verschoven naar 2003. Als gevolg hiervan kan de instroom van het materieel ook pas in een later stadium plaatsvinden.

#### *Project Vervanging M109*

De behandeling van het DMP-D document heeft in het eerste kwartaal van 2002 plaatsgevonden. De verwerving van de hoofdtrustingstukken van dit project is volgens de planning van de begroting 2002 verlopen. De aanvang van de levering van de systemen is voorzien in 2004. De verwerving van de aanvullende voorzieningen en het munitiepakket is door vertraging bij de vaststelling van deze behoeften doorgeschoven naar latere jaren. Hierdoor is de in de begroting geplande verplichtingenbedrag € 54,4 miljoen lager uitgevallen.

#### *Aanpassing bestelmoment/Aanpassing kasritme (investerings)projecten*

Om problemen in de bedrijfsvoering en andere redenen (die bij de projectinformatie nader worden toegelicht) heeft ten aanzien van het aangaan van verplichtingen en het doen van kasuitgaven een herfasering in de tijd plaatsgevonden.

**Bedragen x € 1 000**

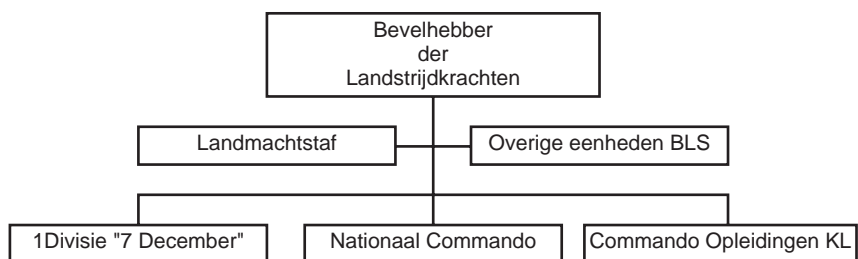
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
BTW	4 800
POMS	3 700
UNIVE	4 500
Overige verschillen	2 760
<b>Totaal verschillen</b>	<b>15 760</b>

*Toelichting op de verschillen*

De bijstelling van de ontvangsten betreft met name de afwikkeling van achterstallige afrekeningen met betrekking tot terug te vorderen BTW, de afwikkeling van een claim op de Verenigde Staten voor het POMS-personeel en declaraties bij Univé inzake psychotherapeutische verrichtingen. Dit laatste betreft met name betaling van declaraties over de periode 1994–2001.

**Activiteiten**

De Koninklijke landmacht beschikt voor het realiseren van bovenstaande doelstellingen over de volgende organisatiestructuur:

*1 Divisie «7 December»*

In verband met de vorming van de HRF(L)HQ heeft de 1 Divisie «7 December» de taken in het kader van de vredesbedrijfsvoering van het 1(GE/NL)Corps overgenomen. De 1 Divisie «7 December» is binnen de Koninklijke landmacht daarmee nu de belangrijkste leverancier van operationeel gereede eenheden geworden.

Prestatiegegevens 1 Divisie «7 December» (in mensoefendagen)	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil 2002
Totaal	540 000	495 000	580 000	– 85 000

In 2002 is besloten om een aantal oefeningen die in het buitenland gepland stond in Nederland te realiseren. Daarnaast zijn grensverleggende activiteiten geheel niet doorgegaan. De inzetbaarheid van de 43 Gemechaniseerde Brigade bleek na uitzending lager dan het gewenste

oefenniveau. Hierdoor zijn oefeningen op compagniesniveau vervangen door oefeningen op pelotonsniveau. Deze oefeningen zijn korter van duur en minder omvangrijk in aantal.

*Nationaal Commando (NATCO)*

Prestatiegegevens NATCO	Meeteenheid (x 1 000)	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002*	Vershil 2002
Operationele diensten	Mensuren	173	207	62	145
Logistieke diensten	Mensuren	1 436	1 318	1 600	- 282
Facilitaire diensten	Mensuren	4 339	4 588	4 250	338
Specifieke diensten	Mensuren	145	284	140	144
<b>Totaal</b>	<b>Mensuren</b>	<b>6 093</b>	<b>6 397</b>	<b>6 052</b>	<b>345</b>

Door de staf van het NATCO is in 2002 veel aandacht besteed aan verdere verbetering en verdieping van producten en diensten en de informatievoorziening hierover. Als gevolg van deze ontwikkelingen en de jaarlijkse evaluatie van de reorganisatie van het Landelijk Bevoorradingsbedrijf KL is er een aantal verschuivingen doorgevoerd tussen de verschillende categorieën diensten.

Als gevolg van de oprichting van de NATCO Ondersteuningsgroep is medio 2002 de capaciteit aan facilitaire diensten uitgebreid. Het betreft hier met name de toevoeging van activiteiten door het BetaalService-Center, Documentaire Informatie Voorziening KL, Facilitair Audit Service Center en de Militaire Postorganisatie. Tijdens het opstellen van de begroting 2002 waren deze ontwikkelingen nog niet bekend, waardoor de realisatie in 2002 aanzienlijk hoger is. De toename van de gerealiseerde uren facilitaire dienstverlening wordt daarnaast verklaard door het hanteren van te lage normuren voor integrale veiligheidszorg in de plangegevens en een toename van gerealiseerde uren op het gebied van infrastructuur en milieu.

De toename van de operationele dienstverlening wordt verklaard door extra bewaking als gevolg van 11 september en de bijdrage bij de bijzetting van ZKH Prins Claus.



Commando Opleidingen KL (COKL)

Prestatiegegevens COKL	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002*	Verschil 2002
<i>Primaire producten</i>					
Initiële opleidingsproducten	Opleidingsplaats	8 125	12 772	13 600	- 828
Vervolgopleidingsproducten	Opleidingsplaats	34 590	29 238	35 800	- 6 562
Trainingsproducten	Mensdagen	18 500	23 522	18 480	5 042
LO/S Opleidingen en training	Mensdagen <sup>1</sup>	23 455	24 421	26 490	- 2 069
<i>Secundaire producten</i>					
Kennisproducten	Mensdagen	14 750	21 738	18 440	3 298
Steunverlening	Mensdagen	4 942	5 944	3 780	2 164
Maatschappelijke meerwaarde	Aantal opleidingen	1 627	1 081	3 025	1 944

<sup>1</sup> Het aantal uren uit de financiële verantwoording 2001 (187 642) is omgerekend naar mensdagen (8 uur per dag)

In de periode tot 2006 wordt het COKL omgevormd tot een Opleidings- en TrainingsCommando (OTC), waarmee de ondersteuning van de trainingsactiviteiten van de 1 Divisie «7 December» meer wordt benadrukt. Gedurende 2002 zijn de opleidingscentra Manoeuvre, Vuursteun, Genie en Rijden tot opleidings- en trainingscentra getransformeerd.

In de begroting 2002 waren 13 600 opleidingsplaatsen voor initiële opleidingen gepland. Omdat een initieel opleidingstraject uit meerdere deelopleidingen bestaat kunnen de opgenomen opleidingsplaatsen niet direct aan het aantal opgeleide leerlingen worden gerelateerd. Het gepland aantal opleidingsplaatsen kwam, rekening houdend met het opkomst- en opleidingsverloop, overeen met 2 475 opgeleide leerlingen. In 2002 zijn uiteindelijk 2 061 opgeleide leerlingen afgeleverd. Deze onderrealisatie is veroorzaakt door het hoge opleidingsverloop bij met name de Algemene Militaire Opleiding Luchtmobiel en doordat op de momenten dat de initiële opleidingen startten, de opkomsten laag waren.

De onderrealisatie bij vervolgopleidingsproducten is veroorzaakt door een te lage bezettingsgraad bij sommige opleidingen. Hierdoor moesten gehele opleidingen worden geannuleerd. Daarnaast komt het voor dat cursisten niet op komen dagen en er door (tijdelijke) tekorten aan instructeurs en munitie minder opleidingsplaatsen konden worden gerealiseerd dan was gepland.

Door de omvorming van COKL naar OTC komt in de organisatie de nadruk steeds meer te liggen bij trainingsondersteuning. Door intensievere afstemming van het OTC Manoeuvre, OTC Vuursteun, OC Ede met de eenheden van 1 Divisie «7 December» is de realisatie in 2002 verbeterd.

In 2002 is een inhaalslag doorgevoerd om verouderde handboeken, syllabi en voorschriften te vervangen en daardoor meer en kwalitatief betere ondersteuning te kunnen bieden. Het aantal mensdagen kennisproductie is daardoor hoger dan gepland.

Op basis van een nauwkeuriger planning is begin 2002 het plancijfer voor steunverlening naar boven bijgesteld tot 6 150 mensdagen. Uiteindelijk is de realisatie licht achtergebleven bij de aangepaste planning doordat een klein aantal evenementen niet is doorgegaan.

De beroepsmilitairen met een contract voor bepaald tijd (BBT) hebben de mogelijkheid door middel van opleidingen hun maatschappelijke meerwaarde te verhogen. Het aantal BBT'ers dat de studie niet afrondde was in 2002 veel hoger dan voorzien. Het aantal drop-outs volgt een grillig patroon en is moeilijk te beïnvloeden.

## Investerings

### Logistiek

#### Project Wissellaadsystemen 165kN

Doelstelling	Vergroting van de logistieke mobiliteit				
Projectomvang	€ 270 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	218			3 058	100
Uitgaven (x € 1 000)	218			1 293	1 583

De verplichting van € 266,2 miljoen voor dit project stond gepland in 2002. In het kader van de prioriteitsstelling als gevolg van het ontbreken van budgettaire ruimte is dit project verschoven naar 2005. De instroom wordt hierdoor niet eerder voorzien dan vanaf 2005. De in 2002 gerealiseerde uitgaven hebben betrekking op de verwerving en beproeving van prototypen.

#### Project Vervanging trekkeropleggercombinatie 400/650kN

Doelstelling	Vervoeren van het toekomstige infanterievoertuig en de zwaardere tank				
Projectomvang	€ 56,1 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)					56 093
Uitgaven (x € 1 000)					

Dit project is conform de begroting 2002 gerealiseerd waarbij een deel van het project waarvan de verplichting in 2004 werd voorzien, tegelijkertijd met de serie is besteld. De instroom wordt verwacht vanaf 2004 en is voltooid in 2005.

Commandovoering, verbindingen en gevechtinsichtingen

Programma Theater Independent Tactical Army and Airforce Network  
(TITAAN)

Doelstelling	Verbeteren van de C3I-ondersteuning op de niveaus legerkorps, divisie, brigade en bataljon				
Projectomvang	€ 128,7 miljoen (waarvan € 11,5 miljoen voor de Klu-behoefte en € 24,1 miljoen EVDB)				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)				878	1 104
Uitgaven (x € 1 000)					1 138

In 2002 is door de Koninklijke landmacht € 1,1 miljoen uitgegeven, terwijl was uitgegaan van € 5,9 miljoen. Medio 2002 heeft er een herijking van het project plaatsgevonden, waardoor twee deelprojecten (mobiel telefoonsysteem fase 1 en draadloos netwerk fase 2) niet zijn gerealiseerd en er een vertraging is ontstaan doordat prioriteit is gegeven aan het opwerken van het HRF(L)HQ en het minimaliseren van ontwerprisico's in latere fasen van het project.

*Project Remotely Piloted Vehicle (RPV)*

Doelstelling	Voorzien in gevechtinsichtingen op de middelbare afstand per 2001				
Projectomvang	€ 91,8 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	545	1 089	16 654	156	1 848
Uitgaven (x € 1 000)	2 342	18 560	10 060	25 850	7 538

Door vertragingen in de leveringen van een deel van het project RPV in 2001 zijn de uitgaven gerealiseerd in 2002. Dit veroorzaakt in 2002 een stijging van de uitgaven met € 7,5 miljoen ten opzichte de begroting 2002.

*Project Battlefield Management System*

Doelstelling	Ondersteuning van de Command en Control op het niveau bataljon en lager				
Projectomvang	€ 30,7 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					DMP-B
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	726	1 543	1 452	859	518
Uitgaven (x € 1 000)	686	1 053	1 389	1 802	1 601

Ten opzichte van de begroting 2002 is de omvang van dit project in het kader van de eerder genoemde prioriteitsstelling aangepast. Dit heeft geleid tot een verlaging van de verplichtingenomvang met € 11,8 miljoen en van de uitgaven met € 7,8 miljoen. Het Battlefield Management System wordt in eerste instantie alleen ingevoerd bij 13 Gemechaniseerde brigade.

*Elektronisch materieel*

*Project Elektronische Oorlogsvoering (EOV) fase 1*

Doelstelling	Middelen om vijandelijke eenheden te lokaliseren en identificeren op basis van uitgezonden signalen				
Projectomvang	€ 194,9 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	9 121	1 180	3 903	4 901	2 964
Uitgaven (x € 1 000)	9 128	10 530	1 956	6 285	6 578

Dit project bevindt zich in de realisatiefase en is nagenoeg voltooid. De realisatie verloopt overwegend conform de begroting 2002. Een deel van dit project is echter in het kader van de prioriteitsstelling in 2001 uitgesteld en daardoor gedeeltelijk in 2002 tot verplichting gekomen.

## Luchtverdediging

### Project Gevechtswaarde Instandhouding Pantserrups Tegen Luchtdoelen (GWI PRTL)

Doelstelling	Basisonderhoud en een beperkt aantal systeemaanpassingen voor het operationeel inzetbaar houden van de PRTL tot 2015				
Projectomvang	€ 184,9 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	771	726	2 995		2 128
Uitgaven (x € 1 000)	20 467	30 610	30 000	19 470	1 276

### Project Future Ground Based Air Defence (FGBAD)

Doelstelling	Verbeteren van de informatievoorziening in de grond-luchtverdediging				
Projectomvang	€ 52,2 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					DMP-B/C
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	222				6 360
Uitgaven (x € 1 000)	1 202	567		241	3 078

De benaming van dit interserviceproject «*Project Netherlands Short Range Air Defence Systems (NESRADS)*» is na de begroting 2002 gewijzigd. Het project FGBAD bestaat uit twee delen, BMC4I (Battlefield Management Command, Control, Communication, Computerisation en Intelligence) en het uitgestelde SHORAD (Short Range Air Defence) en wordt gefaseerd uitgevoerd. Verhoging van de verplichtingomvang (€ 6,4 miljoen) en van de uitgaven (€ 3,1 miljoen), beide ten opzichte van de begroting 2002, zijn vooral veroorzaakt doordat een deel van dit project eerder is gerealiseerd dan werd voorzien. Dit betreft de Proof of concept Pilot Air Defence.

Manoeuvre

Project Vervanging Licht Verkennings- en Bewakingsvoertuig

Doelstelling	Vervanging van de verouderde verkenningsvoertuigen M113 en Landrover en een deel van de pantservoertuigen				
Projectomvang	€ 223,6 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>				DMP-B/C/D Contract	
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)				210 509	2 205
Uitgaven (x € 1 000)			227	141	35 344

Bij het opstellen van de begroting 2002 is er van uitgegaan dat de verplichting en een deel van de betaling nog in 2001 zouden plaatsvinden. Doordat de verplichting echter ultimo 2001 is aangegaan zijn de bijbehorende uitgaven in 2002 verricht. Hierdoor zijn de kasuitgaven in 2002 met € 35,3 miljoen toegenomen. De aanvang van de instroom van de voertuigen is voorzien in 2003.

Project Vervanging pantservoertuigen (Licht pantserwielvoertuig)

Doelstelling	Verwerving van pantserwielvoertuig voor algemene dienst en anti tankversie				
Projectomvang	€ 169,8 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>				DMP-B/C/D Contract	
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)				169 850	
Uitgaven (x € 1 000)					21 230

Doordat de verplichting ultimo 2001 is aangegaan zijn de uitgaven gedaan in 2002 in plaats van 2001 zoals aangegeven in de begroting 2002. Hierdoor zijn de kasuitgaven met € 21,2 miljoen toegenomen. De aanvang van de instroom van de voertuigen is voorzien in 2004.

*Project Vervanging pantservoertuigen (Gepantzertes Transport Kraftfahrzeug (GTK))*

Doelstelling	Vervanging van verouderde pantserrupsvoertuigen				
Projectomvang	€ 547 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>				DMP-B/C	
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)				95 312	272
Uitgaven (x € 1 000)		227	681	38 070	18 224

Vertragingen in het ontwikkelingstraject van het project Vervanging Pantservoertuigen (GTK) hebben tot minder leveringen en daardoor tot minder betalingen geleid. De uitgavenrealisatie is hierdoor € 15,8 miljoen lager dan in de begroting 2002 werd voorzien. De uitgaven zijn gedaan voor de deelname aan de ontwikkeling in een Engels-Duits-Nederlands samenwerkingsverband.

*Project Vervanging pantservoertuigen (Infanterie gevechtsvoertuig)*

Doelstelling	Vervanging van pantserinfanteriegevechtsvoertuig				
Projectomvang	€ 828 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					DMP-B
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)				166	
Uitgaven (x € 1 000)				104	42

*Project Verbetering Leopard 2*

Doelstelling	Versterken van de personele bescherming en vuurkracht van de Leopard 2 gevechtstank				
Projectomvang	€ 358,2 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	544		8 849	101 248	379
Uitgaven (x € 1 000)	46 680	58 590	41 630	1 820	39 134

*Project Short Range Antitank (SRAT)*

Doelstelling	Vervanging anti-tankwapen korte dracht				
Projectomvang	€ 54 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)				473	
Uitgaven (x € 1 000)	309	68		417	43

Dit project is in het kader van de eerder genoemde prioriteitsstelling uitgesteld. In de begroting 2002 was de verwerving van dit project reeds voorzien in 2001. Dit heeft geleid tot een verlaging van de uitgaven met € 18,1 miljoen.

*Project Medium Range Antitank (MRAT)*

Doelstelling	Verbeteren van de antitankcapaciteit met een dracht tot 2000 meter				
Projectomvang	€ 218,1 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>				DMP-D Contract	
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	1 951	681	544	177 145	1 149
Uitgaven (x € 1 000)	994	1 888	1 865	41 630	286

De voortgang van het project verloopt niet geheel volgens planning vanwege enige problemen met de typeclassificatie. De levering van de eerste systemen wordt pas voorzien in het tweede kwartaal van 2003.

*Project Soldier Modernisation Program (SMP)*

Doelstelling	Verbeteren van de persoonlijke bescherming van de soldaat en het vergroten van zijn bijdrage aan het gevecht.				
Projectomvang	€ 109 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	45	3 222	724	646	1 085
Uitgaven (x € 1 000)		309	3 648	467	1 434



Dit project is in het kader van de genoemde prioriteitsstelling uitgesteld. Zowel de verplichtingen (€ 8,9 miljoen) en de uitgaven (€ 8,6 miljoen) zijn hierdoor in 2002 verlaagd.

*Project Tactische Indoor Simulatie (TACTIS)*

Doelstelling	Voorzien in een simulatiesysteem voor verschillende eenheden en in verschillende oefenterreinen.				
Projectomvang	€ 80,1 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	915	998	363		
Uitgaven (x € 1 000)	858	1 910	617	304	19

Vanwege een langer durende onderhandelingsfase is er in de verwervingsfase vertraging opgetreden. Hierdoor is het aangaan van de verplichting verschoven naar 2003. Als gevolg hiervan kan de instroom van het materieel ook pas in een later stadium plaatsvinden.

*Project Gevechtsveldcontrole radar*

Doelstelling	Detectie en classificatie van personen, voertuigen, helikopters en granaatinslagen				
Projectomvang	€ 20,7 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					Contract
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)		353		68	17 904
Uitgaven (x € 1 000)		7	345	27	17

Op basis van de in medio 2002 afgesloten contract zijn het afleverschema en het betaalschema aangepast. De omvang van het project is, als gevolg van herziene prijsstelling, verlaagd. De aanvang van de instroom van de systemen wordt voorzien in 2004.

*Project Duelsimulatoren en geïnstrumenteerd oefenterrein (DS-IOT)*

Doelstelling	Voorzien in een aantal duelsimulatoren en (mobiele) instrumentatie voor oefenterreinen van de Koninklijke landmacht				
Projectomvang	€ 42,9 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>	Contract				
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)			40 254	878	27
Uitgaven (x € 1 000)	27		6 094	4 892	15 006

Bij dit project hebben in 2002 minder leveringen plaatsgevonden. Hierdoor is de uitgavenstand lager dan was geprognosticeerd. Deze leveringen zullen in 2003 plaatsvinden, waarna het project in zijn totaliteit is gerealiseerd.

*Vuursteun*

*Project Vervanging M109*

Doelstelling	Vervanging van de technische en operationeel verouderde vuurmonden M-114 en M-109 door een nieuwe vuurmond met verbeterde vuursnelheid, langere dracht, verbeterde bescherming en grotere nauwkeurigheid				
Projectomvang	€ 426,5 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>	DMP-D Contract				
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)					367 644
Uitgaven (x € 1 000)					

De behandeling van het DMP-D document heeft in het eerste kwartaal van 2002 plaatsgevonden. De verwerving van de hoofdinstellingsstukken van dit project is volgens de planning van de begroting 2002 verlopen. De aanvang van de levering van de systemen is voorzien in 2004. De verwerving van de aanvullende voorzieningen en het munitiepakket is door vertraging bij de vaststelling van deze behoeften doorgeschoven naar latere jaren. Hierdoor is de in de begroting geplande verplichtingenstand € 54,4 miljoen lager uitgevallen.

*Project Waarnemingsopbouw*

Doelstelling	Adequate waarneming en leiding van artillerie- en mortiervuur				
Projectomvang	€ 14,55 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					Contract
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)					13 600
Uitgaven (x € 1 000)					

De omvang van het project is, als gevolg van herziene prijsstelling, verlaagd. De aanvang van de instroom van de systemen wordt voorzien in 2004. Gelet op de nauwe relatie van dit project met het project Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig is dit project hierbij ondergebracht. De verplichting welke in 2002 is aangegaan maakt onderdeel uit van het hoofdcontract. Als gevolg hiervan zal het project waarnemingsopbouw vanaf 2003 als separaat project komen te vervallen.

*Gevechtssteun*

*Project Vervanging brugleggende tank*

Doelstelling	Voorzien in een brugsysteem dat bestand is tegen hogere belastingen				
Projectomvang	€ 105,1 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)		11 208	1 960		
Uitgaven (x € 1 000)		1 915	5 296	3 476	767

De ontwikkeling van dit project wordt in samenwerking met Duitsland uitgevoerd. De verwerving van dit project is – eveneens in het kader van genoemde prioriteitsstelling – uitgesteld.

*Infrastructuur*

*Project De Peel*

Doelstelling	Samenvoeging van grondgebonden luchtverdediging van KL en Klu per 2004 door nieuwbouw voor de op te richten Joint Air Defence School en Joint Air Defence Center				
Projectomvang	€ 59,5 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					DMP-A
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)					
Uitgaven (x € 1 000)					

De verplichtingen voor dit bouwproject zijn in 2002 niet aangegaan vanwege vertraging in het verkrijgen van noodzakelijke externe vergunningen (kapvergunning e.d.). Het project zal in 2003 pas kunnen aanvangen met de realisatie van het deelproject Bouwvoorbereiding.

*Project Strijpse Kampen*

Doelstelling	Nieuwbouw voor het Opleidingscentrum Rijden				
Projectomvang	€ 68,8 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)					9 880
Uitgaven (x € 1 000)					38 310

De oplevering van Strijpse Kampen is vertraagd. Met de betrokken gemeentelijke partijen is in goed overleg een latere ontruiming (uiterlijk 1 mei 2003) van het Prinses Irenekamp overeengekomen.

Doelstelling	Verhoging van de bewakingskwaliteit en reductie van bewakingspersoneel				
Projectomvang	€ 118 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)	10 900	29 300	31 100	25 900	12 600
Uitgaven (x € 1 000)	8 900	21 900	23 500	25 300	34 000

Het project verkeert in een afrondende fase. Doordat het project in het verleden vertraging had opgelopen was een deel van het kasgeld in 2003 gepland. Aan het eind van 2002 bleek dat het project alsnog tot afwikkeling kon komen waardoor de uitgaven eerder zijn gerealiseerd. Het Military Peacetime Security System is ultimo februari 2003 aan de Koninklijke landmacht overgedragen.

### Groeiparagraaf VBTB

Het jaar 2002 heeft in het teken gestaan van het zoeken en benoemen van meetbare, stuurbare en realistische beleidsdoelstellingen in relatie tot de ontwikkeling naar een Eigentijds Begrotingsstelsel (EBS). De aandacht van 1 Divisie «7 December» is uitgegaan naar verbetering van het inzicht in de inzetbaarheid van eenheden van de Koninklijke landmacht. De opleidings- en trainingsactiviteiten van de inzetgerede eenheden zijn door 1 Divisie «7 December» gekwantificeerd voor de diverse oefenniveaus. De eerste stap is in de begroting 2003 reeds gezet. Verder zullen de opleidings- en trainingsactiviteiten van de bataljons worden gekwantificeerd voor niveau IV-, V- en VI-oefeningen en voor de niveau I t/m III oefeningen in totalen. De capaciteit die voor deze oefeningen wordt ingezet zal hierbij worden gerelateerd aan budgetten.

Voor het NATCO blijkt het lastig om prestatiegegevens te ontwikkelen als gevolg van de heterogeniteit van de diensten en de vele veranderingen in de organisatie door diverse reorganisaties. Het inzicht in het hoger onderhoud is verbeterd door een onderverdeling te maken naar onderhoud van elektronisch, mechanisch en overig materieel. De bevoorrading van de klasse I t/m V goederen (voeding, kleding en uitrusting, brandstof, munitie en overige goederen) zijn inzichtelijk gemaakt. Omdat het hier een veelheid aan artikelsoorten binnen de desbetreffende klassen betreft, kunnen deze leveringen vooralsnog uitsluitend in mensuren en de hieraan gerelateerde uitgaven worden gepresenteerd.

Bij het COKL zijn de producten en diensten heroverwogen. Voor wat betreft de initiële opleiding is het aantal opgeleide leerlingen inzichtelijk gemaakt. Voor de vervolgoedingen is het begrip opleidingsplaats vooralsnog gehandhaafd in verband met de grote verschillen in opleidingsduur. De vertaling van opleidingsplaats (capaciteitsgegeven) naar opgeleide leerlingen (outputgegeven) wordt nader onderzocht. Met het uitsplitsen van 1 Divisie «7 December» en overige afnemers in de begroting 2003 is een eerste stap gezet in de ontwikkeling van het inzicht in de relatie tussen opleidingen en trainingen en de operationele eenheden.

## BELEIDSARTIKEL 03 KONINKLIJKE LUCHTMACHT

### Nader geoperationaliseerde doelstellingen

De in de beleidsagenda uiteengezette hoofddoelstellingen van de krijgsmacht zijn voor de Koninklijke luchtmacht geoperationaliseerd in een gereedheidsmatrix van inzetbare eenheden en in veranderdoelstellingen. Uit de in de begroting 2002 opgenomen matrix blijkt hoeveel eenheden (kwantiteit) binnen welke termijn (reactietijd) beschikbaar zouden moeten zijn. Uitgangspunt daarbij is binnen de aangegeven reactietijd steeds de gereedheid te leveren benodigd voor het gehele geweldsspectrum (kwaliteit). Een operationele eenheid is inzetbaar wanneer aan een aantal minimumeisen op het gebied van personeel, materieel en mate van geoefendheid wordt voldaan.

#### Begroting 2002

Gereedheidstermijn Type eenheid	Totaal	Direct inzetbaar	HRF		FLR/LTBF*	
			Op korte termijn inzetbaar	Op lange termijn inzetbaar		
△ Squadron Jachtvliegtuigen	6	3	3			
△ Squadron Gevechtshelikopters	2		2			
△ Squadron Transporthelikopters	2		2			
△ Squadron Light Utility Helikopters	1					1
△ Squadron Lutra tankervliegtuigen	1	1				
△ Triad squadron	4	2	1			1
△ Air Operations Control Station	1	1				

\* HRF= High Readiness Forces, FLR= Forces of Lower Readiness, LTBF= Long Term Build-up Forces

### Resultaten 2002

#### Algemeen

De inzet voor vredesoperaties, de beperkte materiële gereedheid en de als gevolg hiervan beperkte realisatie van het oefenprogramma hebben duidelijk invloed gehad op de realisatie van de gereedheidsmatrix. Hierna wordt per type eenheid ingegaan op de oorzaken van de beperkte inzetbaarheid en de getroffen maatregelen.

#### Squadron Jachtvliegtuigen

Twée van de drie «direct inzetbare» eenheden waren met name door een tekort aan precisiewapens en een tekort aan geoefende vliegers beperkt inzetbaar. Het tekort aan precisiewapens is in 2001 ontstaan tijdens de operatie Allied Force en zal naar verwachting begin 2004 worden weggevoerd. Het tekort aan geoefende vliegers is gedurende 2002 weliswaar afgenomen maar zal naar verwachting ook in 2003 wegens inzet en het soort uit te voeren missies niet geheel kunnen worden weggevoerd. De «op korte termijn inzetbare» eenheden waren door problemen in de materiële gereedheid (tekort aan reservedelen) beschikbaar met beperkingen. Inmiddels zijn activiteiten ingezet om de materiële gereedheid voor het noodzakelijke trainingsprogramma te verhogen.

#### Squadron Gevechtshelikopters

De twee squadrons gevechtshelikopters waren met uitzondering van een deel van één squadron (2 van de 3 vluchten) volledig inzetbaar. De

beperkte inzetbaarheid werd veroorzaakt door de beperkte materiële gereedheid en het als gevolg daarvan niet realiseren van het oefenprogramma. Door aanpassingen in de logistieke keten (onderhoudsproces) is verbetering van de materiële gereedheid inmiddels zichtbaar. Naar verwachting zijn beide squadrons eind 2003 volledig inzetbaar.

#### *Squadron Transporthelikopters*

De inzetbaarheid van de squadrons transporthelikopters is beperkt vanwege de lage materiële gereedheid, de operationele inzet en de negatieve invloed hiervan op de realisatie van het reguliere oefenprogramma met onder andere de Koninklijke landmacht. De geoefendheid is hierdoor gedurende het jaar afgenomen. Tevens is er gedurende het grootste deel van het jaar een tekort aan vliegers geweest, dat nu overigens nagenoeg is opgelost. Inmiddels is een aantal maatregelen genomen zoals de aankoop van extra reservedelen en uitbesteding van fase-inspecties om de materiële inzetbaarheid te verbeteren.

#### *Squadron Light Utility Helicopters*

De inzetbaarheid van de Bölkow was gedurende 2002 ernstig beperkt vanwege problemen op het gebied van materiële gereedheid (tekorten aan reservedelen, scheurvorming). Het squadron was daarom in het vierde kwartaal niet meer inzetbaar voor haar operationele taak. Als uitvoeringsmaatregel van het Strategisch Akkoord is de Bölkow vervroegd buiten dienst gesteld. Inmiddels is op 13 januari 2003 het 299 Squadron opgeheven.

#### *Squadron Lutra en tankervliegtuigen*

Mede als gevolg van de uitzendingen en het feit dat één KDC-10 een omvangrijke onderhoudsbeurt heeft ondergaan, is het in 2002 regelmatig noodzakelijk gebleken om LUTRA-capaciteit van MOU-partners aan te spreken, dan wel vluchten via Air Transport and Air Refuelling Exchange of Service (ATARES) uit te laten voeren. Hierdoor is met name de aanspraak op ATARES hoger dan wenselijk. Om de balans te herstellen zal de Koninklijke luchtmacht in 2003 minimaal 300 uur voor ATARES partners moeten vliegen.

#### *Triad Squadron*

Vanwege de realisatie van een modificatieprogramma zijn de op korte en lange termijn inzetbare squadrons gedurende 2002 niet inzetbaar geweest. Daarnaast was een van de direct inzetbare squadrons met name door het grote aantal vacatures beperkt inzetbaar. Inmiddels voldoen de squadrons weer aan de eisen van inzetbaarheid.

#### *Air Operations Control Station*

Het operationele personeel voor de gevechtsleiding is beperkt gekwalificeerd doordat het interim onderkomen beperkingen oplegt aan een aantal noodzakelijke trainingen. Het personeelstekort bij de luchtverkeersbeveiliging blijft groot. Desondanks zijn de bewaking van de integriteit van het Nederlands luchtruim en de uitvoering van de primaire verkeersleidings-taken gegarandeerd. Naar verwachting zal het personeelstekort ook in 2003 door de aanzuigende werking vanuit de civiele verkeersleidingsinstanties niet geheel kunnen worden weggewerkt.

#### *Veranderdoelstellingen*

De veranderdoelstellingen van de Koninklijke luchtmacht leiden tot een versterking van het vermogen haar taken uit te voeren in samenwerking

met andere krijgsmachtdelen en in samenwerking met andere luchtmachten. De doelstellingen met betrekking tot materieelprojecten worden toegelicht bij de investeringen.

---

Veranderdoelstellingen	Resultaten 2002
Verbetering van de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen van Reaction Force (RF)-squadrons.	Het 313 squadron is omgevormd tot een Main Defence Force squadron en eind 2002 operationeel aangeboden aan de Navo. Hiermee is de veranderdoelstelling gerealiseerd.
Versterking van de inzetbaarheid en voortzettingsvermogen Tactische Helikopter Groep (THG).	Met het vaststellen van het voorlopig plan THGKlu krijgt de geplande uitbreiding van de THG met 300 functies tussen 2001–2003 inmiddels gestalte. Hoewel realisatie van de OGS door de uitzending van helikopters wordt bemoeilijkt zal naar verwachting na afronding van de oefening Gainfull Sword 2003 de Operationele Gereedheidsstatus (OGS) in 2003 worden bereikt.
Vergroting van de doelmatigheid door integratie van opleidingen in een operationeel squadron	De integratie van het opleidingssquadron van de Groep Geleide Wapens in één van de vier operationele squadrons is gerealiseerd.
Concentratie van de grondgebonden luchtverdediging op luchtmachtbasis De Peel	De werkgroep Joint Air Defence School (JADS) ontwikkelt een bedrijfsvoeringsmodel aan de hand waarvan een organisatievoorstel (voor de JADS) wordt gedaan. Vanaf 1 juni 2002 is de voorbereiding en implementatie van de Kernstaf JADC (Joint Air Defence Center) in gang gezet. De landmachteenheden gaan vanaf 2005 verhuizen naar De Peel.

---



## Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
Verplichtingen	970 813	1 139 747	1 093 635	1 608 165	2 014 259	1 539 212	475 047
<b>Uitgaven</b>							
<b>Apparaatsuitgaven</b>							
Tactische luchtmacht	322 906	331 586	407 533	431 516	447 681	410 019	37 662
Decentrale Ondersteunende Eenheden	157 635	164 592	169 055				
Logistiek Centrum Klu				104 362	139 026	115 618	23 408
Koninklijke Militaire School Luchtmacht				73 334	87 149	73 219	13 930
Staf Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten	382 680	375 356	353 023	380 050	351 796	342 701	9 095
Wachtgeld en inactiviteitswedden	12 497	12 184	11 244	13 050	11 949	0	11 949
<b>Totaal Apparaatsuitgaven</b>	<b>875 718</b>	<b>883 718</b>	<b>940 855</b>	<b>1 002 312</b>	<b>1 037 601</b>	<b>941 557</b>	<b>96 044</b>
<b>Investeringen</b>							
Vliegtuigmaterieel (incl. F-16)	239 045	162 381	51 667	62 172	171 825	37 721	134 104
Vervoermiddelen	16 560	6 596	5 866	18 020	9 173	20 760	- 11 587
Elektrisch en elektronisch materieel	54 052	73 891	57 979	51 893	44 120	67 695	- 23 575
Bewapeningsmaterieel	19 398	13 987	19 788	14 196	7 216	11 198	- 3 982
Springstoffen en munitie	18 223	13 741	2 940	543	1 487	3 217	- 1 730
Overig materieel	11 390	- 2 651	6 462	12 146	9 063	13 015	- 3 952
Infrastructuur	93 807	69 564	71 033	75 009	61 219	70 971	- 9 752
Luchtmobiele brigade	150 873	154 089	156 599	138 022	94 404	149 855	- 55 451
<b>Totaal Investeringen</b>	<b>603 348</b>	<b>491 598</b>	<b>372 334</b>	<b>372 001</b>	<b>398 507</b>	<b>374 432</b>	<b>24 075</b>
<b>Totaal uitgaven</b>	<b>1 479 066</b>	<b>1 375 316</b>	<b>1 313 189</b>	<b>1 374 313</b>	<b>1 436 108</b>	<b>1 315 989</b>	<b>120 119</b>
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>	<b>34 851</b>	<b>49 685</b>	<b>72 916</b>	<b>37 683</b>	<b>39 235</b>	<b>38 097</b>	<b>1 138</b>

### *Toelichting verschillen*

De hiervoor in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de volgende technische en beleidsmatige verschillen:

Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Loonbijstelling	38 716
SDD-bijdrage EZ/Industrie	48 000
Prijsbijstelling	8 603
Bijdrage project MILSATCOM	- 4 258
Overheveling wachtgelden	11 949
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Aanpassing burgerpersoneel	5 844
Aanpassing militair personeel	2 159
Inhuur personeel boven-formatief	10 682
Ontvlechting wervingsbudgetten	7 503
Opleidingen helikoptervliegers	8 088
Onderhoud wapensystemen	11 842
Aanpassing infrastructuur	- 8 148
Vrijval restant NAFIN	- 15 990
Bijdrage NLR	2 000
Actieve en passieve grondverdediging	- 21 207
F-16 MLU	- 9 847
Vervanging F-16	697 027
Herfasering Luchtmobiele Brigade	- 22 651
Link 16	- 29 473
Patriot Pac III	- 127 830
F-16 luchtverkenning	- 29 557
F-16 verbetering lucht-grond bewapening	- 80 138
Nachtzicht en laserdoelaanstralingsapparatuur	- 14 080
Aanpassing bestelmomenten overige investeringen	- 14 187
<b>Totaal verschillen</b>	<b>475 047</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>			
Loonbijstelling	38 716		38 716
SDD-bijdrage EZ/Industrie		48 000	48 000
Prijsbijstelling	3 603	5 000	8 603
Overheveling wachtgeld	11 949		11 949
<b>Beleidsmatige verschillen</b>			
Aanpassen burgerpersoneel	5 764		5 764
Aanpassen militair personeel	2 159		2 159
Inhuur personeel boven-formatief	10 682		10 682
Ontvlechting wervingsbudgetten	7 503		7 503
Onderhoud wapensystemen	14 823		14 823
Vliegtuigbrandstoffen	- 12 564		- 12 564
Onderhoud infra	9 999		9 999
Aanpassing infrastructuur		- 11 683	- 11 683
Vrijval restant NAFIN		- 15 990	- 15 990
F-16 MLU		3 097	3 097
Vervanging F-16		50 196	50 196
Tranpsorthelikopters zelfbescherming		9 302	9 302
Herfasering Luchtmobiele Brigade		- 55 451	- 55 451
Link 16		4 000	4 000
Patriot Pac III		- 4 855	- 4 855
Bijdrage NLR		2 000	2 000
Aanpassing kasritme overige exploitatie	3 410		3 410
Aanpassing kasritme overige investeringen		- 9 541	- 9 541
<b>Totaal verschillen</b>	<b>96 044</b>	<b>24 075</b>	<b>120 119</b>

*Toelichting technische verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)**Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd.

*SDD-bijdrage EZ/industrie*

Teneinde de financiering van de SDD-fase JSF mogelijk te maken is een deel van de hiermee gemoeid gaande uitgaven, welke niet in de begroting waren opgenomen, gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken en de Nederlandse industrie.

*Prijsbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in prijspeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de prijsbijstelling worden gecompenseerd.

*Bijdrage in MILSATCOM*

Het project MILSATCOM wordt door de Koninklijke marine ook uitgevoerd ten behoeve van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht. Dit betekent dat de uitgaven die voor deze krijgsmachtdelen in dit kader

moeten worden verricht, en welke geraamd waren bij deze krijgsmachtdelen, alsnog ten laste van het artikel «Koninklijke marine» worden verantwoord.

#### *Overheveling wachtgelden*

In de voorbereiding van de ontwerpbegroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de diverse defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

#### *Toelichting beleidsmatige verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

##### *Aanpassen burger- en militair personeel*

Rekeninghoudend met de verwerking van de algemene salarismaatregelen is daarnaast de raming beïnvloedt door de aangepaste (hogere) begrotingssterkte.

##### *Inhuur personeel boven-formatief*

Om de diverse knelpunten binnen de bedrijfsvoering op te vangen is extra personeel ingehuurd. Het betreft hier met name de inhuur van technisch personeel.

##### *Ontvlechting wervingsbudgetten*

Met ingang van 2002 zijn de diverse defensieorganisaties weer volledig verantwoordelijk voor het proces van personeelsvoorziening (met uitzondering van keuring en selectie). Daarom zijn de wervingsbudgetten vanuit Dico/DWS weer aan de defensieonderdelen ter beschikking gesteld.

##### *Opleidingen helikoptervliegers*

Op grond van de planning van de helikopteropleidingen is het aangaan van contracten in de tijd bijgesteld.

##### *Onderhoud wapensystemen*

Dit betreft onderhoud voor alle wapensystemen. Voor de jachtvliegtuigen, luchttransport en geleide wapens zijn de contracten zowel in volume als tijd bijgesteld. Daarnaast zijn reparaties, die in de VS worden uitgevoerd, duurder geworden.

##### *Vliegtuigbrandstoffen*

Het verbruik van vliegtuigbrandstof is gebaseerd op het aantal geplande vliegreizen. Aangezien de realisatie van de vliegreizen, mede als gevolg van de problemen in de materiële gereedheid, achter zijn gebleven bij de geraamde aantallen is minder brandstof nodig geweest.

##### *Onderhoud en aanpassing infrastructuur*

De budgetten voor de investeringen zijn neerwaarts aangepast aan de verwervingscapaciteit en de bijgestelde behoefte. Daarnaast is als gevolg van het nog niet beschikbaar zijn van de uitkomsten van de studie «Motononderhoud» en de Strategische toekomstvisie van het Logistiek Centrum Koninklijke luchtmacht deze behoeftestelling uitgesteld. Mede als gevolg hiervan zijn wel de uitgaven voor het uitvoeren van het noodzakelijke onderhoud gestegen.

#### *Vrijval restant Nafin*

Dit defensieproject is door de Koninklijke luchtmacht uitgevoerd. Na afronding van het project is het resterende budget terugbetaald aan de defensieonderdelen.

#### *Project F-16 MLU*

Het project F-16 MLU wordt conform planning in april 2003 afgerond. De uitkomsten van de aansluitend uit te voeren projectevaluatie worden eind 2003 met een DMP-E document aangeboden. De afwijkingen in de realisatie van de verplichtingen (– € 9,8 miljoen) en uitgaven hangen samen met de afronding van het project.

#### *Vervanging F-16*

Door de onzekerheid met betrekking tot het afsluiten van het contract inzake de SDD-fase van de JSF zijn in de begroting 2002 geen bedragen voor verplichtingen en uitgaven opgenomen. Dit geldt specifiek voor de SDD-fase. Na het afsluiten van de MoU in juni 2002 zijn de verplichtingen vastgelegd en is voor de uitgaven een betaalschema overeengekomen. De gerealiseerde budgetten voor zowel de verplichtingen als de uitgaven zijn dan ook conform de businesscase en de in 2002 afgesloten MoU inzake de SDD-fase van de JSF.

#### *Transporthelikopters zelfbescherming*

Door vertragingen in de betalingen in 2001 is het uitgavenbudget in 2002 toegenomen.

#### *Herfasering Luchtmobiele Brigade*

De minderuitgaven zijn een gevolg van het feit dat er een aantal gevechtshelikopters nog niet in Nederland is afgeleverd, maar voor opleidingsdoeleinden in de VS gestationeerd blijft. Hierdoor verschuiven de voor 2002 geplande betalingen voor invoerrechten en BTW naar een later moment. Daarnaast is een positief koersverschil geboekt als gevolg van aanwending van termijndollars.

#### *Project LINK 16*

Na de A-fase is dit project gesplitst in twee deelprojecten: verwerving modificatiepakketten (verkeert momenteel in de realisatiefase) en verwerving terminals (verkeert momenteel in de B/C/D-fase). De inbouw van de modificatiepakketten wordt gecombineerd met het Pacer Amstel instandhoudingsprogramma. Door vertragingen in de betalingen in 2001 zijn de uitgaven in 2002 hoger dan gepland. Doordat het traject voor de verwerving van de terminals nog niet is afgerond, zijn de verplichtingen lager dan geraamd (€ 29,5 miljoen).

#### *Project Patriot PAC-III*

Er was voorzien om de Patriot-systemen aan te vullen met PAC-III raketten en extra lanceerinrichtingen om de bescherming tegen tactisch ballistische raketten, kruisraketten en laagvliegende doelen te verbeteren. In afwachting van definitieve besluitvorming in het project «Vervanging HAWK» is het project Patriot PAC-III tijdelijk aangehouden. Hierdoor zijn de voorziene verplichtingen van € 127,8 miljoen en de uitgaven van € 4,9 miljoen niet gerealiseerd.

#### *F-16 Luchtverkenning*

De projectfases B en C zijn nog niet afgerond waardoor de voorziene verplichting in 2002 niet is gerealiseerd (– € 29,5 miljoen).

#### *Project verbetering Lucht-grond Bewapening*

Dit betreft een deelproject (fase 1) van het aanschaffen van GPS- en lasergeleide wapens alsmede 20 mm patronen. De brief over de afronding van de behoeftestellingsfase is op 25 februari 2003 aan de Kamer aangeboden. De in 2002 voorziene verplichting van € 80,1 miljoen is hierdoor niet gerealiseerd.

#### *Nachtzicht- en Laserdoelbaarstralingsapparatuur*

De levering van de laserdoelbaarstralingsapparatuur is inmiddels voltooid. Nog één van de 20 nachtzichtpods dient te worden gemodificeerd. De lagere realisatie van de verplichtingen (€ 14,1 miljoen) is veroorzaakt door opname van onjuiste getallen in de ontwerpbegroting.

#### *Bijdrage Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR)*

Door diverse (financiële) oorzaken is de continuïteit van het NLR in gevaar gekomen. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft als penvoerend ministerie in overleg met de ministeries van Defensie, Economische Zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, besloten om het NLR een éénmalige overheidssteun te geven. In dit overleg is bepaald dat het ministerie van Defensie een bedrag van € 2 miljoen voor haar rekening neemt dat vervolgens geheel ten laste van de Koninklijke luchtmacht (als meest belanghebbende beleidsterrein) is gebracht.

#### *Actieve en passieve grondverdediging*

Het betreft hier enkele (deel)projecten die neerwaarts zijn bijgesteld als gevolg van vertraging in het wervingstraject. Hierdoor zijn de geplande fondsen in de tijd verschoven naar een later bestelmoment.

#### *Overige aanpassingen exploitatie*

Dit hogere bedrag wordt met name veroorzaakt doordat de werving boven verwachting is gerealiseerd waardoor de uitgaven hoger zijn uitgevallen. Daarnaast zijn (rechtspositionele) uitgaven die persoonsgebonden zijn enigszins hoger uitgevallen. Hiertegenover staat dat de jachtvliegopleidingen nu voor een deel in Nederland wordt verzorgd in plaats van de (duurdere) opleidingen in de Verenigde Staten.

#### *Overige aanpassingen investeringen*

Als gevolg van diverse omstandigheden zijn er wijzigingen in de fasering van diverse projecten opgetreden, waardoor de bestelmomenten en het kasritme zijn aangepast. Het betreft hier een aantal kleinere projecten waarvan de uitgaven zijn bijgesteld. De belangrijkste wijzigingen hebben betrekking op de volgende projecten:

#### *Vliegtuigbrandbestrijdingsvoertuigen*

Vertraging in het project van enkele maanden heeft geleid tot een lagere realisatie van de uitgaven. De vertraging heeft geen operationele consequenties.

#### *Landingsapparatuur (ILS)*

Sinds februari 2002 bevindt dit project zich in de realisatiefase. Door onder andere bouwvergunningsprocedures heeft het project enige vertraging opgelopen. Hierdoor is de in eerste aanleg voor 2001 geraamde verplichting gerealiseerd in 2002 en zijn betalingen niet geheel gerealiseerd. De opgelopen vertraging heeft geen gevolgen voor de oplevering.

### Koninklijke Luchtmacht Implementatie Middenlaag (KLuIM)

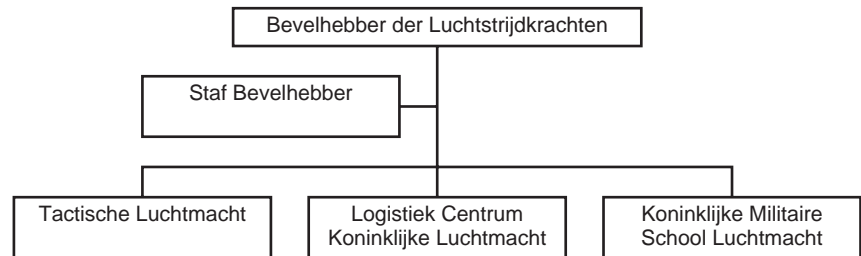
Het project is afgerond; op 1 april 2002 is het projectteam KLuIM opgeheven. De afwijking in de realisatie van de verplichtingen en uitgaven betreft de vrijval in verband met de voltooiing van het project.

Bedragen x € 1 000	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Diverse verschillen	1 138
<b>Totaal verschillen</b>	<b>1 138</b>

De per saldo hogere ontvangsten ten opzichte van de ontwerpbegroting is met name het gevolg van extra ontvangsten die via het WWRS (World Wide Warehouse) zijn gerealiseerd.

### Activiteiten

De Koninklijke luchtmacht beschikt voor het realiseren van bovenstaande doelstellingen over de volgende organisatiestructuur:



### Tactische Luchtmacht (TL)

Het ressort TL levert de operationele prestatie van de Koninklijke luchtmacht in de vorm van operationeel inzetbare eenheden. De exploitatie-uitgaven in verband met de vliegreuen voor vredesoperaties zijn, voor zover deze binnen het vastgestelde activiteitenplan zijn gerealiseerd, ten laste gebracht van het beleidsartikel 03 «Koninklijke luchtmacht». De additionele uitgaven, als gevolg van de overschrijding van het activiteitenplan door vredesoperaties zijn ten laste gebracht van beleidsartikel 09 «Vredesoperaties».

### Jachtvliegtuigen

Prestatiegegevens jachtvliegtuigen				
	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil 2002
Vliegreuen	19 155	20 660 <sup>1</sup>	22 000 <sup>2</sup>	- 1 340

<sup>1</sup> Hiervan zijn ten behoeve van uitvoering vredesoperaties in 2002 1 363 vliegreuen gerealiseerd (zie ook beleidsartikel 09). De Koninklijke luchtmacht heeft € 4 miljoen exploitatie-uitgaven in verband met de uitvoering vredesoperaties doorbelast. Deze doorbelasting heeft plaatsgevonden op basis van de tussentijds aangepaste geplande uren van 20 000 (activiteitenplan) en niet de oorspronkelijk geplande uren zoals opgenomen in de oorspronkelijke begroting.

<sup>2</sup> Het activiteitsniveau in 2002 was tijdelijk verlaagd naar 20 000 uren om de personele en materiële inzetbaarheid te kunnen verbeteren.

Het trainingsprogramma kon vanwege beperkingen in de materiële gereedheid nog niet geheel worden gerealiseerd. Ingezette activiteiten om de materiële gereedheid voor het noodzakelijke trainingsprogramma te verhogen werpen hun vruchten nog niet voldoende af. De inspanningen die worden gedaan om de hoge materiële gereedheid voor de operatie Enduring Freedom te leveren zijn hier mede debet aan.

Het aantal geoefende vliegers is in 2002 geëindigd op 101 vliegers, 19 lager dan de norm van 120. Door deelname aan hoog gekwalificeerde oefeningen is het aantal geoefende vliegers in 2002 wel gestegen van 75 naar 101. Door deelname aan Operatie Enduring Freedom, waar vanwege het soort uit te voeren missies niet de vereiste getraindheid kan worden onderhouden, zullen naar alle waarschijnlijkheid ook eind 2003 onvoldoende geoefende vliegers ter beschikking zijn om de gewenste inzetbaarheid te kunnen behalen.

### *Helikopters*

Prestatiegegevens helikopters	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil 2002
Gevechtshelikopters	Vlieguren	1 913	3 296 <sup>1</sup>	4 600	- 1 304
Transporthelikopters	Vlieguren	4 735	4 692 <sup>2</sup>	6 850	- 2 158
LUH-helikopters (Bölkow+Alouette)	Vlieguren	2 941	2 801	3 400	599
SAR-helikopters	Vlieguren	891	702	1 050	- 348

<sup>1</sup> Inclusief 483 uur (van de geplande 500 uur) voor opleiding en training te Fort Hood/V.S.

<sup>2</sup> Hiervan zijn ten behoeve van uitvoering vredesoperaties in 2002 1 446 vlieguren gerealiseerd (zie ook beleidsartikel 09).

Het oefenprogramma van de gevechtshelikopters is vanwege problemen met materiële gereedheid niet geheel gerealiseerd. In de laatste maanden van 2002 zijn de eerste vervolgoopleidingen en trainingen in Fort Hood, VS gegeven. Daartoe zijn acht Nederlandse Apaches in Fort Hood gestationeerd. Dit zal de komende jaren worden gecontinueerd waardoor de geoefendheid van de Apache-squadrons op een efficiënte wijze wordt ondersteund.

Bij de transporthelikopters heeft de lage materiële gereedheid, als gevolg van onder meer de reservedelenproblematiek, in combinatie met de operationele inzet, een negatieve invloed op de vliegurenrealisatie ten behoeve van het reguliere oefenprogramma met onder andere de Koninklijke landmacht. Inmiddels is een aantal maatregelen genomen om de situatie te verbeteren (verwerving extra reservedelen en uitbesteding van enkele fase-inspecties).

De in oktober 2002 in Nederland gehouden 11 Air Manoeuvre Brigade oefening Dutch Falcon heeft, net als de oefening Falcon Spring in april 2002, opnieuw geleid tot een grote vooruitgang op weg naar het vereiste niveau voor operationele gereedheidsstatus (OGS) 2003. Aan deze oefening werd met transport- en gevechtshelikopters van de Koninklijke luchtmacht deelgenomen. Met name zijn enkele missies met meerdere helikopters tegelijk en met verschillende typen helikopters succesvol uitgevoerd.

De beperkingen in de materiële gereedheid van de Bölkow-helikopters hebben geleid tot een onderrealisatie in de vlieguren. Vanaf oktober 2002



waren, door scheurvorming, operaties met de Bölkow opgeschort. Ten gevolge van het Strategisch Akkoord werd besloten de Bölkow vervroegd uit te faseren. Inmiddels is het 299 squadron op 13 januari 2003 formeel opgeheven. Op verzoek en ter ondersteuning van de Koninklijke landmacht, in het kader van het opwerken naar OGS 2003, zullen vijf inmiddels gerepareerde Bölkow-helikopters tot en met OGS 2003 (oktober 2003) in de lucht worden gehouden. De verwachting is dat er in 2003 ten behoeve van OGS 2003 nog ongeveer 800 vliegreuren gemaakt worden door deze Bölkows.

De inzet van de SAR-helikopters is minder dan geraamd vanwege technische problemen bij de uitvoering van het groot onderhoud.

#### *Luchttransport*

<b>Prestatiegegevens Luchttransport</b>				
	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil 2002
Vliegreuren	5 960	6 951 <sup>1</sup>	8 000	- 1 049

<sup>1</sup> Ten behoeve van uitvoering vredesoperaties in 2002 zijn 3 208 vliegreuren gerealiseerd (zie ook beleidsartikel 09).

In de begroting wordt het maximaal aantal vliegreuren opgenomen op basis van het aantal beschikbare vliegtuigen en bemanningen. De afwijking ten opzichte van de begroting 2002 is met name te wijten aan de lagere inzet van de Fokker 60, de Fokker 50 en de Gulfstream.

In 2002 zijn diverse uitzendingen succesvol ondersteund. In de periode eind maart tot en met eind september 2002 is een C-130 detachement in Deens, Nederlands en Noors verband uitgezonden naar Manas. Vanaf eind september 2002 is een KDC-10 detachement uitgezonden ter ondersteuning van het F-16 detachement. Laatstgenoemde uitzending loopt op dit moment nog steeds (tot 1 april 2003). Deze twee uitzendingen werden tegelijkertijd succesvol gerealiseerd en inmiddels wordt een derde uitzending uitgevoerd. Mede als gevolg van de drie uitzendingen en het feit dat één KDC-10 een omvangrijke onderhoudsbeurt heeft ondergaan, is het in 2002 regelmatig noodzakelijk gebleken om LUTRA-capaciteit van MoU-partners aan te spreken, dan wel vluchten via ATARES (Air Transport and Air Refuelling Exchange of Service) uit te laten voeren.

#### *Groep Geleide Wapens (GGW)*

De GGW heeft het geplande oefenprogramma met goede resultaten kunnen realiseren. Het oefenprogramma omvatte deelname aan Dynamic Mix in Spanje, een (internationaal geëvalueerde) Tactical Firing Evaluation te Kreta en een internationale missile defense oefening. In november is de succesvolle alarmeringsoefening Desert Arrow gehouden, waarbij daadwerkelijk werd opgewerkt naar een Ready To Move configuratie.

#### *Air Operations Control Station (AOCS) Nieuw Milligen*

Naar aanleiding van de aanslagen op 11 september 2001 is een nieuwe bevelstructuur opgesteld voor het gebruik van geweld tegen een niet-militaire dreiging. De extra werklust die hierdoor is ontstaan, kan met het huidige personeelsbestand tijdelijk worden opgevangen. De definitieve

oplossing moet echter komen uit een permanente personeelsuitbreiding van het AOCS. De centralisatie van de naderingsverkeersleiding op het AOCS is inmiddels in gang gezet. Afronding van dit project vindt in 2004 plaats. Desondanks blijft het personeelstekort bij de verkeersleiding groot en kunnen slechts de primaire taken worden uitgevoerd.

*Logistiek Centrum Koninklijke luchtmacht (LCKLu)*

Prestatiegegevens LCKLu	Meeteenheid	Afnemer	Realisatie 2001 <sup>1</sup>	Realisatie 2002	Begroting 2002*	Vershil 2002
<b>Projecten en fase onderhoud</b>						
Pacer Windmill	Aantal	F-16		8	4	4
FACE stand alone	Aantal	F-16		5	3	2
LTF Pacer Amstel	Aantal	F-16			1	- 1
LTF M3	Aantal	F-16			1	- 1
Pacer Amstel	Aantal	F-16			4	- 4
F-100 Motormodule onderhoud	Aantal	F-16		181	181	
Fase inspecties	Aantal	PC-7		21	27	- 6
AHRS en mode S	Aantal	PC-7			13	- 13
Fase inspecties	Aantal	Chinook		4	4	
EZB	Aantal	Chinook		3	4	- 1
HF-radio	Aantal	Chinook			1	- 1
Thomson-radio	Aantal	Chinook			4	- 4
HUMS	Aantal	Chinook			6	- 6
Fase inspecties	Aantal	Cougar		3	5	- 2
EZB	Aantal	Cougar			2	- 2
HF-radio	Aantal	Cougar			2	- 2
Fase-inspecties	Aantal	BO-105		5	7	- 2
LMK launcher	Aantal	HAWK		18	17	1
<b>Groothandel</b>						
Kringloop artikelen	Servicegraad	F-16		66%	75%	- 9%
Kringloop artikelen	Servicegraad	Heli's		54%	60%	- 6%
Kringloop artikelen overige systemen	Servicegraad			63%	60%	3%
Herbevoorrading	Servicegraad	F-16		89%	85%	4%
Herbevoorrading	Servicegraad	Heli's		81%	75%	6%
Herbevoorrading overige systemen	Servicegraad			88%	75%	13%

<sup>1</sup> De realisatiegegevens 2001 zijn niet beschikbaar vanwege een andere wijze van registreren

**Projecten en faseonderhoud**

*F-16*

De afwijkingen bij de projecten worden met name veroorzaakt door onjuiste ramingen over 2002. Bij het project Pacer Amstel is een aantal proefmodificaties uitgevoerd, waarbij scheurvorming is geconstateerd. Hierdoor heeft het project vertraging opgelopen.

*PC-7*

In 2002 was, vanwege een onderrealisatie in de vliegreuen, het aanbod voor inspecties lager dan verwacht. De eerste PC-7 modificatie AHRS en Mode S is vertraagd en wordt in april 2003 door de fabrikant gerealiseerd. De overige modificaties staan vanaf augustus 2003 gepland om te worden uitgevoerd door het LCKLu.

*Chinook*

Door problemen met de leverancier hebben de modificatieprojecten HUMS en HF-radio 2 vertraging opgelopen en heeft een verschuiving

plaatsgevonden naar 2003. De problemen zijn inmiddels opgelost en de modificatie wordt uiterlijk 2004 afgerond.

Vanwege het later starten van de proefmodificatie zijn bij het EZB-project drie in plaats van vier stuks gerealiseerd.

#### *Cougar*

De onderrealisatie van de fase-inspecties wordt veroorzaakt door een tekort aan reservedelen waardoor langere doorlooptijden zijn ontstaan voor de inspecties.

#### *Bölkow*

Onderrealisatie bij de fase-inspecties Bölkow heeft plaatsgevonden door een tekort aan reservedelen en onverwacht correctief onderhoud.

### **Servicegraad kringloopartikelen/herbevoorrading**

#### *F-16*

Met name door de stijging van de aanvragen vanwege de inzet in Manas en de Operationele Evaluatie van Vliegbasis Twenthe is de servicegraad niet gehaald. Om verbeteringen te realiseren is een speciale werkgroep ingesteld.

#### *Helikopters*

De lage servicegraad wordt verklaard doordat voor een aantal items nog geen contracten zijn gesloten (Chinook) respectievelijk door een aantal onverwachte nieuwe logistieke knelpunten (Cougar). Naar verwachting worden contracten in 2003 afgesloten. De logistieke knelpunten vormen onderwerp van onderzoek door de werkgroep.

De servicegraad voor repairables (Bölkow) vertoont vanaf oktober 2002 een dalende tendens vanwege het stopzetten van de uitbestedingsactiviteiten begin oktober in verband met het Strategisch Akkoord.

#### *Koninklijke Militaire School Luchtmacht*

Prestatiegegevens opleidingen	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002*	Vershil 2002
Initiële opleidingen	LLCW	11 250	11 199	12 000	- 801
Initiële vliegopleiding	LLVU	3 605	3 195	4 500	- 1 305
Overige opleiding	LLCW	11 356	2 753*	13 000	- 3 247*

LLCW = leerling cursus weken, LLVU = leerling vliegreuren

\* In deze aantallen zijn de door andere cursus verzorgende instanties dan de KMSL verzorgde LLCW niet meegenomen.

De realisatie van de initiële opleidingen ligt lager dan geraamd doordat de daadwerkelijke instroom achter is gebleven bij de planning.

In de begroting 2002 zijn in de begrote uren voor initiële vliegopleiding (4500) tevens de uren van de instructeurs verwerkt die nodig zijn om hun eigen vaardigheid op peil te houden. Deze uren voor instructeurs zijn volledig gerealiseerd. Van de begrote opleidingsuren (3251) zijn er 3195 gerealiseerd.

Voor de overige opleidingen geldt dat voor de KMSL 6000 leerlingcursusweken was begroot. De realisatie hiervan is met 3250 leerlingcursusweken achtergebleven. Dit werd voor een deel veroorzaakt door een lager

cursistenaanbod ten opzichte van de initiële vraag. Inmiddels zijn maatregelen genomen om de vraag naar en het aanbod van cursussen beter te reguleren om zodoende te komen tot een beter realisatiepercentage. Een groot aantal (7000) leerlingcursusweken wordt door andere instanties dan het KMSL verzorgd. De informatiesystemen zijn echter nog niet zodanig ingericht dat éénduidig over de realisatie van deze leerlingcursusweken kan worden gerapporteerd. Inmiddels worden de systemen zodanig ingericht dat deze informatie in 2003 wel kan worden aangeleverd.

## Investerings

### *Project F-16 MLU (Mid Life Update)-ontwikkeling, productie en inbouw*

Doelstelling	Verlenging operationele levensduur F-16 tot 2010 op het gebied van avionica en gebruik van moderne wapens				
Projectomvang	€ 824 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>	DMP-D				
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)	- 80 847	48 648	17 567		182
Uitgaven (x € 1000)	183 215	114 327	17 567	11 779	11 099

Het project F-16 MLU wordt conform planning in april 2003 afgerond. De uitkomsten van de aansluitend uit te voeren projectevaluatie worden eind 2003 met een DMP-E document aangeboden. De afwijkingen in de realisatie van de verplichtingen (- € 9,8 miljoen) en van de uitgaven hangen samen met de beëindiging van het project.

### *Project F-16 Nachtzicht- en laserdoelbaarheidsapparatuur*

Doelstelling	Verbetering inzetbaarheid F-16 vliegtuigen in aanvulling op MLU-programma door aanschaf nachtzicht-apparatuur en laserdoelbaarheidsapparatuur.				
Projectomvang	€ 121,1 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>	DMP-D2				
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)	994	18 149	16 921	592	220
Uitgaven (x € 1000)	32 596	37 221	16 921	14 802	14 054

De levering van de laserdoelbaarheidsapparatuur is inmiddels voltooid. Nog één van de 20 nachtzichtpods dient te worden gemodificeerd. De lagere realisatie van de verplichtingen (€ 14,1 miljoen) is veroorzaakt door het abusievelijk opnemen van dit bedrag in de ontwerpbegroting.

*Project Transporthelikopters zelfbescherming*

Doelstelling	Om inzet van transporthelikopters in het gehele gewelds- en dreigingspectrum mogelijk te maken worden deze voorzien van elektronische zelfbescherming				
Projectomvang	€ 42,0 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>				DMP-A	Afrondingsfase
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)	1 255	6 028	703	30 242	470
Uitgaven (x € 1000)		7 284	6 117	11 307	18 779

Conform de Defensienota 2000 dient het project in 2004 te zijn afgerond. De eerder gerapporteerde problemen met Eurocopter op het gebied van het testen en certificeren, worden momenteel in onderling overleg opgelost; de laatste helikopter (Cougar) zal medio 2004 gemodificeerd zijn. De afwijking in de realisatie van de uitgaven (€ 9,8 miljoen) wordt veroorzaakt door de vertraging in de betalingen 2001.

*Project Vervanging F-16*

Doelstelling	Tijdig voorzien in adequate vervanging van de F-16 vliegtuigen van de Nederlandse krijgsmacht				
Projectomvang	€ 745,0 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					DMP-B/C
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)					745 027
Uitgaven (x € 1000)					98 196

Dit project betreft de vervanging van de F-16 jachtvliegtuigen vanaf 2010. Op 4 juni 2002 heeft een Kamermeerderheid ingestemd met deelname aan de System Development and Demonstration fase (level 2) van het Joint Strike Fighter project. Vervolgens zijn op 5 juni de Medefinancieringsovereenkomst met de Nederlandse industrie en het Memorandum Of Understanding met de Amerikaanse overheid getekend.

*Project Apache 64 D generieke capaciteitsverbeteringen*

Met de Defensienota 2000 is het besluit genomen om de operationele capaciteiten van de gevechtshelikopters te verbeteren. De verbetering betreft zelfbescherming, Second Generation Forward Looking Infra Red Systemen en de Longbow-radar. Momenteel wordt de behoefte aan Pilot Night Vision System (PNVS) en een Target Acquisition and Designation System (TADS) nader beschouwd. Afronding van de behoeftestellingsfase van dit project is nu voorzien in 2003.

*Project Unmanned Reconnaissance Aerial Vehicles (URAV's)*

Dit project betreft de verwerving van URAV's voor met name tactische luchtverkenning. Door Nederland wordt in samenwerking met Frankrijk via twee sporen invulling gegeven aan het UAV-project. Enerzijds is Defensie voornemens deel te nemen aan een interim MALE UAV-eenheid in Frankrijk voor de duur van drie jaar. Anderzijds is er het traject dat opwerkt naar een binationale URAV-eenheid in 2009, waarvoor het DMP-traject moet worden doorlopen. Naar verwachting wordt de behoefte-stellingsfase van dit project in 2003 afgerond.

*Project F-16 Missile Approach Warnings System (MAWS)*

Voor de bescherming van F-16's tegen infraroodraketten was de aanschaf van MAWS voorzien. Vanwege gewijzigde prioriteiten is dit project stopgezet.

*Project F-16 Aanvulling bewapening*

Tijdens de operatie «Allied Force» zijn lucht-grondwapens ingezet. De voorraad wapens dient te worden aangevuld. De verwervingsvoorbereiding is afgerond. De wapens worden via de Amerikaanse overheid (FMS-systematiek) aangeschaft.

*Project Vliegtuigbrandbestrijdingsvoertuigen*

Doelstelling	Vervanging van de KLu en KM vliegtuigbrandbestrijdingsvoertuigen voor de vliegbases, vliegvelden en de KMSL				
Projectomvang	€ 27,2 miljoen (KLu deel € 26 miljoen)				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>		DMP-A		Contract	
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)				20 097	78
Uitgaven (x € 1000)				5 436	78

Vertraging in het project van enkele maanden, door diverse opstart en technische problemen, heeft geleid tot een lagere realisatie van de uitgaven (€ 5,8 miljoen).

*Project F-16 Luchtverkenning (LVS)*

Doelstelling	Vervanging huidige technisch en operationeel verouderde luchtverkenningssystemen om aan de operationele (inter)nationale luchtverkenningstaken te kunnen blijven voldoen				
Projectomvang	€ 29,7 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)	26				75
Uitgaven (x € 1000)	146	65		35	39

De projectfases B en C (voorstudie en studie) vergen meer tijd dan in eerste aanleg was voorzien. Hierdoor is de verplichting in 2002 niet gerealiseerd (– € 29,5 miljoen).

*Project LINK 16*

Doelstelling	Uitrusting van de F-16 met de Navo-standaard Link-16 datalink-apparatuur ten behoeve van verbetering van de informatie-uitwisseling bij het uitvoeren van operaties				
Projectomvang	€ 128 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
			DMP-A	DMP B/C/D Contract	
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)				51 900	15 905
Uitgaven (x € 1000)				7 691	12003

Na de A-fase is dit project gesplitst in twee deelprojecten: verwerving modificatiepakketten (verkeert momenteel in de realisatiefase) en verwerving terminals (verkeert momenteel in de B/C/D-fase). De inbouw van de modificatiepakketten wordt gecombineerd met het Pacer Amstel instandhoudingsprogramma.

Door vertragingen in de betalingen in 2001 zijn de uitgaven in 2002 hoger dan gepland (€ 4 miljoen). Doordat het traject voor de verwerving van de terminals nog niet is afgerond, zijn de verplichtingen lager dan geraamd (€ 29,5 miljoen).

*Project Naderingsapparatuur (MASS)*

Doelstelling	Blijvend zorgdragen voor adequate luchtverkeersleidingscapaciteit door vervanging van de huidige verouderde naderingsapparatuur				
Projectomvang	€ 47,2 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>	DMP-A		Contract		
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)			108	43 341	3 073
Uitgaven (x € 1000)			108	2 621	7 261

*Project Landingsapparatuur (ILS)*

Doelstelling	De veiligheid tijdens de landing van vliegtuigen onder alle weersomstandigheden kunnen blijven waarborgen door vervanging van de huidige sterk verouderde landingsapparatuur				
Projectomvang	€ 12,8 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>	DMP-A			Contract	
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)					10 217
Uitgaven (x € 1000)					1 127

Sinds februari 2002 bevindt dit project zich in de realisatiefase. Door onder andere bouwvergunningsprocedures heeft het project enige vertraging opgelopen. Hierdoor is de in eerste aanleg voor 2001 geraamde verplichting gerealiseerd in 2002 (€ 6,1 miljoen) en zijn betalingen niet geheel gerealiseerd (– € 7,6 miljoen). De opgelopen vertraging heeft geen gevolgen voor de oplevering.

*Project NAFIN*

Doelstelling	Realisatie geïntegreerd telecommunicatienetwerk Defensie				
Projectomvang	€ 130,5 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					Afgerond
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)	652	2 832	2 345	2 550	39
Uitgaven (x € 1000)	3 117	5 938	2 345	2 385	1 027



Het project «Netherlands Armed Forces Integrated Network» (Nafin) voorziet in een geïntegreerd communicatienetwerk voor de defensieorganisatie. De Koninklijke luchtmacht trad op als «Single Service Manager». Het project is per 1 april 2002 voltooid. De afwijking in de realisatie van de uitgaven (– € 16 miljoen) betreft de vrijval bij voltooiing van het project.

*Project Air Command and Control Systems (ACCS)*

Doelstelling	Modernisering van de verouderde command- and control- plus meldings- en gevechtsleidingsystemen				
Projectomvang	€ 9 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)					81
Uitgaven (x € 1000)					42

Onderdeel van dit project is de realisatie van zowel een statische als een mobiele gevechtsleiding component. Als gevolg van diverse discussies binnen de Navo is een beslissing over de Navo-plannen en de behandeling van de fondsaanvragen uitgesteld en is er vertraging van tenminste zes maanden opgetreden in het project.

*Project Koninklijke Luchtmacht Implementatie Middenlaag (KLuIM)*

Doelstelling	Herstructurering van de informatievoorziening binnen de Koninklijke luchtmacht				
Projectomvang	€ 61,5 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					Afgerond
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)	6 631	17 567	13 465	7 276	
Uitgaven (x € 1000)	6 955	18 377	13 465	18 378	

Het project is afgerond; op 1 april 2002 is het projectteam KLuIM opgeheven. De afwijking in de realisatie van de verplichtingen (– € 8,5 miljoen) en uitgaven (– € 9,2 miljoen) betreft de vrijval bij voltooiing van het project.

*Project F 16 ALQ 131 update*

Het project betreft verbetering van de zelfbeschermingscapaciteit van de F-16 door modernisering van de ALQ-131. Het beleid inzake elektronische oorlogsvoering is nog niet definitief vastgesteld. De fase van operationele behoeftstelling wordt naar verwachting in 2003 afgerond.

Doelstelling	Patriot modificeren op «configuratie 3» zodat deze geschikt is voor PAC-3 raketten				
Projectomvang	€ 64,5 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					Afgerond
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)	11 543	477	4 232	1 734	
Uitgaven (x € 1000)	11 300	9 177	12 950	5 370	5 150

Dit betreft de modificatie van de Patriot Radar Set om te kunnen opereren met PAC-3 missiles. De modificatie bestaat uit een hardware deel en een software deel. De modificatie alsmede de technische integratie van de systemen in Nederland zijn voltooid.

#### *Project Vervanging HAWK PIP III*

De Hawk-systemen van de Koninklijke luchtmacht bereiken vanaf 2005 het einde van hun operationele en technische levensduur. Ter vervanging zullen drie Duitse PATRIOT-systemen worden overgenomen. De overname is evenwel opgeschort in afwachting van een nieuw regeerakkoord. Na aanbidding van de DMP-A/B/C brief in november 2002 bevindt het project (€ 227 miljoen) zich momenteel in de D-fase.

#### *Project Patriot PAC III*

Er was voorzien om de Patriot-systemen aan te vullen met PAC-III raketten en extra lanceerinrichtingen teneinde de bescherming tegen tactisch ballistische raketten, kruisraketten en laagvliegende doelen te verbeteren. In afwachting van definitieve besluitvorming in het project «Vervanging HAWK» is het project Patriot PAC-III tijdelijk aangehouden. Hierdoor zijn de voorziene verplichtingen van € 127,8 miljoen en de uitgaven van € 4,9 miljoen niet gerealiseerd.

#### *Project verbetering Lucht-grond bewapening*

Dit betreft een deelproject (fase 1) van het aanschaffen van GPS- en laser-geleide wapens alsmede 20 mm patronen. De brief over de afronding van de behoeftestellingsfase is op 25 februari 2003 aan de Kamer aangeboden. De in 2002 voorziene verplichting van € 80,1 miljoen is hierdoor niet gerealiseerd.

#### *Project infrastructuur LCKLu*

Dit project betreft het voorzien in vervangende infrastructuur van enkele productie-eenheden van het LCKLu die (ARBO-) technisch zijn afgekeurd. De fase van behoeftestelling is nog niet afgerond in afwachting van de uitkomsten van de studie «motorenonderhoud» en de Strategische toekomstvisie LCKLu. Hierdoor zijn de in 2002 voorziene verplichtingen en uitgaven (beide € 34,5 miljoen) niet gerealiseerd.

Project Luchtmobiele brigade

Doelstelling	Vorming van een luchtmobiele brigade				
Projectomvang	€ 1 488 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1000)	53 178	57 188	20 700	32 196	5 318
Uitgaven (x € 1000)	146 335	171 734	156 599	138 022	94 284

De minderuitgaven zijn een gevolg van het feit dat een aantal gevechtshelikopters nog niet in Nederland is afgeleverd, maar voor opleidingsdoeleinden in de VS gestationeerd blijft. Hierdoor verschuiven de voor 2002 geplande betalingen voor invoerrechten en BTW naar een later moment. Daarnaast is een positief koersverschil geboekt als gevolg van aanwending van termijndollars. Hierdoor zijn in totaal verplichtingen voor een bedrag van € 16,6 miljoen en uitgaven voor een bedrag van € 55,6 miljoen niet gerealiseerd.

**Groeiparagraaf VBTB**

In de groeiparagraaf VBTB was opgenomen dat vooral aandacht zou worden besteed aan een verdere verbetering van de relatie tussen doelstellingen, activiteiten en middelen. Hiertoe is, voor het eerst zichtbaar in de begroting 2003, een verdere uitwerking naar wapensystemen doorgevoerd. Naast de al deels aanwezige opsplitsing bij het ressort Tactische Luchtmacht zijn ook eerste aanzetten gedaan deze toebedeling door te voeren binnen de ressorts Logistiek Centrum Koninklijke Luchtmacht en Koninklijke Militaire School Luchtmacht.

Daarnaast is in 2002 een studie uitgevoerd om de financiële administratie zodanig aan te passen dat het meer dan voorheen mogelijk wordt uitgaven toe te kennen aan een wapensysteem. De uitvoering van de aanbevelingen uit deze studie staat voor 2003 op het programma. Tot slot is in 2002 door middel van audits en door een studie naar een beter managementinformatiesysteem een stap gezet naar verdere verbetering van de betrouwbaarheid van beleidsinformatie.

## BELEIDSARTIKEL 04 KONINKLIJKE MARECHAUSSEE

### Nader geoperationaliseerde doelstellingen

De in de beleidsagenda uiteengezette hoofddoelstellingen van de krijgsmacht zijn voor de Koninklijke marechaussee vertaald in een aantal operationele beleidsdoelstellingen die zijn onderverdeeld in vijf taakvelden en in veranderdoelstellingen. De beleidskaders van de verschillende gezagsdragers bepalen voor een groot deel de operationele doelstellingen. De doelstellingen vormen daarbij de basis voor de hierna genoemde toelichting per taakveld en de hieraan gerelateerde activiteiten en budgetten.

Taakveld	Doelstelling
01 Beveiliging	«Het handhaven van het veiligheidsniveau overeenkomstig de geldende beveiligingsconcepten, zoals deze zijn bekrachtigd door het bevoegd gezag.»
△ 02 Handhaving vreemdelingenwet	«Het uitvoeren van haar wettelijke taken, in overeenstemming met de geldende wet- en regelgeving en binnen de met het gezag overeengekomen, of nog overeen te komen, normafspraken.»
03 Politietaken Defensie	«Het handhaven van de openbare orde op en rondom militaire terreinen, het handhaven van de strafrechtelijke rechtsorde binnen de krijgsmacht en jegens militaire justitiabelen, zowel in Nederland als in internationaal verband, alsmede het verlenen van hulp aan hen die dat behoeven.»
04 Politietaken Burgerluchtvaartterreinen	«Het handhaven van de openbare orde en de strafrechtelijke rechtsorde op de aangewezen nationale luchthavens in overeenstemming met de met het bevoegd gezag gemaakte afspraken, alsmede het verlenen van hulp aan hen die dat behoeven.»
△ 05 Assistentieverlening, samenwerking en bijstand	«Het zorgdragen voor het gereedhouden van het bijstandreservoir alsmede het op verzoek van het bevoegd gezag leveren van personeel, eenheden en materieel voor de samenwerking, bijstand- en assistentieverlening aan de politie.»

### Resultaten 2002

#### Algemeen

De vraag naar door de Koninklijke marechaussee te leveren producten is het afgelopen jaar sterk toegenomen. Dit betrof zowel beveiliging van objecten en personen, de militaire politiedienst in binnen- en buitenland, grensbewaking, het opsporen en verwijderen van illegale immigranten als het vinden van drugskoeriers. Onderstaand wordt toegelicht welke resultaten hierbij zijn gehaald in relatie tot de in de begroting 2002 gepresenteerde doelstellingen.

#### Beveiliging

Aan de doelstellingen is voldaan, hoewel als gevolg van de aanslagen van 11 september 2001 en van de moord op dhr. Fortuyn de vraag naar persoonsbeveiliging door de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) in 2002 zeer sterk is toegenomen. Het betreft de vraag naar persoonsbeveiliging en beveiligingsmanagement door het ministerie van Buitenlandse Zaken en de vraag naar bijstand op het gebied van persoonsbeveiliging door de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB) van de politie. Teneinde hieraan te kunnen voldoen, is een aantal maatregelen genomen. Ten eerste wordt er binnen de Koninklijke marechaussee extra mankracht ingezet voor de BSB door middel van detacheringen. Daarnaast is door het ministerie van Justitie prioriteit gelegd bij persoons-

beveiliging ten laste van de ondersteuning van rechercheonderzoeken, waarmee de BSB eveneens belast is. Tot slot is er ten aanzien van de persoonsbeveiliging door de BSB bepaald dat de uitzonderings situatie met betrekking tot de werk- en rusttijden in de zin van het AMAR van toepassing is.

#### *Handhaving vreemdelingenwet*

De Koninklijke marechaussee was in 2002 door het gezag belast met de taak 10% meer verwijderingen te realiseren dan in 2001. Doordat het, gezien de realisatie in de eerste acht maanden van 2002, leek dat deze doelstelling niet gehaald zou worden, zijn de laatste drie maanden van het jaar 30 marechaussees bij het District Schiphol gedetacheerd. Dit personeel is grotendeels onttrokken aan het Mobiel Toezicht Vreemdelingen (MTV). Uiteindelijk is de doelstelling voor verwijderingen gerealiseerd. Verder is in 2002 vanuit het MTV personeel gedetacheerd naar het District Schiphol voor de realisatie van de bekorting van de wachttijden in de grensbewaking en voor de aanpak van de problematiek van de drugskoeriers. Hiervoor zijn in totaal maximaal 67 marechaussees naar Schiphol gedetacheerd, waarbij tegelijkertijd het aantal «dagelijkse» controles in het MTV van 365 per brigade per jaar naar 150 teruggebracht is. Dit neemt niet weg dat de intensiteit van de controles in het MTV, zoals deze tot uitdrukking komt in tijdsduur en omvang, niet alleen voor de «dagelijkse» controle, maar ook op andere onderdelen minder geworden is. Niet alle doelstellingen in het kader van MTV zijn daardoor volledig gerealiseerd. Zo is onder meer de samenwerking met de Douane, de Bundesgrenzschutz en de Belgische Federale Politie afgenomen.

#### *Politietaken burgerluchtvaartterreinen*

De problematiek van de drugskoeriers was de voornaamste bijzonderheid voor het taakveld Politietaken Burgerluchtvaartterreinen. De controle en opsporing door de Koninklijke marechaussee op dit terrein zijn geïntensiveerd als gevolg van het «Plan van Aanpak Drugskoeriers Schiphol» van de Minister van Justitie. Door de Koninklijke marechaussee is verder uitvoering gegeven aan de bewaking, verzorging en justitiële behandeling van de zogeheten «bolletjesslikkers» en de bediening van een daarvoor beschikbaar gesteld cellencomplex. Om dit te realiseren is het MTV belast, in afwachting van het realiseren van formatie-uitbreidingen.

#### *Assistentie, samenwerking en bijstand*

De operationele inzetbaarheid van het bijstandspotentieel van de Koninklijke marechaussee is gedaald tot 4½ peloton mobiele eenheid. De drie eskadronscommandogroepen zijn niet operationeel inzetbaar. Oefeningen in eskadronsverband bleken niet mogelijk, door een gebrek aan opleidings- en trainingscapaciteit op het opleidingscentrum. De beschikbare capaciteit is ingezet voor de opleidingen «crowd and riot control» (CRC) ten behoeve van de overige krijgsmachtdelen. Daarnaast hebben de veelvuldige detacheringen naar het district Schiphol het afgelopen jaar hiertoe bijgedragen. De aanhoudingseenheid en de Bijzondere Bijstandseenheid Krijgsmacht (BBEK) waren operationeel volledig inzetbaar.

## Veranderdoelstellingen

Veranderdoelstellingen	Resultaten 2002
Verbetering van de interne en externe sturing	De in 2000 geïntroduceerde planning en controlcyclus Koninklijke marechaussee is in 2002 verder beproefd. Tevens is een managementinformatie-model opgeleverd. Aandachtspunten op het gebied van interne sturing zijn het uitvoeren van een risicoanalyse, het verbeteren van de betrouwbaarheid van de gegevens, het opstellen van een communicatie-, informatiebeleids- en informatievoorzieningsplan en het verder uitwerken (beschrijven) van de processen, inclusief het ontwikkelen van procesindicatoren.
Voortgang beleidsplan Koninklijke marechaussee 2000	Het overgrote deel van het beleidsplan is gerealiseerd. Nog niet gerealiseerde deelopdrachten zijn het onderzoek naar de consequenties van de Koninklijke marechaussee als zelfstandig krijgsmachtdeel en het onderzoek naar IT-ondersteuning voor de interne sturing.
Uitbreiding opleidingscapaciteit van het Opleidingscentrum Koninklijke marechaussee	Door intensivering van de taakstelling van de Koninklijke marechaussee is de opleidingsbehoefte zo sterk gestegen, dat het niet meer mogelijk is de huisvestingsbehoefte voor langere termijn te realiseren op het huidige complex. Derhalve is het plan om het OCKMar te verplaatsen van de Koning Willem III Kazerne te Apeldoorn naar het Kamp Nieuw Milligen.
Overnemen van de eenheden Koninklijke marechaussee van de Koninklijke landmacht	Per 1 januari 2002 is ook het administratief beheer overgegaan op de Koninklijke marechaussee. In 2003 zal een gezamenlijke evaluatie worden gestart.
Verbetering financieel beheer	Alle activiteiten van het verbeterplan Financieel- en Materieelbeheer zijn gerealiseerd. Dit heeft geleid tot een betere procesgang intern de Koninklijke marechaussee. Door de DEFAC en de Algemene Rekenkamer is deze ontwikkeling ook positief gewaardeerd.
Actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid	In dit actieplan zijn de volgende hoofdpijlers te onderscheiden: preventie, beveiliging van personen en opsporing van terroristische activiteiten. De voor 2002 te implementeren acties (personele uitbreidingen/kwaliteitsverbetering) zijn gerealiseerd. De realisatie in het kader van de beveiliging burgerluchtvaart zijn verschoven naar 1 april 2003 in verband met de vertraging van de invoering van de nieuwe Luchtvaartwet. De inspanningen zijn met name gericht geweest op de versterking van de beveiliging van de burgerluchtvaart en de BSB in het kader van de persoonsbeveiliging.

## Budgettaire gevolgen van beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Verplichtingen</b>	208 086	242 148	254 965	300 633	322 098	296 119	25 979
<b>Uitgaven</b>							
Apparaatsuitgaven	193 652	212 172					
Operationele taakvelden							
– Beveiliging			39 205	37 610	47 693	45 674	2 020
– Handhaven vreemdelingenwet			78 410	82 636	88 355	91 348	– 2 993
– Politietaken Defensie (exclusief internationale en vredesoperaties)			48 430	47 410	55 031	56 421	– 1 390
– Politietaken burgerluchtvaartterreinen			6 919	7 151	10 089	8 060	2 029
– Assistentieverlening, samenwerking en bijstand			6 919	4 238	5 503	8 060	– 2 557
Ondersteunende eenheden							
– Staf Koninklijke Marechaussee			11 531	33 372	38 216	13 434	24 782
– Opleidingscentrum Koninklijke Marechaussee			39 205	52 442	60 840	45 674	15 166
Wachtgeld en inactiviteitswedden	423	482	529	973	985		985
<b>Totaal programma-uitgaven</b>	194 075	212 654	231 148	265 833	306 712	268 670	38 042
Investeringen	22006	20 437	19 140	20 137	19 975	34 715	– 14 740
<b>Totaal uitgaven</b>	216 081	233 091	250 288	285 970	326 687	303 385	23 302
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>	4 594	4 516	5 242	5 362	8 266	4 808	3 458

N.B. Doordat het niet mogelijk is om de uitgaven direct te relateren aan de onderkende taakvelden, worden de uitgaven van dit artikel op basis van gerealiseerde begrotingssterkte van de taakvelden over de taakvelden verdeeld. Dit is in lijn met de methode die is gekozen om de geraamde bedragen over de taakvelden te verdelen, namelijk de geraamde begrotingssterkte van de taakvelden.

### *Toelichting verschillen*

De hiervoor in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de volgende technische en beleidsmatige afwijkingen:

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Loonbijstelling	12 156
Overheveling wachtgelden	985
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Terrorismebestrijding	1 400
Overname 103 ESK van de KL	6 170
Ontvlechting wervingsbudgetten	1 849
Grensbewaking Schiphol	1 000
<b>Overige verschillen</b>	2 419
<b>Totaal verschillen</b>	<b>25 979</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>			
Loonbijstelling	12 156		12 156
Overheveling wachtgelden	985		985
<b>Beleidsmatige verschillen</b>			
Terrorismebestrijding	1 400		1 400
Overname 103 ESK van de KL	5 089	1 081	6 170
Ontvlechting wervingsbudgetten	1 849		1 849
Grensbewaking Schiphol	1 000		1 000
Uitbreiding Schipholteam (drugskoeriers)	691	59	750
Bewaking Koninklijk huis	700		700
Vertraging infrastructuur		- 15 880	- 15 880
Extra inhuur	5 933		5 933
Huisvestingskosten	5 049		5 049
<b>Overige verschillen</b>	3 190		3 190
<b>Totaal verschillen</b>	<b>38 042</b>	<b>- 14 740</b>	<b>23 302</b>

*Toelichting op technische verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)**Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling wordt gecompenseerd.

*Overheveling wachtgelden*

In de voorbereiding van de ontwerpbegroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de krijgsmacht-delen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om al dan niet aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.



*Toelichting op beleidsmatige verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

*Terrorismebestrijding*

In het kader van terrorismebestrijding zijn extra activiteiten verricht op het gebied van beveiliging burgerluchtvaart en de BSB in het kader van persoonsbeveiliging.

*Overname 103 ESK van de KL*

Besloten is om alle eenheden van de Koninklijke marechaussee onder te brengen bij de Koninklijke marechaussee. Dientengevolge is het 103 ESK van de Koninklijke landmacht overgenomen door de Koninklijke marechaussee.

*Ontvlechting wervingsbudgetten*

Als gevolg van het besluit dat de krijgsmacht delen weer zelf verantwoordelijk worden voor het gehele wervingsproces heeft er toe geleid dat de uitgaven, die in de ontwerpbegroting nog stonden geraamd bij het Defensie Interservice Commando, nu ten laste van dit beleidsartikel zijn verantwoord.

*Grensbewaking Schiphol*

Deze mutatie betreft de aanloopkosten om tot het jaar 2005 toe te groeien naar een uitbreiding met 76 vte'n. Hoofddoel van deze uitbreiding, gecombineerd met een aangepaste werkwijze, is het verkorten van de wachttijden bij de balies.

*Uitbreiding Schiphol (drugskoeriers)*

Op verzoek van de minister van Justitie zijn in verband met de toename van het aantal drugskoeriers de activiteiten op Schiphol uitgebreid.

*Bewaking Koninklijk huis*

Het besluit van ZKH Prins Willem Alexander om zijn intrek te nemen in de De Eijkenhorst heeft tot personele uitbreiding geleid ten behoeve van de bewaking en beveiliging.

*Vertraging infrastructuur*

Als gevolg van het ontbreken van voldoende stafcapaciteit is een groot aantal infrastructuurprojecten, waaronder het Opleidingscentrum Koninklijke marechaussee (OCKMar, € 6,6 miljoen) en het infrastructuurproject Noord-Holland/Utrecht (€ 3,4 miljoen) vertraagd. Daarnaast is door de vele ontwikkelingen rond de BSB het Project Highschool Soesterberg komen te vervallen.

*Extra inhuur*

Deze uitgaven hebben betrekking op niet in de organisatie aanwezig zijnde ICT-personeel en op extra horeca-personeel dat ten behoeve van de dependance van het OCKMar in Vught moest worden ingehuurd.

*Huisvestingskosten*

De belangrijkste oorzaak van dit verschil is de vertraging in de oplevering van de accommodatie Badhoevedorp waardoor personeel van de Koninklijke marechaussee, werkzaam op Schiphol, ondergebracht is in hotels in de omgeving van Schiphol.

**Bedragen x € 1 000**

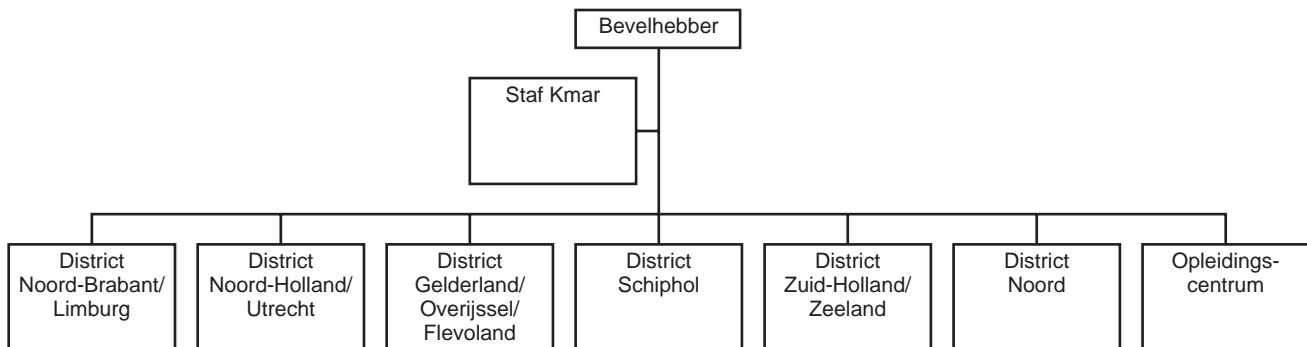
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Intensivering steunverlening Kmar	1 200
Overige verschillen	2 258
<b>Totaal verschillen</b>	<b>3 458</b>

*Toelichting verschillen*

In toenemende mate wordt een beroep gedaan op steunverlening door de Koninklijke marechaussee. Daar waar mogelijk worden deze extra inspanningen in rekening gebracht bij de opdrachtgevers. Daarnaast zijn extra ontvangsten gerealiseerd, doordat elementen uit de Wet Vermindering Afdracht, die in voorgaande jaren nog ten gunste van de Koninklijke landmacht werden verantwoord, nu terecht ten gunste van de Koninklijke marechaussee worden gebracht.

**Activiteiten**

Onderstaand is het organogram van de Koninklijke marechaussee weergegeven. Het tactisch niveau wordt gevormd door zes districten. Onder de districten ressorteren de brigades van de Koninklijke marechaussee.



Het is nog niet goed mogelijk een toelichting op de prestaties per taakveld te geven aan de hand van de in de begroting 2002 vastgestelde indicatoren. Dit komt doordat in de begroting 2002 geen normen of streefwaarden zijn opgenomen. Het ontbreekt veelal ook aan realisatiecijfers over 2001. Daarom zijn alleen de realisatiecijfers voor 2002 gepresenteerd. Verwacht wordt dat dit in het groeitraject van VBTB verbetert door de verdere ontwikkeling van indicatoren en systemen van dataverzameling.

### Taakveld Beveiliging

Prestatiegegevens taakveld Beveiliging	Prestatie-indicator	Realisatie 2002
Het beveiligen van objecten in binnen- en buitenland, het adviseren en ondersteunen ten aanzien van het beveiligen van objecten en optreden in geval van incidenten bij het beveiligen van objecten	Aantal gerealiseerde uren objectbeveiliging	439 000
	Servicegraad objectbeveiliging	100%
Het beveiligen en begeleiden van personen in binnen- en buitenland	Aantal gerealiseerde uren persoonsbeveiliging per opdrachtgever	
	– Defensie	6 000
	– Justitie	51 000
	– Buitenlandse Zaken	30 000
	Servicegraad persoonsbeveiliging per opdrachtgever	
	– Defensie	74% <sup>1</sup>
	– Justitie	97%
	– Buitenlandse Zaken	–
Het beveiligen van de burgerluchtvaart, waaronder high-risk vluchten.	Aantal gerealiseerde uren beveiliging	348 000
	Bezettingsgraad per beveiligingscluster/vlucht.	96%
Het beveiligen van waardetransporten, hoofdzakelijk van De Nederlandsche Bank	Aantal gerealiseerde uren transportbeveiliging	10 000
	Servicegraad transportbeveiliging	100%
Het uitvoeren van ceremoniële diensten	Servicegraad ceremoniële diensten	100%

<sup>1</sup> Exclusief januari t/m april 2002.

Voor objectbeveiliging, beveiliging van de waardetransporten van «De Nederlandsche Bank» en uitvoering van ceremoniële diensten is het servicepercentage 100%, hetgeen wil zeggen dat aan alle aanvragen hiervoor voldaan is. De realisatie van het servicepercentage voor persoonsbeveiliging is lager, doordat niet aan alle verzoeken voldaan kon worden als gevolg van de zware belasting van de BSB. De servicegraad voor Buitenlandse Zaken kon niet worden ingevuld, omdat op basis van een convenant werkzaamheden worden verricht op het gebied van zowel beveiligingsmanagement als persoonsbeveiliging.

### Taakveld Handhaving Vreemdelingenwet

Prestatiegegevens taakveld Handhaving Vreemdelingenwet	Prestatie-indicator	Realisatie 2002
Het uitvoeren van de grensbewaking, waaronder het uitvoeren van persoonscontroles, het verwijderen van ongewenste vreemdelingen en het verstrekken van nooddocumenten	Aantal vreemdelingen dat de toegang tot Nederland is ontzegd c.q. is geweigerd	5 504
	Aantal vreemdelingen dat Nederland is uitgezet/verwijderd	14 669
	Aantal verstrekte visa	17 329
	Aantal verstrekte nooddocumenten	27 133
Het uitvoeren van het mobiel toezicht vreemdelingen (MTV), waaronder het houden van controles	Aantal illegalen dat is aangetroffen in het grensgebied	6 890
Het geven van ondersteuning bij de asielprocedure op de AC's Schiphol, Zevenaar, Rijsbergen en Ter Apel	Aantal identiteitsvaststellingen in het AC-proces	7 497

Het aantal opgedragen verwijderingen is met 10% toegenomen ten opzichte van 2001. De doelstelling voor 2002 bedroeg 13 200 verwijder-

ingen. Ook het aantal afgegeven nooddocumenten is gestegen ten opzichte van 2001. Dit verschijnsel doet zich ook voor bij andere bevoegde autoriteiten en wordt onder meer veroorzaakt door invoering van een wachttijd van vijf dagen voor documenten die grenspassage mogelijk maken bij gemeenten. Bij de ondersteuning van de asielprocedure stelt de Koninklijke marechaussee formeel geen identiteit vast. Wel zijn er werkzaamheden met betrekking tot identiteitsvaststelling na het proces, als de vreemdeling in bewaring is gesteld ter fine van zijn verwijdering uit Nederland. Tijdens de asielprocedure verricht de Koninklijke marechaussee wel een controle op de echtheid van documenten. Onder de betreffende indicator wordt over deze controle (aantallen) gerapporteerd.

*Taakveld Politietaken Defensie*

Prestatiegegevens taakveld Politietaken Defensie	Prestatie-indicator	Realisatie 2002
De zogenaamde beschikbaarheid- of bereikbaarheidsfunctie ofwel de beschikbare capaciteit om binnen de afgesproken tijd te reageren op calamiteiten.	Aantal mensuren bezetting	189 000
	Aantal mensuren beschikbaarheid	91 000
Het handhaven van de openbare orde en de strafrechtelijke rechtsorde	Aantal misdrijfverbalen	1 320
	Aantal procesverbalen «lik-op-stuk»	568 (43%)
	Aantal uitgevoerde middelgrote/grote recherche-onderzoeken	49

In 2002 zijn door de Koninklijke marechaussee 1 320 misdrijfverbalen aan het Openbaar Ministerie Arnhem gezonden. 43% van de strafbare feiten (misdrijven) is conform het lik-op-stuk beleid afgedaan. Op beide indicatoren is door de Koninklijke marechaussee niet zelfstandig te sturen. In het jaar 2002 is voor het eerst gewerkt met een definiëring van kleine, middelgrote en grote (recherche-)onderzoeken. In de begroting 2002 is opgenomen het «aantal mensuren surveillance». In dit jaarverslag is de indicator gewijzigd in het «aantal mensuren beschikbaarheid», omdat het begrip surveillance onvoldoende éénduidig is. Bij de beschikbaarheid gaat het om die capaciteit die in de planning is vastgelegd om te kunnen reageren op incidenten en in voorkomend geval noodhulp te kunnen verlenen. Het realisatiecijfer betreft alleen de beschikbaarheidsuren tijdens welke geen noodhulp of andere activiteiten zijn verricht.

## Taakveld Politietaken Burgerluchtvaartterreinen

Prestatiegegevens taakveld Politietaken Burgerluchtvaart- terreinen	Prestatie-indicator	Realisatie 2002
De zogenaamde beschikbaarheid- of bereikbaarheidsfunctie ofwel de beschikbare capaciteit om binnen de afgesproken tijd te reageren op calamiteiten.	Aantal uren bezetting	20 300
	Aantal uren beschikbaarheid	4 200
Het handhaven van de openbare orde en de strafrechtelijke rechtsorde	Servicegraad noodhulpfunctie prioriteit 1 (aantal meldingen prioriteit 1 met reactietijd binnen de norm versus totaal aantal meldingen met prioriteit 1)	88%
	Servicegraad noodhulpfunctie prioriteit 2 (aantal meldingen prioriteit 2 met reactietijd binnen de norm versus totaal aantal meldingen met prioriteit <sup>2</sup> )	90%

De indicatoren servicegraad noodhulpfunctie prioriteit 1 en prioriteit 2 worden alleen gehanteerd en geregistreerd op de Luchthaven Schiphol. Het niet geheel realiseren van de gewenste servicegraad voor de Politie-dienst op de Luchthaven Schiphol komt door de stijging in het aantal prioriteit 1 meldingen. Deze stijging wordt veroorzaakt door een toename van het aantal onwel geworden personen op het aan landzijde gelegen gedeelte van de terminal, de uitbreiding van het luchthaventerrein waardoor grotere afstanden en langere rijtijden ontstaan en de onervarenheid van het personeel. Inmiddels wordt de bereikbaarheid en de instructie aan het personeel verbeterd.

### *Taakveld Assistentie, Samenwerking en Bijstand*

Prestatiegegevens taakveld Assistentie, Samenwerking en Bijstand	Prestatie-indicator	Realisatie 2002
Het instandhouden, leveren en inzetten van ME-eenheden, pantserwagpelotons en de BBE-K	Aantal inzetbare bijstandseenheden:	
	– BBE-Krijgsmacht	1
	– Eskadrongroepen	0
	– ME-pelotons	4,5
	– Aanhoudingseenheid	1
	Aantal uren geleverde bijstand	41 000
Het leveren/inzetten van researchcapaciteit	Aantal uren geleverde researchcapaciteit	–
Het leveren/inzetten van teams voor de bestrijding van grens-overschrijdende criminaliteit (GOC), Unit Synthetische Drugs (USD) en Unit Mensensmokkel (UMS).	Aantal geleverde functies voor assistentie en samenwerking:	94
	– GOC	80
	– USD	6
	– UMS	8

Het aantal geleverde uren bijstand wordt met name verklaard door de inzet van de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) als bijstand aan de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB) en in mindere mate door de inzet bij het huwelijk van de Prins van Oranje. Alle GOC-teams zijn operationeel. Het aantal vacatures is het afgelopen jaar toegenomen, doordat er onvoldoende researchopleidingen gerealiseerd konden worden. Verwacht wordt dat dit opgelost wordt door de samen-

werking met het Landelijk Selectie en Opleidingscentrum Politie (LSOP). Van de tien functies bij de Unit Synthetische Drugs zijn vier functies bij de BSB op afroep beschikbaar. Door de hoge druk op de BSB kan echter thans niet aan deze beschikbaarheid worden voldaan.

*Opleidingscentrum Koninklijke marechaussee (OCKMar)*

Het opleidingsverloop van beroepsmilitairen met een contract voor bepaalde tijd (BBT) was 15,9%. Maatregelen worden getroffen om dit terug te brengen tot 10% met ingang van 2004.

**Investerings**

*Project C2000*

Doelstelling	Invoering van een digitaal, landelijk dekkend portfoonnetwerk voor alle openbare orde en veiligheidsdiensten				
Projectomvang	€ 16,8 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)				2 252	1 969
Uitgaven (x € 1 000)				1 631	1 971

Het Project C2000 bestaat uit de deelname van het District Schiphol in de «startregio» en de op basis van de bevindingen in de startregio uit te voeren Landelijke Roll Out (LRO). In 2002 was een afronding van de startregio voorzien. De afronding van de startregio is echter vertraagd door:

- een vertraagde gezamenlijke aanbesteding van de radiobediensystemen;
- problemen met de op te leveren systemen en randapparatuur;
- problemen met de capaciteit en functionaliteiten van het netwerk.

Naar verwachting zullen deze problemen medio 2003 zijn opgelost.

*Project Infrastructuur Noord-Holland/Utrecht*

Doelstelling	Huisvesting staf District Noord-Holland/Utrecht				
Projectomvang	€ 6,2 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)			48		990
Uitgaven (x € 1 000)			12	17	13

Medio 2002 is duidelijk geworden dat de plannen voor de nieuwbouw ten behoeve van het District Noord-Holland/Utrecht te ambitieus zijn gesteld.

Daarnaast heeft de contractvorming tussen de externe architect en DGW&T geleid tot vertraging waardoor het honorarium voor delen van de ontwerpfase in 2002 niet tot betaling is gekomen. Het totale niveau van de begroting voor het project is met € 1,8 miljoen toegenomen ten opzichte van de voorgaande defensiebegroting. Het overgrote deel (€ 1,0 miljoen) hiervan wordt veroorzaakt door de gebruikelijke loon- en prijspeilaanpassing in de bouw. Daarnaast zijn de kosten voor de engineering van het project sterk toegenomen. De oplevering van het complex is op dit moment in 2005 voorzien. De verplichtings- en betalingsmomenten zijn op deze herziene planning afgestemd.

#### *Project infrastructuur OCKMar*

Doelstelling	Realiseren van de infrastructurele voorzieningen op het OCKMar voor het toegenomen aantal cursisten door groei van het personeelsbestand KMar vanwege recente taakuitbreidingen				
Projectomvang	€ 35,9 miljoen				
	Realisatie 1998	1999	2000	2001	2002
<b>Activiteiten</b>					
<b>Financiële resultaten</b>					
Verplichtingen (x € 1 000)			254	31	388
Uitgaven (x € 1 000)			63	123	459

Door diverse intensiveringen van taakstelling van de Koninklijke marechaussee is de opleidingsbehoefte zo sterk gestegen, dat het niet meer mogelijk is de huisvestingsbehoefte voor langere termijn te realiseren op het huidige complex. Derhalve is het plan om het OCKMar te verplaatsen van de Koning Willem III Kazerne te Apeldoorn naar het Kamp Nieuw Milligen. De werkzaamheden, die betrekking hebben op het oude project, zijn geannuleerd. Het stopzetten van het project, dat zich deels in de definitiefase en deels in de ontwerpfase bevond, heeft ertoe geleid dat in 2002 ten opzichte van de vorige Defensiebegroting € 6,5 miljoen niet tot besteding is gekomen. Het project is administratief grotendeels afgerond en het totaal aan uitgaven dat ten laste van het project komt bedraagt € 0,7 miljoen. Voor de realisatie van het OCKMar op Kamp Nieuw Milligen wordt in 2003 een nieuwe DMP-A aangeboden.

#### **Groeiparagraaf VBTB**

De volgende resultaten zijn bereikt ten opzichte van de groeiparagraaf in de begroting 2002:

1. In overleg met het gezag zijn voor de prestatie-indicatoren normen/streefwaarden benoemd, waardoor beter zicht wordt verkregen op de geleverde prestaties per taakveld. Nog niet voor iedere prestatie-indicator is in de begroting 2003 een norm/streefwaarde bepaald, dit zal in 2003 alsnog gebeuren.
2. Door een betere productdefiniëring en aandacht voor outputsturing is meer inzicht verkregen in de prestaties en daaraan gerelateerde kosten. Een kostprijsmodel is nog in ontwikkeling.
3. Het onderzoek naar het vaststellen van een integrale middensom is afgerond daarmee is inzicht verkregen in de gemiddelde kosten per personeelslid.

## BELEIDSARTIKEL 05 DEFENSIE INTERSERVICE COMMANDO

### Nader geoperationaliseerde doelstelling

Het Defensie Interservice Commando (Dico) levert ondersteuning van velerlei aard aan met name de krijgsmachtdelen. Deze kunnen zich hierdoor beter op hun primaire taken toeleggen. Door de concentratie van gelijksoortige activiteiten bij interservice dienstverlenende organisaties is een doelmatige ondersteuning van de krijgsmacht mogelijk.

### Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
Verplichtingen	224 149	232 409	241 125	269 318	252 801	256 502	- 3 701
<b>Uitgaven</b>							
<b>Apparaatsuitgaven</b>							
Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie	48 870	49 280	55 354	56 443	69 085	59 217	9 868
Instituut Keuring en Selectie Defensie (tot 2002 Defensie Werving en Selectie)	48 320	51 518	53 320	68 140	18 972	51 773	- 32 801
Militair Geneeskundig Facilitair Bedrijf	55 325	56 446	55 649	55 423	58 494	52 880	5 614
Instituut Defensie Leergangen	8 568	8 808	8 523	10 309	10 945	9 706	1 239
Overige Interservice Diensten	35 901	35 719	33 703	40 270	47 666	41 476	6 190
Staf Defensie Interservice Commando	3 393	11 712	15 518	17 581	17 300	18 493	- 1 193
Wachtgeld en inactiviteitswedden	5 050	4 816	4 274	5 076	5 229		5 229
<b>Totaal apparaatsuitgaven</b>	<b>205 427</b>	<b>218 299</b>	<b>226 341</b>	<b>253 242</b>	<b>227 691</b>	<b>233 545</b>	<b>- 5 854</b>
<b>Programmauitgaven</b>							
Investerings	16 031	7 881	13 764	16 486	18 475	22 023	- 3 548
<b>Totaal programmauitgaven</b>	<b>16 031</b>	<b>7 881</b>	<b>13 764</b>	<b>16 486</b>	<b>18 475</b>	<b>22 023</b>	<b>- 3 548</b>
<b>Totaal uitgaven</b>	<b>221 458</b>	<b>226 180</b>	<b>240 105</b>	<b>269 728</b>	<b>246 166</b>	<b>255 568</b>	<b>- 9 402</b>
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	<b>24 796</b>	<b>20 196</b>	<b>24 426</b>	<b>26 875</b>	<b>24 203</b>	<b>21 561</b>	<b>2 642</b>

### Toelichting verschillen

De in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de volgende technische en beleidsmatige afwijkingen:



**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Loonbijstelling	8 017
Overheveling wachtgelden	5 229
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Trekkingsrechten DVVO	5 704
Overheveling wervingsbudgetten	- 36 912
Overdracht CBMS	6 992
Verbetering bedrijfsvoering IKS	2 474
<b>Overige verschillen</b>	4 795
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 3 701</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Apparaatsuitgaven	Invester- ringen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>			
Loonbijstelling	8 017		8 017
Overheveling wachtgelden	5 229		5 229
<b>Beleidsmatige verschillen</b>			
Trekkingsrechten DVVO	5 704		5 704
Ontvlechting wervingsbudgetten	- 36 912		- 36 912
Overdracht CBMS	6 992		6 992
Verbetering bedrijfsvoering IKS	2 474		2 474
Bedrijfsrestaurant IDL		- 3 948	- 3 948
<b>Overige verschillen</b>	2 642	400	3 042
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 5 854</b>	<b>- 3 548</b>	<b>- 9 402</b>

*Toelichting op de technische verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

*Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling wordt gecompenseerd.

*Overheveling wachtgelden*

In de voorbereiding van de ontwerpbegroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de krijgsmacht-delen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om al dan niet aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

*Toelichting beleidsmatige verschillen (zowel voor verplichtingen als uitgaven)*

*Trekkingsrechten DVVO*

Het budget transport dat door de krijgsmachtdelen bij de opstelling van de ontwerpbegroting is overgeheveld naar het artikelonderdeel «Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie» van het artikel 05 «Defensie Interservice Commando» is gebaseerd op historische gegevens. Als gevolg van toename van de transportbehoefte, met name goederentransport over water en door de lucht) is het marineaandeel in door DVVO in te huren transport toegenomen.

*Overheveling wervingsbudgetten*

Als gevolg van het besluit om de krijgsmachtdelen weer zelf verantwoordelijk te maken voor het integrale wervingstraject, zijn de hiermee gemoeide budgetten welke geraamd waren bij het Defensie Interservice Commando overgedragen aan de krijgsmachtdelen. Dientengevolge zijn de uitgaven inzake de werving ook bij de krijgsmachtdelen verantwoord.

*Overdracht CBMS*

Als gevolg van het besluit om het Centraal Bureau Militaire Salarissen (CBMS) bij het Defensie Interservice Commando onder te brengen zijn de uitgaven, die initieel bij het niet-beleidsartikel 90 «Algemeen» waren geraamd, nu ten laste van dit beleidsartikel gebracht.

*Verbetering bedrijfsvoering IKS*

De reorganisatie van DWS heeft niet alleen gevolgen gehad voor de wervingsorganisatie, doch ook voor de keurings- en selectie-organisatie. Extra impulsen zijn gegeven om de noodzakelijk beoogde kwaliteitsverbetering voor een adequate bedrijfsvoering bij het IKS tot stand te brengen

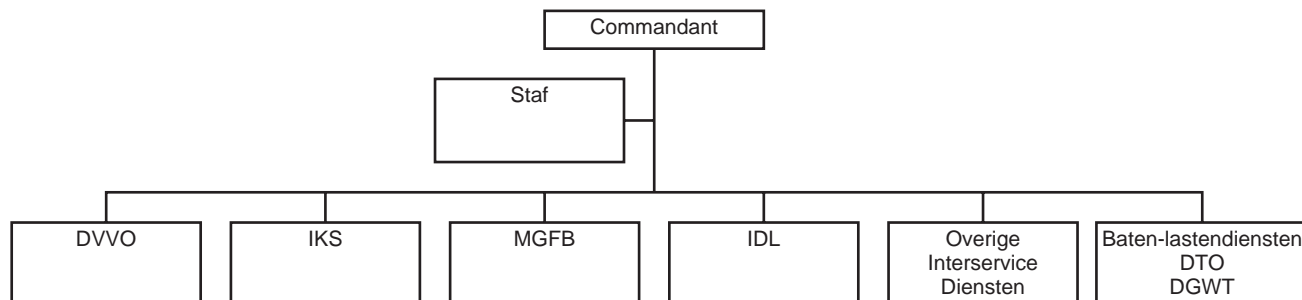
*Bedrijfsrestaurant IDL*

Als gevolg van vertraging in de aanbesteding van de bouw van het bedrijfsrestaurant zijn de hiermee gemoeide uitgaven niet tot realisatie gekomen.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Diverse kleine verschillen	2 642
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 642</b>

## Activiteiten

Het Dico bestaat uit twee baten-lastendiensten, twaalf resultaatverantwoordelijke eenheden en een staf. De organisatie ziet er als volgt uit:



### Verkeers- en vervoersdiensten

Prestatiegegevens Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie (DVVO)	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil 2002
<b>Wegvervoer</b>					
Diepladervervoer	Dagen	4 512	5 087	6 350	- 1 263
Lijndienstvervoer	Pallets	209 535	247 058	207 899	39 159
Munitievervoer	Dagen	2 332	5 068	3 122	1 946
Containervervoer	Dagen	4 265	5 041	2 954	2 087
Overig goederenvervoer	Pallets	99 159	130 860	83 516	47 344
Personenvervoer met chauffeur	Uren	105 351	133 433	117 327	16 106
Personenauto zonder chauffeur	Dagen	209 927	124 134	101 091	23 043
Vrachtoertuigen zonder chauffeur	Dagen	-	4 289	783	3 506
Busvervoer	Dagen	15 610	16 288	16 835	- 547
Steunverlening viertonners	Dagen	-	122	1 518	- 1 396
<b>Luchtvervoer</b>					
Goederenvervoer	Ton-vlieguren	3 893	7 203	3 173	4 030
Personenvervoer	Personen-vlieguren	58 489	71 076	106 028	- 34 952
<b>Spoorvervoer</b>					
Goederenvervoer	Tonkilometers	48 514 747	15 669 823	67 391 372	- 51 721 549
<b>Zeevervoer</b>					
Goederenvervoer	Lanemetervardagen	92 410	281 298	124 199	157 099
Ferryvervoer	Personenovertochten	4 081	4 082	1 896	2 186
Ferryvervoer	Voertuigovertochten	1 278	1 224	1 527	- 303

Het vervoersproductieplan wordt bij het begin van het productiejaar definitief vastgesteld en is gebaseerd op historische realisatiecijfers. Derhalve ondergaat de planning van de ontwerpbegroting ultimo ieder jaar voorafgaand aan de uitvoering van het gepland transport nog significante bijstellingen. De vraag naar vervoersdiensten is voorts voor een groot deel afhankelijk van de deelname door de krijgsmachtdelen aan groot-schalige buitenlandse oefeningen en vredesoperaties. Hierdoor kan, binnen het beschikbare budget, en ten opzichte van de begroting, een geheel andere mix aan transportmodaliteiten nodig blijken. De per saldo hogere apparaatsuitgaven (zie budgettaire gevolgen van het beleid) zijn met name het gevolg van de stijging van de vervoersbehoefte (productie) van de klanten van DVVO en de daarmee samenhangende stijging van de inhuur van transport. De overschrijdingen zijn vooral veroorzaakt door goederenvervoer ten behoeve van de Koninklijke marine en de Koninklijke luchtmacht (luchtvervoer en zeevervoer). Oorzaak

hiervan zijn voornamelijk de oefening Dynamic Mix en de Winterdeployment Noorwegen. De overschrijding door de Koninklijke marechaussee wordt met name veroorzaakt door meer inhuur van personenauto's zonder chauffeur.

Doelmatigheidsindicatoren Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie (DVVO)	Begroting 2002	Realisatie 2002	Vershil 2002
Bezettingsgraad eigen chauffeurs	90%	93%	3%
Bezettingsgraad eigen voertuigen	75%	61%	- 14%
Inzetgraad eigen voertuigen	75%	74%	- 1%
Beladingsgraad eigen voertuigen	50%	45%	- 5%
Inzet eigen middelen (%)*	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Inzet middelen krijgsmacht delen (%)*	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Inzet inhuur (%)*	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

\* M.i.v. de ontwerpbegroting 2003 worden deze percentages verder uitgewerkt.

Door de spreiding van de voertuigen op de locaties van de grootste klanten is er sprake van een verkorting van de opdrachtduur, waardoor de bezettingsgraad van de eigen voertuigen lager is uitgekomen. Daarnaast wordt het percentage verlaagd door het relatief lage gebruik van enkele «specialistische» voertuigen. Door het gewenningsproces bij het gebruik van de boordcomputers is de beladingsgraad eigen voertuigen niet voor 100 procent nauwkeurig te bepalen. Op basis van deelwaarnemingen wordt verondersteld dat de beladingsgraad minimaal 45 procent bedraagt.

#### *Keuring en selectie*

Defensie Werving en Selectie is per 12 november 2001 omgevormd tot de werkorganisatie Instituut voor Keuring en Selectie (IKS) Defensie, onder gelijktijdige terugbrenging van de wervingsonderdelen naar de krijgsmacht delen. Deze organisatie is per 28 februari 2002 officieel opgericht. De ontvlechting van budgetten heeft in 2002 plaatsgevonden. In dit kader is de rol van DWS veranderd in die van een facilitair keurings- en selectiecentrum.

Doelmatigheidsindicatoren Instituut voor Keuring en Selectie Defensie (IKS)	Meeteenheid	Begroting 2002	Realisatie 2002	Vershil 2002
Kostprijs initiële selectie	x € 1,00	1 132	563	- 569
Kostprijs bijzondere selectie	x € 1,00	530	783	253
Kostprijs scholings- en beroepskeuze advies	x € 1,00	-	1 426	1 426
Watervallen*	%	4	n.v.t.	n.v.t.
Doorlooptijd selectie	Weken	4	2-4	0

\* bij het ontvlechten van de wervingsbudgetten naar de krijgsmacht delen is deze doelmatigheidsindicator niet meer van toepassing.

Met ingang van 2002 wordt de doorlooptijd gemeten van moment van verschijnen bij het keuringscentrum voor psychologisch onderzoek tot het moment van het uiteindelijke advies van de keuringsarts dat wordt overgedragen aan de uitslaggevend arts van het defensieonderdeel. De doorlooptijd van het selectieproces is voor ruim 64 procent van alle (regu-

liere) kandidaten voltooid binnen vier weken en voor bijna 33 procent van alle kandidaten binnen 2 weken. Het streven van het IKS blijft echter gericht op een doorlooptijd van twee weken voor het merendeel van de kandidaten.

De respectievelijke kostprijzen worden berekend door de salarisuitgaven, de overige uitgaven voor overige personele exploitatie en een deel van de materiële exploitatie te delen door het aantal te keuren kandidaten. Doordat het aanbod van kandidaten voor de drie te onderscheiden selectietypes afweek van de vraag (het aantal aangenomen personen) zijn bovengenoemde verschillen in de kostprijs ontstaan. De totale kostprijs laat wel een verhoging zien doordat ten behoeve van de kwalitatieve verbetering van de keuring en selectie een uitbreiding heeft plaatsgevonden van personeel en materieel. Deze uitbreiding, met een totaal financieel beslag van ongeveer € 3 miljoen, is door de defensie-onderdelen gefinancierd.

De per saldo lagere apparaatsuitgaven ten opzichte van de raming zijn met name het gevolg van het ontvlechten van het wervingsdeel waarbij het overeenkomstige budget van € 36,9 miljoen naar de diverse defensie-onderdelen is overgeheveld.

### *Geneeskundige verzorging*

<b>Prestatiegegevens Militair Geneeskundig Facilitair Bedrijf (MGFB)</b>	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil 2002
<b>Centraal Militair Hospitaal</b>					
Bedcapaciteit	Aantal	45	45	45	0
Bedcapaciteit calamiteitenhospitaal (max.)	Aantal	300	300	300	0
Eerste consulten polikliniek	Aantal	14 976	15 445	15 606	- 161
Verpleging	Dagen	9 527	9 001	9 307	- 306
Verrichtingen polikliniek	Aantal	15 030	15 560	16 212	- 652
Verrichtingen OK	Aantal	3 429	3 461	3 123	338
Functie-onderzoeken	Aantal	14 649	16 903	14 588	2 315
<b>Militair Revalidatie Centrum</b>					
Bedcapaciteit	Aantal	80	80	80	0
Revalidatie	Behandeluren	40 989	45 305	43 000	2 305
Verpleging	Dagen	21 733	24 261	24 500	- 239
<b>Opleidingscentrum Militair Geneeskundige Diensten</b>					
Algemeen militair arts	Cursisdagen	8 702	7 862	4 000	3 862
Algemeen militair verpleegkundige	Cursisdagen	52 846	47 958	35 000	12 958
Management en specialisten	Cursisdagen	8 797	0	15 500	- 15 500
Geneeskundige neventaken	Cursisdagen	16 992	0	31 500	- 31 500
Geneeskundig hulp personeel	Cursisdagen	11 800	0	36 000	- 36 000
Militaire Geneeskundige opleidingen	Cursisdagen	-	27 100	0	27 100
<b>Militair Geneeskundig Logistiek Centrum</b>					
Orderregels bevoorrading	Aantal	62 721	61 297	70 000	- 8 703
Receptregels apotheek	Aantal	52 997	55 031	55 000	31
Assemblages optiek	Aantal	8 663	8 542	10 500	- 1 958
Aanmaak diepvriesbloed	Zakken*	1 140	0	500	- 500
Bloedverstrekingen	Aantal		650	750	- 100

\* Realisatie 2001 is het totaal van aanmaak diepvriesbloed én bloedverstrekingen.

### *Geneeskundige opleidingen*

Per 1 september 2002 beschikt het Opleidingscentrum Militair Geneeskundige Diensten (OCMGD) over drie vakgroepen in plaats van over vijf opleidingsrichtingen. Om die reden is de vergelijking met de planning

moeilijk te maken en vertoont de realisatie (voor een aantal opleidingen tot en met september) grote verschillen.

*Levering geneeskundig materieel*

Hoewel het gerealiseerd aantal orderregels lager is dan oorspronkelijk was gepland, is de productie uitgekomen op nagenoeg hetzelfde niveau als vorig jaar. De afwijking is onder andere te verklaren door het einde van het horizontaal plan van de Koninklijke landmacht, dat het grootschalig integraal vervangen van verouderd medisch materiaal inhield. Over de afdeling optiek kan worden gemeld dat in 2002 is gestart met het uitvoeren van het beleid met betrekking tot multifocale glazen. Ten gevolge van een nieuwe wettelijke eis voor de grondstof van diepvriesbloed is in 2002 door de Militaire Bloedbank geen diepvriesbloed geproduceerd. De discussie rond de grondstof is inmiddels afgerond. In 2003 wordt de productie weer hervat.

<b>Doelmatigheidsindicatoren Militair Geneeskundig Facilitair Bedrijf (MGFB)</b>	Begroting 2002	Realisatie 2002	Verschil 2002
Inzetbaarheid Chirurgische Teams	70%	75%	5%
Cursusbezettingsgraad OCMGD	67%	72%	5%
Bezettingsgraad lokalen OCMGD	34%	35%	1%
Slagingspercentage OCMGD	85%	83%	- 2%
Kostprijs per cursist OCMGD (x € 1,00)	6 580	5 110	- 1 470

Door het Militair Geneeskundig Facilitair Bedrijf (MGFB) worden chirurgische teams geleverd ten behoeve van vredesoperaties. Uitgaande van het ambitieniveau van vredesoperaties, kan het MGFB zelf niet geheel voorzien in de daartoe benodigde capaciteit. Om die reden wordt met het project Implementatie Samenwerking Defensie en Relatieziekenhuizen getracht met 15 relatieziekenhuizen een contract te tekenen, dat voorziet in de beschikbaarheid per relatieziekenhuis van één team voor drie maanden en twee teams voor elk één maand per anderhalf jaar. Door deze teams regulier werkzaam te laten zijn in een Nederlands ziekenhuis, houden de leden de vereiste medische vaardigheden op peil. In 2002 is met 2 ziekenhuizen een contract getekend waardoor het aantal ziekenhuizen waarmee Defensie nu een relatie onderhoudt is gestegen tot 13. Momenteel wordt bezien of deze dertien contracten samen met de binnen Defensie beschikbare capaciteit de behoefte van 15 teams kunnen afdekken. In het voorjaar van 2003 zal een afsluitende rapportage worden opgesteld waarin ook de financiële consequenties zullen worden uiteengezet. In deze afsluitende rapportage zullen de eventuele consequenties voor het bijgestelde ambitieniveau naar drie vredesoperaties worden verdisconteerd.

De hogere uitgaven van het MGFB zijn met name het gevolg van het uitvoeren van meer verrichtingen bij het CMH en het MRC. Hiervan is een gedeelte gecompenseerd door meerontvangsten in 2002 en zal het restant via ontvangsten van de zorgverzekeraars eerst in 2003 binnenkomen.

## Managementopleidingen

Prestatiegegevens Instituut Defensie Leergangen (IDL)	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002*	Vershil 2002
Koninklijke marine	Cursistweken	1 055	871	1 359	- 488
Koninklijke landmacht	Cursistweken	2 262	2 368	2 800	- 432
Koninklijke luchtmacht	Cursistweken	1 633	1 715	1 950	- 235
Leergang Topmanagement Defensie (LTD)	Cursistweken	324	180	576	- 396
International Staffofficers Course (ISOOC)	Cursistweken	787	649	1 144	- 495
NATO Defence Orientation Course (NDOC) en NATO Orientation Course (NOC)	Cursistweken	223	236	254	- 18
Overige interservice opleidingen	Cursistweken	48	194	100	94
<b>Totaal</b>		<b>6 332</b>	<b>6 213</b>	<b>8 183</b>	<b>- 1 970</b>

Het aanbod van cursisten is door het IDL niet te beïnvloeden. Het krijgsmachtdeel bepaalt zelf het aantal instromende cursisten, waarop verschillende factoren van invloed zijn, zoals eigen prioriteitsstelling, uitzending en vullingsgraad. Dit heeft weinig tot geen gevolgen voor het uitgaven-niveau, omdat ook bij een gering aantal cursisten eenzelfde aantal lokalen en leraren benodigd is. Met de krijgsmacht delen vindt voortdurend overleg plaats teneinde de capaciteit van het IDL zo optimaal mogelijk te benutten.

<b>Doelmatigheidsindicatoren Instituut Defensie Leergangen (IDL)</b>	Begroting 2002	Realisatie 2002	Vershil 2002
Cursusbezettingsgraad	87%	80%	- 7%
Bezettingsgraad lokalen	74%	77%	3%
Bezettingsgraad lokalen congresservice	80%	25%	- 55%
Bezettingsgraad hotel	89%	70%	- 19%
Slagingspercentage	100%	100%	0%
Kostprijs per cursist (x € 1,00)	14 521	21 546	7 025

Doordat de belangstelling voor congresservices nagenoeg samenviel met de perioden waarin ook de lokalen voor loopbaanopleidingen benodigd waren is de bezettingsgraad lokalen congresservice lager dan geraamd.

### *Overige Interservice Diensten*

De Overige Interservice Diensten omvatten naast de hieronder toegelichte eenheden ook de Geestelijke Verzorging, de Maatschappelijke Dienst Defensie en de Centrale Beheerorganisatie Militair Salarissysteem (sinds 2002). Van deze laatste drie onderdelen zijn geen prestatiegegevens opgenomen in de begroting.

*Materieelcodificatie*

<b>Prestatiegegevens Defensie Materieel Codificatiecentrum (DMC)</b>	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil 2002
Codificatie-aanvragen	2 251	1 848	2000	- 152
Artikelen in onderhoud	43 235	47 024	40 500	6 524

De afwijking in de artikelen in onderhoud is met name te wijten aan een Navo-opdracht ten behoeve van Turkije die ongeveer 6 000 artikelen betreft. Deze opdracht zal binnen een termijn van een aantal jaren worden afgedaan. Deze afwijking valt binnen de bandbreedte en heeft hierdoor geen financiële consequenties.

*Archivering*

<b>Prestatiegegevens Dienst Archieven-, Registratie en Informatiecentrum (DARIC)</b>	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil 2002
Aantal strekkende meters in beheer	35 723	38 031	38 600	- 569
Handelingen	701 857	641 239	625 000	16 239

*Personeels- en salarisadministratie*

<b>Prestatiegegevens Dienst Personeels- en Salarisadministratie (PSA)</b>	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil 2002
Individuele arbeidsrelaties	23 546	24 317	24 500	- 183
Deelnemers spaarloonregeling (militairen)	33 530	33 846	33 500	346
Deelnemers spaarloonregeling (burgers)	13 800	11 721	13 500	- 1 779

De vermindering van het aantal deelnemers aan de spaarloonregeling (burgers) is met name te wijten aan de berichtgeving in de media dat deze regeling zou komen te vervallen. Hierdoor hebben de meeste nieuwe medewerkers geen gebruik meer gemaakt van deze regeling.

*Internationale Militaire Sport*

<b>Prestatiegegevens Bureau Internationale Militaire Sport (BIMS)</b>	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil 2002
Organisatie sporttoernooien Nederland	5	8	7	1
Deelname internationale wedstrijden	46	40	40	0
Deelname wereldkampioenschappen	15	13	16	- 3



<b>Prestatiegegevens Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek (KTOMM)</b>	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil 2002
Verzorgingscapaciteit oud-militairen	–	43	50	– 7
Aantal museumbezoekers	–	17 170	25 000	– 7 830

Het dalend aantal museumbezoekers wordt mede bepaald door een terughoudend tentoonstellingsbeleid van het KTOMM. De nadruk wordt gelegd op conserveringswerkzaamheden van de huidige collectie.

### **Groeiparaagraaf**

In het kader van VBTB zijn voor een aantal eenheden de prestatiegegevens nader geconcretiseerd. De weerslag daarvan is te vinden in de begroting 2003. Zo geeft de tabel prestatiegegevens van DVVO nu ook inzicht in de verhouding tussen de inzet van eigen middelen, virtuele middelen (rationele overcapaciteit van de defensieonderdelen) en de inhuur van transportcapaciteit. Na de herinrichting van het Instituut Keuring en Selectie zijn ook voor deze eenheid weer prestatiegegevens opgenomen.

Van een aantal doelmatigheidskengetallen is geconstateerd dat deze niet de gewenste informatie leveren. In de nieuwe begroting zijn deze kengetallen niet meer opgenomen.

## BELEIDSARTIKEL 06 MILITAIRE INLICHTINGENDIENST

### Nader geoperationaliseerde doelstellingen

De Militaire Inlichtingendienst (MID) heeft twee hoofdtaken: een inlichtingentaak en een veiligheidstaak. De MID voert deze taken uit binnen een strak wettelijk kader, neergelegd in onder andere de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV 2002). Deze wet is geheel vernieuwd en sinds 29 mei 2002 van kracht. Met deze wetswijziging is de Militaire Inlichtingendienst (MID) omgedoopt tot Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD).

De in de beleidsagenda uiteengezette hoofddoelstellingen van de krijgsmacht zijn voor de MIVD geoperationaliseerd in het leveren van een specifieke bijdrage en het realiseren van veranderdoelstellingen.

Doelstelling	Resultaat
Het voldoen aan de behoefte van de departementsleiding en de krijgsmachtdelen aan informatie over inlichtingen- en veiligheidsaangelegenheden	Op basis van de vastgestelde «Inlichtingen – en Veiligheidsbehoefte Defensie 2002» en ad hoc verzoeken van de defensiestaf en de krijgsmachtdelen heeft de MIVD het afgelopen jaar aandacht geschonken aan diverse regio's en thematische aandachtsgebieden. Met name de activiteiten gericht op Afghanistan, Kirgizië, Perzische Golf, Irak, de Balkan en Macedonië hebben centraal gestaan in het productieproces van de MIVD in 2002.
Het voldoen aan de behoefte van de krijgsmachtdelen aan inlichtingen- en veiligheidsproducten	In 2002 is zowel voldaan aan de in het IVD 2002 vastgestelde behoefte aan producten als aan de gedurende 2002 ontstane behoefte in het kader van terrorismebestrijding en vredesoperaties.
Het uitvoeren van 23 000 veiligheidsonderzoeken per jaar	In 2002 zijn 30 488 veiligheidsonderzoeken in behandeling genomen en hiervan zijn 24 595 veiligheidsonderzoeken afgerond.

### *Resultaten 2002*

Om de doelstellingen te kunnen realiseren is, vanwege de onderbezetting van de MIVD, meer capaciteit ingehuurd dan was voorzien. Deze extra inhuur heeft echter wel tot meer uitgaven geleid.

## Veranderdoelstellingen

Veranderdoelstellingen	Resultaten 2002
<b>Reorganisatie MIVD</b>	
– het komen tot één integrale inlichtingen en veiligheidsdienst	Medio 2000 is de nieuwe organisatie van de MIVD vastgesteld. De realisatie van de reorganisatie krijgt zijn beslag gedurende de periode 2002–2006. In dit kader zijn in 2002 onder andere enkele bureau's Strategisch Verbindingsinlichtingen Centrum verplaatst vanuit Amsterdam naar Den Haag en is een Verwervingscentrum in Eibergen opgericht.
– het verbeteren en stroomlijnen van het proces van behoeftestelling, verwerving en verwerking van informatie	In 2002 is het project afgerond waarmee de primaire en ondersteunende processen in kaart zijn gebracht, beschreven en vastgelegd. Dit is van belang met het oog op de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (WIV) die in de loop van 2002 van kracht is geworden. In het kader van de verbetering van de werkprocessen is ondermeer het teamwerken in het professionaliseringsprogramma van de hoofdafdeling Productie geïmplementeerd en is een aantal adaptieprogramma's gerealiseerd om de bestaande technologie op peil te houden.
– versterken van de bestuurbaarheid en de bedrijfsvoering van de dienst	Met behulp van de in 2001 en 2002 beschreven primaire en ondersteunende processen is de bedrijfsvoering van de MIVD transparant geworden. In 2002 is een vervolg gemaakt met het opleiden van projectleiders. Daarnaast is gestart met het meten van processen, het kwantificeerbaar maken van processen door middel van kengetallen en vastleggen in een dashboard. Daarnaast is een auditafdeling opgericht en een auditplan ontwikkeld.
△ Investeringen in apparatuur en infrastructuur van de Afdeling Verbindingsinlichtingen	Voor de beleidsintensivering Afdeling Verbindingsinlichtingen (AVI) is, mede naar aanleiding van de gebeurtenissen op 11 september 2001, een aantal projecten uitgesteld in afwachting van de uitkomst van de discussie omtrent de intensivering van de nationale behoefte aan satellietinterceptie. Het kapitaalintensieve project INMARSAT is derhalve naar 2003 doorgeschoven.
Herbezinning op de Human Intelligence functie	De strategische visie van de Afdeling HUMINT uit 2001 is nog van kracht. De verantwoordelijkheid is vastgelegd in het niet-beleidsartikel 70 Geheime Uitgaven.
Herbezinning contra-inlichtingen en veiligheid	In 2002 is een opzet gemaakt voor een strategische visie voor de afdeling Contra-Inlichtingen en Veiligheid.
△ Informatiemanagement en archiefproblematiek	Een aantal projecten is in de tijd getemporeerd en daardoor niet in 2002 gerealiseerd. Uitvoering van het Beveiligingsplan is in 2002 gestart. De verwervingstrajecten en infrastructurele aanpassingen verlopen traag wat invloed heeft op de totale doorlooptijd van het project.

## Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	39 230	35 592	45 758	54 929	59 460	54 336	5 124
<b>Uitgaven</b>							
Apparaatsuitgaven	45 887	43 310	44 200	47 298	52 437	48 300	4 137
Investerings					5 239	5 582	- 343
<b>Totaal uitgaven</b>	45 887	43 310	44 200	47 298	57 676	53 882	3 794
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>				299	363		363

### Toelichting afwijkingen

Bedragen x € 1 000	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
Diverse kleine verschillen	5 124
<b>Totaal verschillen</b>	<b>5 124</b>

Bedragen x € 1 000			
Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Totaal
Diverse kleine verschillen	4 137	- 343	3 794
<b>Totaal verschillen</b>	<b>4 137</b>	<b>- 343</b>	<b>3 794</b>

### Toelichting op de verschillen

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd. Daarnaast zijn extra aanschaffingen verricht in het kader van terrorismebestrijding waarvoor bij Nota van Wijziging extra gelden zijn vrijgemaakt alsmede de inbouw van een groot aantal, wettelijke verplichte, carkits.

Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Diverse kleine verschillen	363
<b>Totaal verschillen</b>	<b>363</b>

### **Activiteiten**

De MIVD heeft in 2002 de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Verzamelen en verwerken van gegevens uit telecommunicatie-emissies in de ether;
- Verzamelen van gegevens met de hulp van natuurlijke personen;
- Verzamelen en verwerken van gegevens op het gebied van contra-inlichtingen en veiligheid, in het bijzonder gegevens over bedreigingen, in verband met spionage, subversie, sabotage en terrorisme;
- Evalueren, analyseren en verwerken van de verzamelde gegevens tot inlichtingen- en veiligheidsproducten;
- Uitvoeren van veiligheidsonderzoeken naar aspirant-defensiepersoneel.

Hoewel terrorisme, in relatie tot de taken van de krijgsmacht, op zichzelf één van de vaste aandachtsgebieden van de MIVD was, heeft de situatie die is ontstaan sinds 11 september 2001, tot een onvoorziene en substantiële extra informatiebehoefte geleid. Hierin is voorzien door uitbreiding van:

- Analysecapaciteit via oprichting van het bureau Transnationale Aangelegenheden en structurele invulling van de ondersteuning van defensieonderdelen op het gebied van contra-inlichtingen en veiligheid door middel van vaste CIV-teams. Dit houdt verband met de toegenomen kans op terroristische aanslagen tegen Nederlandse en Navo-eenheden;
- Human intelligence capaciteit. Dit is ook bereikt door intensievere samenwerking met buitenlandse diensten in verband met de sterk toegenomen vraag om steun bij bondgenootschappelijke inlichtingenoperaties;
- De inlichtingencapaciteit voor intensivering van onderzoek naar het potentieel van terroristische organisaties ten behoeve van een adequate structuur en de doeltreffende inzet van de Nederlandse krijgsmacht;
- De capaciteit om geautomatiseerde netwerken van terroristische organisaties binnen te dringen.
- Formeren van National Intelligence Cells en National Intelligence Points of Contact bij uitgezonden eenheden

In totaal zijn met de intensivering van terrorismebestrijding 24 functies gemoeid, waarvoor gelden zijn toegevoegd aan de begroting. Functiebeschrijvingen zijn opgesteld, functies zijn organisatorisch ingebed, gepubliceerd en grotendeels gevuld (€ 1,4 miljoen).

### **Groeiparaagraaf VBTB**

Op basis van de evaluatie van de beleidsbegroting 2002 en het hierover gevoerde overleg met de Kamer is de indeling van de beleidsbegroting

2003 gewijzigd. Deze aanpassingen leiden tot een beter onderscheid tussen de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen. Het beleidsartikel 06 «Militaire Inlichtingen Dienst» is om die reden in de begrotingsindeling 2003 opgenomen in het niet-beleidsartikel 90 «Algemeen». Hierdoor zijn de eerste twee nader geoperationaliseerde doelstellingen (het voldoen aan de behoefte van de departementsleiding en de krijgsmachtdelen aan informatie over inlichtingen- en veiligheidsaangelegenheden en aan inlichtingen- en veiligheidsproducten) in de begroting 2003 niet verder geconcretiseerd.

In de «Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie (IVD)», worden de gevraagde producten van de MIVD concreet omschreven. De IVD wordt jaarlijks in het Politiek Beraad vastgesteld door de Minister. Op basis van de in de IVD vastgelegde behoefte en in het kader van de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten zijn de bedrijfsprocessen van de MIVD in kaart gebracht. Daarnaast is gestart met het meten van processen, het kwantificeerbaar maken van processen door middel van kengetallen en het vastleggen in een dashboard.

## **BELEIDSARTIKEL 07 PENSIOENEN, UITKERINGEN EN WACHTGELDEN**

### **Nader geoperationaliseerde doelstellingen**

Het voorzien in betalingen van ouderdomspensioen, wachtgeld- en overige uitkeringen aan voormalig militair personeel en daarvoor in aanmerking komend (voormalig) burgerpersoneel.

De pensioenvoorziening en uitkeringen voor militair personeel waren voorheen grotendeels in eigen beheer bij Defensie. Overeenkomstig een in december 1998 met het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) afgesloten overeenkomst is het beheer en de uitvoering van pensioenen voor personen ouder dan 65 jaar en van de militaire nabestaandenpensioenen die verband houden met overlijden als gevolg van het uitoefenen van de militaire dienst per 1 juni 2001 overgegaan naar het ABP. Voor de militaire nabestaandenpensioenen is sprake van volledige kapitaaldekking. Voor diensttijd vanaf 1 juni 2001 wordt ten behoeve van de militaire ouderdomspensioenen op het kapitaaldeckingsstelsel overgegaan. Ouderdomspensioenen die betrekking hebben op tot 1 juni 2001 opgebouwde diensttijd en (aanvullende) nabestaandenpensioenen worden op declaratiebasis met het ABP verrekend.

Voor de overgang op kapitaaldekking ten behoeve van het ouderdomspensioen is een financieringsarrangement getroffen. Daarnaast is de uitvoering van de UKW en de militaire invaliditeitspensioenen en de daarmee verband houdende voorzieningen en verstrekkingen eveneens in handen van het ABP.

De uitvoering van de sociale zekerheid (wachtgelden, WW en bovenwettelijke werkloosheidsuitkeringen, WAO en bovenwettelijke arbeidsongeschiktheidsuitkeringen) is in handen van de Uitvoeringsinstelling Werknemersverzekeringen (UWV). De in dit kader op dit artikel verantwoorde uitgaven hebben betrekking op de bovenwettelijke arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voor militairen in de zogenoemde niet-eigen risicoperiode. De werkloosheidsuitkeringen en de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen in de eigen risicoperiode (eerste vijf WAO-jaren) worden verantwoord bij de defensieonderdelen.

## Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	767 022	821 101	816 062	860 894	939 401	909 686	29 715
<b>Uitgaven</b>							
Militaire nabestaanden pensioenen	28 062	28 270	28 540	30 272	34 233	27 281	6 952
Militaire diensttijdspensioenen	275 839	288 184	299 007	312 460	335 598	300 303	35 295
Kapitaaldekking ouderdomspensioen nominale bijdrage		36 234	26 365	35 622	64 529	35 742	28 787
Militaire invaliditeitspensioenen	83 938	85 438	88 643	82 349	80 321	87 547	- 7 226
Uitkeringswet gewezen militairen	320 107	345 940	351 252	378 963	401 840	364 622	37 218
Sociale zorg	5 688	5 754	5 429	5 978	5 851	5 429	422
Overige uitkeringen	7 795	7 192	7 043	6 099	6 185	5 899	286
Reserve-overdracht	7 414	4 524	6 823	8 778	10 393	7 624	2 769
Veteranenbeleid	38 179	19 565	2 960	373	449	539	- 90
Uitvoeringskosten						16 286	- 16 286
Wachtgelden en inactiviteitswedden						58 414	- 58 414
<b>Totaal uitgaven</b>	767 022	821 101	816 062	860 894	939 399	909 686	29 713
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>	1 409	1 511	6 299	2 069	412	1 559	- 1 147

### Toelichting afwijkingen

De in 2002 geconstateerde afwijkingen worden onderverdeeld in de volgende verschillen:

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
Overheveling wachtgelden	- 74 700
Loonbijstelling	43 951
Aanvulling nominale bijdrage kapitaaldekking	21 600
UKW uitgaven	29 300
Overige verschillen	9 564
<b>Totaal verschillen</b>	<b>29 715</b>



**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Totaal
Overheveling wachtgelden	- 74 700
Loonbijstelling	43 951
Aanvulling nominale bijdrage kapitaaldekking	21 600
UKW uitgaven	29 300
Overige verschillen	9 562
<b>Totaal verschillen</b>	<b>29 713</b>

*Toelichting uitgaven- en verplichtingverschillen**Overheveling wachtgelden*

Bij de opstelling van de begroting 2002 was het de bedoeling om de uitgaven met betrekking tot de wachtgelden en de daarbij behorende uitvoeringskosten ten laste van dit artikel te verantwoorden. Tijdens de begrotingsuitvoering is echter alsnog besloten om deze uitgaven ten laste van de artikelen van de defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de verantwoordelijkheid berust over het toekennen van aanspraken op wachtgelden.

*Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd.

*Aanvulling nominale bijdrage kapitaaldekking*

Aan het ABP is, op verzoek, in 2002 een bedrag van € 21,6 miljoen betaald als voorschot op de bijdrage in 2003.

*UKW uitgaven*

De meeruitgaven vinden hun oorzaak in:

- de doorwerking van de verhoogde instroom in de UKW uit de jaren 1999 en 2000;
- het afwijken van de 30%-norm voor het nadienen in het kader van de afspraken gemaakt in de arbeidsvoorwaardenovereenkomst sector Defensie 2000-2001;
- de ten gunste van de defensieonderdelen komende korting op de SZVK-premie betrekking hebbend op de meerlasten voor compensatie MOOZ/WTZ-bijdrage bij de UKW'ers en
- additionele instroom in de UKW als gevolg van het gebruik van de maatregel «50 jaar niet ten volle geschikt».

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Diverse kleine verschillen	- 1 147
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 1 147</b>

**Groeiparagraaf VBTB**

Op basis van de evaluatie van de beleidsbegroting 2002 en het hierover gevoerde overleg met de Kamer is de indeling van de beleidsbegroting 2003 gewijzigd. Deze aanpassingen leiden tot een beter onderscheid tussen de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen. Het beleidsartikel 07 «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden» is om die reden in de begrotingsindeling 2003 opgenomen in het niet-beleidsartikel 90 «Algemeen».

## BELEIDSARTIKEL 08 ZIEKTEKOSTENVOORZIENING DEFENSIEPERSONEEL

### Nader geoperationaliseerde doelstellingen

Het voorzien in een ziektekostenvoorziening voor het defensiepersoneel.

### Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Uitgaven en verplichtingen</b>							
Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel	31 492	27 190	27 971	28 263	29 467	24 172	5 295
Totaal uitgaven	31 492	27 190	27 971	28 263	29 467	24 172	5 295

### Toelichting afwijkingen

Bedragen * € 1 000	
Verschillen in de verplichtingen en uitgaven	Totaal
Diverse kleine verschillen	5 295
<b>Totaal verschillen</b>	<b>5 295</b>

### Toelichting uitgaven- en verplichtingensverschillen

De hogere realisatie bij de Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel wordt grotendeels veroorzaakt doordat een groter aantal werknemers gebruik heeft gemaakt van deze regeling en de stijging van het gemiddelde aanspraakbedrag als gevolg van de autonoom stijgende ziektekosten. Tevens is in 2002 sprake geweest van een inhaaloperatie bij de uitvoeringsorganisatie.

### Groeiparaagraaf VBTB

Op basis van de evaluatie van de beleidsbegroting 2002 en het hierover gevoerde overleg met de Kamer is de indeling van de beleidsbegroting 2003 gewijzigd. Deze aanpassingen leiden tot een beter onderscheid tussen de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen. Het beleidsartikel 08 «Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel» is om die reden in de begrotingsindeling 2003 opgenomen in het niet-beleidsartikel 90 «Algemeen».

Vanaf de sectoralisering van de voormalige ZVO-regeling in 1998 worden in de sector Defensie stappen gezet om de toegang tot de voor deze sector tot stand gebrachte ZVD-regeling te beperken en daarmee – gezien het open-einde karakter van de ZVD-regeling tot een betere kostenbeheersing te komen. Dit heeft in 1999 geleid tot uitsluiting van de toegang tot de ZVD voor actief dienende militairen en personen met een uitkering in het kader van de Uitkeringswet Gewezen Militairen (UKW) en opname van deze personen in het ziektekostenverzekeringsstelsel voor militairen (SZVK). Voor gewezen militairen van 65 jaar en ouder, die vanuit de UKW in het ouderdomspensioen instromen, wordt thans eveneens de haalbaarheid onderzocht van opname in de SZVK met uitsluiting van de ZVD-aanspraak. Verder zal de introductie van een nieuw nationaal zorgstelsel leiden tot heroverweging van de ZVD.

## **BELEIDSARTIKEL 09 VREDESOPERATIES**

### **Nader geoperationaliseerde doelstelling**

Het Nederlandse ambitieniveau voor bijdragen aan internationale crisis-beheersings- en humanitaire operaties is vastgesteld op:

- deelneming aan een vredesafdwingende operatie met een brigade of het equivalent daarvan (een maritieme taakgroep, drie squadrons jachtvliegtuigen of een combinatie daarvan);
- deelneming gedurende langere tijd aan maximaal vier vredesoperaties met bijdragen van bataljonsgrootte of equivalenten daarvan, zoals een squadron jachtvliegtuigen of twee fregatten.

Bij het verwerken van de afspraken uit het Strategisch Akkoord is het ambitieniveau voor deelneming aan vredesoperaties aangepast van maximaal vier naar maximaal drie.

#### *Resultaten*

De opgenomen resultaten betreffen vredesoperaties die in 2002 zijn beëindigd. De lopende vredesoperaties worden toegelicht in de paragraaf activiteiten.

#### *Task Force Fox (TFF)*

Doel van de Navo-troepenmacht Task Force Fox was het ondersteunen van de lokale autoriteiten in Macedonië bij de beveiliging van de waarnemers van de Europese Unie Monitoring Mission (EUMM) en van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) in Macedonië.

Op de Navo-Top te Praag heeft het bondgenootschap de voltooiing van de operatie Amber Fox in Macedonië verwelkomd. Dit succes is mede op het conto te schrijven van de Nederlandse leiding over TFF sinds juni 2002. Onder Nederlands commando heeft TFF bijgedragen aan het succesvolle verloop van de algemene verkiezingen op 15 september en van de volkstelling gedurende de eerste twee weken van november. De Macedonische president heeft zijn erkentelijkheid voor de Nederlandse rol in TFF tegenover minister-president Balkenende uitgesproken. Tijdens het bezoek aan Macedonië hadden de Macedonische minister van Buitenlandse Zaken en de Macedonische premier reeds hetzelfde gedaan. De uitstekende samenwerking tussen TFF en andere onderdelen van de internationale gemeenschap heeft ertoe bijgedragen dat TFF effectief zijn taak heeft kunnen vervullen. Ook bij de vertegenwoordigers van de internationale gemeenschap bestaat veel lof voor de Nederlandse leiding over TFF.

#### *United Nations Police Task Force (UNIPTF)*

Op 30 juni 2002 besloot de VN-Veiligheidsraad het mandaat van UNIPTF voor de laatste keer te verlengen, en wel tot 31 december 2002. De UNIPTF heeft de afgelopen jaren de nodige voortgang geboekt bij de hervorming van de Bosnische politie vooral op het lagere, uitvoerende niveau.

## Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	103 343	219 932	183 511	199 158	166 597	170 177	- 3 580
<b>Uitgaven</b>							
VN-contributies	13 772	12 613	33 420	53 773	44 630	48 554	- 3 924
SFOR	76 177	60 865	69 834	87 118	70 106	83 042	- 12 936
KFOR		50 290	51 820	4 000	1 043	908	135
UNFICYP		2 993	3 032	1 347	53		53
UNMEE			15 875	47 325	2 433		2 433
F-16's Amendola		46 224	12 430	4 000			
Task Force Fox					8 705		8 705
ISAF					14 264		14 264
Enduring Freedom					27 753		27 753
Voorziening vredesoperaties/overige operaties	10 966	34 101	5 526	727	3 668	37 673	- 34 005
<b>Totale uitgaven</b>	100 915	207 086	191 937	198 290	172 655	170 177	2 478
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	6 694	4 770	15 251	54 953	8 611	1 407	7 204

### Toelichting afwijkingen

De in 2002 geconstateerde afwijkingen worden onderverdeeld in de volgende verschillen:

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
VN-contributies	- 3 924
UNMEE	2 433
Voorziening vredesoperaties/Overige operaties	- 34 005
SFOR	- 12 936
ISAF	14 264
Enduring Freedom	27 753
Task Force FOX	8 705
Overige verschillen	- 5 870
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 3 580</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Totaal
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
VN-contributies	- 3 924
UNMEE	2 433
Voorziening vredesoperaties/Overige operaties	- 34 005
SFOR	- 12 936
ISAF	14 264
Enduring Freedom	27 753
Task Force FOX	8 705
Overige verschillen	188
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 478</b>

*Toelichting op de verschillen (zowel voor verplichtingen als uitgaven)*

#### *VN-contributies*

Het verplichte aandeel van Nederland in VN-contributies bedraagt 1,751%. Het aantal VN-operaties alsmede de omvang daarvan kunnen jaarlijks aanzienlijke verschillen vertonen. Met name de omvang van VN-operaties is in 2002 lager uitgekomen dan geraamd.

#### *UNMEE*

In het begrotingsjaar zijn nog additionele uitgaven verricht die voortvloeiden uit de inzet van Nederlandse militaire middelen in de operatie UNMEE. Deze Nederlandse inzet is medio 2001 beëindigd.

#### *Voorziening vredesoperaties/Overige operaties*

Voor additionele uitgaven vredesoperaties is binnen de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) een structureel budget voor vredesoperaties opgenomen. De hoogte van dit budget bedroeg in 2002 € 170,2 miljoen. Hieruit zijn de operaties in het kader van Enduring Freedom, Task Force Fox en ISAF gefinancierd. De realisatie van € 3,7 miljoen in 2002, onder de noemer «Voorziening vredesoperaties/Overige operaties» heeft betrekking op de overige kleine operaties en de contributiebijdrage voor Peace Support Operations (PSO).

#### *SFOR*

In de loop van 2002 is de personele omvang van SFOR teruggebracht, inbegrepen de inhuur van personeel, evenals de Nederlandse helikopterbijdrage. Deze laatste inzet is verminderd tot twee Cougars. Tevens zijn meer luchttransporten met eigen middelen uitgevoerd in plaats van dat civiel luchttransport werd ingehuurd. Daarnaast zijn de uitgaven voor onderhoud van materieel achtergebleven bij de oorspronkelijke raming. Tevens zijn de uitgaven voor telecommunicatie lager uitgevallen door gebruik te gaan maken van lokale providers voor mobiele telefonie en e-mail voorzieningen.

#### *ISAF, Enduring Freedom en Task Force Fox*

Dit betreft operaties waartoe eind 2001 is besloten om als Nederlandse krijgsmacht een bijdrage te leveren.

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Bijdragen van VN	7 204
<b>Totaal verschillen</b>	<b>7 204</b>

*Toelichting op de verschillen**Bijdragen van de VN*

Door de VN worden gedeeltelijk de kosten vergoed van operaties waaraan door lidstaten wordt deelgenomen. Het moment van betaalbaarstellen van door de VN gecertificeerde claims is voor een deel afhankelijk van het betaalgedrag van de lidstaten. Dit is moeilijk voorspelbaar. Uit dit oogpunt is er sprake van behoedzaam ramen van de VN-ontvangsten. Dit jaar is mede hierdoor € 7,2 miljoen meer ontvangen dan initieel geraamd.

**Activiteiten***Stabilisation Force (SFOR)*

De presentie van SFOR is een belangrijke stabiliserende factor in Bosnië-Herzegovina. Vooral in gebieden waar vluchtelingen en ontheemden nog terugkeren is de vertrouwenwekkende aanwezigheid van SFOR van belang.

In juni 2002 besloot de Navo SFOR te reduceren. Ook Nederland bracht zijn bijdrage aan het helikopterdetachement terug. Mede in het licht van deze reducties is het Nederlands verantwoordelijkheidsgebied in Bosnië-Herzegovina vergroot met de gebieden rond Kupres, Livno, en Tomislavgrad. Nederland heeft hier een forward operating base ingericht. Nederland heeft gedurende een jaar het commando gevoerd over de Multi National Division South West. Op 13 september 2002 is dit commando overgedragen aan de Britten.

Op 5 oktober 2002 hebben de parlementsverkiezingen in Bosnië plaatsgevonden, waarbij de nationalistische partijen terrein hebben gewonnen. Niettemin is de situatie in Bosnië onveranderd rustig hoewel nog steeds het risico van oploeiende conflicten blijft bestaan.

Het 1(NL)Marnsbat heeft in het kader van de Strategic Reserve Force deelgenomen aan de oefening Dynamic Response. Per 1 december 2002 is de Nederlandse bijdrage van dit bataljon Mariniers aan de strategische reserve beëindigd.



Missie	Periode	Bijdrage	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie <sup>1</sup> 2002	Realisatie <sup>2</sup> 2002
SFOR	Vanaf 1995	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	1 388	963	963
		HQ SFOR	Mensinzetdagen	8 030	9 125	9 125
		HQ MND (SW)	Mensinzetdagen	16 790	15 330	15 330
		Division Support Group	Mensinzetdagen	4 380	3 650	3 650
		Contingentscommando	Mensinzetdagen	9 490	8 760	8 760
		Gemechaniseerd tank/ pantserinfanteriebataljon	Mensinzetdagen	178 850	193 450	193 450
		Mortierpeloton en stafwachtpeloton	Mensinzetdagen	1 800	9 600	9 600
		Point of Debarkation-peloton	Mensinzetdagen	7 300	8 030	8 030
		National Support Element	Mensinzetdagen	63 875	60 225	60 225
		EOV-detachement	Mensinzetdagen	1 460	1 460	1 460
		Verbindingscompagnie	Mensinzetdagen	35 770	31 755	31 755
		Geneeskundig detachement	Mensinzetdagen	7 665	5 840	5 840
		Supportsquadron detachement	Mensinzetdagen	5 110	5 110	5 110
		Transporthelikopters	Vlieguren	1 973	1 446	–
		Transportvliegtuigen	Vlieguren		890	–

<sup>1</sup> Betreft de realisatie van inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vlieguren voor vredesoperaties.

<sup>2</sup> Betreft de inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vlieguren voor zover deze als additioneel ten opzichte van het activiteitenplan zijn gerealiseerd. De uitgaven voor de niet-additionele activiteiten zijn ten laste van de beleidsartikelen 01 Koninklijke marine, 02 Koninklijke landmacht, 03 Koninklijke luchtmacht of 04 Koninklijke marechaussee verantwoord.

### *Kosovo Force (KFOR)*

Hoewel Nederland geen volledige militaire eenheden meer levert ten behoeve van KFOR, zijn in 2002 gemiddeld 6 Nederlandse militairen werkzaam geweest op het KFOR-hoofdkwartier in Kosovo.

Missie	Periode	Bijdrage	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie <sup>1</sup> 2002	Realisatie <sup>2</sup> 2002
KFOR	Tot juli 2000	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	7	6	6

<sup>1</sup> Betreft de realisatie van inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vlieguren voor vredesoperaties.

<sup>2</sup> Betreft de inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vlieguren voor zover deze als additioneel ten opzichte van het activiteitenplan zijn gerealiseerd. De uitgaven voor de niet-additionele activiteiten zijn ten laste van de beleidsartikelen 01 Koninklijke marine, 02 Koninklijke landmacht, 03 Koninklijke luchtmacht of 04 Koninklijke marechaussee verantwoord.

### *Enduring Freedom (EF)*

In het kader van de door de Verenigde Staten geleide coalitie tegen het internationale terrorisme (de operatie Enduring Freedom) heeft Nederland gedurende 2002 verschillende militaire middelen ingezet.

Het ingezette Nederlandse fregat richt zich op het voorkomen van verplaatsingen van verdachte personen en/of goederen uit Afghanistan en het beveiligen van de waterwegen rondom het Arabische schiereiland. Op 10 november 2002 is Hr.Ms. Van Galen afgelost door Hr.Ms. Van Nes. Sinds 29 juni 2002 opereert een Nederlands maritiem patrouillevliegtuig (MPA) vanuit de Verenigde Arabische Emiraten. Het voert intelligence-, surveillance- and reconnaissancetaken uit. Na een Amerikaans verzoek kan het Nederlandse MPA vanaf 24 december 2002 ook worden ingezet voor uitvoering van deze taken boven het Afghaans grondgebied.

Een onderzeeboot heeft in de verslagperiode een aantal geheime operaties uitgevoerd.

Ten behoeve van de luchtsteun aan grondtroepen in Afghanistan zijn met ingang van 1 oktober 2002 voor een half jaar zes F-16 jachtvliegtuigen ingezet. De F-16's voeren patrouilles uit boven Afghanistan en kunnen eenheden op de grond van luchtsteun voorzien. Daarnaast is ter ondersteuning van deze operatie een KDC-10 tankervliegtuig aanwezig voor algemene air-to-air refueling taken en voor de noodzakelijke onderhoudsvluchten van de jachtvliegtuigen van en naar Nederland. Tot begin 2003 trad Nederland leidend op in een samenwerkingsverband tussen Noorwegen, Denemarken en Nederland, genaamd European Participating Air Forces (EPAF). Dit samenwerkingsverband opereert vanuit Manas te Kirgizië. De Nederlandse politieke doelkeuzerestricties worden bewaakt door twee liaisonofficieren die zijn geplaatst op het Amerikaanse hoofdkwartier te Bagram nabij Kabul.

In 2002 is een fregat ingezet dat ter vervanging diende van Amerikaanse eenheden die elders zijn ingezet. Het fregat, dat onder operationele controle van US Southern Command voor inzet in het Caribisch gebied was gesteld, is met ingang van 15 december naar Nederland teruggekeerd. Per ultimo 2002 is ook de bijdrage met het maritieme patrouillevliegtuig in deze regio beëindigd.

Missie	Periode	Bijdrage	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie <sup>1</sup> 2002	Realisatie <sup>2</sup> 2002
EF	Vanaf Dec 01	Totale cumulatieve inzet	Aantal personeel	483		
		Fregatten	Vaardagen	110	649	280
		Onderzeeboot	Vaardagen		229	–
		Maritieme helikopters	Vlieguren		862	–
		MPA (Orion)	Vlieguren		1 407	902
		Medical Team (Oman)	Mensinzetdagen		640	640
		Transportvliegtuigen	Vlieguren		1 450	–
		Jachtvliegtuigen	Vlieguren		1 363	660

<sup>1</sup> Betreft de realisatie van inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vlieguren voor vredesoperaties.

<sup>2</sup> Betreft de inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vlieguren voor zover deze als additioneel ten opzichte van het activiteitenplan zijn gerealiseerd. De uitgaven voor de niet-additionele activiteiten zijn ten laste van de beleidsartikelen 01 Koninklijke marine, 02 Koninklijke landmacht, 03 Koninklijke luchtmacht of 04 Koninklijke marechaussee verantwoord.

#### *International Security and Assistance Force (ISAF)*

Het mandaat voor ISAF is vastgelegd in de Veiligheidsresolutie 1386 en 1413. De militaire opdracht van ISAF is de Afghaanse interim-regering en de huidige overgangsregering te ondersteunen bij het handhaven van de veiligheid in Kabul en omstreken. Het is nog niet nodig geweest gebruik te maken van de bevoegdheid om de militaire opdracht af te dwingen. Het mandaat van de VN biedt deze mogelijkheden overigens wel. Turkije bemande in 2002 het strategische (divisie)hoofdkwartier van ISAF.

Het Nederlandse contingent was onderdeel van een multinationale brigade die onder Duitse leiding stond (Kabul MultiNational Brigade). De elementen van dit contingent (compagniegrootte) zijn vooral afkomstig van eenheden van de luchtmobiele brigade van de Koninklijke landmacht. Het contingent bestaat onder andere uit een infanteriepeloton, een verkenningpeloton en enkele ploegen van het Korps Commandotroepen (KCT). De bijdrage van het KCT is met de rotatie van eind juli 2002 teruggebracht

van drie naar twee ploegen. Vanaf 29 september zijn op verzoek van Duitsland twaalf Nederlandse militairen aan het Duitse veldhospitaal toegevoegd.

Het Nederlandse contingent beschikte over zes Patria-pantserwielvoertuigen.

Missie	Periode	Bijdrage	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie <sup>1</sup> 2002	Realisatie <sup>2</sup> 2002
ISAF	Vanaf jan 02	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel		250	250
		HQ ISAF	Mensinzetdagen		21 900	21 900
		Infanteriecompagnie	Mensinzetdagen		58 400	58 400
		Logistiek peloton	Mensinzetdagen		10 950	10 950
		Transportvliegtuigen	Vliegburen		528	–

<sup>1</sup> Betreft de realisatie van inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vliegburen voor vredesoperaties.

<sup>2</sup> Betreft de inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vliegburen voor zover deze als additioneel ten opzichte van het activiteitenplan zijn gerealiseerd. De uitgaven voor de niet-additionele activiteiten zijn ten laste van de beleidsartikelen 01 Koninklijke marine, 02 Koninklijke landmacht, 03 Koninklijke luchtmacht of 04 Koninklijke marechaussee verantwoord.

#### *Task Force Fox (TFF)*

Op 26 juni 2002 nam Nederland de leiding over Task Force Fox over van Duitsland. Het was de eerste keer dat Nederland als Lead Nation heeft opgetreden in Navo-verband. In verband met de verkiezingen op 15 september 2002 is TFF tijdelijk versterkt. Nadat de verkiezingen in relatieve rust waren afgerond zijn deze extra eenheden weer teruggekeerd. De missie Task Force Fox is op 15 december beëindigd. Het Nederlandse personeel is voor de Kerst teruggekeerd naar Nederland, het materieel in januari 2003.

Missie	Periode	Bijdrage	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie <sup>1</sup> 2002	Realisatie <sup>2</sup> 2002
TFF	Juni-dec 2002	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel		236	236
		Brigade HQ	Mensinzetdagen		30 260	30 260
		Infanteriecompagnie	Mensinzetdagen		7 280	7 280
		Supportcompagnie	Mensinzetdagen		15 300	15 300
		Transportvliegtuigen	Vliegburen		339	–

<sup>1</sup> Betreft de realisatie van inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vliegburen voor vredesoperaties.

<sup>2</sup> Betreft de inzet van personeel vaardagen, mensinzetdagen en vliegburen voor zover deze als additioneel ten opzichte van het activiteitenplan zijn gerealiseerd. De uitgaven voor de niet-additionele activiteiten zijn ten laste van de beleidsartikelen Koninklijke marine, Koninklijke landmacht, Koninklijke luchtmacht of Koninklijke marechaussee verantwoord.

#### *Overige, kleine operaties*

##### *United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea Mine Action Coordination Centre (UNMEE-MACC)*

Twee mijnruiminstructeurs die vanaf 1 februari 2002 deelnamen aan het UNMEE Mine Action Coordination Centre te Asmara (Eritrea) zijn op 3 oktober teruggekeerd naar Nederland, nadat de Eritrese autoriteiten de samenwerking met de UNMEE-MACC om hen moverende redenen hadden verboden.

Ook de twee mijnruiminstructeurs die Nederland sinds 9 augustus jl. gedurende vier maanden beschikbaar had gesteld voor het VN-mijnenruimprogramma in Ethiopië zijn sinds 8 december 2002 terug in Nederland. Het programma had als doel de Ethiopische capaciteit op het gebied van mijnenruiming te vergroten. De instructeurs hebben in Addis Abeba en in het noorden van het land een groep van ongeveer 300 gedemobiliseerde militairen opgeleid.

Nederland heeft sinds 8 augustus 2002 voor zes maanden één officier ter beschikking gesteld als Mine Action Liaison Officer in het VN-mijnenruimprogramma in Ethiopië/Eritrea.

#### *Bosnia Kosovo Air Component (BKAC)*

In 2002 is een maritiem patrouillevliegtuig totaal 164 uur ingezet voor verkenningsvluchten boven Bosnië-Herzegovina en Kosovo in het kader van de Bosnia Kosovo Air Component (BKAC).

#### *United Nations Police Task Force (UNIPTF)*

Het mandaat van UNMBiH is op 31 december 2002 beëindigd. Daarmee is tevens een eind gekomen aan de politiemissie United Nations International Police Task-Force.

#### *EC Police Assistance Project in Albania (ECPA)/Multinational Advisory Police Element (MAPE)*

De ECPA verzekerde vanaf 31 mei 2001 de noodzakelijke continuïteit in de werkzaamheden van de MAPE gedurende de overgangsfase naar de Police Assistance Mission of the European Community to Albania (PAMECA). De Nederlandse bijdrage aan ECPA, die bestond uit één officier van de Koninklijke marechaussee en één inspecteur van de politie, is op 25 november 2002 beëindigd.

#### *FEDMAC (Federation Mine Action Center)*

In september 2002 is als gevolg van een interne reorganisatie het FEDMAC opgegaan in het Bosnia Herzegovina Mine Action Centre (BHMAC). Nederland blijft vertegenwoordigd in deze organisatie met één militair adviseur.

#### *EUMM (European Union Monitor Mission)*

De EUMM heeft tot doel het terugkeerproces van multi-etnische politie-eenheden in Macedonië te begeleiden. In 2002 heeft Nederland hieraan met drie militairen bijgedragen.

#### *European Union Police Mission (EUPM)*

Voortbordurend op de activiteiten van de UNIPTF is op 1 januari 2003 de EUPM van start gegaan. Doel van de EUPM is het coachen van het midden- en hogere Bosnische politiekader in het uitvoeren van politietaken naar Europees model. De EUPM heeft geen executieve taken en verricht haar taken ongewapend. Vooruitlopend op de Nederlandse bijdrage aan deze missie maakt er één militair deel uit van het voortdetachement. De Nederlandse bijdrage bestaat in 2003 uit 20 militairen van de Koninklijke marechaussee en acht civiele politieagenten.

#### *OVSE Albanië*

De taak van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)-missie in Albanië is het adviseren van de Albanese autoriteiten op het gebied van humanitaire, economische en politieke zaken en veiligheidsaangelegenheden. Daarnaast zien OVSE-waarnemers toe op de ontwikkelingen in het grensgebied met Kosovo. Eind september 2002 vertrok de

laatste van de twee officieren die sinds mei 1998 deelnamen aan deze OVSE-missie. Voorshands is door de OVSE geen verzoek gedaan om een bijdrage te blijven leveren aan deze missie.

#### *OVSE Moldavië*

Het doel van de OVSE-missie in Moldavië is assisteren bij het totstandkomen van een allesomvattende politieke oplossing voor het conflict tussen Moldavië en Rusland over het terugtrekken van het materiaal van 14<sup>e</sup> Russische Leger uit Moldavië en het geschil over de speciale status van het gebied Transdniestrië. Sinds 1993 neemt Nederland deel aan de missie met één officier.

#### *OVSE Macedonië*

Op 22 maart 2001 heeft de Permanent Council van de OVSE met het besluit nr. 405 toestemming gegeven om de OSCE Spillover Monitor Mission to Macedonia te starten. De missie heeft tot doel het monitoren van de ontwikkelingen langs de grens tussen Macedonië en Servië (Kosovo) en de ontwikkelingen in andere gebieden die risico lopen betrokken te raken bij het conflict in voormalig Joegoslavië (Kosovo). Dit wordt bewerkstelligd door: het bewaken van de territoriale integriteit van Macedonië, het ondersteunen en uitbouwen van stabiliteit, vrede en veiligheid en het voorkomen van mogelijke conflicten in de regio. Onderdeel van de Spillover Monitor Mission is de OSCE Police Development Unit. Doel van deze multinationalaal samengestelde eenheid is het trainen van 1000 nieuwe politieagenten. In eerste aanleg loopt het mandaat tot december 2003. Nederland neemt deel met één kolonel van de Koninklijke marechaussee. De taak van deze functionaris behelst het aansturen van de Field Training Coordinators en de Community Police Liaison Officers. Tevens is hij op voornoemde deelgebieden verantwoordelijk voor de contacten met de verschillende internationale organisaties en de Macedonische autoriteiten.

#### *United Nations Truce Supervision Organisation (UNTSO)*

In de UNTSO houden militaire waarnemers toezicht op de bestandslijnen tussen Israël en zijn buurlanden. Aan UNTSO nemen momenteel twaalf Nederlandse militairen deel. Eén boven het vaste aantal van elf waarnemers, omdat Nederland vanaf augustus 2002 voor de periode van twee jaar ook de seniorfunctie Chief Operation Officer in de UNTSO-hoofdkwartier in Jeruzalem vervult.

Missie	Periode	Bijdrage	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie <sup>1</sup> 2002	Realisatie <sup>2</sup> 2002
UNMEE MACC		Gemiddelde bezetting	Aantal personeel		3	3
BKAC		Gemiddelde bezetting HQ	Aantal personeel	8		–
		MPA (Orion)	Vlieguren	245	40	–
UNIPTF	Vanaf 1995 tot 2002	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	55	55	55
ECPA	Vanaf okt 2001 tot nov 2002	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel		1	1
MAPE	1997 tot juli 2001	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	9		–
FEDMAC	Vanaf juni 1998	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	1	1	1
EUMM	Vanaf 1996	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	3	3	3
EUPM		Gemiddelde bezetting	Aantal personeel		1	1
OVSE-Albanië	Vanaf 1997 tot sept 2002	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	2	1	1
OVSE-Moldavië	Vanaf 1993	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	1	1	1
OVSE-Macedonië	Vanaf okt 2001	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	1	1	1
UNTSO	Vanaf 1956	Gemiddelde bezetting	Aantal personeel	11	12	12

<sup>1</sup> Betreft de realisatie van inzet van personeel, vaardagen, mensinzetdagen en vlieguren voor vredesoperaties.

<sup>2</sup> Betreft de inzet van personeel vaardagen, mensinzetdagen en vlieguren voor zover deze als additioneel ten opzichte van het activiteitenplan zijn gerealiseerd. De uitgaven voor de niet-additionele activiteiten zijn ten laste van de beleidsartikelen Koninklijke marine, Koninklijke landmacht, Koninklijke luchtmacht of Koninklijke marechaussee verantwoord.

### Groeiparaagraaf VBTB

De grote operaties zoals SFOR, ISAF en Enduring Freedom worden tussentijds geëvalueerd. Hierover ontvangt de Tweede Kamer jaarlijks in mei de rapportage. De kleine en kortlopende missies worden na afloop geëvalueerd.

## BELEIDSARTIKEL 10 CIVIELE TAKEN

### Nader geoperationaliseerde doelstellingen

#### *Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba*

De doelstellingen van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba (KWNA&A) betreffen de steunverlening aan de gemeenschap en leden der gemeenschap bij (dreigende) noodsituaties als gevolg van ongevallen en rampen en de bescherming tegen aantasting van de rechtsorde en de daaruit voortvloeiende gevaren en bedreigingen voor de veiligheid en voor de persoonlijke levenssfeer.

#### *Kustwacht Nederland*

De doelstellingen van de Kustwacht Nederland (KWNE) betreffen de steunverlening op zee-, kust- en aangewezen binnenwateren, bij (dreigende) noodsituaties als gevolg van ongevallen en rampen en de bescherming tegen aantasting van de rechtsorde en de daaruit voortvloeiende gevaren en bedreigingen voor de veiligheid en voor de persoonlijke levenssfeer.

#### *Explosievenopruiming*

De doelstelling van de explosievenopruimingsdiensten van Defensie is het voorzien in de capaciteit voor het opsporen, identificeren en ruimen van conventionele explosieven, vermoede explosieven en geïmproviseerde explosieven in Nederland, zowel op land als in het water, op zee, als ook overal elders ter wereld in het kader van een bondgenootschap, verdragsorganisatie of een bilaterale overeenkomst.

#### *Hulp aan civiele overheden*

Doel is het als vangnet optreden indien de civiele hulpverlening moet worden afgelost of aangevuld of indien bijzondere defensie-expertise nodig is die civiel niet voorhanden is in het geval zich een ramp of een zwaar ongeval voordoet.

#### *Resultaten*

Voor zover mogelijk zijn de uitgevoerde civiele taken in concrete resultaten uitgedrukt. Voorafgaand aan deze resultaten, worden de diverse verantwoordelijkheden kort toegelicht.

#### *Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba*

Omschrijving	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002
In beslag genomen drugs	In kilo's	4 645	7 989
Bijdrage aan onderzoeken	Aantal	40	79
Assistentie schepen	Aantal	60	54
Gered of in veiligheid gebracht	Personen	243	271
Controle scheepvaart	Processen verbaal	54	36
Milieuverontreiniging	Processen verbaal	9	6
Illegale visserij	Processen verbaal	17	29
Illegale immigratie	Processen verbaal	101	74

Overeenkomstig de besluitvorming in de kustwachtcommissie, heeft de nadruk gelegen bij de drugbestrijding. Van de geleverde bijdragen aan onderzoeken verdovende middelen zijn er 22 met succes afgerond.

## Kustwacht Nederland

Omschrijving	Realisatie 2001	Realisatie 2002
Aantal opgevolgde alarmeringen	ca. 3 100	3 046
Aantal maritieme reddingsacties	1 348	1 411
Aantal aeronautische reddingsacties	41	73

Van de 3 046 opgevolgde alarmeringen was ongeveer 26 procent onbedoeld.

### Explosievenopruiming

Omschrijving activiteiten	Realisatie 2001	Realisatie 2002
Ruimingen	2 424	2 436
Zoekacties/opsporingen	63*)	71
Justitiële bijstand	150	125

\* Gecorrigeerd ten opzichte van de begroting 2003 (bevat een dubbeltelling).

### Hulp aan civiele overheden

De uiteenlopende hulp aan civiele overheden wordt uitgevoerd door diverse onderdelen van de krijgsmacht onder (eind-)verantwoordelijkheid van de Chef defensiestaf. In de verslagperiode heeft geen bijzondere militaire bijstand of bijstand in het kader van de Wet Rampen en Zware Ongevallen plaatsgevonden.

### Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Verplichtingen</b>	16 525	33 976	38 422	23 550	35 894	32 399	3 495
<b>Uitgaven</b>							
Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba	16 577	22 740	24 627	21 894	22 647	18 766	3 881
Kustwacht Nederland	5 421	5 421	5 421	5 421	4 945	4 936	9
Explosievenopruiming	8 260	8 260	8 260	8 336	7 047	8 697	- 1 650
Hulp aan civiele overheden					1 362		1 362
<b>Totale uitgaven</b>	30 258	36 421	38 308	35 651	36 001	32 399	3 602
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	1 699	4 794	5 442	7 794	7 959	5 337	2 622



### *Toelichting verschillen*

De in 2002 geconstateerde verschillen zijn beleidsmatig van aard.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
Invulling burgervacatures door militairen	2 731
Investerings	1 472
Diverse kleine verschillen	- 708
<b>Totaal verschillen</b>	<b>3 495</b>

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de uitgaven	Totaal
Invulling burgervacatures door militairen	2 731
Investerings	1 472
Diverse kleine verschillen	- 601
<b>Totaal verschillen</b>	<b>3 602</b>

*Toelichting op de beleidsmatige verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

#### *Invulling burgervacatures door militairen*

Bij de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba is gedurende het gehele jaar een aantal vacatures lokaal burgerpersoneel tijdelijk vervuld door duurdere militairen.

#### *Investerings*

Deze meeruitgaven zijn veroorzaakt doordat een bijdrage is geleverd in de verbetering van de accommodatie voor marineluchtvaart personeel en de voorbereiding op de aanleg van het kustwacht steunpunt St. Maarten.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Bijdrage BZK	1 060
Diverse kleine verschillen	1 562
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 622</b>

*Toelichting op de verschillen*

#### *Bijdrage van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*

De oplopende kosten van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba zijn na overleg in de Ministerraad gedeeltelijk gefinancierd door de ministeries van Justitie, Verkeer en Waterstaat en Binnenlandse Zaken en

Koninkrijksrelaties. Deze laatste heeft de bijdrage niet via de uitgavenbegroting laten lopen, doch via de ontvangstenbegroting.

### Activiteiten

#### *Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba*

De activiteiten die de Koninklijke marine ten behoeve van de doelstellingen van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba heeft verricht zijn:

Omschrijving activiteiten	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil 2002
Stationsschip	Vaardagen	92	78	92	- 14
Maritieme patrouillevliegtuigen	Vlieguren	1 897	1 866	1 900	- 34
Geëmbarkeerde helikopter	Vlieguren	390	264	390	- 126
AS355 helikopter	Vlieguren	502	500	500	0
Inshore vaartuigen	Vaaruren	2 818	3 024	4 200	- 1 176
Cutters	Vaardagen	361	368	360	8
Patrouilleboten	Vaaruren	1 215	1 202	2 800	- 1 598

De vaardagen van het stationsschip zijn vanwege problemen met de gasturbines en dieselgeneratoren iets achtergebleven bij de begroting. De onderrealisatie vlieguren van de geëmbarkeerde helikopter wordt veroorzaakt door de tijdelijke technische problemen in de staart-rotor-aandrijving en als gevolg van een onvoorziene motorwisseling. De onderrealisatie bij de patrouilleboten en inshore vaartuigen is het gevolg van de slechte materiële toestand. Het merendeel van de vaartuigen is aan het eind van de levensduur en er ontstaan steeds vaker grote defecten. Op grond hiervan is de planning van vaardagen gedurende het verslagjaar neerwaarts bijgesteld.

#### *Kustwacht Nederland*

De activiteiten die de Koninklijke marine ten behoeve van de doelstellingen van de Kustwacht Nederland heeft verricht zijn:

Omschrijving activiteiten	Meeteenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002*	Vershil 2002
Mijnenbestrijdingsvaartuigen	Vaardagen	139	80	140	- 60
Maritieme patrouillevliegtuigen	Vlieguren	167	322	550	- 228
Helikopters	Vlieguren	370	122	230	- 108

De onderrealisatie vaardagen van mijnenbestrijdingsvaartuigen is ontstaan doordat de KWNEED vaardagen heeft geschrapt wegens niet-beschikbaarheid van inspecteurs, personeelstekorten en slechte weersomstandigheden. De onderrealisatie vlieguren is ontstaan doordat de benodigde vluchtduur voor het uitvoeren van de door de KWNEED uitgegeven opdracht gemiddeld korter was dan oorspronkelijk begroot. Voorts is een aantal vluchten uitgevallen als gevolg van de materiële problemen met de P3-C Orion welke mede veroorzaakt worden door de tekorten aan onderhoudspersoneel, de uitloop van het groot onderhoud en de aanvang van

de CUP-Orion. De onderrealisatie vliegreuen helikopters wordt ondermeer veroorzaakt doordat minder Search-and-Rescue acties en andere ad-hoc-missies noodzakelijk zijn geweest.

#### *Hulp aan civiele overheden*

In 2002 heeft ondermeer de navolgende hulpverlening en militaire bijstand plaatsgevonden:

- inzet van Apachehelikopters naar een vermist Duits kind, op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties;
- kazernefaciliteiten aan de politie naar aanleiding van verwachte rellen met veehouders;
- platformfaciliteiten ten behoeve van Eurotransporten aan het ministerie van Financiën en een C-130 Hercules transportvliegtuig dat voor het vervoer van Eurobiljetten is ingezet.

#### **Groeiparaagraaf VBTB**

De nadere afbakening van de verantwoordelijkheden is uitgevoerd en opgenomen in de begroting 2003. De opstelling van door de Koninklijke marine ingebrachte middelen bij de KWNA&A en KWNEA is meegenomen in de opstelling van de begroting 2003.

Mede in het licht van de doelstellingen en activiteiten van de KWNA&A is in 2002, op verzoek van de Kustwachtcommissie, door Deloitte & Touche en de Koninklijke marine, een onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit en efficiency. Dit onderzoek is gebruikt bij de besluitvorming van de Kustwachtcommissie en de advisering aan de betrokken bewindslieden met betrekking tot het lange termijnplan. Naar aanleiding van het rapport is door de Kustwachtcommissie besloten maatregelen te ontwikkelen ter verbetering van het interne sturende vermogen van de organisatie, gekoppeld aan het ontwikkelen van doelstellingen met meetbare producten. Hierbij is met name de verhouding tussen het ambitieniveau en de beschikbare middelen een belangrijk punt van aandacht.

## **BELEIDSARTIKEL 11 INTERNATIONALE SAMENWERKING**

### **Nader geoperationaliseerde doelstellingen**

#### *Bijdragen aan de gemeenschappelijke Navo-begroting*

De Navo is de hoeksteen van het Nederlandse veiligheidsbeleid. Het Navo-lidmaatschap is het primaire instrument om de integriteit van het eigen grondgebied te verzekeren. Het vergroot tevens de mogelijkheden tot handhaving van de internationale rechtsorde en veiligheid. Door bij te dragen aan de financiering van de internationale staven, de gezamenlijke middelen voor bevelvoering en communicatie en bondgenootschappelijke programma's draagt Nederland bij aan de instandhouding van de geïntegreerde militaire structuur van de Navo.

#### *Versterking van de Europese militaire capaciteiten ten behoeve van het DCI en de Headline Goal (EVDB-voorziening)*

Nederland vergroot het Europese crisisbeheersingsvermogen (in EU- en Navo-verband) door in het kader van het Defence Capabilities Initiative (DCI) en de Headline Goal bij te dragen aan de versterking van de Europese militaire capaciteiten. De investeringen zijn met name gericht op de versterking van de strategische Europese capaciteiten: bevelvoering, inlichtingenverzameling en strategisch transport. Ook tekortkomingen op het terrein van logistiek, medische voorzieningen en mobiliteit (snelle ontplooiing) worden aangepakt. Verder wordt de capaciteit voor internationale politiemissies vergroot.

#### *Attachés*

Militaire attachés dragen bij aan de informatievoorziening van het ministerie van Defensie en het informeren van bondgenoten en partners over het Nederlands veiligheids- en defensiebeleid.

#### *Overige internationale samenwerking*

Doel is samenwerking met de Midden- en Oost-Europese (MOE) landen. Deze samenwerking beoogt bij te dragen aan het verbeteren van de interoperabiliteit van deze landen bij deelneming aan Navo- dan wel EU-geleide crisisbeheersingsoperaties en aan de inbedding van de krijgsmachten van MOE-landen in een democratische samenleving. Tegelijkertijd kan het leiden tot een verbetering van de operationele effectiviteit van de Nederlandse krijgsmacht en tot doelmatigheidsopbrengsten

## Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2001.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Verplichtingen</b>	52 612	94 595	85 059	140 771	137 029	88 425	48 604
<b>Uitgaven</b>							
Bijdrage aan de Navo	47 538	68 979	69 583	62 442	77 921	70 640	7 281
EVDB				45 379	16 750	408	16 342
Attachés	18 594	21 422	20 097	21 852	20 527	20 387	140
Overige internationale samenwerking	2 031	2 572	2 370	1 716	1 561	1 389	172
<b>Totale uitgaven</b>	68 163	92 973	92 050	131 389	116 759	92 824	23 935
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	5 866	3 816	16 986	4 952	7 711	14 430	- 6 719

### *Toelichting verschillen*

De in 2002 geconstateerde verschillen betreffen:

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Bijdrage aan de Navo	12 676
EVDB	35 969
Diverse kleine verschillen	- 41
<b>Totaal verschillen</b>	<b>48 604</b>

<b>Bedragen x € 1 000</b>					
Verschillen in de uitgaven	Bijdrage Navo	EVDB	Attachés	Overige IS	Totaal
<b>Beleidsmatige verschillen</b>					
Bijdrage aan de Navo	4 169				4 169
EVDB		16 342			16 342
Diverse kleine verschillen	3 112		140	172	3 424
<b>Totaal verschillen</b>	<b>7 281</b>	<b>16 342</b>	<b>140</b>	<b>172</b>	<b>23 935</b>

### *Toelichting op de verschillen (zowel voor verplichtingen als uitgaven)*

#### *Bijdrage aan de Navo*

Het aandeel dat Nederland verschuldigd is aan de Navo voor de financiering van de militaire begroting wordt door de Senior Resource Board vastgesteld. Een recente herziening van de verdeling over de leden heeft geresulteerd in een hogere bijdrage door Nederland. Het aandeel dat Nederland bijdraagt aan de exploitatie en investeringen voor de AWACS-vliegtuigen is als gevolg van het duurder uitvallen van het door de Navo uitgevoerde modificatieprogramma alsmede hogere exploitatie-uitgaven (met name brandstof) toegenomen.

#### *EVDB*

De voorziening EVDB is gefinancierd door Kabinetbijdragen welke bij Najaarsnota 2001, de initiële voorziening, en Voorjaarsnota 2002, de intensivering, zijn toegekend. Voor deze intensivering waren nog geen projecten opgenomen in de ontwerpbegroting. De voorgenomen projecten ter vermindering van de Europese militaire tekorten worden planmatig uitgevoerd.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
<b>Verschillen in de ontvangsten</b>	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Navo infra verrekeningen	- 6 719
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 6 719</b>

#### *Toelichting verschillen*

Door de NATO Board of Auditors zijn niet alle uitgaven welke in principe voor verrekening met de Navo in aanmerking komen geaccepteerd doordat deze uitgaven niet aan de daarvoor gelden Navo-criteria voldeden.

#### **Activiteiten**

##### *Bijdragen aan de gemeenschappelijke Navo-begroting*

Nederland draagt evenredig bij aan diverse met de bondgenoten onderling overeengekomen gemeenschappelijk gefinancierde Navo-programma's. Dit betreft het Navo Veiligheids- en Investeringsprogramma (NVIP), het AWACS investeringsprogramma, het AWACS exploitatiebudget, het militaire budget van de Navo en administratieve kosten van de hoofdkwartieren en agentschappen van de Navo.

Binnen het NVIP is in 2002, mede door Nederland, het standpunt verdedigd dat het gehanteerde budgetplafond van ongeveer € 640 miljoen moest worden gehandhaafd, ondanks het feit dat de kosten van diverse bestaande en nieuwe projecten tot een verhoging aanleiding gaven. Als motief hiervoor gold dat de Navo binnen het budget duidelijker prioriteiten diende te stellen. Dit heeft voor 2002 succes gehad, zodat het NVIP-deel geen bijstelling behoefde. Deze situatie zal naar verwachting eveneens voor 2003 en 2004 blijven gelden.

Voor het AWACS-investeringsbudget geldt dat Nederland naar rato bijdraagt aan het «Mid Term Modernisation Program» van de AWACS-vliegtuigen. Door tegenvallers in de ontwikkelfase worden vertragingen en hogere kosten voorzien. Eind 2002 is door de bondgenoten overeengekomen het programma «Global Solution» onder duidelijke randvoorwaarden voort te zetten. De hogere kosten zijn in 2002 niet in rekening gebracht. In de periode 2003 tot 2008 zal de Nederlandse bijdrage echter wel toenemen.

Voor het exploitatiebudget geldt eveneens dat Nederland naar rato bijdraagt aan de kosten van de inzet van de AWACS-vliegtuigen in Navo-verband. Door de hogere brandstofkosten, wisselkoersverschillen en hogere kosten van met name het motoronderhoud, steeg de Nederlandse bijdrage. Dit zal zich naar verwachting doorzetten in 2003 en verder.

Het militaire budget is gericht op het geheel aan exploitatiekosten van de Navo en staat al enige tijd onder druk. Doordat voor dit budget geen expliciet begrotingsplafond geldt en de gemaakte kosten op de bondgenoten worden verhaald leiden kostenstijgingen eenvoudig tot overschrijding van de Nederlandse bijdrage. Vanaf 2003 zal voorts het bijdragepercentage van Nederland in opwaartse zin worden bijgesteld.

*Versterking van de Europese militaire capaciteiten ten behoeve van het DCI en de Headline Goal (EVDB-voorziening)*

Versterking van de Europese militaire capaciteiten ten behoeve van het Defense Capabilities Initiative (DCI) van de Navo en de Headline Goal (HLG) van het Europese Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB) is een van de speerpunten van het Nederlandse defensiebeleid. Gestreefd wordt naar multinationale invulling van de tekorten, door gemeenschappelijke projecten, «pooling of forces» en taakspecialisatie. Doordat het DCI-initiatief niet het gewenste resultaat opleverde, is tijdens de Navotop van Praag het DCI omgezet in een nieuw initiatief, het Prague Capabilities Commitment (PCC). De bondgenoten hebben zich daadwerkelijk gecommitteerd aan specifieke bijdragen om militaire tekortkomingen op vier gebieden op te heffen, waardoor het PCC minder vrijblijvend is dan het DCI.

Door Nederland zijn specifieke projecten geïdentificeerd gericht op het opheffen van tekorten die zowel in het kader van de HLG als van het PCC zijn vastgesteld en die vanaf 2003 ten uitvoer zullen worden gebracht. Voor de financiering zal de EVDB-intensivering worden benut die in het regeerakkoord is opgenomen (€ 130 miljoen tot en met 2006, daarna € 50 miljoen structureel).

In november 2000 is al een aantal Europese projecten vastgesteld die uit de initiële EVDB-voorziening worden gefinancierd:

*Duits-Nederlands luchttransport*

Doelstelling: Versterking van de Europese luchttransportcapaciteiten. Dit gebeurt door de bestaande Duitse Airbus A310 vliegtuigen aan te passen tot multipurpose en air-to-air refueling vliegtuigen en tevens tot het aanschaffen van medische evacuatie (Medevac) en verladingsapparatuur.

In 2001 hebben Nederland en Duitsland een overeenkomst gesloten inzake luchttransport. Nederland heeft € 45 miljoen bijgedragen aan de modificatie van transportvliegtuigen tot tankervliegtuigen in ruil voor aanspraken op Duitse transportcapaciteit. In 2002 heeft Nederland hiertoe ongeveer 500 uur Duitse luchttransportcapaciteit afgenomen.

#### *Oprichting HRF(L)HQ 1(GE/NL)Corps*

Doelstelling: De Koninklijke landmacht werkt aan de versterking van het hoofdkwartier van het 1(GE/NL)Corps, dat vanaf medio 2002 volledig inzetbaar is als Navo «High Readiness (land) Headquarters». De oprichting van dit hoofdkwartier wordt ondersteund met de verzekering van veilige verbindingen, commandovoering en van informatiesuperioriteit. Hiervoor is het programma Theater Independent Tactical Army and Airforce Network (TITAAN) gestart voor een totale omvang van € 128,7 miljoen, waarvan € 24,1 miljoen ten laste komt van het EVDB-budget. In 2002 heeft het hoofdkwartier van het 1(GE/NL)Corps de High Readiness status behaald. Het Titaanprogramma in het kader van EVDB is voor 55 procent gerealiseerd. De verwachting is dat het programma TITAAN, voor zover dit betrekking heeft op het EVDB-gedeelte, in 2003 tot afronding komt.

#### *Stand Off Surveillance, Target Acquisition Radar-Experimental (SOSTAR-X)*

Doelstelling: het verrichten van een haalbaarheidstudie en de bouw van een demonstratiemodel van de ontwikkeling van een Europees grondwaarnemingsradar SOSTAR-X. Nederland werkt hierin samen met Duitsland, Frankrijk, Italië en Spanje.

Met de deelnemende landen zijn begin 2002 de contracten gesloten. De Nederlandse bijdrage bedraagt € 4,6 miljoen en de prestaties worden geleverd in de periode 2002–2006. In 2002 is bijna 1/3 deel van de totale prestatie geleverd zowel voor het onderzoeksdeel door TNO als voor de bouw door Fokker Space.

#### *Commandofaciliteiten Landing Platform Dock-2 (LPD-2)*

Doelstelling: uitbreiding van de amfibische liftcapaciteit en strategische zeetransportcapaciteit door de verwerving van een tweede amfibisch transportschip. In het kader van EVDB wordt het schip voorzien van commandofaciliteiten.

In mei 2002 heeft de Koninklijke marine met de Koninklijke Schelde Groep (KSG) een contract getekend voor de bouw van het tweede amfibische transportschip. Tevens zijn hierbij de werkzaamheden voor de installatie van commandofaciliteiten op het LPD-2 aangevangen, waarvoor reeds € 1,9 miljoen is uitgegeven. De overige EVDB-gelden van dit project staan gepland voor de jaren 2003 en 2004.

#### *Role-3 veldhospitaal*

Doelstelling: Verdergaande samenwerking met het Verenigd Koninkrijk op militair geneeskundig gebied.

De overeenkomst met het Verenigd Koninkrijk over het role-3 veldhospitaal is ondertekend. Het project is in 2002 van start gegaan. De oplevering van dit project staat gepland voor de jaren 2003 en 2004 en kent een financiële omvang van € 4,5 miljoen. Voor dit bedrag worden de uitgaven verricht voor opleiding en training, materieel en geneeskundige gebruiksgoederen.

#### *100 functies Koninklijke marechaussee*

Omdat als gevolg van genomen maatregelen uit het Actieplan «Terrorisme en Veiligheid» de opleidingscapaciteit van het OCKMAR volledig gevuld was, zijn de opleidingen voor extra marechaussees ten behoeve van de inzet in civiele politiemissies uitgesteld tot 2004.



#### *Tracking and Tracing*

Doelstelling: invoering van een defensiebreed tracking and tracingstelsel. Met dit operationeel-logistieke systeem kan inzicht worden verkregen in de goederenstroom van en naar het operatiegebied. In 2005 dient Defensie te beschikken over een gestandaardiseerd en werkend systeem dat in staat is afzonderlijke zendingen door de gehele logistieke keten te volgen.

Het project kent een totale omvang van € 17,22 miljoen, waarvan € 8,62 miljoen ten laste komt van het EVDB. Het overige gedeelte wordt betaald uit de begroting van de Koninklijke landmacht. In 2002 is een overeenkomst aangegaan met de Defensie Telematica Organisatie voor ondersteuning gericht op het verder specificeren van het systeem.

#### *Transporthelikopters*

Doelstelling: Het bezien van de mogelijkheid om met (middel) zware transporthelikopters bij te dragen aan de versterking van de Europese helikoptertransportcapaciteit.

In verband met de taakstelling van het Strategisch Akkoord wordt thans voorrang gegeven aan de verhoging van de inzetbaarheid van de huidige vloot. Hiermee wordt de versterking van de snelle inzetbaarheid van de huidige vloot beter gediend.

#### *European Airtransport Coordination Cell (EACC)*

De EACC heeft op 6 juni 2002 de Full Operational Capability-status bereikt. Inmiddels is aangetoond dat de EACC tot daadwerkelijke besparingen leidt, zowel qua kosten als qua vliegreuren. Thans wordt onderzocht in hoeverre de EACC in een vroeger stadium bij de vluchtplanning van de lidstaten kan worden betrokken teneinde de coördinatiefunctie verder te verbeteren om nog meer besparingen te kunnen bereiken.

Verder is op 19 november jl. door de minister van Defensie van Nederland de EACC aan de Helsinki Force Catalogue aangeboden. Aanbieding aan de Navo wordt thans nader bestudeerd en ligt in de lijn der verwachtingen. De definitieve infrastructuur van de EACC is medio april 2003 gereed; tot die tijd wordt vanuit een tijdelijk onderkomen in een legeringsgebouw op de vliegbasis Eindhoven geopereerd.

#### *Attachés*

In de landen waar Nederland een belang van vertegenwoordiging ziet, zijn militaire attachés geplaatst. Financiering vindt plaats uit het budget van de Homogene Groep Internationale Samenwerking van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De uitgaven voor dit deel van het beleidsartikel overschreden vanaf het begin van de HGIS in 1997 het beschikbare budget. Deze overschrijdingen ontstonden door het ontbreken van centrale sturing van de financiële stromen en van controle op het beheer van het budget. Met de Nota «HGIS» van oktober 2002 is bepaald dat het tekort op het budget voor attachés bij HGIS wordt opgevangen door de functionarissen van het Nederlandse Administratiekorps, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, de functionarissen van de Koninklijke marechaussee alsmede de vlag- en opperofficieren op internationale staven niet meer ten laste van HGIS te brengen maar ten laste van het uitzendende krijgsmachtdeel. De attachés en de militaire adviseurs bij Permanente (Militaire) Vertegenwoordiging bij de Navo, de Verenigde Naties en de OVSE blijven wel ten laste komen van het budget HGIS. Verder is in het kader van de financiële en personele taakstellingen uit het Strategisch Akkoord in het eindrapport Evaluatie attachés een korting van 10 procent vastgelegd.

Over de invulling van deze reductie is nauw overleg geweest met alle betrokken partijen. Uitgangspunt van het eindrapport was een soberder verdeling binnen de posten en een adequate mondiale spreiding op basis van politiek-militaire actualiteit.

Daarnaast is besloten tot formalisering van het bureau Financiële Aanspraken en Beheer Buitenland (FABB) per 01 januari 2003, waarmee het attachébeheer volledig wordt geconcentreerd. Om het beheer en de controle van de post attachés binnen beleidsartikel 11 te kunnen verbeteren, is 2003 als proefjaar aangemerkt waarin de posten in het buitenland hun begroting hebben opgesteld op basis van de taakopdracht. Gedurende 2002 waren er ongeveer 148 functionarissen die ten laste van HGIS werden gebracht.

#### *Overige militaire samenwerking*

In 2002 was hiervoor € 1,39 miljoen begroot. Ondanks een onderschrijding van het (deel)budget voor MOE-samenwerking, laat het totale budget echter een overschrijding zien van € 0,172 miljoen ten gevolge van de meeruitgaven voor het project WEU-Satellietwaarneming (€ 0,657 miljoen).

### **Groeiparaagraaf VBTB**

Het Beleidskader Internationale Militaire Samenwerking geeft richting aan de internationale militaire samenwerking zowel op het niveau van Defensie als bij de defensieonderdelen. Het beleidskader dient als toetsingskader voor het wijzigen van bestaande of het aangaan van nieuwe samenwerkingsverbanden en overige activiteiten op dit terrein.

## **BELEIDSARTIKEL 12 WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN ONTWIKKELING**

### **Nader geoperationaliseerde doelstellingen en activiteiten**

De in de beleidsagenda uiteengezette hoofddoelstellingen van de krijgsmacht zijn voor het WOO geoperationaliseerd in het beschikbaar houden en ontwikkelen van de noodzakelijke kennis voor de verschillende militaire functies.

#### *1. Ondersteunen van de omgevingsbeeldopbouw*

Het opbouwen van statische en dynamische informatie over het operatietoneel ten behoeve van de betrokken politieke en militaire instanties en het creëren van omgevingsbewustzijn bij eigen eenheden in het operatiegebied.

##### *Activiteiten*

Technologieontwikkeling heeft plaatsgevonden op het gebied van detectie van kleine zeedoelen met een polarimetrische radar en op het gebied van infra-rood search and track sensoren. Daarnaast zijn snelle algoritmen ontwikkeld waarmee verschillende vliegende doelen in kaart gebracht kunnen worden met behoud van stabiliteit en betrouwbaarheid.

#### *2. Ondersteunen van de commandovoering*

Het leiden en besturen van (delen van) de militaire organisatie om haar doelen te realiseren.

##### *Activiteiten*

Verschiedende «demonstrators» zijn ontwikkeld waarmee aangetoond is hoe aangeboden informatie in commandocentrales effectiever en efficiënter verwerkt kan worden, resulterend in een betere «situational awareness», snellere besluitvorming en een hogere handelingssnelheid. Daarnaast zijn de mogelijkheden van toepassing van moderne telecommunicatie-ontwikkelingen in de command en control omgeving in kaart gebracht.

#### *3. Ondersteunen van verplaatsingen*

Het verplaatsen van personeel en wapensystemen tussen operatiegebieden of binnen het operatiegebied met behulp van rijdende, varende of vliegende platformen.

Ten behoeve van certificering van wapenconfiguraties zijn rekenmodellen verder ontwikkeld waarmee de stroming van lucht om gevechtsvliegtuigen kan worden beschreven. Modellering van veranderende antennepatronen als gevolg van trillingen heeft geleid tot inzicht in de (on)mogelijkheden van conforme antenne-arrays (verzamelingen van antennes verwerkt in de huid van platformen).

Daarnaast is een maritiem regelsysteem ontwikkeld voor het gecombineerd gebruik van het roer als stuur en als anti-slingervin.

Ontwikkeling van door veren ondersteunde scheepsvloeren verminderen de schokbelasting, waardoor gebruik van apparatuur van de plank mogelijk wordt.

Het gedrag van vol laminaat materialen is bestudeerd teneinde toepassing in scheepsconstructies te realiseren.

#### *4. Ondersteunen van wapeninzet*

Wapeninzet omvat het fysiek bestrijden of afschrikken van objecten of doelen. De verschillende soorten doelen die bestreden kunnen worden zijn statische (strategische) objecten, personen, gepantserde systemen of voertuigen, schepen, onderzeeboten, mijnen en luchtdoelen.

##### *Activiteiten*

In relatie met het Future Groundbased Air Defence Systeem, is een studie verricht naar (de man machine interface van) hybride vuurleidingssystemen, die zowel kanonnen als raketten aansturen.

#### *5. Bieden van afdoende bescherming*

Het uitvoeren van fysieke en niet-fysieke maatregelen gericht op het behoud van het eigen militair vermogen in het operatietoneel.

##### *Activiteiten*

Een in Australië gehouden grote detonatieproef heeft kennis opgeleverd over de mechanismen en effecten van explosies en dient als validatie voor computermodellen, waarmee de veiligheid van munitiebunkers beter kan worden voorspeld. Daarnaast is kennis ontwikkeld op het gebied van (materialen ten behoeve van) «insensitive munitions».

Kennis is opgebouwd over de verblindingseffecten en -mechanismen van (goedkope) lasers, die een dreiging kunnen vormen voor vliegers van jachtvliegtuigen en helikopters. Daarbij is ook de effectiviteit en de tegenmaatregelen bestudeerd teneinde de vliegers optimaal te kunnen beschermen.

Verder zijn persoonlijke filters tegen biologische dreigingen ontwikkeld.

#### *6. Ondersteuning van de instandhouding/vergroting van het militair vermogen*

Het langdurig kunnen blijven uitvoeren van militaire taken in het operatietoneel. Het betreft het opbouwen van kennis op het gebied van onderhoud en bevoorrading, de inrichting van logistieke ketens en de toepassing van ICT.

##### *Activiteiten*

Ten behoeve van de inrichting van de Tactische Helikopter Groep is kennis opgebouwd met betrekking tot de planning en logistiek van helikopteroperaties.

#### *7. Ondersteunen van de opbouw en het functioneren van de defensieorganisatie*

Binnen het militaire functiegebied opbouw en ondersteuning van de defensieorganisatie wordt kennis opgebouwd op het gebied van systeemkeuze en inzet, opleiding en training, personele inzet en welzijn. Het betreft met name kennis ten aanzien van behoeftestelling, verwerving-ondersteuning, beleids- en doctrineontwikkeling, trainingssimulators, leertechnieken, arbeidsomstandigheden en stress/trauma-effecten.

### Activiteiten

Studies zijn onder andere verricht naar de consequenties voor de defensieorganisatie van het «Optreden in Verstedelijkt Gebied» en van technologische ontwikkelingen zoals Network Centric Warfare.

### Budgettaire gevolgen van het beleid

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Verplichtingen</b>	69 090	65 624	57 986	57 020	224 942	57 795	167 147
<b>Uitgaven</b>							
Doelfinanciering TNO	45 420	46 434	47 706	50 283	52 177	49 522	2 655
Onderzoek en technologie	14 508	13 407	13 434	13 521	13 878	11 973	1 905
NLR V&W	454	454	454	454	457	454	3
<b>Totaal uitgaven</b>	60 382	60 295	61 594	64 258	66 512	61 949	4 563
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>				52	309	318	- 9

### Toelichting afwijkingen

Bedragen x € 1 000	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
Meerjarige overeenkomst	167 147
<b>Totaal verschillen</b>	<b>167 147</b>

### Toelichting bij de verschillen

Met het oog op de door TNO opgestelde «Strategie Nota» voor de periode 2003–2006 is in 2002 in de verplichtingen een meerjarenovereenkomst opgenomen die de periode tot 2006 financieel afdekt.

Bedragen x € 1 000				
Verschillen in de uitgaven	Doelfinanciering TNO	Onderzoek en technologie	Bijdrage aan het NLR	Totaal
Diverse kleine verschillen	2 655	1 905	3	4 563
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 655</b>	<b>1 905</b>	<b>3</b>	<b>4 563</b>

#### *Toelichting bij de verschillen*

Het verschil in realisatie van de «Doelfinanciering TNO» wordt voornamelijk veroorzaakt door een technische aanpassing aan de door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gehanteerde reeks en door de aanpassingen aan het loon- en prijsniveau 2002.

Het verschil bij «Onderzoek en technologie» wordt veroorzaakt door verschuivingen van projecten binnen Defensie.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Vershillen in de ontvangsten	Totaal
Diverse kleine verschillen	- 9
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 9</b>

#### **Groeiparaagraaf VBTB**

In 2002 is een audit uitgevoerd naar de beheersing van het procesmatige deel van het WEAG Research & Technology-instrument. De beleidsmatige aspecten van het WEAG instrument zullen in 2003 nader worden bekeken en opgenomen in de herijking Wetenschappelijk Onderzoek en Ontwikkeling.

Eind 2002 is een door de Raad voor het Defensieonderzoek TNO (RDO) gevraagde evaluatie van de programmatische aansturing van het defensieonderzoek bij TNO (PADT) gestart. De evaluatiecommissie zal begin 2003 haar eindrapportage opleveren, zodat deze kan worden aangeboden aan de raad.

Op basis van de evaluatie van de beleidsbegroting 2002 en het hierover gevoerde overleg met de Kamer is de indeling van de beleidsbegroting 2003 gewijzigd. Deze aanpassingen leiden tot een beter onderscheid tussen de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen. Het beleidsartikel 12 Wetenschappelijk Onderzoek en Ontwikkeling is om die reden in de begrotingsindeling 2003 opgenomen in het niet-beleidsartikel 90 Algemeen.

## 6. NIET-BELEIDSARTIKELEN

### NIET-BELEIDSARTIKEL 70 GEHEIME UITGAVEN

#### Grondslag van het artikel

Overeenkomstig artikel 6 van de Comptabiliteitswet 2001 en de regeling Rijksbegrotingsvoorschriften, is dit artikel bij het ministerie van Defensie aangewezen als het artikel waarop de geheime uitgaven worden verantwoord.

#### Budgettaire gevolgen

Onderstaande tabel bevat de raming en realisatie van de financiële middelen.

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Uitgaven en verplichtingen</b>							
Geheime uitgaven	590	467	499	908	910	499	411
<b>Totaal uitgaven</b>	<b>590</b>	<b>467</b>	<b>499</b>	<b>908</b>	<b>910</b>	<b>499</b>	<b>411</b>

Bedragen x € 1 000	
Verschillen in de verplichtingen en uitgaven	Totaal
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Intensivering en uitbreiding taken	411
<b>Totaal verschillen</b>	<b>411</b>

#### *Toelichting op de beleidsmatige verschillen*

##### *Intensivering en uitbreiding taken*

De hogere realisatie van verplichtingen en uitgaven betreft een intensivering en uitbreiding van taken voortvloeiend uit de invoering van de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (WIV).

De geheime uitgaven, die worden verantwoord door de MIVD, worden gecontroleerd door de President van de Algemene Rekenkamer en een daartoe aangewezen accountant van de departementale accountantsdienst. Het beleid is erop gericht de onder dit artikel verantwoorde uitgaven tot het strikt noodzakelijke te beperken.

## NIET-BELEIDSARTIKEL 80 NOMINAAL EN ONVOORZIEN

### Grondslag van het artikel

In dit artikel worden primair de door het ministerie van Financiën toegekende bedragen voor zowel de loonbijstelling en de incidentele looncomponent als voor de prijsbijstelling, als nieuwe mutaties ondergebracht. Vervolgens worden deze bedragen over de (niet-) beleidsartikelen verdeeld.

### Loonbijstelling

Via dit artikelonderdeel worden de ontvangen bedragen voor de loonbijstelling over de artikelen verdeeld.

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Uitgaven en verplichtingen</b>							
Loonbijstelling						159 274	- 159 274
Totaal uitgaven/verplichtingen						159 274	- 159 274

De ontvangen loonbijstelling is als volgt over de (niet-)beleidsartikelen verdeeld:

Bedragen x € 1 000		
(Niet-)Beleidsartikel	Omschrijving	Bedrag
01	Koninklijke marine	48 247
02	Koninklijke landmacht	95 031
03	Koninklijke luchtmacht	38 717
04	Koninklijke marechaussee	16 955
05	Defensie Interservice Commando	9 069
06	Militaire Inlichtingendienst	2 646
07	Pensioenen, uitkeringen en wachtgeld	47 335
10	Civiele taken	669
11	Internationale samenwerking	813
12	Wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling	1 560
80	Nominaal en onvoorzien (Prijsbijstelling)	21 478
90	Algemeen	5 297
	Totaal	287 817

Bovenvermelde uitdeling van de loonbijstelling betreft niet alleen de bij Voorjaarsnota 2002 toegekende en aan de begroting 2002 toegevoegde loonbijstelling 2002 maar ook de verdeling van de in de eerste suppletore begroting 2002 vermelde toedeling van de gelden van de eerste tranche van de CAO 2001–2003. Die waren bij Voorjaarsnota 2001 aan de onderha-



vige begroting toegewezen maar konden nog niet worden aangewend omdat er nog geen overeenstemming bestond over een arbeidsvoorwaardencontract.

### Prijsbijstelling

Via dit artikelonderdeel worden de ontvangen bedragen voor de prijsbijstelling over de artikelen verdeeld.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Uitgaven en verplichtingen</b>							
Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	27 753	- 27 753
Totaal uitgaven/verplichtingen	0	0	0	0	0	27 753	- 27 753

De verdeling over de (niet-)beleidsartikelen van de prijsbijstelling 2002 is als volgt:

<b>Bedragen x € 1 000</b>		
(Niet-)Beleidsartikel	Omschrijving	Bedrag
01	Koninklijke marine	33 558
02	Koninklijke landmacht	29 486
03	Koninklijke luchtmacht	31 686
04	Koninklijke marechaussee	2 261
05	Defensie Interservice Commando	3 463
06	Militaire Inlichtingendienst	416
07	Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden	13
10	Civiele taken	414
11	Internationale samenwerking	3 037
12	Wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling	674
70	Geheime uitgaven	12
90	Algemeen	2 485
	<b>Totaal</b>	<b>107 505</b>

Bij eerste suppletore begroting 2002 is de nog te ontvangen prijsbijstelling 2002 reeds uitgedeeld over de daartoe in aanmerking komende artikelen om de bedrijfsvoering niet in gevaar te brengen. Dat gold ook voor de nog te ontvangen compensatie voor de excessieve stijging van de US-dollar. Nadien is in de tweede suppletore begroting 2002 van deze uitdeling echter weer 75 procent ten gunste van dit artikel teruggedraaid. Dit hangt samen met, zoals is vastgelegd in het Strategisch Akkoord, het slechts voor 25 procent toekennen van de betrokken bedragen voor prijsbijstelling en dollarcompensatie.

## NIET-BELEIDSARTIKEL 90 ALGEMEEN

### Grondslag van het artikel

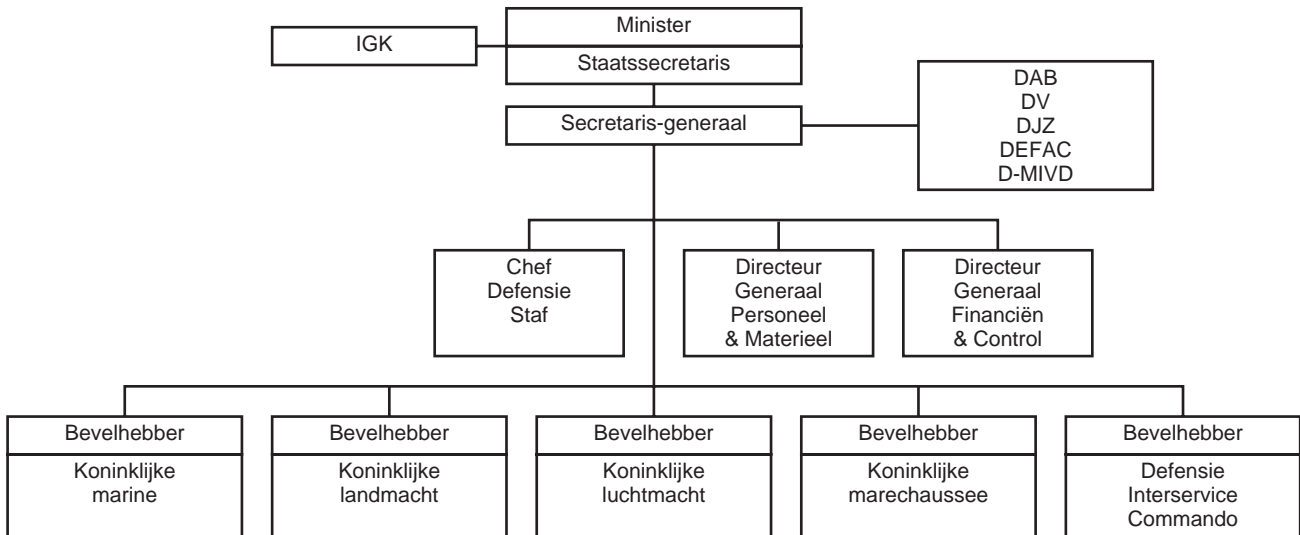
Op dit niet-beleidsartikel worden de uitgaven van het kerndepartement verantwoord voor zover deze niet zijn toe te rekenen aan de beleidsartikelen.

De doelstellingen van het kerndepartement betreffen:

- ondersteuning van de bewindslieden in hun contacten met het parlement, hun rol als lid van het Kabinet en bij het onderhouden van interdepartementale en internationale relaties;
- integrale sturing van de krijgsmachtdelen en het Dico op hoofdlijnen namens de minister;
- controle op de uitvoering van het beleid door de krijgsmachtdelen en het Dico.

Het kerndepartement ontwikkelt richtlijnen voor het beleid, zodat de krijgsmachtdelen en Dico in personeel en materieel opzicht voldoen aan criteria om de operationele doelstellingen te bereiken.

De organisatie van het kerndepartement is weergegeven in onderstaand organogram. De Secretaris-Generaal is hierbij verantwoordelijk voor de kwaliteit en de samenhang van de advisering.



## Budgettaire gevolgen

Onderstaande tabel bevat de raming en realisatie van de financiële middelen.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	139 841	146 972	152 175	193 215	190 358	143 816	46 542
<b>Uitgaven</b>							
Apparaatsuitgaven	93 480	104 884	127 082	129 119	107 296	113 840	- 6 544
Programma-uitgaven							
- Investerings					17 337	0	17 337
- Subsidies en bijdragen	11 997	17 310	13 337	22 858	21 424	16 922	4 502
- Departementsbrede uitgaven	16 598	18 738	15 635	37 576	40 066	15 343	24 723
<b>Totaal uitgaven</b>	122 075	140 932	156 054	189 553	186 123	146 105	40 018
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>	2 081	9 580	142 428	6 626	8 221	5 954	2 267

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Uitvoering project P&O2000+	9 166
Lumpsum huisvesting en voeding	20 703
Overheveling wachtgelden	3 585
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Dossier Spijkers/Ovaa	4 110
Overdracht CBMS	- 6 992
<b>Diverse kleine verschillen</b>	15 970
<b>Totaal verschillen</b>	<b>46 542</b>

<b>Bedragen x € 1 000</b>				
Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investerings	Programma- uitgaven	Totaal
<b>Technische verschillen</b>				
Overheveling P&O2000+		9 166		9 166
Lumpsum huisvesting en voeding			20 703	20 703
Overheveling wachtgelden	3 585			3 585
IV-projecten	- 8 171	8 171		
<b>Beleidsmatige verschillen</b>				
Dossier Spijkers/Ovaa			4 110	4 110
Overdracht CBMS	- 6 992			- 6 992
<b>Diverse kleine verschillen</b>	5 034		4 412	9 446
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 6 544</b>	<b>17 337</b>	<b>29 225</b>	<b>40 018</b>

### *Toelichting op technische verplichtingen- en uitgavenverschillen*

#### *Uitvoering project P&O2000+*

Door het kerndepartement wordt het project P&O2000+ uitgevoerd voor de gehele defensieorganisatie; dit heeft als consequentie dat de totale uitgaven van dit project ten laste van het kerndepartement worden verantwoord. De bijdragen van de andere defensieonderdelen waren initieel niet bij het kerndepartement geraamd, doch bij de defensieonderdelen zelf.

#### *Lumpsum huisvesting en voeding*

De bedragen welke zijn gemoeid met de betaling van de met de belastingdienst overeengekomen lumpsum huisvesting en voeding defensiepersoneel worden ten laste van het artikelonderdeel «Overige departementale uitgaven» verantwoord. Het hiervoor benodigde budget was geraamd op het artikelonderdeel «Loonbijstelling» van het niet-beleidsartikel «Nominaal en onvoorzien». Tevens zijn extra naheffingen betaald naar aanleiding van een onderzoek door de belastingdienst.

#### *Overheveling wachtgelden*

Het in de voorbereiding op de begroting 2002 genomen besluit om de wachtgelden te verantwoorden ten laste van het artikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden» is tijdens de begrotingsuitvoering 2002 teruggedraaid.

#### *IV-projecten*

In de loop van het uitvoeringsjaar is besloten om de uitgaven voor investeringen, welke een defensiebreed karakter hebben, niet langer ten laste van de apparaatsuitgaven te verantwoorden, doch separaat ten laste van het artikelonderdeel «Investeringen».

### *Toelichting op beleidsmatige verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

#### *Dossier Spijkers/Ovaa*

Een niet voorziene betaling heeft in 2002 plaatsgevonden inzake de afwikkeling van dit dossier.

#### *Overdracht CBMS*

Het Centraal Bureau Militaire Salarissen is in de loop van het uitvoeringsjaar 2002, gezien het defensiebrede karakter, ondergebracht bij het Defensie Interservice Commando, dat de defensiebrede ondersteuning verzorgt.

#### *Diverse kleine verschillen*

Door beleidsintensivering in milieuonderzoeken en hogere uitgaven aan brandveiligheidsvergunningen als nasleep van de rampen in Enschede en Volendam, zijn meer milieu-uitgaven gedaan.

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de ontvangsten	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Hogere ontvangsten DTO	2 320
Overige verschillen	- 53
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 267</b>

*Toelichting op de ontvangstenverschillen**Hogere ontvangsten DTO*

Indien het vermogen van een agentschap een door het ministerie van Financiën gestelde norm overschrijdt, dient het meerdere te worden afgestort naar het moederdepartement. De bedrijfsresultaten van DTO 2000 waren dusdanig dat extra afstorting noodzakelijk bleek. Hiermee was bij het opstellen van de begroting 2002 geen rekening gehouden.

## **7. BEDRIJFSVOERING**

### **7.1 Mededeling over de bedrijfsvoering**

#### *Reikwijdte*

De mededeling over de bedrijfsvoering 2002 omvat met name de sturing en beheersingsaspecten van het financieel beheer en materieelbeheer en ten dele ook informatiebeveiliging en milieubeheer. Dit betekent dat de mededeling geen betrekking heeft op andere bedrijfsvoeringsaspecten zoals bijvoorbeeld personeelsbeheer of archiefbeheer. De mededeling doet op de vier genoemde aspecten een uitspraak over de situatie aan het eind van 2002. Dit betekent dat ook maatregelen die pas in de loop van 2002 zijn geëffectueerd, zijn meegenomen (het zegt dus iets over de mate waarin het management er in is geslaagd ultimo het jaar de bedrijfsvoering op orde te hebben).

#### *Toelichting*

De mededeling over de bedrijfsvoering is met name gebaseerd op de verantwoordingsrapportage van de (P)SG, CDS, bevelhebbers en C-Dico. In elke toprapportage is een deelmededeling opgenomen inzake de kwaliteit van het financieel beheer, materieelbeheer, informatiebeveiliging en milieubeheer per ultimo 2002. De Defensie Accountantsdienst toetst de kwaliteit van de totstandkoming van de deelmededelingen.

In lijn met de wettelijke verplichting terzake, zijn bij het opstellen en onderbouwen van de mededeling defensiebreed in ieder geval de normenkaders («baselines») financieel beheer en materieelbeheer gehanteerd. Daarnaast is gebruik gemaakt van ten behoeve van de defensieorganisatie ontwikkelde normenkaders voor informatiebeveiliging en milieubeheer. Deze twee laatste normenkaders zijn (nog) niet uniform toegepast.

De normenkaders betreffen, aan de hand van de bestaande wet- en regelgeving, aanwijzingen en procedures, een concrete invulling van het generiek toepasbare Analyse en Beoordelingsinstrument Interne Beheersing (ABIB).

Door deze analyse en beoordeling van de bedrijfsvoeringsaspecten is inzicht verkregen in de kwaliteit van de bedrijfsvoering en dus in de nog te realiseren verbetermaatregelen.

Naast de deelmededelingen wordt voor het opstellen van de mededeling gebruik gemaakt van de appreciaties van de beleidsverantwoordelijken en relevante resultaten van defensiebrede audits, onderzoeken van de Defensie Accountantsdienst, onderzoeken van de Algemene Rekenkamer en Interdepartementale Beleidsonderzoeken.

#### *Mededeling*

In het begrotingsjaar 2002 is op een gestructureerde wijze aandacht besteed aan de bedrijfsvoering van het ministerie van Defensie. Op basis van een risicoanalyse is een systematische afweging gemaakt inzake de in te zetten instrumenten van sturing en beheersing. Dit omvatte mede het vaststellen van de van toepassing zijnde normenkaders en de uitgangspunten voor opname van aandachtspunten in deze mededeling.

Een en ander heeft ultimo het begrotingsjaar 2002 geresulteerd in beheerste bedrijfsprocessen binnen het ministerie van Defensie. Daarbij is

een aantal punten van aandacht naar voren gekomen ten aanzien waarvan verbeteracties (zie onder «Kwaliteitsverbetering bedrijfsvoering») zijn of worden genomen.

#### *Kwaliteitsverbetering bedrijfsvoering*

Op het gebied van financieel beheer en materieelbeheer is de rol van de in 2001 daarvoor ingestelde task force op 1 maart 2002 overgenomen door het Audit Comité. De Directeur FEZ voert daarbij de regie, alsmede de coördinatie en afstemming met de andere betrokken instanties binnen en buiten Defensie. Ultimo 2002 zijn alle knelpunten terzake van financieel en materieelbeheer weggevoerd met uitzondering van het financieel beheer bij de verwervingsfunctie van DTO, het materieelbeheer van het Logistiek Centrum Koninklijke luchtmacht en het materieelbeheer bij enkele onderdelen van de Koninklijke landmacht.

Naast de verdere voortgang die langs bovenstaande lijnen is ingezet, zal in 2003 ook nadrukkelijk aandacht worden besteed aan het materieelbeheer na vredesoperaties en het proces van verwerving en voorraadbeheer van kleding en uitrusting door de Koninklijke landmacht.

Het voorgaande leidt tot onderstaand overzicht van de belangrijkste verbeteracties die op basis van het geconstateerde in gang zijn of zullen worden gezet. Dit overzicht is niet limitatief en op hoofdlijnen, waaronder op defensieonderdeel-niveau een veelheid van meer specifieke maatregelen schuil gaat:

- verbetering van het financieel beheer;
  - beheersing verwervingsproces (inclusief Europese aanbestedingsregels) bij DTO,
  - beheersing verwervingsproces kleding en uitrusting bij de Koninklijke landmacht,
  - implementatie maatregelen belastingfaciliteiten in Duitsland door de Koninklijke landmacht in 2003.
- verbetering van het materieelbeheer;
  - beheersing materieelbeheer bij het Logistiek Centrum Koninklijke luchtmacht in 2003,
  - afronding en borging van het (nieuwe) materieelbeheer bij de Koninklijke landmacht in 2003,
  - beheersing voorraden kleding en uitrusting door de Koninklijke landmacht,
  - het materieelbeheer na vredesoperaties.
- verbetering van de beheersing van de informatiebeveiliging;
  - verbetering van de registratie van de informatiebeveiligingsobjecten en inbedding van het beheer in de bestaande organisatiedelen.
- verbetering van het milieubeheer;
  - verbeteren van de kwaliteit van de meet- en registratiesystemen.

#### **7.2 Specifieke bedrijfsvoeringsthema's**

In deze paragraaf wordt ingegaan op specifieke thema's die in 2002 binnen het ministerie van Defensie van invloed zijn geweest op de bedrijfsvoering:

- invoering VBTB,
- financieel- en materieelbeheer,
- informatievoorziening,
- competitieve dienstverlening,
- invoering EBS,

- uitbesteding DTO/oprichting DICTU,
- ruimtelijke ordening en milieu.

### 7.2.1. Invoering VBTB

Als gevolg van VBTB is bij Defensie in toenemende mate sprake van een transparante en resultaatgerichte besturingswijze. Het verder invoeren van VBTB bij Defensie vindt plaats langs een groeitraject dat enige jaren vergt. Het langdurige traject is mede het gevolg van de samenhang met andere veranderingsprocessen, zoals de bestuursvernieuwing, de invoering van het eigentijds begrotingsstelsel en de herstructurering van de informatievoorziening. Ondertussen worden de aanpassingen als gevolg van VBTB steeds zichtbaarder. Dit betreft aanpassingen op het gebied van financieel management (toerekenen van uitgaven aan geoperationaliseerde doelstellingen), op het gebied van prestatiegegevens (vaststellen benodigde managementinformatie) en op het gebied van verantwoording. De in 2002 verschenen defensiebegroting 2003 is verbeterd ten opzichte van zijn voorganger. Ook is in 2002 ervaring opgedaan met het opstellen van een beleidsverantwoording doordat een voorbeeldjaarsverslag is gemaakt over het begrotingsjaar 2001. De in de begroting 2002 aangegeven activiteiten hebben tot de volgende resultaten geleid:

- op uitdrukkelijke wens van de Tweede Kamer is de artikelindeling van de defensiebegroting op hoofdlijnen gehandhaafd en in grote mate nog steeds organisatie-geïntendeerd. Hoewel de Kamer een indeling naar beleidsdoelstellingen wel onderschrijft, is de praktische uitwerking ervan naar haar mening eerst mogelijk na een drastische reorganisatie van Defensie. De indeling van de artikelen is wel gestroomlijnd en het aantal beleidsartikelen gesaneerd van twaalf tot zeven;
- richtlijnen zijn verstrekt om te komen tot het VBTB-jaarsverslag over 2002. Deze richtlijnen zijn gebaseerd op de ervaring die is opgedaan bij de totstandkoming van het voorbeeldjaarsverslag over 2001;
- de beleidsprioriteiten zijn zoveel mogelijk uitgewerkt in concrete maatregelen. De doelstellingenmatrices van de krijgsmachtdelen zijn verder verbeterd. Het streven is de budgettaire gevolgen van beleid te koppelen aan de doelstellingenmatrices. In de begroting 2003 is hiermee een begin gemaakt door de programma-uitgaven extracomptabel toe te rekenen aan de wapensystemen. In de begroting 2003 zijn de opgenomen prestatiegegevens verder uitgewerkt, door onder meer zoveel mogelijk de aard danwel afnemer van de prestatie te vermelden;
- de interne planning- en controlcyclus sluit beter aan op de begroting en de verantwoording. Het planproces is aangepast en kent een meer topdown benadering vanuit de Centrale organisatie;
- de aanpassing van de beschrijving van het bedrijfsvoeringsbeleid is gestart;
- de betrouwbaarheid van de beleidsinformatie is verder versterkt. Naast een uitgebreide begrippenlijst is een defensie-procesmodel ontwikkeld dat de basis vormt voor de informatievoorziening. Verder is een voorbeeldproject afgerond voor een eerste versie van een geautomatiseerd managementinformatiesysteem;
- de kwaliteit van de mededeling over de bedrijfsvoering is nog verder verbeterd, mede door de implementatie van het rijksbrede referentiekader. Eisen («baselines») zijn ontwikkeld voor de analyse en beoordeling van de kwaliteit van de bedrijfsvoering op de deelaspecten financieel beheer, materieelbeheer, milieu en informatiebeveiliging.



### *7.2.2. Financieel- en materieelbeheer*

Net als in 2001 heeft Defensie in 2002 veel werk verzet om de tekortkomingen in het financieel en materieelbeheer weg te nemen. Hierbij is de volgende aanpak gevolgd:

- de nog resterende tekortkomingen in het financieel- en materieelbeheer per ultimo 2001 zijn in 2002 weggenomen: het minimumprogramma financieel- en materieelbeheer (FIMAB);
- in 2002 zijn verder normenkaders (baselines) ontwikkeld voor financieel beheer, materieelbeheer, milieu, Voorschrift Informatiebeveiliging Rijksoverheid (VIR) en sturing en beheersing;
- de in 2001 geïntensiveerde monitoring van het verbeterproces is ook voor 2002 gehandhaafd. Met ingang van 1 maart 2002 zijn rol en taak van de in de defensiebegroting 2002 genoemde Task Force bij het Audit Comité ondergebracht.

In 2002 zijn aan de Algemene Rekenkamer (AR) en het ministerie van Financiën/Directie Accountancy Rijksoverheid (DAR) de periodieke interne verbeterplannen en voortgangsrapportages beschikbaar gesteld. De AR en DAR hebben daarmee voldoende inzicht in de maatregelen, verbeteracties, tijdsplanningen en afloopaudits om de knelpunten (risico's) in het financieel en materieelbeheer weg te nemen.

Uit de interne verbeterplannen en voortgangsrapportages, alsmede op basis van de tussentijdse controlerapporten (begin oktober 2002) van de Defensie Accountantsdienst en de tussentijdse rapportage van de Algemene Rekenkamer van 30 januari 2003, is op te maken dat Defensie tot op heden verdere voortgang in het financieel en materieelbeheer heeft geboekt. Ook kan worden geconstateerd dat, zoals dat ook in de ontwerp-begroting 2003 is omschreven, enkele verbeteracties in het materieelbeheer bij de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht tot in 2003 doorlopen.

### *7.2.3. Informatievoorziening*

De uitvoering van het veranderingsproces is een speerpunt uit de beleidsagenda. Ten behoeve van dit speerpunt zijn voor 2002 drie impulsen in het vooruitzicht gesteld, waaronder één op het gebied van de interne communicatie. Verschillende concrete maatregelen moeten inhoud geven aan deze impuls. Eén van deze maatregelen betreft de standaardisering van de informatievoorziening.

In het personeelsdomein wordt feitelijk inhoud gegeven aan deze standaardisatie. Het project «P&O2000+» is gericht op defensiebrede standaardisatie van de verschillende personeelsprocessen, welke vervolgens op éénduidige wijze worden ondersteund door passende informatievoorziening.

De standaardisatie in het materieels- en financiële domein en voor de ICT-infrastructuur blijft echter achter bij de verwachting die bij aanvang van 2002 bestond. Weliswaar zijn initiatieven genomen die veelbelovend zijn voor 2003 en verder, maar ontegenzeggelijk moet worden vastgesteld dat voorziene en begrote investeringen in de ICT/IV, mede gericht op genoemde standaardisatie, in 2002 niet tot ontplooiing zijn gekomen.

Standaardisatie van de informatievoorziening heeft niet slechts consequenties voor de kwaliteit van de interne communicatie, maar ook voor de kosten ervan. In het algemeen geldt dat naarmate deze standaardisatie verder is doorgevoerd, de kosten ervan lager worden. Hieruit kan worden afgeleid dat naarmate de defensiebrede standaardisatie in alle domeinen langer op zich laat wachten, de exploitatiekosten onnodig langer hoog blijven. In 2003 zal derhalve met voortvarendheid de standaardisatie verder worden geïmplementeerd. Dit zal meer intensief worden gemonitord.

### Financieel overzicht IV-programmamanagement

Programma	Begroting 2002			Realisatie 2002		
	Investering	Exploitatie	Totaal	Investering	Exploitatie	Totaal
ICT-infrastructuur	51 421	149 118	200 539	17 278	132 186	149 464
IV-beveiliging	8 179	7 398	15 577	3 936	2 495	6 431
Documentaire IV	3 571	876	4 447	817	1 227	2 044
Militair-medische IV	549	1 929	2 478	301	1 592	1 893
Opleidingen	2 149	861	3 010	516	1 483	1 999
Standaard IV tbv bedrijfsvoering	13 650	8 758	22 408	8 791	14 927	23 718
Personeel en organisatie	11 596	18 142	29 738	6 777	12 803	19 580
Materieel Logistieke IV	5 683	21 081	26 764	1 604	23 005	24 609
Financiële IV	5 726	3 536	9 262	676	3 456	4 132
Operationele IV	27 233	9 980	37 213	2 457	2 413	4 870
Overig	9 575	10 484	20 059	217	55 637	55 854
<b>Totaal</b>	<b>139 332</b>	<b>232 163</b>	<b>371 495</b>	<b>43 370</b>	<b>251 224</b>	<b>294 594</b>

#### Toelichting:

- alleen de tot het project «P&O 2000+» toe te rekenen exploitatie gedurende de looptijd van het project is in bovengenoemde tabel ten rechte geadresseerd als «investering» in plaats van als «exploitatie»; deze correctie was nog niet aangebracht in de tabel van de ontwerp-begroting 2002;
- de rechertabel betreft activiteiten welke zijn toegerekend – door de afzonderlijke defensieonderdelen – aan genoemde programma's, alsmede de exploitatiekostensoorten «automatisering» en «tele-/datacommunicatie»;

#### 7.2.4. Competitieve Dienstverlening (CDV)

Om een doelmatige bedrijfsvoering te garanderen heeft Defensie het programma «Competitieve Dienstverlening (CDV)». Dit programma gaat gepaard met een efficiencytaakstelling van 38,5 miljoen euro die ingevuld moet worden door dat wat CDV-projecten opleveren. Het meest veelbelovend was het onderzoek naar uitbesteding van IT-diensten, onder gelijktijdige verkoop van de DTO. Dit zou de taakstelling voor meer dan 20 miljoen euro structureel kunnen vullen. Dit is echter niet doorgegaan. In 2002 is het onderzoek naar de uitbesteding van horecadiensten afgerond. Dit onderzoek toonde aan dat uitbesteden in de toekomst mogelijk zou zijn en ook goedkoper zou zijn dan horeca zelf blijven doen. Het onderzoek gaf ook aan dat zelfdoen, maar in een geconcentreerde vorm, vanaf 2005 structureel oplopend tot 16,7 miljoen euro besparing zou kunnen geven. Met als overweging dat de horeca nu deel uitmaakt van de diverse organisatiedelen bij de defensieonderdelen en dat verkopen alleen

een succes zou zijn als dit een aparte entiteit binnen de defensieonderdelen zou worden, is besloten eerst binnen Defensie te komen tot een «meest efficiënte organisatie» en realisatie van de genoemde besparingen. Na vorming van die organisatie (onder te brengen bij Dico) en na een tijd ervaring hiermee te hebben opgedaan kan een uitbestedings-traject worden gestart, waaraan de eigen dan gevormde horeca-organisatie kan meedingen.

Voor het jaar 2002 zelf zijn geen besparingen gerealiseerd en is de taakstelling voor dat jaar verdeeld over de (niet-)beleidsartikelen. Om verdere invulling van de taakstelling te verkrijgen is er een programma van verdere onderzoeken voor de komende jaren, waarvan de belangrijkste zijn: onderzoeken naar mechanisch onderhoud, vliegtuigmotoren- onderhoud en scheepsonderhoud.

#### *7.2.5. Invoering van het Eigentijds Begrotingstelsel (EBS)*

Defensie is in 2002 van start gegaan met de voorbereidingen voor de invoering van het Eigentijds Begrotingstelsel (EBS). In februari 2002 is een projectteam EBS ingesteld. In het kader van de invoering van EBS zijn door het projectteam in 2002 de volgende activiteiten uitgevoerd:

- in de eerste helft van 2002 is een defensiebrede audit uitgevoerd naar de werking van twee onderdelen uit het bedrijfsvoeringsbeleid van Defensie, te weten kostenbudgetten en trekkingsrechten;
- er is een algemeen kader ontwikkeld, waarmee kan worden beoordeeld of onderdelen van Defensie geschikt zijn om baten-lastendienst te worden;
- intern Defensie zijn de risico's geïnventariseerd die invoering van het EBS met zich meebrengen;
- er zijn voorbereidingen getroffen voor twee proefprojecten. Deze proefprojecten worden in 2003 bij de DVVO en het Marinebedrijf uitgevoerd. Beproefd wordt de toegevoegde waarde van instrumenten voor kosteninzicht (bedrijfsadministratie, kostprijsberekening, prijsafstemming).

#### *7.2.6. Uitbesteding DTO en oprichting DICTU*

Over het onderzoek naar de uitbesteding van de Defensie Telematica Organisatie (DTO), is de Kamer in 2002 verschillende malen geïnformeerd. De mogelijkheid tot doelmatigheidswinst en de sterk gewijzigde omstandigheden op de arbeidsmarkt, hebben geleid tot het besluit ook de overige activiteiten van DTO niet uit te besteden. Indien na evaluatie in 2005 blijkt, dat de maatregelen niet leiden tot de verwachte resultaten zal de uitbesteding van DTO opnieuw in beschouwing worden genomen.

Het onderzoek naar de uitbesteding van DTO maakte duidelijk dat Defensie onvoldoende was toegerust om als professionele klant te opereren op de IV- dan wel ICT-dienstverleningsmarkt. Dit heeft geleid tot de vorming per 1 januari 2003 van de Defensie ICT-Uitvoeringsorganisatie (DICTU), waarover het parlement op 8 mei 2002 per brief is geïnformeerd.

#### *7.2.7. Ruimtelijke ordening en milieu*

In januari 2002 is deel 1 (regeringsvoornemen) van het tweede Structuurschema Militaire Terreinen (SMT) voor inspraak aangeboden. Vervolgens zijn in 2002 de delen 2 (inspraakreacties) en 3 (regeringsstandpunt) opge-

steld. In het SMT worden de gevolgen van het nationale ruimtelijk beleid voor Defensie uitgewerkt. Ook biedt het SMT verantwoording aan de maatschappij over het militair ruimtebeslag. Het SMT omvat de gehele ruimtelijke behoefte van Defensie: zowel het directe ruimtebeslag (bijvoorbeeld oefenterreinen, schietterreinen, vlieg- en vlootbases en logistieke complexen) als het indirecte ruimtebeslag (bijvoorbeeld laagvlieggebieden, geluidszones en veiligheidszones van schietterreinen en munitieopslag). Met het oog op de invulling van de taakstellingen en hun gevolgen voor de ruimtelijke ordening zijn beide delen van het SMT vooralsnog aangehouden.

Met de gemeente Texel is een convenant afgesloten over de overlast die de noordkop van Texel ondervindt van de oefeningen op de Vliehors.

In opdracht van het ministerie van Defensie wordt een omvangrijk programma uitgevoerd voor het aanbrengen van geluidwerende voorzieningen aan woningen, scholen en medische inrichtingen binnen de geluidszones van de militaire luchtvaartterreinen. De geluidsisolatieprogramma's rondom de vliegbases Leeuwarden en Volkel zijn in 2002 afgerond. Rondom de vliegbases Woensdrecht, Volkel en De Peel zijn milieu-effectrapportages gestart. Deze rapportages gaan vooraf aan de definitieve aanwijzing en vaststelling van de geluidszones rondom deze velden.

Het overkoepelende milieudocument binnen Defensie is de Defensie Milieubeleidsnota 2000 (DMB).

Veel onderwerpen op het gebied van ruimtelijke ordening en milieu kennen lange tot zeer lange doorlooptijden. Bij enkele van deze onderwerpen is in 2002 een wezenlijke vooruitgang geboekt. In het kader van het bodemsaneringsprogramma is een nieuw deelprogramma opgesteld en zijn tientallen saneringen uitgevoerd. De uitvoering van het plan van aanpak voor het aanvragen van gebruiksvergunningen, dat is opgesteld naar aanleiding van de cafébrand in Volendam, wordt voortvarend uitgevoerd. In 2002 zijn hierover twee voortgangsrapportages aan de Tweede Kamer aangeboden. Ook bij het opstellen en implementeren van beheersplannen ter voorkoming van legionella is belangrijke vooruitgang geboekt. Dit geldt ook voor het actualiseren van de milieuvergunningen en het actieprogramma «Externe veiligheid en munitieopslag».

## **8. TOEZICHTRELATIES**

De bevoegdheden van de minister ten aanzien van de Stichting Ziektekostenverzekering Krijgsmacht (SZVK) en het gebruik dat hij daarvan in het verslagjaar heeft gemaakt:

### **A. Ingevolge artikel 90b van het Algemeen militair ambtenarenreglement (AMAR) bestaan de volgende controlemechanismen:**

- a. de voorzitter en de overige leden van het bestuur worden benoemd en ontslagen door de minister (artikel 90b, tweede lid);
- b. wijzigingen in de statuten van de rechtspersoon worden ter goedkeuring aan de minister voorgelegd (artikel 90b, derde lid);
- c. de rechtspersoon verstrekt de minister desgevraagd informatie met betrekking tot de uitvoering van de verzekering, waaronder jaarlijks een jaarrekening (artikel 90b, vijfde lid);
- d. de minister kan de aanwijzing van de rechtspersoon ter uitvoering van de verzekering intrekken, wanneer de rechtspersoon tekortschiet in de uitvoering van de verzekering dan wel de verplichtingen genoemd in artikel 90b niet nakomt (artikel 90b, zesde lid).

De minister heeft in het verslagjaar alleen (regulier) gebruik gemaakt van zijn bevoegdheid onder a.

### **B. Opbouw van de vermogenspositie naar de stand van 31 december van het verslagjaar.**

Deze informatie kan nog niet worden verstrekt omdat er door de Stichting niet eerder dan per uiterlijk 15 juni een jaarverslag wordt ingediend.

## C. JAARREKENING

### 9. VERANTWOORDINGSSTATEN

#### 9.1 Departementale verantwoordingsstaat 2002 van het Ministerie van Defensie (X) Bedragen in EUR1000

Art.	Omschrijving	(1)			(2)			(3)=(2)-(1)		
		Oorspronkelijk vastgestelde begroting			Realisatie <sup>1</sup>			Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting		
		verplichtingen	uitgaven	ontvangsten	verplichtingen	uitgaven	ontvangsten	verplichtingen	uitgaven	ontvangsten
	<b>Totaal</b>		<b>7 034 156</b>	<b>201 982</b>		<b>7 385 758</b>	<b>236 281</b>		<b>351 602</b>	<b>34 299</b>
	<b>Beleidsartikelen</b>									
01	Koninklijke marine	1 541 995	1 338 076	50 358	1 468 172	1 441 675	57 078	- 73 823	103 599	6 720
02	Koninklijke landmacht	2 917 392	2 142 418	58 153	2 507 627	2 329 620	73 913	- 409 765	187 202	15 760
03	Koninklijke luchtmacht	1 539 212	1 315 989	38 097	2 014 259	1 436 108	39 235	475 047	120 119	1 138
04	Koninklijke marechaussee	296 119	303 385	4 808	322 098	326 687	8 266	25 979	23 302	3 458
05	Defensie Interservice Commando	256 502	255 568	21 561	252 801	246 166	24 203	- 3 701	- 9 402	2 642
06	Militaire Inlichtingendienst	54 336	53 882		59 460	57 676	363	5 124	3 794	363
07	Pensioenen, uitkeringen en wachtgeld	909 686	909 686	1 559	939 401	939 399	412	29 715	29 713	- 1 147
08	Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel	24 172	24 172		29 467	29 467		5 295	5 295	
09	Vredesoperaties	170 177	170 177	1 407	166 597	172 655	8 611	- 3 580	2 478	7 204
10	Civiele taken	32 399	32 399	5 337	35 894	36 001	7 959	3 495	3 602	2 622
11	Internationale samenwerking	88 425	92 824	14 430	137 029	116 759	7 711	48 604	23 935	- 6 719
12	Wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling	57 795	61 949	318	224 942	66 512	309	167 147	4 563	- 9
	<b>Niet-beleidsartikelen</b>									
70	Geheime uitgaven	499	499		910	910		411	411	
80	Nominaal en onvoorzien	187 027	187 027					- 187 027	- 187 027	
90	Algemeen	143 816	146 105	5 954	190 358	186 123	8 221	46 542	40 018	2 267

<sup>1</sup> De gerealiseerde bedragen zijn steeds naar boven afgerond (EUR 1000).

Mij bekend,

De Minister van Defensie,

**9.2 Samenvattende verantwoordingsstaat inzake baten-lastendiensten van het Ministerie van Defensie (X)**  
**Bedragen in EUR1000**

		1	2	3=2-1
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie <sup>1</sup>	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	
	uitgaven	uitgaven	uitgaven	
<b>01 Baten-lastendienst Defensie Telematica Organisatie</b>				
Totale baten	258 156	258 379	223	
Totale lasten	255 660	254 474	- 1 186	
Saldo van baten en lasten	2 496	3 905	1 409	
Totale kapitaalontvangsten	19 513	5 169	- 14 344	
Totaal kapitaaluitgaven	34 623	31 456	- 3 167	
<b>02 Baten-lastendienst Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen</b>				
Totale baten	84 494	87 865	3 371	
Totale lasten	83 586	85 902	2 316	
Saldo van baten en lasten	908	1 963	1 055	
Totale kapitaalontvangsten	10 119	14 680	4 561	
Totaal kapitaaluitgaven	12 933	16 196	3 263	

<sup>1</sup> De gerealiseerde bedragen zijn steeds afgerond naar boven (EUR 1000).

Mij bekend,

De Minister van Defensie,

## 10. FINANCIËLE TOELICHTING BIJ DE VERANTWOORDINGSSTATEN

### INLEIDING

Onderstaand worden de budgettaire gevolgen van de artikelen weergegeven. Verschillen worden nader toegelicht waarbij gekozen is voor het toelichten van verschillen groter dan € 5 miljoen. In uitzonderingsgevallen zijn van belang zijnde kleinere verschillen tevens afzonderlijke vermeld en toegelicht. De resterende kleine verschillen zijn onder «Overige verschillen» samengevoegd.

### 10.1 TOELICHTING BIJ DE BELEIDSARTIKELEN

#### Budgettaire gevolgen van beleid artikel 01 «Koninklijke marine»

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	1 412 401	1 223 124	1 990 253	1 359 009	1 468 172	1 541 995	- 73 823
<b>Uitgaven</b>							
<b>Apparaatsuitgaven</b>							
Commandant der Zeemacht in Nederland	313 839	334 435	320 167	334 561	336 969	318 574	18 395
Commandant der Zeemacht in het Caribisch Gebied	49 098	54 753	61 246	66 003	71 428	65 738	5 690
Commandant van het Korps Mariniers	91 188	94 896	99 706	115 084	121 870	106 519	15 351
Ondersteunende eenheden	250 944	252 603	257 299	288 072	293 378	263 733	29 645
Admiraliteit	245 260	226 929	224 936	213 910	220 492	194 909	25 583
Wachtgelden	13 436	14 801	13 260	16 953	17 081		17 081
<b>Totaal Apparaatsuitgaven</b>	963 765	978 417	976 614	1 034 583	1 061 218	949 473	111 745
<b>Subsidies en bijdragen</b>	240	240	219	217	149	149	
<b>Investerings</b>							
Schepen	187 061	267 132	248 126	238 345	216 263	200 187	16 076
Vliegtuigen	4 598	7 332	20 418	38 764	30 976	32 157	- 1 181
Elektronisch materieel	9 601	17 777	19 664	21 363	28 770	33 582	- 4 812
Munitie	1 902	7 827	21 527	24 245	37 323	24 725	12 598
Overig materieel	51 330	64 306	53 236	42 815	28 543	47 276	- 18 733
Infrastructuur	38 007	38 110	47 852	42 690	38 433	50 527	- 12 094
<b>Totaal Investerings</b>	292 499	402 484	410 823	408 222	380 308	388 454	- 8 146
<b>Totaal uitgaven</b>	1 256 504	1 381 141	1 387 656	1 443 022	1 441 675	1 338 076	103 599
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>	72 065	61 218	45 979	45 280	57 078	50 358	6 720



### *Toelichting verschillen*

De hiervoor in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de volgende technische en beleidsmatige verschillen:

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Aandeel nieuwbouw Alexanderkazerne	- 4 400
Loonbijstelling	42 994
Prijsbijstelling	6 427
Ontvlechting wachtgelden	15 505
MILSATCOM aandeel Defensieonderdelen	30 416
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Trekkingsrechten DVVO	- 4 085
Ramingsbijstelling personeel	15 713
Ontvlechten wervingsbudgetten	5 731
Lening KSG	- 20 241
PAM	- 155 458
Claim opschorten bouw mijnenvoegdrones (PAM)	- 5 200
Terrorismebestrijding	5 265
Activiteitenreductie	- 2 206
<b>Overige verschillen</b>	
	- 4 016
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 73 823</b>

<b>Bedragen x € 1 000</b>				
Verschillen in de uitgaven	Apparaatsuitgaven	Subsidies	Investerings	Totaal
<b>Technische verschillen</b>				
Aandeel nieuwbouw Alexanderkazerne			- 4 400	- 4 400
Loonbijstelling	42 994			42 994
MILSATCOM aandeel Defensieonderdelen		929		929
Prijsbijstelling	6 427			6 427
Ontvlechting wachtgelden	15 505			15 505
<b>Beleidsmatige verschillen</b>				
Trekkingsrechten DVVO	- 4 085			- 4 085
Ramingsbijstelling personeel	15 713			15 713
Ontvlechting wervingsbudgetten	5 731			5 731
Lening KSG			- 20 241	- 20 241
PAM			12 773	12 773
Claim opschorten bouw mijnenvoegdrones (PAM)			- 5 200	- 5 200
Verkoopgereedmaken fregatten	4 000			4 000
Terrorismebestrijding	1 702		3 563	5 265
Activiteitenreductie	- 2 400			- 2 400
<b>Overige verschillen</b>				
	26 158		4 430	30 588
<b>Totaal verschillen</b>	<b>111 745</b>		<b>- 8 146</b>	<b>103 599</b>

### *Toelichting technische verschillen (zowel voor de verplichtingen als de uitgaven)*

#### *Aandeel nieuwbouw Alexanderkazerne*

De Koninklijke landmacht voert het project nieuwbouw Alexanderkazerne uit, ook voor de Koninklijke marine. De hiermee gemoeide uitgaven worden niet, zoals bij de opstelling van de begroting nog verondersteld, ten laste van dit artikel verantwoord, doch ten laste van het artikel 02 «Koninklijke landmacht».

#### *Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd.

#### *Prijsbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in prijspeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de prijsbijstelling worden gecompenseerd.

#### *Ontvlechting wachtgelden*

In de voorbereiding van de begroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

#### *MILSATCOM aandeel defensieonderdelen*

Het project MILSATCOM wordt door de Koninklijke marine eveneens uitgevoerd ten behoeve van andere defensieonderdelen. Dit betekent dat deze uitgaven die voor deze onderdelen in dit kader moeten worden verricht, en welke geraamd waren bij deze onderdelen, alsnog ten laste van de Koninklijke marine worden verantwoord.

#### *Toelichting beleidsmatige verschillen (zowel voor de verplichtingen als de uitgaven)*

#### *Trekkingrechten DVVO*

Het budget transport dat door de krijgsmacht delen bij de opstelling van de ontwerpbegroting is overgeheveld naar het artikelonderdeel «Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie» van het artikel 05 «Defensie Interservice Commando» is gebaseerd op historische gegevens. Als gevolg van toename van de transportbehoefte, met name goederentransport over water en door de lucht) is het marineaandeel in het door DVVO in te huren transport toegenomen.

#### *Ramingsbijstelling personeel*

De realisatie van de reductietaakstellingen burgerpersoneel verloopt langzamer dan voorzien. Tevens neemt het aantal vacatures van hoger ingeschaald personeel sneller af door een toename van sollicitanten, waardoor bijstelling van het budget noodzakelijk is.

#### *Ontvlechting wervingsbudgetten*

Met ingang van 2002 zijn de diverse defensieorganisaties weer volledig verantwoordelijk voor het proces van personeelsvoorziening (met uitzondering van keuring en selectie). Daarom zijn de wervingsbudgetten vanuit Dico/DWS weer aan de defensieonderdelen ter beschikking gesteld.

#### *Lening KSG*

Het contract met betrekking tot de lening is nog niet getekend in 2002 waardoor dit budget in de verplichtingen en de uitgaven niet tot realisatie is gekomen.

#### *PAM*

Omdat het gezamenlijke contract reeds in december 2001 is afgesloten zijn de verplichtingen lager. Door een aanpassing van de fasering in de contracten voor de Sonar- en C2-apparatuur zijn de uitgaven voor 2002 hoger dan begroot.

#### *Claim opschorten bouw mijnenveegdrones (PAM)*

Met betrekking tot de drones voor de mijnenveegcomponent van het project is overeenstemming bereikt met de werf over de afkoop van de verplichting om drones op korte termijn af te nemen.

#### *Verkoopgereed maken fregatten*

Om de verkoop van de overtollige fregatten Hr. Ms. Jan van Brakel en Hr. Ms. Pieter Florisz mogelijk te maken, zijn nog de nodige reparaties en aanvullende wensen van de kopers uitgevoerd.

#### *Terrorismebestrijding*

De realisatie is hoger door implementatie van maatregelen in het kader van de terrorismebestrijding. Dit betreft met name de uitbreiding van de BBE Mariniers, waarvan het extra peloton per 1 juni 2002 is gereedgesteld, en het Amfibisch Verkenningpeloton, waarvan de uitbreiding per 1 augustus is gerealiseerd.

#### *Activiteitenreductie*

Als gevolg van het slechts voor 25% uitkeren van de benodigde prijsbijstelling heeft, waar dit verantwoord was, een neerwaartse bijstelling plaatsgevonden van het activiteitsniveau.

#### *Toelichting overige verschillen*

#### *Ramingsbijstelling overige investeringsprojecten*

Om uiteenlopende redenen is een aantal investeringsprojecten, voor wat betreft verplichtingen en kasuitgaven, anders gefaseerd in de tijd. Dit betreft ondermeer de volgende projecten:

#### *Project Capability Upkeep Program van de Maritieme patrouillevliegtuigen (CUP Orion)*

Naar aanleiding van het «disbursementoverzicht van de US Navy» van het laatste kwartaal 2001 heeft eind 2001 een betaling van € 3,7 miljoen plaatsgevonden die oorspronkelijk in 2002 was gepland. Tevens is de modificatie van het eerste P3C-Orion maritieme patrouillevliegtuig in augustus aangevangen.

#### *Project Fregatten van de Zeven Provinciën-klasse*

De D-brief voor het deelproject Sirius is uitgesteld naar 2003 waardoor de verplichtingen zijn bijgesteld.

#### *Munitie*

De realisatie van de munitie is hoger uitgekomen dan begroot door verschuivingen van betalingen uit 2003 en hogere realisatie van met name de «Standard Missile 2», Evolved Sea Sparrow Missile en CHAFF-D. De verplichtingen zijn achtergebleven doordat er met name voor de aanschaf van SM-2 geen meerjarig, doch een éénjarig contract is aangegaan.

#### *Infrastructuur*

In samenhang met de in de Novemberbrief aangekondigde vertraging in het gereedstellen van het 3e Mariniersbataljon ondervindt het project

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Extra leveringen brandstof Navo-partners	3 269
Terugvordering steun aan de KSG	4 409
Overige verschillen	- 958
<b>Totaal verschillen</b>	<b>6 720</b>

*Toelichting op de verschillen*

De meerontvangsten ten opzichte van de ontwerpstand zijn een gevolg van extra leveringen van brandstof aan derden, de terugvordering inzake de verleende steun aan de Koninklijke Schelde Groep (KSG) en een aantal kleine meer-/minderontvangsten.

## Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 02 «Koninklijke landmacht»

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	1 880 418	2 000 791	1 962 431	3 130 297	2 507 627	2 917 392	- 409 765
<b>Uitgaven</b>							
<b>Apparaatsuitgaven</b>							
1 Divisie «7 December» (tot 2001: 1(GE/NL)Corps)	481 335	449 016	443 537	547 312	559 915	539 103	20 812
Nationaal Commando, exclusief Civiele Taken	528 055	638 782	663 869	623 713	624 518	587 063	37 455
Opleidings- en trainingscommando KL	147 692	191 635	190 240	214 055	241 201	210 649	30 552
Overige Eenheden BLS	382 214	247 559	267 941	287 494	310 113	241 304	68 809
Landmachtstaf	40 780	82 651	92 425	107 464	147 065	105 529	41 536
Wachtgeld en inactiviteitswedden	48 743	43 781	39 474	48 969	44 162		44 162
<b>Totaal Apparaatsuitgaven</b>	1 628 819	1 653 424	1 697 486	1 829 007	1 926 974	1 683 648	243 326
<b>Subsidies en bijdragen</b>	832	832	866	878	913	877	36
<b>Investerings</b>							
Automatisering	30 499	76 475	63 770	49 053	24 113	39 733	- 15 620
Logistiek	22 552	48 764	55 564	18 986	26 096	40 132	- 14 036
Commandovoering, verbindingen en gevechtinlichtingen	71 239	67 087	44 177	56 958	33 795	59 902	- 26 107
Elektronisch materieel	9 128	10 533	2 959	6 883	10 051	9 793	258
Nucleair, biologisch en chemisch materieel (NBC)		339	463	1 449	5 348	10 995	- 5 647
Luchtverdediging	29 591	38 876	31 805	19 748	6 912	4 765	2 147
Manoeuvre	71 660	135 625	81 960	136 896	159 254	176 882	- 17 628
Vuursteun	19 076	12 089	9 804	5 641	4 033	10 097	- 6 064
Gevechtssteun	5 136	7 901	7 129	8 198	3 919	8 064	- 4 145
Infrastructuur	64 287	94 067	113 985	134 797	128 212	97 530	30 682
<b>Totaal Investerings</b>	323 168	491 756	411 616	438 609	401 733	457 893	- 56 160
<b>Totale uitgaven</b>	1 952 819	2 146 012	2 109 968	2 268 494	2 329 620	2 142 418	187 202
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	53 365	71 249	69 025	82 462	73 913	58 153	15 760

### Toelichting verschillen

De hiervoor in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de volgende technische en beleidsmatige verschillen:

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Bijdrage KM in de nieuwbouw Alexanderkazerne	4 400
Bijdrage KLu in project «Stripse Kampen».	3 600
Bijdrage in project MILSATCOM	- 21 291
Implementatie P&O 2000	- 7 700
Loonbijstelling	91 960
Prijsbijstelling	9 580
Overheveling wachtgelden	44 102
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Overheveling wervingsbudgetten	20 886
Overheveling Marechaussee-eenheden	- 4 953
Ramingsbijstelling apparaatsuitgaven	60 439
Project «De Peel»	- 34 700
Project «Wissellaadsysteem»	- 266 200
Project «Tactis»	- 70 600
Project «Vervanging M109»	- 54 400
Aanpassing bestelmoment	- 201 315
<b>Overige verschillen</b>	16 427
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 409 765</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Subsidies	Investeringsen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>				
Bijdrage KM-aandeel nieuwbouw Alexanderkazerne			4 400	4 400
Bijdrage KLu in project «Stripse Kampen»			3 600	3 600
Implementatie P&O 2000			- 4 100	- 4 100
Loonbijstelling	91 960			91 960
Prijsbijstelling	9 580			9 580
Overheveling wachtgelden	44 102			44 102
<b>Beleidsmatige verschillen</b>				
Overheveling wervingsbudgetten	20 886			20 886
Overheveling Marechaussee-eenheden	- 4 953		- 1 218	- 6 171
Ramingsbijstelling apparaatsuitgaven	60 654			60 654
Aanpassing kasritme investeringsprojecten			- 32 784	- 32 784
<b>Overige verschillen</b>	21 097	36	- 26 058	- 4 925
<b>Totaal verschillen</b>	<b>243 326</b>	<b>36</b>	<b>- 56 160</b>	<b>187 202</b>

*Toelichting technische verschillen (zowel voor de verplichtingen als de uitgaven)*

*Bijdrage Koninklijke marine in de nieuwbouw Alexanderkazerne*

De Koninklijke landmacht voert het project nieuwbouw Alexanderkazerne uit, ook voor de Koninklijke marine. De door de Koninklijke marine voor dit project geraamde bedragen worden niet ten laste van het artikel 01 «Koninklijke marine» verantwoord, doch ten laste van dit artikel.

*Bijdrage Koninklijke luchtmacht in project «Strijpse Kampen»*

De Koninklijke landmacht voert het project «Strijpse Kampen» uit, waarbij ook de Koninklijke luchtmacht is betrokken. De door de Koninklijke luchtmacht op het eigen artikel geraamde uitgaven worden echter ten laste van dit artikel verantwoord.

*Bijdrage in project MILSATCOM*

Het project MILSATCOM wordt door de Koninklijke marine ook uitgevoerd ten behoeve van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht. Dit betekent dat de uitgaven die voor deze krijgsmachtdelen in dit kader moeten worden verricht, en welke geraamd waren bij deze krijgsmachtdelen, alsnog ten laste van het artikel «Koninklijke marine» worden verantwoord.

*Implementatie P&O 2000*

Door de Centrale organisatie wordt het defensiebrede project P&O 2000+ uitgevoerd. De bedragen die de betreffende defensieonderdelen voor hun bijdrage in dit project hadden geraamd, worden ten laste van het artikel 90 «Algemeen» verantwoord.

*Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd.

*Prijsbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in prijspeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de prijsbijstelling worden gecompenseerd.

*Overheveling wachtgelden*

In de voorbereiding van de begroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de diverse defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

*Toelichting beleidsmatige verschillen (zowel voor de verplichtingen als de uitgaven)*

*Ontvlechting wervingsbudgetten*

Met ingang van 2002 zijn de diverse defensieonderdelen weer volledig verantwoordelijk voor het proces van personeelsvoorziening (met uitzondering van keuring en selectie). Daarom zijn de wervingsbudgetten vanuit Dico/DWS weer aan de defensieonderdelen ter beschikking gesteld.

*Overheveling Marechaussee-eenheden*

Het 103 Eskadron van de Koninklijke landmacht is in het begrotingsjaar 2002 overgeheveld naar de Koninklijke marechaussee.

*Ramingsbijstelling apparaatsuitgaven*

Uit een uitgebreide analyse van de bedrijfsplannen voor 2002 bleek dat de uitgaven voor de lopende materiële exploitatie-uitgaven niet op korte

termijn konden worden teruggedrongen zonder ernstige consequenties voor de bedrijfsvoering van de Koninklijke landmacht. Derhalve kon tijdens de begrotingsuitvoering 2002 niet anders worden besloten dan een herverdeling tussen de investeringen en exploitatie-uitgaven door te voeren. De hiermee opgeloste knelpunten in de materiële exploitatie hebben zich met name voorgedaan op het gebied van informatiesystemen en data- en telecommunicatie en voor onderhoud aan en reservedelen voor voertuigen en manoeuvre.

Als gevolg van het afsluiten van het centrale contract voor elektriciteit en gas, is NATCO in januari 2002 hiermee samenhangende betalingen gaan verrichten. Begin 2002 hebben echter ook nog betalingen over november en december 2001 plaatsgevonden. Een andere oorzaak voor de toename van huisvestingskosten betreft de gestegen kosten voor schoonmaakcontracten.

De ramingsbijstelling bij personeel is het gevolg van stagnatie in de afbouw van het personeelsbestand voor het burgerpersoneel. Dit is minder snel verlopen doordat vacatures in het BOT-bestand worden gevuld met burgers. Het verloop bij BOT-personeel is daarentegen hoger dan verwacht. De werving van beroepspersoneel voor bepaalde tijd is boven verwachting gerealiseerd. Deze veranderingen zijn van invloed op de samenstelling van het personeelsbestand hetgeen ook financiële consequenties heeft gehad.

#### *Project De Peel*

De verplichtingen voor dit bouwproject zijn in 2002 niet aangegaan vanwege vertraging in het verkrijgen van noodzakelijke externe vergunningen (kapvergunning e.d.). Het project zal in 2003 pas kunnen aanvangen met de realisatie van het deelproject Bouwvoorbereiding.

#### *Project Wissellaadsystemen 165kN*

De verplichting van € 266,2 miljoen voor dit project stond gepland in 2002. In het kader van de prioriteitsstelling als gevolg van het ontbreken van budgettaire ruimte is dit project verschoven naar 2005. De instroom wordt hierdoor niet eerder voorzien dan vanaf 2005.

#### *Project Tactische Indoor Simulatie (TACTIS)*

Vanwege een langer durende onderhandelingsfase is er in de verwerfingsfase vertraging opgetreden. Hierdoor is het aangaan van de verplichting verschoven naar 2003. Als gevolg hiervan kan de instroom van het materieel ook pas in een later stadium plaatsvinden.

#### *Project Vervanging M109*

De behandeling van het DMP-D document heeft in het eerste kwartaal van 2002 plaatsgevonden. De verwerving van de hoofdruistingsstukken van dit project is volgens de planning van de begroting 2002 verlopen. De aanvang van de levering van de systemen is voorzien in 2004. De verwerving van de aanvullende voorzieningen en het munitiepakket is door vertraging bij de vaststelling van deze behoeften doorgeschoven naar latere jaren. Hierdoor is de in de begroting geplande verplichtingenstand € 54,4 miljoen lager uitgevallen.

#### *Aanpassing bestelmoment/Aanpassing kasritme (investerings)projecten*

Vanwege bedrijfsvoeringsproblemen en om andere uiteenlopende redenen heeft ten aanzien van het aangaan van verplichtingen en het



doen van kasuitgaven een herfasering in de tijd plaatsgevonden. Dit betreft ondermeer de navolgende projecten:

*Project Vervanging trekkeropleggercombinatie 400/650kN*

Dit project is conform, de begroting 2002 gerealiseerd waarbij een deel van het project, waarvan de verplichting in 2004 werd voorzien, tegelijkertijd met de serie is besteld. De instroom wordt verwacht vanaf 2004 en is voltooid in 2005.

*Programma Theater Independent Tactical Army and Airforce Network (TITAAN)*

In 2002 is door de Koninklijke landmacht € 1,1 miljoen uitgegeven, terwijl was uitgegaan van € 5,9 miljoen. Medio 2002 heeft er een herijking van het project plaatsgevonden, waardoor twee deelprojecten (mobiel telefoonstelsel fase 1 en draadloos netwerk fase 2) niet zijn gerealiseerd en er een vertraging is ontstaan doordat prioriteit is gegeven aan het opwerken van het HRF(L)HQ en het minimaliseren van ontwerprisico's in latere fasen van het project.

*Project Remotely Piloted Vehicle (RPV)*

Door vertragingen in de leveringen van een deel van het project RPV in 2001 zijn de uitgaven gerealiseerd in 2002. Dit veroorzaakt in 2002 een stijging van de uitgaven met € 7,5 miljoen ten opzichte de begroting 2002.

*Project Battlefield Management System*

Ten opzichte van de begroting 2002 is de omvang van dit project in het kader van de eerder genoemde prioriteitsstelling aangepast. Dit heeft geleid tot een verlaging van de verplichtingenomvang met € 11,8 miljoen en van de uitgaven met € 7,8 miljoen. Het Battlefield Management System wordt in eerste instantie alleen ingevoerd bij 13 Gemechaniseerde brigade.

*Project Elektronische Oorlogsvoering (EOV) fase 1*

Dit project bevindt zich in de realisatiefase en is nagenoeg afgerond. De realisatie verloopt overwegend conform de begroting 2002. Een deel van dit project is echter in het kader van de prioriteitsstelling in 2001 uitgesteld en daardoor in 2002 tot verplichting gekomen.

*Project Future Ground Based Air Defence (FGBAD)*

De benaming van dit project «Project Netherlands Short Range Air Defence Systems (NESRADS)» is na de begroting 2002 gewijzigd. Het project FGBAD bestaat uit twee delen: BMC4I (Battlefield Management Command, Control, Communication, Computerisation en Intelligence) en het uitgestelde SHORAD (Short Range Air Defence). Het project wordt gefaseerd uitgevoerd. Het project is een interservice project waarbij de Koninklijke marine en de Koninklijke luchtmacht betrokken zijn. Verhoging van de verplichtingenomvang (€ 6,4 miljoen) en van de uitgaven (€ 3,1 miljoen), beide ten opzichte van de begroting 2002, zijn met name veroorzaakt doordat een deel van dit project eerder is gerealiseerd dan werd voorzien. Dit betreft de Proof of concept Pilot Air Defence.

*Project vervanging Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig*

Bij het opstellen van de begroting 2002 is uitgegaan dat de verplichting en een deel van de betaling nog in 2001 zouden plaatsvinden. Doordat de verplichting echter ultimo 2001 is aangegaan zijn de bijbehorende

uitgaven in 2002 gerealiseerd. Hierdoor zijn de kasuitgaven in 2002 met € 35,3 miljoen toegenomen. De aanvang van de instroom van de voertuigen is voorzien in 2003.

*Project vervanging pantservoertuigen (Licht pantserwielvoertuig)*

Doordat de verplichting ultimo 2001 is aangegaan zijn de uitgaven gedaan in 2002 in plaats van 2001 zoals aangegeven in de begroting 2002. Hierdoor zijn de kasuitgaven met € 21,2 miljoen toegenomen. De aanvang van de instroom van de voertuigen is voorzien in 2004.

*Project vervanging pantservoertuigen (Gepantzerdes Transport Kraftfahrzeug (GTK))*

Vertragingen in het ontwikkelingstraject van het project Vervanging Pantservoertuigen (GTK) hebben tot minder leveringen en daardoor tot minder betalingen geleid. De uitgavenrealisatie is hierdoor € 15,8 miljoen lager dan in de begroting 2002 werd voorzien. De uitgaven zijn gedaan voor de deelname aan de ontwikkeling in een Engels-Duits-Nederlands samenwerkingsverband.

*Project Short Range Antitank (SRAT)*

Dit project is in het kader van de eerder genoemde prioriteitsstelling uitgesteld. In de begroting 2002 was de verwerving van dit project reeds voorzien in 2001. Dit heeft geleid tot een verlaging van de uitgaven met € 18,1 miljoen.

*Project Medium Range Antitank (MRAT)*

De voortgang van het project verloopt niet geheel volgens planning vanwege enige problemen met de typeclassificatie. De levering van de eerste systemen wordt pas voorzien in het tweede kwartaal van 2003.

*Project Soldier Modernisation Program (SMP)*

Dit project is in het kader van de genoemde prioriteitsstelling uitgesteld. Zowel de verplichtingen (€ 8,9 miljoen) en de uitgaven (€ 8,6 miljoen) zijn hierdoor in 2002 verlaagd.

*Project Gevechtsveldcontrole radar*

Doordat de verplichting ultimo 2002 is aangegaan zijn de uitgaven nu voorzien in 2003 in plaats van 2002. De omvang van het project is, als gevolg van herziene prijsstelling, verlaagd. De aanvang van de instroom van de systemen wordt voorzien in 2004.

*Project Duelsimulatoren en geïnstrumenteerd oefenterrein (DS-IOT)*

Bij dit project hebben in 2002 minder leveringen plaatsgevonden. Hierdoor is de uitgavenstand lager dan was geprognosticeerd. Deze leveringen zullen in 2003 worden gerealiseerd, waarna het project in zijn totaliteit is gerealiseerd.

*Project Strijpse Kampen*

De oplevering van Strijpse Kampen is vertraagd. Met de betrokken gemeentelijke partijen is in goed overleg een latere ontruiming (uiterlijk 1 mei 2003) van het Prinses Irenekamp overeengekomen.

*Project Integrale Veiligheidszorg (IVZ)*

Het project verkeert in een afrondende fase. Doordat het project in het verleden vertraging had opgelopen was een deel van het kasgeld in 2003 gepland. Aan het eind van 2002 bleek dat het project alsnog tot afwikkeling kon komen waardoor de uitgaven eerder zijn gerealiseerd. Het Mili-

tary Peacetime Security System is ultimo februari 2003 aan de Koninklijke landmacht overgedragen.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
BTW	4 800
POMS	3 700
UNIVE	4 500
Overige verschillen	2 760
<b>Totaal verschillen</b>	<b>15 760</b>

*Toelichting op de verschillen*

De bijstelling van de ontvangsten betreft met name de afwikkeling van achterstallige afrekeningen met betrekking tot terug te vorderen BTW, de afwikkeling van een claim op de Verenigde Staten voor het POMS-personeel en declaraties bij Univé inzake psychotherapeutische verrichtingen. Dit laatste betreft met name betaling van declaraties over de periode 1994–2001.

## Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 03 «Koninklijke luchtmacht»

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Verplichtingen</b>	970 813	1 139 747	1 093 635	1 608 165	2 014 259	1 539 212	475 047
<b>Uitgaven</b>							
<b>Apparaatsuitgaven</b>							
Tactische luchtmacht	322 906	331 586	407 533	431 516	447 681	410 019	37 662
Decentrale Ondersteunende Eenheden	157 635	164 592	169 055				
Logistiek Centrum Klu				104 362	139 026	115 618	23 408
Koninklijke Militaire School Luchtmacht				73 334	87 149	73 219	13 930
Staf Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten	382 680	375 356	353 023	380 050	351 796	342 701	9 095
Wachtgeld en inactiviteitswedden	12 497	12 184	11 244	13 050	11 949	0	11 949
<b>Totaal Apparaatsuitgaven</b>	875 718	883 718	940 855	1 002 312	1 037 601	941 557	96 044
<b>Investeringen</b>							
Vliegtuigmaterieel (incl. F-16)	239 045	162 381	51 667	62 172	171 825	37 721	134 104
Vervoermiddelen	16 560	6 596	5 866	18 020	9 173	20 760	- 11 587
Elektrisch en elektronisch materieel	54 052	73 891	57 979	51 893	44 120	67 695	- 23 575
Bewapeningsmaterieel	19 398	13 987	19 788	14 196	7 216	11 198	- 3 982
Springstoffen en munitie	18 223	13 741	2 940	543	1 487	3 217	- 1 730
Overig materieel	11 390	- 2 651	6 462	12 146	9 063	13 015	- 3 952
Infrastructuur	93 807	69 564	71 033	75 009	61 219	70 971	- 9 752
Luchtmobiele brigade	150 873	154 089	156 599	138 022	94 404	149 855	- 55 451
<b>Totaal Investeringen</b>	603 348	491 598	372 334	372 001	398 507	374 432	24 075
<b>Totaal uitgaven</b>	1 479 066	1 375 316	1 313 189	1 374 313	1 436 108	1 315 989	120 119
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>	34 851	49 685	72 916	37 683	39 235	38 097	1 138

### Toelichting verschillen

De hiervoor in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de volgende technische en beleidsmatige verschillen:

Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Loonbijstelling	38 716
SDD-bijdrage EZ/Industrie	48 000
Prijsbijstelling	8 603
Bijdrage project MILSATCOM	- 4 258
Overheveling wachtgelden	11 949
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Aanpassing burgerpersoneel	5 844
Aanpassing militair personeel	2 159
Inhuur personeel boven-formatief	10 682
Ontvlechting wervingsbudgetten	7 503
Opleidingen helikoptervliegers	8 088
Onderhoud wapensystemen	11 842
Aanpassing infrastructuur	- 8 148
Vrijval restant NAFIN	- 15 990
Bijdrage NLR	2 000
Actieve en passieve grondverdediging	- 21 207
F-16 MLU	- 9 847
Vervanging F-16	697 027
Herfasering Luchtmobiele Brigade	- 22 651
Link 16	- 29 473
Patriot Pac III	- 127 830
F-16 luchtverkenning	- 29 557
F-16 verbetering lucht-grond bewapening	- 80 138
Nachtzicht en laserdoelbaarstralingsapparatuur	- 14 080
Aanpassing bestelmomenten overige investeringen	- 14 187
<b>Totaal verschillen</b>	<b>475 047</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>			
Loonbijstelling	38 716		38 716
SDD-bijdrage EZ/Industrie		48 000	48 000
Prijsbijstelling	3 603	5 000	8 603
Overheveling wachtgeld	11 949		11 949
<b>Beleidsmatige verschillen</b>			
Aanpassen burgerpersoneel	5 764		5 764
Aanpassen militair personeel	2 159		2 159
Inhuur personeel boven-formatief	10 682		10 682
Ontvlechting wervingsbudgetten	7 503		7 503
Onderhoud wapensystemen	14 823		14 823
Vliegtuigbrandstoffen	- 12 564		- 12 564
Onderhoud infrastructuur	9 999		9 999
Aanpassing infrastructuur		- 11 683	- 11 683
Vrijval restant NAFIN		- 15 990	- 15 990
F-16 MLU		3 097	3 097
Vervanging F-16		50 196	50 196
Transporthelikopters zelfbescherming		9 302	9 302
Herfasering Luchtmobiele Brigade		- 55 451	- 55 451
Link 16		4 000	4 000
Patriot Pac III		- 4 855	- 4 855
Bijdrage NLR		2 000	2 000
Aanpassing kasritme overige exploitatie	3 410		3 410
Aanpassing kasritme overige investeringen		- 9 541	- 9 541
<b>Totaal verschillen</b>	<b>96 044</b>	<b>24 075</b>	<b>120 119</b>

*Toelichting technische verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)**Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd.

*SDD-bijdrage EZ/industrie*

Teneinde de financiering van de SDD-fase JSF mogelijk te maken is een deel van de hiermee gemoeid gaande uitgaven, welke niet in de begroting waren opgenomen, gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken en de Nederlandse industrie.

*Prijsbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in prijspeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de prijsbijstelling worden gecompenseerd.

*Bijdrage in MILSATCOM*

Het project MILSATCOM wordt door de Koninklijke marine ook uitgevoerd ten behoeve van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht. Dit betekent dat de uitgaven die voor deze krijgsmachtdelen in dit kader

moeten worden verricht, en welke geraamd waren bij deze krijgsmachtdelen, alsnog ten laste van het artikel «Koninklijke marine» worden verantwoord.

#### *Overheveling wachtgelden*

In de voorbereiding van de ontwerpbegroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de diverse defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

#### *Toelichting beleidsmatige verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

##### *Aanpassen burger- en militair personeel*

Rekeninghoudend met de verwerking van de algemene salarismaatregelen is daarnaast de raming beïnvloedt door de aangepaste (hogere) begrotingssterkte.

##### *Inhuur personeel boven-formatief*

Om de diverse knelpunten binnen de bedrijfsvoering op te vangen is extra personeel ingehuurd. Het betreft hier met name de inhuur van technisch personeel.

##### *Ontvlechting wervingsbudgetten*

Met ingang van 2002 zijn de diverse defensieorganisaties weer volledig verantwoordelijk voor het proces van personeelsvoorziening (met uitzondering van keuring en selectie). Daarom zijn de wervingsbudgetten vanuit Dico/DWS weer aan de defensieonderdelen ter beschikking gesteld.

##### *Opleidingen helikoptervliegers*

Op grond van de planning van de helikopteropleidingen is het aangaan van contracten in de tijd bijgesteld.

##### *Onderhoud wapensystemen*

Dit betreft onderhoud voor alle wapensystemen. Voor de jachtvliegtuigen, luchttransport en geleide wapens zijn de contracten zowel in volume als tijd bijgesteld. Daarnaast zijn reparaties, die in de VS worden uitgevoerd, duurder geworden.

##### *Vliegtuigbrandstoffen*

Het verbruik van vliegtuigbrandstof is gebaseerd op het aantal geplande vlieguren. Aangezien de realisatie van de vlieguren, mede als gevolg van de problemen in de materiële gereedheid, achter zijn gebleven bij de geraamde aantallen is minder brandstof nodig geweest.

##### *Onderhoud en aanpassing infrastructuur*

De budgetten voor de investeringen zijn neerwaarts aangepast aan de verwervingscapaciteit en de bijgestelde behoefte. Daarnaast is als gevolg van het nog niet beschikbaar zijn van de uitkomsten van de studie «motorenonderhoud» en de Strategische toekomstvisie van het Logistiek Centrum Koninklijke Luchtmacht deze behoeftestelling uitgesteld. Mede als gevolg hiervan zijn wel de uitgaven voor het uitvoeren van het noodzakelijke onderhoud gestegen.

#### *Vrijval restant Nafin*

Dit defensieproject is door de Koninklijke luchtmacht uitgevoerd. Na afronding van het project is het resterende budget terugbetaald aan de defensieonderdelen.

#### *Project F-16 MLU*

Het project F-16 MLU wordt conform planning in april 2003 afgerond. De uitkomsten van de aansluitend uit te voeren projectevaluatie worden eind 2003 met een DMP-E document aangeboden. De afwijkingen in de realisatie van de verplichtingen (– € 9,8 miljoen) en uitgaven hangen samen met de afronding van het project.

#### *Vervanging F-16*

Door de onzekerheid met betrekking tot het afsluiten van het contract inzake de SDD-fase van de JSF zijn in de begroting 2002 geen bedragen voor verplichtingen en uitgaven opgenomen. Dit geldt specifiek voor de SDD-fase. Na het afsluiten van de MOU in juni 2002 zijn de verplichtingen vastgelegd en is voor de uitgaven een betaalschema overeengekomen. De gerealiseerde budgetten voor zowel de verplichtingen als de uitgaven zijn dan ook conform de businesscase en de in 2002 afgesloten MOU inzake de SDD-fase van de JSF.

#### *Transporthelikopters zelfbescherming*

Door vertragingen in de betalingen in 2001 is het uitgavenbudget in 2002 toegenomen.

#### *Herfasering Luchtmobiele Brigade*

De minderuitgaven zijn een gevolg van het feit dat er een aantal gevechtshelikopters nog niet in Nederland is afgeleverd, maar voor opleidingsdoeleinden in de VS gestationeerd blijft. Hierdoor verschuiven de voor 2002 geplande betalingen voor invoerrechten en BTW naar een later moment. Daarnaast is een positief koersverschil geboekt als gevolg van aanwending van termijndollars.

#### *Project LINK 16*

Na de A-fase is dit project gesplitst in twee deelprojecten: verwerving modificatiepakketten (verkeert momenteel in de realisatiefase) en verwerving terminals (verkeert momenteel in de B/C/D-fase). De inbouw van de modificatiepakketten wordt gecombineerd met het Pacer Amstel instandhoudingsprogramma. Door vertragingen in de betalingen in 2001 zijn de uitgaven in 2002 hoger dan gepland. Doordat het traject voor de verwerving van de terminals nog niet is afgerond, zijn de verplichtingen lager dan geraamd (€ 29,5 miljoen).

#### *Project Patriot PAC III*

Er was voorzien om de Patriot-systemen aan te vullen met PAC-III raketten en extra lanceerinrichtingen om de bescherming tegen tactisch ballistische raketten, kruisraketten en laagvliegende doelen te verbeteren. In afwachting van definitieve besluitvorming in het project «Vervanging HAWK» is het project Patriot PAC-III tijdelijk aangehouden. Hierdoor zijn de voorziene verplichtingen van € 127,8 miljoen en de uitgaven van € 4,9 miljoen niet gerealiseerd.

#### *F-16 Luchtverkenning*

De projectfases B en C zijn nog niet afgerond waardoor de voorziene verplichting in 2002 niet is gerealiseerd (– € 29,5 miljoen).



#### *Project verbetering Lucht-grond Bewapening*

Dit betreft een deelproject (fase 1) van het aanschaffen van GPS- en lasergeleide wapens alsmede 20 mm patronen. De brief over de afronding van de behoeftestellingsfase is op 25 februari 2003 aan de Kamer aangeboden. De in 2002 voorziene verplichting van € 80,1 miljoen is hierdoor niet gerealiseerd.

#### *Nachtzicht- en Laserdoelstralingsapparatuur*

De levering van de laserdoelstralingsapparatuur is inmiddels voltooid. Nog één van de twintig nachtzichtpods dient te worden gemodificeerd. De lagere realisatie van de verplichtingen (€ 14,1 miljoen) is veroorzaakt door opname van onjuiste getallen in de ontwerpbegroting.

#### *Bijdrage Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR)*

Door diverse (financiële) oorzaken is de continuïteit van het NLR in gevaar gekomen. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft als penvoerend ministerie in overleg met de ministeries van Defensie, Economische Zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen besloten om het NLR een éénmalige overheidssteun te geven. In overleg tussen de ministeries van Verkeer en Waterstaat en Defensie is bepaald dat laatstgenoemde een bedrag van € 2 miljoen voor haar rekening neemt dat vervolgens geheel ten laste van de Koninklijke luchtmacht (als meest belanghebbend defensieonderdeel) is gebracht.

#### *Actieve en passieve grondverdediging*

Het betreft hier enkele (deel)projecten die neerwaarts zijn bijgesteld als gevolg van vertraging in het wervingstraject. Hierdoor zijn de geplande fondsen in de tijd verschoven naar een later bestelmoment.

#### *Overige aanpassingen exploitatie*

Dit hogere bedrag wordt met name veroorzaakt doordat de werving boven verwachting is gerealiseerd waardoor de uitgaven hoger zijn uitgevallen. Daarnaast zijn (rechtspositionele) uitgaven die persoonsgebonden zijn enigszins hoger uitgevallen. Hiertegenover staat dat de jachtvliegopleidingen nu voor een deel in Nederland wordt verzorgd in plaats van de (duurdere) opleidingen in de VS.

#### *Overige aanpassingen investeringen*

Als gevolg van diverse omstandigheden zijn er wijzigingen in de fasering van diverse projecten opgetreden, waardoor de bestelmomenten en het kasritme zijn aangepast. Het betreft hier een aantal kleinere projecten waarvan de uitgaven zijn bijgesteld. De belangrijkste wijzigingen hebben betrekking op de volgende projecten:

#### *Vliegtuigbrandbestrijdingsvoertuigen*

Vertraging in het project van enkele maanden heeft geleid tot een lagere realisatie van de uitgaven. De vertraging heeft geen operationele consequenties.

#### *Landingsapparatuur (ILS)*

Sinds februari 2002 bevindt dit project zich in de realisatiefase. Door onder andere bouwvergunningsprocedures heeft het project enige vertraging opgelopen. Hierdoor is de in eerste aanleg voor 2001 geraamde verplichting gerealiseerd in 2002 en zijn betalingen niet geheel gerealiseerd. De opgelopen vertraging heeft geen gevolgen voor de oplevering.

*Koninklijke Luchtmacht Implementatie Middenlaag (KLuIM)*

Het project is afgerond; op 1 april 2002 is het projectteam KLuIM opgeheven. De afwijking in de realisatie van de verplichtingen en uitgaven betreft de vrijval in verband met de voltooiing van het project.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Diverse verschillen	1 138
<b>Totaal verschillen</b>	<b>1 138</b>

*Toelichting op de verschillen*

De per saldo hogere ontvangsten ten opzichte van de ontwerpbegroting is met name het gevolg van extra ontvangsten die via het WWRS (World Wide Warehouse) zijn gerealiseerd.

**Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 04 «Koninklijke marechaussee»**

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
Verplichtingen	208 086	242 148	254 965	300 633	322 098	296 119	25 979
<b>Uitgaven</b>							
<b>Apparaatsuitgaven</b>	193 652	212 172					
Operationele taakvelden							
– Beveiliging			39 205	37 610	47 693	45 674	2 020
– Handhaven vreemdelingenwet			78 410	82 636	88 355	91 348	– 2 993
– Politietaken Defensie (exclusief internationale en vredesoperaties)			48 430	47 410	55 031	56 421	– 1 390
– Politietaken burgerluchtvaartterreinen			6 919	7 151	10 089	8 060	2 029
– Assistentieverlening, samenwerking en bijstand			6 919	4 238	5 503	8 060	– 2 557
Ondersteunende eenheden							
– Staf Koninklijke marechaussee			11 531	33 372	38 216	13 434	24 782
– Opleidingscentrum Koninklijke marechaussee			39 205	52 442	60 840	45 674	15 166
Wachtgeld en inactiviteitswedden	423	482	529	973	985		985
<b>Totaal apparaatsuitgaven</b>	194 075	212 654	231 148	265 833	306 712	268 670	38 042
Investeringen	22 006	20 437	19 140	20 137	19 975	34 715	– 14 740
<b>Totaal uitgaven</b>	216 081	233 091	250 288	285 970	326 687	303 385	23 302
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>	4 594	4 516	5 242	5 362	8 266	4 808	3 458

N.B. Doordat het niet mogelijk is om de uitgaven direct te relateren aan de onderkende taakvelden, worden de uitgaven van dit artikel op basis van gerealiseerde begrotingssterkte van de taakvelden over de taakvelden verdeeld. Dit is in lijn met de methode die is gekozen om de geraamde bedragen over de taakvelden te verdelen, namelijk de geraamde begrotingssterkte van de taakvelden.

### *Toelichting verschillen*

De hiervoor in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de volgende technische en beleidsmatige verschillen:

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Loonbijstelling	12 156
Overheveling wachtgelden	985
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Terrorismebestrijding	1 400
Overname 103 ESK van de KL	6 170
Ontvlechting wervingsbudgetten	1 849
Grensbewaking Schiphol	1 000
<b>Overige verschillen</b>	<b>2 419</b>
<b>Totaal verschillen</b>	<b>25 979</b>

<b>Bedragen x € 1 000</b>			
Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>			
Loonbijstelling	12 156		12 156
Overheveling wachtgelden	985		985
<b>Beleidsmatige verschillen</b>			
Terrorismebestrijding	1 400		1 400
Overname 103 ESK van de KL	5 089	1 081	6 170
Ontvlechting wervingsbudgetten	1 849		1 849
Grensbewaking Schiphol	1 000		1 000
Uitbreiding Schipholteam (drugskoeriers)	691	59	750
Bewaking Koninklijk huis	700		700
Vertraging infrastructuur		- 15 880	- 15 880
Extra inhuur	5 933		5 933
Huisvestingskosten	5 049		5 049
<b>Overige verschillen</b>	<b>3 190</b>		<b>3 190</b>
<b>Totaal verschillen</b>	<b>38 042</b>	<b>- 14 740</b>	<b>23 302</b>

### *Toelichting op technische verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

#### *Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling wordt gecompenseerd.

#### *Overheveling wachtgelden*

In de voorbereiding van de ontwerpbegroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten

laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgeld». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

*Toelichting op beleidsmatige verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

*Terrorismebestrijding*

In het kader van terrorismebestrijding zijn extra activiteiten verricht op het gebied van beveiliging burgerluchtvaart en de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) in het kader van persoonsbeveiliging.

*Overname 103 ESK van de KL*

Besloten is om alle eenheden die vallen onder de Koninklijke marechaussee onder te brengen bij de Koninklijke marechaussee. Dientengevolge is het 103 ESK van de Koninklijke landmacht overgenomen door de Koninklijke marechaussee.

*Ontvlechting wervingsbudgetten*

Als gevolg van het besluit dat de defensieonderdelen weer zelf verantwoordelijk worden voor het gehele wervingsproces heeft er toe geleid dat de uitgaven, die in de ontwerpbegroting nog stonden geraamd bij het Defensie Interservice Commando, nu ten laste van dit beleidsartikel zijn verantwoord.

*Grensbewaking Schiphol*

Deze mutatie betreft de aanloopkosten om tot het jaar 2005 toe te groeien naar een uitbreiding met 76 vte'n. Hoofddoel van deze uitbreiding, gecombineerd met een aangepaste werkwijze, is het verkorten van de wachttijden bij de balies.

*Uitbreiding Schiphol (drugskoeriers)*

Op verzoek van de minister van Justitie zijn in verband met de toename van het aantal drugskoeriers de activiteiten op Schiphol uitgebreid.

*Bewaking Koninklijk huis*

Het besluit van ZKH Prins Willem Alexander om zijn intrek te nemen in de De Eijkenhorst heeft tot personele uitbreiding geleid ten behoeve van de bewaking en beveiliging.

*Vertraging infrastructuur*

Als gevolg van het ontbreken van voldoende stafcapaciteit is een groot aantal infrastructuurprojecten, waaronder het OCKMar (€ 6,6 miljoen) en het infrastructuurproject Noord-Holland/Utrecht (€ 3,4 miljoen), vertraagd. Daarnaast is door de vele ontwikkelingen rond de BSB het Project Highschool Soesterberg komen te vervallen.

*Extra inhuur*

Deze uitgaven hebben betrekking op niet in de organisatie aanwezig zijnde ICT-personeel en op extra horeca-personeel dat ten behoeve van de dependance van het OCKMar in Vught moest worden ingehuurd.

*Huisvestingskosten*

De belangrijkste oorzaak van dit verschil is de vertraging in de oplevering van de accommodatie Badhoevedorp waardoor personeel van de Konink-

lijke marechaussee, werkzaam op Schiphol, ondergebracht is in hotels in de omgeving van Schiphol.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Intensivering steunverlening	1 200
Overige verschillen	2 258
<b>Totaal verschillen</b>	<b>3 458</b>

*Toelichting verschillen*

In toenemende mate wordt een beroep gedaan op steunverlening door de Koninklijke marechaussee. Daar waar mogelijk worden deze extra inspanningen in rekening gebracht bij de opdrachtgevers. Daarnaast zijn extra ontvangsten gerealiseerd, doordat elementen uit de Wet Vermindering Afdracht, die in voorgaande jaren nog ten gunste van de Koninklijke landmacht werden verantwoord, nu terecht ten gunste van de Koninklijke marechaussee worden gebracht.

## Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 05 «Defensie Interservice Commando»

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Verplichtingen</b>	224 149	232 409	241 125	269 318	252 801	256 502	- 3 701
<b>Uitgaven</b>							
<b>Apparaatsuitgaven</b>							
Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie	48 870	49 280	55 354	56 443	69 085	59 217	9 868
Instituut Keuring en Selectie Defensie (tot 2002 Defensie Werving en Selectie)	48 320	51 518	53 320	68 140	18 972	51 773	- 32 801
Militair Geneeskundig Facilitair Bedrijf	55 325	56 446	55 649	55 423	58 494	52 880	5 614
Instituut Defensie Leergangen	8 568	8 808	8 523	10 309	10 945	9 706	1 239
Overige Interservice Diensten	35 901	35 719	33 703	40 270	47 666	41 476	6 190
Staf Defensie Interservice Commando	3 393	11 712	15 518	17 581	17 300	18 493	- 1 193
Wachtgelden en inactiviteitswedden	5 050	4 816	4 274	5 076	5 229		5 229
<b>Totaal apparaatsuitgaven</b>	205 427	218 299	226 341	253 242	227 691	233 545	- 5 854
<b>Programmauitgaven</b>							
Investerings	16 031	7 881	13 764	16 486	18 475	22 023	- 3 548
<b>Totaal programmauitgaven</b>	16 031	7 881	13 764	16 486	18 475	22 023	- 3 548
<b>Totaal uitgaven</b>	221 458	226 180	240 105	269 728	246 166	255 568	- 9 402
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	24 796	20 196	24 426	26 875	24 203	21 561	2 642

### Toelichting verschillen

De in 2002 gerealiseerde verschillen vinden hun oorzaak in de volgende technische en beleidsmatige verschillen:

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Loonbijstelling	8 017
Overheveling wachtgelden	5 229
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Trekkingsrechten DVVO	5 704
Overheveling wervingsbudgetten	- 36 912
Overdracht CBMS	6 992
Verbetering bedrijfsvoering IKS	2 474
Overige verschillen	4 795
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 3 701</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>			
Loonbijstelling	8 017		8 017
Overheveling wachtgelden	5 229		5 229
<b>Beleidsmatige verschillen</b>			
Trekkingsrechten DVVO	5 704		5 704
Ontvlechting wervingsbudgetten	- 36 912		- 36 912
Overdracht CBMS	6 992		6 992
Verbetering bedrijfsvoering IKS	2 474		2 474
Bedrijfsrestaurant IDL		- 3 948	- 3 948
Overige verschillen	2 642	400	3 042
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 5 854</b>	<b>- 3 548</b>	<b>- 9 402</b>

*Toelichting op de technische verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

*Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling wordt gecompenseerd.

*Overheveling wachtgelden*

In de voorbereiding van de ontwerpbegroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

*Toelichting beleidsmatige verschillen (zowel voor verplichtingen als uitgaven)*

*Trekkingsrechten Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie (DVVO)*

Het budget transport dat door de krijgsmacht delen bij de opstelling van de ontwerpbegroting is overgeheveld naar het artikelonderdeel «Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie» van het artikel 05 «Defensie Interservice Commando» is gebaseerd op historische gegevens. Als gevolg van toename van de transportbehoefte, met name goederentransport over water en door de lucht) is het marineaandeel in door de DVVO in te huren transport toegenomen.

*Overheveling wervingsbudgetten*

Als gevolg van het besluit om de defensieonderdelen weer zelf verantwoordelijk te maken voor het integrale wervingstraject, zijn de hiermee gemoeide budgetten welke geraamd waren bij het Defensie Interservice Commando overgedragen aan de diverse defensieonderdelen. Dientengevolge zijn de uitgaven inzake de werving aldaar verantwoord.

*Overdracht Centraal Bureau Militaire Salarissen (CBMS)*

Als gevolg van het besluit om het Centraal Bureau Militaire Salarissen (CBMS) bij het Defensie Interservice Commando onder te brengen zijn de uitgaven, die initieel bij het niet-beleidsartikel 90 «Algemeen» waren geraamd, nu ten laste van dit beleidsartikel gebracht.

*Verbetering bedrijfsvoering Instituut Keuring en Selectie Defensie (IKS)*

De reorganisatie van DWS heeft niet alleen gevolgen gehad voor de wervingsorganisatie, doch ook voor de keurings- en selectie-organisatie. Extra impulsen zijn gegeven om de noodzakelijk beoogde kwaliteitsverbetering voor een adequate bedrijfsvoering bij het IKS tot stand te brengen.

*Bedrijfsrestaurant Instituut Defensieleergangen (IDL)*

Als gevolg van vertraging in de aanbesteding van de bouw van het bedrijfsrestaurant zijn de hiermee gemoeide uitgaven niet tot realisatie gekomen.

Bedragen x € 1 000	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Diverse kleine verschillen	2 642
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 642</b>

**Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 06 «Militaire Inlichtingen Dienst»**

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Verplichtingen</b>	39 230	35 592	45 758	54 929	59 460	54 336	5 124
<b>Uitgaven</b>							
Apparaatsuitgaven	45 887	43 310	44 200	47 298	52 437	48 300	4 137
Investerings					5 239	5 582	- 343
<b>Totaal uitgaven</b>	45 887	43 310	44 200	47 298	57 676	53 882	3 794
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>				299	363		363



### *Toelichting verschillen*

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
Diverse kleine verschillen	5 124
<b>Totaal verschillen</b>	<b>5 124</b>

<b>Bedragen x € 1 000</b>			
Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investe- ringen	Totaal
Diverse kleine verschillen	4 137	- 343	3 794
<b>Totaal verschillen</b>	<b>4 137</b>	<b>- 343</b>	<b>3 794</b>

### *Toelichting op de verschillen*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd. Daarnaast zijn extra aanschaffingen verricht in het kader van terrorismebestrijding waarvoor bij Nota van Wijziging extra gelden zijn vrijgemaakt alsmede de inbouw van een groot aantal, wettelijke verplichte, carkits.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in ontvangsten	Totaal
Diverse kleine verschillen	363
<b>Totaal verschillen</b>	<b>363</b>

## Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 07 «Pensioenen, uitkeringen en wachtgeld»

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	767 022	821 101	816 062	860 894	939 401	909 686	29 715
<b>Uitgaven</b>							
Militaire nabestaanden pensioenen	28 062	28 270	28 540	30 272	34 233	27 281	6 952
Militaire diensttijdpensioenen	275 839	288 184	299 007	312 460	335 598	300 303	35 295
Kapitaaldekking ouderdomspensioen nominale bijdrage		36 234	26 365	35 622	64 529	35 742	28 787
Militaire invaliditeitspensioenen	83 938	85 438	88 643	82 349	80 321	87 547	- 7 226
Uitkeringswet gewezen militairen	320 107	345 940	351 252	378 963	401 840	364 622	37 218
Sociale zorg	5 688	5 754	5 429	5 978	5 851	5 429	422
Overige uitkeringen	7 795	7 192	7 043	6 099	6 185	5 899	286
Reserve-overdracht	7 414	4 524	6 823	8 778	10 393	7 624	2 769
Veteranenbeleid	38 179	19 565	2 960	373	449	539	- 90
Uitvoeringskosten						16 286	- 16 286
Wachtgeld en inactiviteitswedden						58 414	- 58 414
<b>Totaal uitgaven</b>	767 022	821 101	816 062	860 894	939 399	909 686	29 713
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>	1 409	1 511	6 299	2 069	412	1 559	- 1 147

### Toelichting verschillen

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
Overheveling wachtgeld	- 74 700
Loonbijstelling	43 951
Aanvulling nominale bijdrage kapitaaldekking	21 600
UKW uitgaven	29 300
Overige verschillen	9 564
<b>Totaal verschillen</b>	<b>29 715</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Totaal
Overheveling wachtgelden	- 74 700
Loonbijstelling	43 951
Aanvulling nominale bijdrage kapitaaldekking	21 600
UKW uitgaven	29 300
Overige verschillen	9 562
<b>Totaal verschillen</b>	<b>29 713</b>

*Toelichting uitgaven- en verplichtingenverschillen**Overheveling wachtgelden*

Bij de opstelling van de begroting 2002 was het de bedoeling om de uitgaven met betrekking tot de wachtgelden en de daarbij behorende uitvoeringskosten ten laste van dit artikel te verantwoorden. Tijdens de begrotingsuitvoering is echter alsnog besloten om deze uitgaven ten laste van de artikelen van de defensieonderdelen te verantwoorden, aangezien daar de verantwoordelijkheid berust over het toekennen van aanspraken op wachtgelden.

*Loonbijstelling*

De ontwerpbegroting is in lijn met de vigerende voorschriften opgesteld in loonpeil 2001. Dit betekent dat onvermijdelijke meeruitgaven ontstaan, welke door Financiën via de uitdeling van de loonbijstelling worden gecompenseerd.

*Aanvulling nominale bijdrage kapitaaldekking*

Aan het ABP is, op verzoek, in 2002 een bedrag van € 21,6 miljoen betaald als voorschot op de bijdrage in 2003.

*UKW uitgaven*

De meeruitgaven vinden hun oorzaak in:

- de doorwerking van de verhoogde instroom in de UKW uit de jaren 1999 en 2000;
- het afwijken van de 30%-norm voor het nadienen in het kader van de afspraken gemaakt in de arbeidsvoorwaardenovereenkomst sector Defensie 2000-2001;
- de ten gunste van de defensieonderdelen komende korting op de SZVK-premie betrekking hebbend op de meerlasten voor compensatie MOOZ/WTZ-bijdrage bij de UKW'ers en
- additionele instroom in de UKW als gevolg van het gebruik van de maatregel «50 jaar niet ten volle geschikt».

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Diverse kleine verschillen	- 1 147
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 1 147</b>

**Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 08 «Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel»**

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

**Bedragen x € 1 000**

	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Uitgaven en verplichtingen</b>							
Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel	31 492	27 190	27 971	28 263	29 467	24 172	5 295
<b>Totaal uitgaven</b>	<b>31 492</b>	<b>27 190</b>	<b>27 971</b>	<b>28 263</b>	<b>29 467</b>	<b>24 172</b>	<b>5 295</b>

*Toelichting verschillen***Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de verplichtingen en uitgaven	Totaal
Diverse kleine verschillen	5 295
<b>Totaal verschillen</b>	<b>5 295</b>

*Toelichting uitgaven- en verplichtingensverschillen*

De hogere realisatie bij de Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel wordt grotendeels veroorzaakt doordat een groter aantal werknemers gebruik gemaakt heeft van deze regeling en de stijging van het gemiddelde aanspraakbedrag als gevolg van de autonoom stijgende ziektekosten. Tevens is in 2002 sprake geweest van een inhaalactie bij de uitvoeringsorganisatie.

**Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 09 «Vredesoperaties»**

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	103 343	219 932	183 511	199 158	166 597	170 177	- 3 580
<b>Uitgaven</b>							
VN-contributies	13 772	12 613	33 420	53 773	44 630	48 554	- 3 924
SFOR	76 177	60 865	69 834	87 118	70 106	83 042	- 12 936
KFOR		50 290	51 820	4 000	1 043	908	135
UNFICYP		2 993	3 032	1 347	53		53
UNMEE			15 875	47 325	2 433		2 433
F-16's Amendola		46 224	12 430	4 000			
Task Force Fox					8 705		8 705
ISAF					14 264		14 264
Enduring Freedom					27 753		27 753
Voorziening vredesoperaties/overige operaties	10 966	34 101	5 526	727	3 668	37 673	- 34 005
<b>Totale uitgaven</b>	100 915	207 086	191 937	198 290	172 655	170 177	2 478
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	6 694	4 770	15 251	54 953	8 611	1 407	7 204

*Toelichting verschillen*

De in 2002 geconstateerde afwijkingen betreffen beleidsmatige verschillen.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
VN-contributies	- 3 924
UNMEE	2 433
Voorziening vredesoperaties/Overige operaties	- 34 005
SFOR	- 12 936
ISAF	14 264
Enduring Freedom	27 753
Task Force FOX	8 705
Overige verschillen	- 5 870
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 3 580</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Totaal
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
VN-contributies	- 3 924
UNMEE	2 433
Voorziening vredesoperaties/Overige operaties	- 34 005
SFOR	- 12 936
ISAF	14 264
Enduring Freedom	27 753
Task Force FOX	8 705
Overige verschillen	188
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 478</b>

*Toelichting op de verschillen (zowel voor verplichtingen als uitgaven)*

#### *VN-contributies*

Het verplichte aandeel van Nederland in VN-contributies bedraagt 1,751%. Het aantal VN-operaties alsmede de omvang daarvan kunnen jaarlijks aanzienlijke verschillen vertonen. Met name de omvang van VN-operaties is in 2002 lager uitgekomen dan geraamd.

#### *UNMEE*

In het begrotingsjaar zijn financiële verplichtingen afgedaan die voortvloeiden uit de inzet van Nederlandse militaire middelen in de operatie UNMEE. Deze Nederlandse inzet is medio 2001 beëindigd.

#### *Voorziening vredesoperaties/Overige operaties*

Voor additionele uitgaven vredesoperaties is binnen de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) een structureel budget voor vredesoperaties opgenomen. De hoogte van dit budget bedroeg in 2002 € 170,2 miljoen. Hieruit zijn de operaties in het kader van Enduring Freedom, Task Force Fox en ISAF gefinancierd. De realisatie van € 3,7 miljoen in 2002, onder de noemer «Voorziening vredesoperaties/Overige operaties» heeft betrekking op de overige kleine operaties en de contributiebijdrage voor Peace Support Operations (PSO).

#### *SFOR*

In de loop van 2002 is de personele omvang van SFOR teruggebracht, inbegrepen de inhuur van personeel, evenals de Nederlandse helikopterbijdrage. Deze laatste is verminderd tot twee Cougars. Tevens zijn meer luchttransporten met eigen capaciteit uitgevoerd in plaats van dat civiel luchttransport werd ingehuurd.

Door gebruik te maken van lokale providers ter ondersteuning van de e-mail voorzieningen zijn besparingen van ongeveer € 3,5 miljoen gerealiseerd. Daarnaast zijn nog besparingen tot een bedrag van € 2,4 miljoen bereikt bij de bouw van de derde basis in Suica.

#### *ISAF, Enduring Freedom en Task Force Fox*

Dit betreft operaties waartoe eind 2001 is besloten om als Nederlandse krijgsmacht een bijdrage te leveren.

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Bijdragen van VN	7 204
<b>Totaal verschillen</b>	<b>7 204</b>

*Toelichting op de verschillen**Bijdragen van de VN*

Door de VN worden gedeeltelijk de kosten vergoed van operaties waaraan door lidstaten wordt deelgenomen. Het moment van betaalbaarstellen van door de VN gecertificeerde claims is voor een deel afhankelijk van het betaalgedrag van de lidstaten. Dit is moeilijk voorspelbaar. Uit dit oogpunt is er sprake van behoedzaam ramen van de VN-ontvangsten. Dit jaar is mede hierdoor € 7,2 miljoen meer ontvangen dan initieel geraamd.

**Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 10 «Civiele taken»**

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

**Bedragen x € 1 000**

	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Verplichtingen</b>	16 525	33 976	38 422	23 550	35 894	32 399	3 495
<b>Uitgaven</b>							
Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba	16 577	22 740	24 627	21 894	22 647	18 766	3 881
Kustwacht Nederland	5 421	5 421	5 421	5 421	4 945	4 936	9
Explosievenopruijing	8 260	8 260	8 260	8 336	7 047	8 697	- 1 650
Hulp aan civiele overheden					1 362		1 362
<b>Totale uitgaven</b>	30 258	36 421	38 308	35 651	36 001	32 399	3 602
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	1 699	4 794	5 442	7 794	7 959	5 337	2 622

*Toelichting verschillen*

De in 2002 geconstateerde verschillen zijn beleidsmatig van aard:

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<hr/>	
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Invulling burgervacatures door militairen	2 731
Investerings	1 472
Diverse kleine verschillen	- 708
<hr/>	
<b>Totaal verschillen</b>	<b>3 495</b>

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de uitgaven	Totaal
<hr/>	
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Invulling burgervacatures door militairen	2 731
Investerings	1 472
Diverse kleine verschillen	- 601
<hr/>	
<b>Totaal verschillen</b>	<b>3 602</b>

*Toelichting op de beleidsmatige verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

*Invulling burgervacatures door militairen*

Bij de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba is gedurende het gehele jaar een aantal vacatures lokaal burgerpersoneel tijdelijk vervuld door duurdere militairen.

*Investerings*

Deze meeruitgaven zijn veroorzaakt doordat een bijdrage is geleverd in de verbetering van de accommodatie voor marineluchtvaart-personeel en de voorbereiding op de aanleg van het kustwacht steunpunt St. Maarten.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
<hr/>	
Bijdrage BZK	1 060
Diverse kleine verschillen	1 562
<hr/>	
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 622</b>

*Toelichting op de verschillen*

*Bijdrage van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*

De kosten van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba zijn na overleg in de Ministerraad gedeeltelijke gefinancierd door de ministeries van Justitie, Verkeer en Waterstaat en Binnenlandse Zaken en Koninkrijks-



relaties. Deze laatste heeft de bijdrage niet via de uitgavenbegroting laten lopen doch via de ontvangstenbegroting.

### **Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 11 «Internationale samenwerking»**

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	52 612	94 595	85 059	140 771	137 029	88 425	48 604
<b>Uitgaven</b>							
Bijdrage aan de Navo	47 538	68 979	69 583	62 442	77 921	70 640	7 281
EVDB				45 379	16 750	408	16 342
Attachés	18 594	21 422	20 097	21 852	20 527	20 387	140
Overige internationale samenwerking	2 031	2 572	2 370	1 716	1 561	1 389	172
<b>Totale uitgaven</b>	68 163	92 973	92 050	131 389	116 759	92 824	23 935
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totale ontvangsten</b>	5 866	3 816	16 986	4 952	7 711	14 430	- 6 719

#### *Toelichting verschillen*

De in 2002 geconstateerde verschillen zijn van beleidsmatige aard:

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
Bijdrage aan de Navo	12 676
EVDB	35 969
Diverse kleine verschillen	- 41
<b>Totaal verschillen</b>	<b>48 604</b>

<b>Bedragen x € 1 000</b>					
Verschillen in de uitgaven	Bijdrage Navo	EVDB	Attachés	Overige IS	Totaal
Bijdrage aan de Navo	4 169				4 169
EVDB		16 342			16 342
Diverse kleine verschillen	3 112		140	172	3 424
<b>Totaal verschillen</b>	<b>7 281</b>	<b>16 342</b>	<b>140</b>	<b>172</b>	<b>23 935</b>

*Toelichting op de verschillen (zowel voor verplichtingen als uitgaven)*

*Bijdrage aan de Navo*

Het aandeel dat Nederland verschuldigd is aan de Navo voor de financiering van de militaire begroting wordt door de Senior Resource Board vastgesteld. Een recente herziening van de verdeling over de leden heeft geresulteerd in een hogere bijdrage door Nederland. Het aandeel dat Nederland bijdraagt in de exploitatie en investeringen voor de AWACS-vliegtuigen is als gevolg van het duurder uitvallen van het door de Navo uitgevoerde modificatieprogramma alsmede hogere exploitatie-uitgaven (met name brandstof) toegenomen.

*EVDB*

De voorziening EVDB is gefinancierd door Kabinetsbijdragen die bij Najaarsnota 2001 en Voorjaarsnota 2002 zijn toegekend. Dientengevolge zijn geen budgetten opgenomen in de ontwerpbegroting. De voorgenomen projecten ter vermindering van de Europese tekorten worden planmatig uitgevoerd.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Navo infra verrekeningen	- 6 719
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 6 719</b>

*Toelichting verschillen*

*Navo infra verrekeningen*

Door de NATO Board of Auditors zijn niet alle uitgaven welke in principe voor verrekening met de Navo in aanmerking komen geaccepteerd doordat deze uitgaven niet aan de daarvoor gelden Navo-criteria voldeden.

## Budgettaire gevolgen van het beleid artikel 12 «Wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling»

Onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde budgettaire gevolgen van het beleid voor 2002.

<b>Bedragen x € 1 000</b>							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Verplichtingen</b>	69 090	65 624	57 986	57 020	224 942	57 795	167 147
<b>Uitgaven</b>							
Doelfinanciering TNO	45 420	46 434	47 706	50 283	52 177	49 522	2 655
Onderzoek en technologie	14 508	13 407	13 434	13 521	13 878	11 973	1 905
NLR V&W	454	454	454	454	457	454	3
<b>Totaal uitgaven</b>	60 382	60 295	61 594	64 258	66 512	61 949	4 563
<b>Ontvangsten</b>							
<b>Totaal ontvangsten</b>				52	309	318	- 9

### *Toelichting verschillen*

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de verplichtingen	Totaal
Meerjarige overeenkomst	167 147
<b>Totaal verschillen</b>	<b>167 147</b>

### *Toelichting verschillen*

#### *Meerjarig overeenkomst*

Met het oog op de door TNO opgestelde «Strategie Nota» voor de periode 2003–2006 is in 2002 in de verplichtingen een meerjarenovereenkomst opgenomen die de periode tot 2006 financieel afdekt.

<b>Bedragen x € 1 000</b>				
Verschillen in de uitgaven	Doelfinanciering TNO	Onderzoek en technologie	Bijdrage aan het NLR	Totaal
Diverse kleine verschillen	2 655	1 905	3	4 563
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 655</b>	<b>1 905</b>	<b>3</b>	<b>4 563</b>

*Toelichtingen verschillen*

De mutatie in de «Doelfinanciering TNO» wordt voornamelijk veroorzaakt door een technische aanpassing aan de door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gehanteerde reeks en door de aanpassingen aan het loon- en prijsniveau 2002.

Het verschil bij «Onderzoek en technologie» wordt veroorzaakt door verschuivingen van projecten binnen Defensie.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
<b>Verschillen in de ontvangsten</b>	Totaal
Overige verschillen	- 9
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 9</b>

## 10.2 TOELICHTING BIJ DE NIET-BELEIDSARTIKELEN

### Budgettaire gevolgen artikel 70 «Geheime uitgaven»

Onderstaande tabel bevat de raming en realisatie van de financiële middelen.

Bedragen x € 1 000							
	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Uitgaven en verplichtingen</b>							
Geheime uitgaven	590	467	499	908	910	499	411
<b>Totaal uitgaven</b>	<b>590</b>	<b>467</b>	<b>499</b>	<b>908</b>	<b>910</b>	<b>499</b>	<b>411</b>

#### *Toelichting verschillen*

De in 2002 geconstateerde verschillen zijn beleidsmatig van aard:

Bedragen x € 1 000	
Verschillen in de uitgaven en verplichtingen	Totaal
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Intensivering en uitbreiding taken	411
<b>Totaal verschillen</b>	<b>411</b>

#### *Toelichting op de beleidsmatige verschillen*

##### *Intensivering en uitbreiding taken*

De hogere realisatie van verplichtingen en uitgaven betreft een intensivering en uitbreiding van taken voortvloeiend uit de invoering van de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (WIV).

### Budgettaire gevolgen artikel 80 «Nominaal en onvoorzien»

In dit artikel worden primair de door het ministerie van Financiën toegekende bedragen voor zowel de loonbijstelling en de incidentele looncomponent als voor de prijsbijstelling, als nieuwe verschillen ondergebracht. Vervolgens worden deze bedragen over de (niet-)beleidsartikelen verdeeld.

**Bedragen x € 1 000**

	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
<b>Uitgaven en verplichtingen</b>							
Loonbijstelling						159 274	- 159 274
Prijsbijstelling						27 753	- 27 753
<b>Totaal uitgaven/verplichtingen</b>	0	0	0	0	0	187 027	- 187 027

*Loonbijstelling*

De ontvangen loonbijstelling is als volgt over de (niet-)beleidsartikelen verdeeld:

**Bedragen x € 1 000**

(Niet-)Beleidsartikel	Omschrijving	Bedrag
01	Koninklijke marine	48 247
02	Koninklijke landmacht	95 031
03	Koninklijke luchtmacht	38 717
04	Koninklijke marechaussee	16 955
05	Defensie Interservice Commando	9 069
06	Militaire Inlichtingendienst	2 646
07	Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden	47 335
10	Civiele taken	669
11	Internationale samenwerking	813
12	Wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling	1 560
80	Nominaal en onvoorzien	21 478
90	Algemeen	5 297
	<b>Totaal</b>	<b>287 817</b>

*Prijsbijstelling*

De verdeling over de (niet-)beleidsartikelen van de prijsbijstelling 2002 is als volgt:

**Bedragen x € 1 000**

(Niet-)Beleidsartikel	Omschrijving	Bedrag
01	Koninklijke marine	33 558
02	Koninklijke landmacht	29 486
03	Koninklijke luchtmacht	31 686
04	Koninklijke marechaussee	2 261
05	Defensie Interservice Commando	3 463
06	Militaire Inlichtingendienst	416
07	Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden	13
10	Civiele taken	414
11	Internationale samenwerking	3 037
12	Wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling	674
70	Geheime uitgaven	12
90	Algemeen	2 485
Totaal		107 505

**Budgettaire gevolgen artikel 90 «Algemeen»**

Onderstaande tabel bevat de raming en realisatie van de financiële middelen.

**Bedragen x € 1 000**

	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
<b>Verplichtingen</b>	139 841	146 972	152 175	193 215	190 358	143 816	46 542
<b>Uitgaven</b>							
Apparaatsuitgaven	93 480	104 884	127 082	129 119	107 296	113 840	- 6 544
Programma-uitgaven							
- Investerings					17 337		17 337
- Subsidies en bijdragen	11 997	17 310	13 337	22 858	21 424	16 922	4 502
- Departementsbrede uitgaven	16 598	18 738	15 635	37 576	40 066	15 343	24 723
Totaal uitgaven	122 075	140 932	156 054	189 553	186 123	146 105	40 018
<b>Ontvangsten</b>							
Totaal ontvangsten	2 081	9 580	142 428	6 626	8 221	5 954	2 267

*Toelichting verschillen*

De in 2002 geconstateerde verschillen worden onderverdeeld in technische en beleidsmatige verschillen:

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de verplichtingen	Totaal
<b>Technische verschillen</b>	
Uitvoering project P&O2000+	9 166
Lumpsum huisvesting en voeding	20 703
Overheveling wachtgelden	3 585
IV-projecten	8 000
<b>Beleidsmatige verschillen</b>	
Dossier Spijkers/Ovaa	4 110
Overdracht CBMS	- 6 992
Diverse kleine verschillen	7 970
<b>Totaal verschillen</b>	<b>46 542</b>

**Bedragen x € 1 000**

Verschillen in de uitgaven	Apparaats- uitgaven	Investeringen	Programma- uitgaven	Totaal
<b>Technische verschillen</b>				
Overheveling P&O2000+		9 166		9 166
Lumpsum huisvesting en voeding			20 703	20 703
Overheveling wachtgelden	3 585			3 585
IV-projecten		8 171		8 171
<b>Beleidsmatige verschillen</b>				
Spijkers/Ovaa			4 110	4 110
Overdracht CBMS	- 6 992			- 6 992
Diverse kleine verschillen	- 3 137		4 412	1 275
<b>Totaal verschillen</b>	<b>- 6 544</b>	<b>17 337</b>	<b>29 225</b>	<b>40 018</b>

*Toelichting op technische verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)**Uitvoering project P&O2000+*

Door het kerndepartement wordt het project P&O2000+ uitgevoerd voor de gehele defensieorganisatie. Dit heeft als consequentie dat de totale uitgaven van dit project ten laste van het kerndepartement worden verantwoord. De bijdragen van de andere defensieonderdelen waren initieel niet bij het kerndepartement geraamd, doch bij de defensieonderdelen zelf.

*Lumpsum huisvesting en voeding*

De bedragen welke zijn gemoeid met de betaling van de met de belastingdienst overeengekomen lumpsum huisvesting en voeding defensiepersoneel worden ten laste van het artikelonderdeel «Overige departementale uitgaven» verantwoord. Het hiervoor benodigde budget was geraamd op het artikelonderdeel «Loonbijstelling» van het niet-beleidsartikel «Nominaal en onvoorzien». Tevens zijn extra naheffingen betaald naar aanleiding van een onderzoek door de belastingdienst.

*Overheveling wachtgelden*

In de voorbereiding van de ontwerpbegroting 2002 was besloten om de uitgaven voor wachtgelden centraal te ramen en te verantwoorden ten laste van het beleidsartikel «Pensioenen, uitkeringen en wachtgelden». Tijdens de begrotingsuitvoering is dit besluit evenwel teruggedraaid en is besloten om de uitgaven ten laste van de artikelen van de defensieonder-



delen te verantwoorden, aangezien daar de beslissing wordt genomen om aanspraak te kunnen maken op wachtgeld.

#### *IV-projecten*

In de loop van het uitvoeringsjaar is besloten om de uitgaven voor investeringen, welke een defensiebreed karakter hebben, niet langer ten laste van de apparaatsuitgaven te verantwoorden, doch separaat ten laste van het artikelonderdeel «Investeringen».

#### *Toelichting op beleidsmatige verschillen (zowel verplichtingen als uitgaven)*

##### *Dossier Spijkers/Ovaa*

Een niet voorziene betaling heeft in 2002 plaatsgevonden inzake de afwikkeling van het dossier «Spijkers/Ovaa».

##### *Overdracht CBMS*

Het Centraal Bureau Militaire Salarissen is in de loop van het uitvoeringsjaar 2002, gezien het defensiebrede karakter, ondergebracht bij het Defensie Interservice Commando, dat de defensiebrede ondersteuning verzorgt.

##### *Diverse kleine verschillen*

Door beleidsintensiveringen in milieuonderzoeken en hogere uitgaven aan brandveiligheidsvergunningen als nasleep van de rampen in Enschede en Volendam, zijn meer milieu-uitgaven gedaan.

<b>Bedragen x € 1 000</b>	
Verschillen in de ontvangsten	Totaal
Afstorting vermogen door DTO	2 320
Overige verschillen	- 53
<b>Totaal verschillen</b>	<b>2 267</b>

#### *Toelichting op de ontvangstenverschillen*

##### *Hogere ontvangsten DTO*

Indien het vermogen van een agentschap een door het ministerie van Financiën gestelde norm overschrijdt, dient het meerdere te worden afgestort naar het moederdepartement. De bedrijfsresultaten van DTO 2000 waren dusdanig dat extra afstorting noodzakelijk bleek. Met deze extra afstorting was bij het opstellen van de begroting 2002 geen rekening gehouden.

## 10.3 TOELICHTING BIJ DE BATEN-LASTENDIENSTEN

### 1. DEFENSIE TELEMATICA ORGANISATIE

#### **Algemene informatie**

De Defensie Telematica Organisatie (DTO) is het facilitaire ICT-bedrijf van het ministerie van Defensie. DTO is per 1 september 1997 opgericht en opereert vanaf 1 januari 1998 als baten-lastendienst.

De primaire markt van DTO is het ministerie van Defensie. Het is DTO door de Commandant van het Defensie Interservice Commando (Dico) ook toegestaan producten en diensten te leveren aan afnemers binnen de Rijksoverheid en de Navo (de zogenaamde «tweedenmarkt») zulks met het oog op verbreding van de economische basis van de uitermate kostbare en extra veilige informatiesystemen en -structuren die DTO beheert en produceert. DTO richt zich daarbij in eerste instantie op de sectoren openbare orde en veiligheid van de Rijksoverheid.

Begin 2002 heeft in het teken gestaan van de voorbereidingen op de uitbesteding DTO. November 2002 is besloten voorlopig af te zien van deze privatisering. Tegelijkertijd met dit voorlopige afstel zijn doelmatigheidseisen opgelegd die hun weerslag zullen vinden in de jaren 2003–2005.

#### **Producten en diensten van de DTO**

De producten en diensten die DTO sinds 2002 aanbiedt betreffen:

- **Consultancy en Projectmanagement/Application Services**

Advies met betrekking tot specificatie, ontwikkeling, verwerving, invoering, beheer, exploitatie, mogelijkheden en toepassing van ICT-middelen, -systemen en -infrastructuren. Verder betreft dit de ontwikkeling, integratie en modificatie van ICT-infrastructuren, -systemen, -applicaties en gegevensbanken.

- **Exploitatie Informatiesystemen**

Het uitvoeren van het technisch, functioneel en applicatiebeheer van zowel de eigen telematica- en IT-infrastructuur en systemen als die van afnemers, zulks op grond van dienstverleningsovereenkomsten en service level agreements.

- **Data- en Telecommunicatie**

Dit omvat communicatiefaciliteiten voor spraak, data en video, alsmede de toegang tot externe netwerken.

- **Internet en Intranet**

De diensten en applicaties voor algemeen gebruik die op of via de telematica-infrastructuur geleverd kunnen worden, zoals «electronic mail», internetdiensten en informatiegidsen.

- **Kantoorautomatisering**

De producten en diensten die op of via de telematica-infrastructuur geleverd kunnen worden volgens de norm voor de gestandaardiseerde kantoorautomatisering van het ministerie van Defensie (LAN2000).

- **Standaard ICT-middelen**

Handelsgoederen met betrekking tot ICT-middelen en kantoorautomatisering zoals pc's en toebehoren die rechtstreeks aan de klant kunnen worden geleverd.

- **Overige producten en diensten**

Deze omvatten de resterende productgroepen te weten: DIS-diensten (Documentaire Informatiesystemen), E-Commerce, Enterprise Resource Systemen (ERP), ICT-beheer, Informatiebeveiliging en Opleidingen.

### **Organisatie**

De hoofdvestiging van DTO bevindt zich in Den Haag. Daarnaast zijn er DTO-vestigingen in Soesterberg, Den Helder, Maasland, Gouda en Rijswijk (ZH). Verder bevindt zich in Woensdrecht een uitwijkcentrum. De service-line werkplekdiensten is verdeeld in een achttal regio's in Nederland en Duitsland welke zo dicht mogelijk bij de klanten van DTO zijn gesitueerd.

DTO is met het oog om op termijn te kunnen concurreren met civiele IT-bedrijven ingericht in een business- en serviceline organisatie. Een businessline is verantwoordelijk voor een integraal verkoopresultaat (zowel omzet als kosten). De businesslines zijn per 1 januari 2002 gegroepeerd per klantgroep, welke voornamelijk bestaan uit de defensieonderdelen van het ministerie van Defensie. De indeling van de businesslines is als volgt:

- businessline Koninklijke landmacht,
- businessline Koninklijke luchtmacht en Defensie Interservice Commando,
- businessline Koninklijke marine,
- businessline Openbare orde en Veiligheid welke omvat de Centrale organisatie, de Koninklijke marechaussee en de Overige Rijksoverheid.

De businesslines betrekken producten en diensten, tegen intern tarief, van de (in beginsel niet voor de klant zichtbare) serviceslines. DTO beschikt over de volgende serviceslines:

- serviceline Advanced Environments,
- serviceline Platformservices,
- serviceline Application Services,
- serviceline Networkservices,
- serviceline Werkplekdiensten.

De introductie van servicelines heeft geleid tot een aanzienlijke verbetering van het zicht op de interne goederenstromen en de daaraan gerelateerde kosten.

### **Doelmatigheid**

DTO is als baten-lastendienst van het ministerie van Defensie een omzet- en resultaatverantwoordelijke organisatie zonder winstoogmerk en moet zijn opbrengsten halen uit de verkoop van producten en diensten, waarbij de totale kosten uit de opbrengsten moeten worden gedekt. Tussen DTO en de onderdelen van het ministerie van Defensie bestaat een zakelijke relatie. Door daadwerkelijke verrekening treedt regulering op van vraag en aanbod. Tevens bestaat voor de diverse defensieonderdelen (in beperkte mate) de mogelijkheid diensten uit de vrije markt te betrekken. Deze marktwerking vormt een belangrijke prikkel voor de effectiviteit en efficiency bij DTO.

De producten en diensten die DTO levert worden verrekend op basis van tarieven. De tarieven worden jaarlijks op voordracht van de Directeur DTO vastgesteld door de Commandant Dico. Deze tarieven zijn gebaseerd op de integrale kosten van DTO.

### **Sturen op resultaat**

Alhoewel DTO als baten-lastendienst geen winstoogmerk heeft wordt, met het oog op een gezonde bedrijfsvoering waarvan de kwaliteit kan worden vergeleken met civiele tegenhangers, gestreefd naar een beperkte risicomarge (die tot uitdrukking komt in een positief saldo van baten en lasten).

### **Doelstellingen 2003**

In het kader van het Strategische Akkoord en het voorlopige afstel van de uitbesteding van DTO is er een Driejarenplan ontwikkeld. Dit Driejarenplan dient uit te monden in lagere tarieven voor Defensie. Voor het jaar 2003 is deze taakstelling € 20 miljoen. Het jaar 2003 zal derhalve gericht zijn enerzijds op het behalen van deze doelmatigheidsdoelstelling 2003 en anderzijds op het voorbereiden van de bezuinigingsplannen voor de komende jaren.

## **I. GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATBEPALING**

### **Grondslagen voor de waardering**

#### *Algemeen*

De activa en passiva zijn, voor zover niet anders vermeld, gewaardeerd tegen nominale waarde inclusief BTW. Een nadere toelichting op de algemene waarderingsgrondslagen wordt hieronder gegeven.

#### *Immateriële vaste activa*

Immateriële vaste activa bestaan uit gekochte software en licenties voor het gebruik van software. Deze activa worden geactiveerd voor zover de aanschafwaarde groter is dan € 11 500,- inclusief BTW. Waardering vindt plaats tegen aanschafwaarde of lagere opbrengstwaarde.

#### *Materiële vaste activa*

Deze activa zijn gewaardeerd tegen de aanschafwaarde, verminderd met de lineaire afschrijvingen. Er geldt een activeringsgrens voor vaste activa van € 5 000,- inclusief BTW.

#### *Voorraden*

De voorraden zijn gewaardeerd tegen de kostprijs of de eventueel lagere verwachte netto opbrengstwaarde.

#### *Onderhanden werk*

Het onderhanden werk wordt gewaardeerd tegen kostprijs, in voorkomend geval verminderd met een afwaardering voor reeds per balansdatum bekende verliezen. Bij onderhanden projecten is sprake van winstneming bij oplevering respectievelijk voltooiing van het werk.

#### *Vorderingen*

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. De voorziening voor het risico van oninbaarheid is gesaldeerd.

#### *Overige activa en passiva*

De overige activa en passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

### *Voorzieningen*

De voorzieningen zijn gevormd voor specifieke verplichtingen en risico's die uitgaan boven het algemene risico dat aan het ondernemen als baten-lastendienst verbonden is.

## **Grondslagen voor de bepaling van het resultaat**

### *Algemeen*

De resultaten zijn berekend op basis van historische kostprijzen, waarbij de baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben (matching-principle). Transacties in vreemde valuta zijn omgerekend in euro op basis van administratiekoersen. De definitieve koers wordt door de Rabobank bepaald op de dag van daadwerkelijke betaling.

### *Buitengewone baten en lasten*

De buitengewone baten en lasten zijn baten en lasten die niet voortvloeien uit de normale bedrijfsuitoefening.

### *Afschrijvingsmethode en -termijnen*

Alle afschrijvingen vinden lineair plaats en worden berekend op basis van de aanschafwaarde, dan wel lagere opbrengstwaarde. Bij de afschrijving van auto's wordt gerekend met een geschatte opbrengstwaarde van 20% van de aanschafwaarde.

De afschrijvingstermijnen zijn:

---

<i>immateriële vaste activa</i>	- software/licenties	5 jaar
<i>materiële vaste activa</i>	- terreinen	10 jaar
	- gebouwen en glasvezel	30 jaar
	- machines en installaties	8 jaar
	- kantoorinventaris	5 jaar
	- transportmiddelen	4 jaar
	- PC's en printers	3 jaar
	- overige computerapparatuur	3-10 jaar

---

Onder de categorie terreinen vallen naast grond ook werken. Op grond wordt niet afgeschreven terwijl op werken wel wordt afgeschreven. Om deze reden is bij terreinen – in tegenstelling tot wat daarover is vastgelegd in de handleiding baten-lastendiensten – een afschrijvingstermijn vermeld.

## REKENING VAN BATEN EN LASTEN

### Baten-lasten overzicht 2002: confrontatie oorspronkelijke begroting met de realisatie

Bedragen x € 1 000	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
<b>Baten</b>			
Opbrengst moederdepartement	246 800	248 967	2 167
Opbrengst overige departementen	11 400	7 361	- 4 039
Opbrengst derden	0	0	0
Rentebaten	0	422	422
Buitengewone baten	0	29	29
Vrijval voorzieningen	0	1 600	1 600
Exploitatiebijdrage	0	0	0
<b>Totaal baten</b>	<b>258 200</b>	<b>258 379</b>	<b>179</b>
<b>Lasten</b>			
Apparaatskosten			
* personele kosten	150 300	131 975	- 18 325
* materiële kosten	80 000	81 107	1 107
Rentelasten	5 500	4 937	- 563
Afschrijvingskosten			0
* materieel	17 200	14 520	- 2 680
* immaterieel	2 700	1 694	- 1 006
dotaties voorzieningen	0	20 241	20 241
buitengewone lasten	0	0	0
<b>Totaal lasten</b>	<b>255 700</b>	<b>254 474</b>	<b>- 1 226</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>2 500</b>	<b>3 905</b>	<b>1 405</b>

## II. TOELICHTING OP DE REKENING VAN BATEN EN LASTEN

### KENGETALLEN

In de begroting DTO 2002 zijn, aanvullend op de begroting van baten en lasten, onderstaand enkele kengetallen opgenomen.

<b>Kengetallen baten-lastendienst Defensie Telematica Organisatie</b>		
	Ontwerp- begroting 2002	Realisatie 2002
Omzet per werknemer (x € 1000)	114	124
Resultaatmarge	7,0%	10,5%

*Omzet per werknemer:* Onder omzet per werknemer wordt verstaan de gefactureerde omzet per medewerker (inclusief ingehuurd personeel). De omzet per medewerker is gestegen door een lager aantal medewerkers dan begroot.

*Resultaatmarge:* De resultaatmarge is het saldo van baten en lasten, exclusief dotaties en vrijval voorzieningen en rentebaten en -lasten, ten opzichte van de omzet. De resultaatmarge is gestegen door lagere kosten dan begroot.

### BATEN

*Omzet (opbrengsten Moederdepartement en Overige departementen)*  
De totale omzet van ongeveer € 256 miljoen is beperkt lager uitgekomen dan begroot (€ 258 miljoen). Deze omzet wordt gevormd door een opbrengst Moederdepartement van ongeveer € 249 miljoen en een opbrengst Overige departementen van ongeveer € 7 miljoen.

De daling van de omzet Overige departementen ten opzichte van de ontwerpbegroting 2002 is vooral het gevolg van een vertraging van de uitrol van het C-2000 project.

In 2002 zijn de tarieven gemiddeld genomen gestegen als gevolg van de doorwerking van de generieke loon- en prijsstijgingen van ongeveer 4%.

#### *Buitengewone baten*

Buitengewone baten betreffen het resultaat op het afstoten van vaste activa.

#### *Vrijval voorzieningen*

In 2002 is sprake van het vrijvallen van voorzieningen tot een bedrag van € 1,6 miljoen. Dat wordt nader toegelicht bij de balanspost «Voorzieningen».

### LASTEN

#### *Personeel*

De realisatie van de personele lasten in 2002 bedraagt € 132,0 miljoen, hetgeen € 18 miljoen lager is dan begroot.

Het aantal burgers is licht gestegen. Het aantal militairen is daarentegen flink gedaald. Dit is veroorzaakt door het voornemen tot privatisering dat leidde tot een versnelde uitstroom van militairen.

De kosten van inhuur personeel zijn fors gedaald. In het bewust streven naar een verminderde inzet van inhuur personeel wordt DTO geholpen door de situatie op de ICT-markt. Hierdoor is het eenvoudiger om eigen personeel te werven. Verder staan de inhuurtarieven de laatste maanden onder druk.

<b>Personeel baten-lastendienst Defensie Telematica Organisatie (in volledige tijdsequivalenten, vte'n)</b>		
	Ontwerp- begroting 2002	Realisatie gemiddeld 2002
- Militairen	246	171
- Burgers	1 682	1 700
<b>Totaal DTO-medewerkers</b>	<b>1 928</b>	<b>1 871</b>
- Inhuur	357	199
<b>Totaal aantal vte'n</b>	<b>2 285</b>	<b>2 070</b>
Gemiddelde kosten per vte (x € 1 000)		
- DTO-medewerkers		50
- Inhuur		184

#### *Materieel*

Deze post omvat alle (exploitatie)lasten van DTO.

<b>Materiële kosten</b>	
Bedragen x € 1 000	Realisatie 2002
Directe kosten	35 750
Huisvestingskosten	7 665
Kantoorkosten	3 660
Verkoopkosten	389
Algemene kosten	574
Kosten hard- en software	33 069
<b>Totale materiële kosten</b>	<b>81 107</b>

De gerealiseerde materiële kosten bedragen € 81 miljoen, ongeveer € 1,1 miljoen lager dan begroot.



## Afschrijvingen

Afschrijvingen	
Bedragen x € 1 000	Realisatie 2002
Licenties	1 694
Gebouwen en terreinen	1 136
Machines en installaties	1 104
Computer-, netwerkkaparaatuur en -infrastructuur	11 367
Overige bedrijfsmiddelen	913
<b>Totale afschrijvingskosten</b>	<b>16 214</b>

### Dotaties aan voorzieningen

De dotatie voorzieningen wordt verder toegelicht in hoofdstuk IV «Toelichting op de balans».

## HET KASSTROOMOVERZICHT

Opbouw van het kasstroomoverzicht van de baten-lastendienst Defensie Telematica Organisatie (DTO)			
Bedragen x € 1 000	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
<b>1. Rekening courant RHB 1 januari (incl. deposito)</b>	<b>17 108</b>	<b>31 941</b>	<b>14 833</b>
2a. Saldo van baten en lasten (voor winstverdeling)		3 905	
2b. Gecorrigeerd voor afschrijvingen		16 214	
2c. Gecorrigeerd voor mutaties voorzieningen		16 846	
2d. Gecorrigeerd voor mutaties in het werkkapitaal		323	
<b>2. Totaal operationele kasstroom</b>	<b>22 371</b>	<b>37 288</b>	<b>14 917</b>
3a. Totaal investeringen	- 19 513	- 14 561	
3b. Gecorrigeerd voor desinvesteringen	0	169	
<b>3. Totaal investeringskasstroom</b>	<b>- 19 513</b>	<b>- 14 392</b>	<b>5 121</b>
4a. Eénmalige uitkering aan moederdepartement	- 282	- 4 044	
4b. Eénmalige storting door het moederdepartement	0	0	
4c. Aflossingen op leningen	- 14 830	- 12 851	
4d. Beroep op leenfaciliteit	19 513	5 000	
<b>4. Totaal financieringskasstroom</b>	<b>4 401</b>	<b>- 11 895</b>	<b>- 16 296</b>
<b>5. Rekening courant RHB 31 december (incl. deposito)</b>	<b>24 367</b>	<b>42 942</b>	<b>18 575</b>

### III. TOELICHTING OP HET KASSTROOMOVERZICHT

#### *Saldo van baten en lasten*

Het saldo van baten en lasten voor winstverdeling is ongeveer gelijk aan de raming. Het totaal exploitatieresultaat bedraagt ruim € 24 miljoen. Dit komt vooral door de fors lagere personeelskosten. Tegelijkertijd is er een dotatie aan de Reorganisatievoorziening gedaan van € 20 miljoen om de toekomstige kosten van de reorganisaties op te vangen.

#### *Mutaties voorzieningen*

Zie voor een nadere toelichting de toelichting op de balans.

#### *Mutaties uit werkkapitaal*

In de begroting waren geen mutaties voorzien. De in 2001 ingezette stroomlijning van een groot aantal besturings- en financiële processen heeft geleid tot een verdere afname van het werkkapitaal.

#### *Kasstroom uit investeringsactiviteiten*

De investeringsuitgaven zijn lager dan begroot. Dit lagere investeringsniveau wordt voornamelijk veroorzaakt door computerapparatuur (bijna € 5 miljoen lager). Een deel van de begrote kosten is doorgeschoven naar 2003.

#### *Kasstroom uit financieringsactiviteiten*

De post «Eénmalige uitkering aan moederdepartement» betreft de afdracht van de winstverdeling 2001.

De post «Aflossingen op leningen» omvat de jaarlijkse aflossing van de vermogensconversielening ten bedrage van ongeveer € 6 miljoen en de aflossing van de opgenomen investeringsleningen ten bedrage van ruim € 6 miljoen.

Het «Beroep op leenfaciliteit» betreft de investeringslening 2002 bij het ministerie van Financiën. In het verleden is er een onbalans ontstaan tussen afschrijvingen en aflossingen. Om deze onbalans op te lossen wijkt de nieuwe lening af van de investeringen 2002.

## BALANS

### Balans per 31 december (bedragen x € 1 000)

Omschrijving	Stand 31-12-2002	Stand 31-12-2001
<b>Activa</b>		
Immateriële activa	3 834	3 346
Materiële activa		
– grond en gebouwen	15 753	16 681
– installaties en inventarissen	9 459	7 993
– overige materiële vaste activa	65 069	67 917
Voorraden	2 468	7 521
Debiteuren	21 074	30 779
Nog te ontvangen/overlopende activa	5 868	7 310
Liquide middelen	42 942	31 942
<b>Totaal activa</b>	<b>166 467</b>	<b>173 489</b>
<b>Passiva</b>		
Eigen vermogen		
– exploitatiereserve	11 500	6 106
– verplichte reserves	–	–
– onverdeeld resultaat	3 905	9 438
Subtotaal eigen vermogen	15 405	15 544
Leningen bij het ministerie van Financiën <sup>1</sup>	77 227	88 057
Voorzieningen	23 441	6 595
Crediteuren	21 232	23 493
Nog te betalen/overlopende passiva <sup>1</sup>	29 162	39 800
<b>Totaal passiva</b>	<b>166 467</b>	<b>173 489</b>

<sup>1</sup> Gecorrigeerd voor kortlopend deel lening.

## IV. TOELICHTING OP DE BALANS

### Immateriële activa

Bedragen x € 1 000	Stand per 31-12-2002
Aanschafwaarde per 1 januari 2002	15 337
Investerings 2002	2 182
Desinvesteringen 2002	–
Aanschafwaarde t/m 31 december 2002	17 519
Afschrijvingen per 1 januari 2002	11 991
Afschrijvingen 2002	1 694
Afschrijvingen t/m 31 december 2002	13 685
<b>Boekwaarde per 31 december 2002</b>	<b>3 834</b>

**Materiële Activa**

Bedragen x € 1 000	Gebouwen en terreinen	Machines en installaties	Computer netwerk-apparatuur en -infrastructuur	Overige bedrijfsmiddelen	Totaal materiële vaste activa
Aanschafwaarde per 1 januari 2002	25 794	13 605	127 770	6 351	173 520
Investeringen 2002	208	2 728	8 655	788	12 379
Desinvesteringen 2002	–	–	– 137	– 32	– 169
Aanschafwaarde t/m 31 december 2002	26 002	16 333	136 288	7 107	185 730
Afschrijvingen per 1 januari 2002	9 113	8 627	59 853	3 336	80 929
Afschrijvingen 2002	1 136	1 104	11 367	913	14 520
Afschrijvingen t/m 31 december 2002	10 249	9 731	71 220	4 249	95 449
<b>Boekwaarde per 31 december 2002</b>	<b>15 753</b>	<b>6 602</b>	<b>65 068</b>	<b>2 858</b>	<b>90 281</b>

*Vaste activa*

De afschrijvingen op de vaste activa worden berekend op basis van de aanschafwaarde dan wel lagere opbrengstwaarde. Voor de afschrijvingspercentages zie «Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling». In de vergelijkende cijfers per 2001 is, ten opzichte van de verantwoording 2001, een correctie opgenomen van licenties die in 2001 ten onrechte opgenomen waren onder «Machines en installaties» (boekwaarde € 0,3 miljoen).

*Vorraden*

De balanspost Voorraden bestaat per 31 december 2002 uit magazijnvoorraden ten bedrage van ongeveer € 1,4 miljoen en onderhanden werk van ongeveer € 1,1 miljoen (2001: € 6,5 miljoen).

*Debiteuren*

De afname van de debiteurenstand ten opzichte van 2001 is mede het gevolg van een defensiebrede verscherpte aandacht voor het facturerings- en betalingsproces.

*Liquide middelen*

Deze post betreft met name de rekening-courant bij het ministerie van Financiën.

*Eigen vermogen*

De samenstelling van het eigen vermogen 2001 is aangepast conform de daartoe geldende richtlijnen. De verplichte reserve is vervallen. Tevens is de presentatie van het Eigen Vermogen nu voor winstverdeling waar deze in 2001 na winstverdeling is gepresenteerd.

**Overzicht vermogensontwikkeling 1998–2002**

Bedragen x € 1 000	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Conversie 2000	Realisatie 2000	Realisatie 2001	Begroting 2002	Realisatie 2002
<b>1. Eigen vermogen per 1/1</b>	120 148	122 038	9 632	9 632	6 106	9 610	15 544
2. saldo van baten en lasten	1 890	255	0	- 3 526	9 438	2 491	3 905
3a. uitkering aan moederdepartement	0	0	0	0	0	- 267	- 4 044
3a. bijdrage aan moederdepartement	0	0	0	0	0	0	0
3c. directe mutaties in het EV	0	0	0	0	0	0	0
3a. overige mutaties	0	0	0	0	0	0	0
<b>4. Eigen vermogen per 31/12</b>	<b>122 038</b>	<b>122 293</b>	<b>9 632</b>	<b>6 106</b>	<b>15 544</b>	<b>11 834</b>	<b>15 405</b>

*Saldo baten en lasten*

Vanuit het saldo baten en lasten zal een uitkering plaatsvinden aan het moederdepartement in verband met de 5% norm eigen vermogen. Het resterende saldo wordt toegevoegd aan het eigen vermogen.

**Voorstel winstverdeling:  
(bedragen x € 1 000)**

Toevoeging Eigen Vermogen	500
Uit te keren aan moederdepartement	3 405
<b>Onverdeeld resultaat 2002</b>	<b>3 905</b>

De toevoeging Eigen vermogen is conform de bestendige gedragslijn. Het Eigen vermogen komt hiermee op 5% van de gemiddelde omzet over de laatste drie jaren.

**Leningen bij het ministerie van Financiën**

Bedragen x € 1000	Balans 31-12-2002	Balans 31-12-2001
<b>Leningen bij het ministerie van Financien</b>		
- Vermogensconversielening	58 182	66 423
- Investeringslening	19 045	21 634
<b>Totaal</b>	<b>77 227</b>	<b>88 057</b>

*Leningen bij het ministerie van Financiën (lang lopend)*

Per 31 december 1999 zijn de vaste activa van de baten-lastendiensten geconverteerd naar een zogenaamde vermogensconversielening bij het ministerie van Financiën. Voorts zijn de leningen opgenomen ter financiering van investeringen. Het aflossingsschema is gebaseerd op de afschrijvingen van de daarmee gefinancierde vaste activa.

## Voorzoningen

<b>Voorziening</b>					
Bedragen x €1 000	Balans 31-12-2001	Dotaties 2002	Vrijval 2002	Onttrek- kingen 2002	Balans 31-12-2002
Garantie-aanspraken	2 150		250		1 900
Assurantiefonds eigen risico	1 350		1 350		
Reorganisatievoorziening					
– Integratie telematica-organisatie	750			750	
– Om-/bijscholing ontwikkelaars	600			600	
– Ontwikkelstraten	1 600			445	1 155
– Herstructurering Telefooncentrales		1 795			1 795
– Herstructurering Recruitment		415			415
– Herstructurering Berdix/Lotex		1 048			1 048
– Herstructurering Platformservices		4 294			4 294
– Herstructurering Werkplekken		7 049			7 049
– Wachtgeld		5 640			5 640
Overige voorzieningen					
– Verlieslatende contracten	145				145
<b>Totaal aan voorzieningen</b>	<b>6 595</b>	<b>20 241</b>	<b>1 600</b>	<b>1 795</b>	<b>23 441</b>

### Onttrekkingen

De kosten voor het ombouwen van applicaties als gevolg van het saneren van ontwikkelstraten zijn in mindering gebracht op de voorziening. De voorziening integratie telematicagroepen is in 2002 geheel afgebouwd evenals de voorziening voor ICT-opleidingen voor ontwikkelaars.

### Vrijval

De voorziening «Assurantie eigen risico» was opgenomen ter dekking van risico's die DTO loopt in situaties waarbij DTO geen verzekering heeft afgesloten. Op basis van regelgeving met betrekking tot de jaarverslaggeving, waarin de vorming van een dergelijke voorziening niet meer geoorloofd wordt geacht, is besloten deze voorziening in twee jaar af te bouwen. Per balansdatum is deze voorziening geheel afgebouwd. De voorziening garantie-aanspraken is gesteld op 5% van de omzet «Advies en ontwikkeling». In 2002 is deze omzet lager dan de voorgaande jaren vanwege de terughoudendheid van de klanten ten aanzien van het ontwikkelen en onderhouden van systemen.

### Dotaties

De belangrijkste dotatie aan de voorzieningen betreft de voorzieningen voor herstructurering. De doelmatigheidsdoelstelling die DTO opgelegd heeft gekregen zal ook gevolgen hebben voor het personeel. Belangrijke efficiencywinst zal behaald worden door het overnemen van werkplekken door DTO welke momenteel nog worden uitgevoerd binnen de afzonderlijke defensieonderdelen (met uitzondering van de Koninklijke landmacht). De kosten voor de reorganisatie van werkplekdiensten komen expliciet voor rekening van DTO. Naar schatting zullen alle herstructureringsprojecten een verlies betekenen van 300 tot 500 arbeidsplaatsen. DTO heeft een voorziening opgenomen voor de salariskosten en bijkomende kosten voor de herplaatsingsperiode en wachtgeldperiode conform het Sociaal Beleidskader Defensie.

### *Crediteuren*

De stand crediteuren is licht gedaald ten opzichte van 2001.

### *Overlopende passiva*

De overlopende passiva bestaat uit obligo's, termijnfacturering in de logistieke goederenstroom, vooruitgefactureerde omzet op onderhanden werken en afflossing op vreemd vermogen.

## **2. DIENST GEBOUWEN, WERKEN EN TERREINEN**

De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen (DGW&T) is een batenlastendienst van het ministerie van Defensie.

DGW&T behartigt alle vastgoedbelangen en verplichtingen voor de diverse defensieonderdelen en levert daarvoor een compleet en samenhangend **producten- en dienstenpakket** dat bestaat uit:

### *Vastgoedbeheer*

- Algemeen en technisch beheer
- Milieuadvies

### *Ingenieursdiensten*

- Nieuwbouw (voorbereiding en begeleiding van de uitvoering)
- Groot onderhoud
- Bodemsanering (begeleiding vooronderzoeken voor het bodemsaneringsprogramma en voorbereiding en begeleiding van de uitvoering)
- Onderzoek & Advies
- Geluidsisolatie (begeleiding van de uitbesteding)

### *Gebruikssteun*

- Klein onderhoud
- Kleine aanpassingen (commandantenvoorzieningen)
- Storingsdienst

### *Beleidsvoorbereiding Specialistisch Onderzoek & Advies*

- Beleidsvoorbereiding
- Specialistisch onderzoek & advies
- Belangenbehartiging
- Advies aan departement en politieke leiding

### *Out of Area optreden*

- Ondersteuning
- Toezicht houden

De DGW&T bestaat uit zes directies. De Centrale Directie stuurt vier directies in Nederland en één directie in Duitsland aan.

De bedrijfsmissie van DGW&T luidt:

*«Wij willen als vastgoedbeheerder voor Defensie de deskundige adviseur en intermediair zijn die de ruimtelijke belangen van de klanten zeker stelt en hun onroerend goed effectief en op maatschappelijk verantwoorde wijze inricht en beheert. Wij willen de klanten altijd en overal bijstaan in hun zorg voor de beschikbaarheid en bruikbaarheid van het vastgoed. Wij doen dit op een wijze die voor de defensieorganisatie als geheel zo efficiënt mogelijk is en aan de klanten een zo hoog mogelijke kwaliteit biedt».*

## **I. GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATS-BEPALING**

### **Grondslagen voor de waardering**

De algemene waarderingsgrondslagen worden hier toegelicht. De activa en passiva zijn, voor zover niet anders vermeld, gewaardeerd tegen nominale waarde inclusief BTW.

#### *Immateriële vaste activa*

Immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

#### *Materiële vaste activa*

Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs verminderd met afschrijvingen. Afschrijvingen worden berekend volgens de lineaire methode op basis van verwachte levensduur, waarbij rekening wordt gehouden met een eventuele restwaarde. De activeringsgrens is door de invoering van de euro gewijzigd van f 1 000 in € 500 inclusief BTW.

#### *Vorraden*

Het karakter van de dienstverlening van de DGW&T is zodanig dat geen voorraden worden aangehouden, anders dan onderhanden werk. Het onderhanden werk wordt gewaardeerd op basis van directe uren maal het uurkostprijstarief, vermeerderd met de uitbestedingskosten. Het uurkostprijstarief is gebaseerd op de directe salariskosten, uitgaande van een normale bezetting op jaarbasis.

#### *Debiteuren*

De waardering van de post «debiteuren» vindt plaats tegen nominale waarde, rekening houdend met het vermoedelijke oninbare deel.

#### *Overige activa en passiva*

De waardering van de overige activa en passiva vindt plaats tegen nominale waarde.

#### *Voorzieningen*

De voorzieningen zijn gevormd voor specifieke verplichtingen en risico's die uitgaan boven het algemene risico dat aan het ondernemerschap als baten-lastendienst is verbonden of ter egalisatie van kosten.

### **Grondslagen voor de bepaling van het resultaat**

#### *Algemeen*

De resultaatsbepaling is gebaseerd op de methode van variabele kosten-calcuatie.

#### *Opbrengsten*

De diensten van *Vastgoedbeheer* worden gefactureerd op basis van aan het begin van het jaar overeengekomen vaste termijnen.

De grondslag voor de diensten van *Algemeen en Technisch Beheer* wordt gevormd door de waarde van het vastgoed van de diverse defensieonderdelen. Het honorarium van de DGW&T voor de genoemde diensten is een overeengekomen promillage hiervan.



De dienst *Milieuadvies* wordt gefactureerd op basis van een overeengekomen percentage van geraamde projectkosten.

De omzet uit *Ingenieursdiensten* wordt gerealiseerd na verkregen goedkeuring voor geleverde diensten van de betreffende defensieonderdelen. De omzet wordt genomen bij het afronden van projectfasen. Lopende projectfasen worden geactiveerd in de post onderhanden werk. Met de Koninklijke luchtmacht en de Koninklijke landmacht is een nieuwbouwprogramma overeengekomen dat in vaste termijnen wordt gefactureerd met een eindafrekening na afloop van het jaar.

De grondslag van de diensten *Groot Onderhoud, Klein Onderhoud, en Commandantenvoorzieningen* wordt gevormd door het financieel volume van de in het verslagjaar aan de diverse defensieonderdelen aangeboden gecertificeerde programmafacturen. Het honorarium van DGW&T is een overeengekomen percentage hiervan. De *Storingsdienst* wordt verrekend op basis van het aantal beschikbare uren maal een uurtarief.

De diensten samenhangend met *Beleidsvoorbereiding, Specialistisch Onderzoek en Advies* worden uitgevoerd op basis van een regiecontract, doorgaans met een maximum richtprijs.

In het kader van de dienst *Out of Area optreden* levert de DGW&T ondersteuning en toezicht bij het optreden van de krijgsmacht in met name voormalig Joegoslavië. De bestede uren worden gefactureerd tegen een overeengekomen uurtarief.

#### *Directe kosten*

De directe kosten bestaan uitsluitend uit met de gefactureerde omzet samenhangende productieve uren maal het uurkostprijstarief, vermeerderd met de kosten van uitbestede werkzaamheden; deze vormen tezamen de variabele kosten. Het uurkostprijstarief is gebaseerd op de directe salariskosten en een normale bezetting op jaarbasis.

#### *Indirecte kosten*

Alle overige kosten worden gerekend tot de indirecte kosten.

#### *Afschrijvingsmethode en -termijnen*

De DGW&T past de lineaire afschrijvingsmethode tot een bepaalde restwaarde toe.

**Saldo van baten en lasten 2002: confrontatie oorspronkelijke begroting met de realisatie**

Bedragen x € 1 000	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
	Oorspronkelijk vast-gestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vast-gestelde begroting
<b>BATEN</b>			
Opbrengst moederdepartement	83 300	81 996	- 1 304
Opbrengst overige departementen	100	235	135
Opbrengst derden	1 100	2 599	1 499
<i>Netto-omzet</i>	<i>84 500</i>	<i>84 830</i>	<i>330</i>
Mutatie onderhanden werk	0	- 324	- 324
<i>Som der bedrijfsopbrengsten</i>	<i>84 500</i>	<i>84 506</i>	<i>6</i>
Rentebaten	0	212	212
Bijzondere baten	0	3 114	3 114
Buitengewone baten	0	33	33
<b>Totaal baten</b>	<b>84 500</b>	<b>87 865</b>	<b>3 365</b>
<b>LASTEN</b>			
Apparaatskosten:			
- Personele kosten	61 300	61 885	585
- Materiële kosten	15 900	15 974	74
Rentelasten	3 200	1 519	- 1 681
Afschrijvingskosten:			
- Materieel	2 700	2 366	- 334
Dotaties voorzieningen	500	1 532	1 032
Bijzondere lasten	0	2 622	2 622
Buitengewone lasten	0	4	4
<b>Totaal lasten</b>	<b>83 600</b>	<b>85 902</b>	<b>2 302</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>900</b>	<b>1 963</b>	<b>1 063</b>

**II. TOELICHTING OP DE REKENING VAN BATEN EN LASTEN****ALGEMEEN**

De in deze toelichting opgenomen bedragen wijken door de gehanteerde afrondingen af van de in de begrotingsstaat opgenomen bedragen.

In 2002 zijn door de DGW&T producten en diensten verleend voor vast-goedbeheer, ingenieursdiensten, gebruiksteun, beleidsvoorbereiding en specialistische onderzoeken en adviezen (BSOA) en out of area optreden.

Het saldo van baten en lasten is hoger dan de begroting door twee belangrijke oorzaken. Enerzijds zijn de rentelasten en de bijbehorende vergoeding (omzet) lager omdat in 2002 geen financiële transacties zijn geweest voor het project van huisvesting van District KMar Schiphol dat in eigendom van DGW&T wordt gerealiseerd. Anderzijds is de netto-omzet toch op peil gebleven door een aanzienlijke behoefte aan diensten op gebied van infrastructuur en zijn de lasten in verhouding als gevolg van bezuinigingsmaatregelen verminderd.

Op meerjaren termijn wordt nog steeds rekening gehouden met een omzetsdaling als gevolg van verminderde behoeftestelling van de defensieonderdelen.

## KENGETALLEN

In de begroting 2002 van de DGW&T zijn, in lijn met het statuut DGW&T, drie kengetallen opgenomen die niet direct gerelateerd kunnen worden aan de baten en lasten. Onderstaand schema bevat de begroting en realisatiegegevens.

<b>Kengetallen</b>			
Bedragen x € 1 000	Begroting 2002	Realisatie 2002	Realisatie 2001
Productiviteit (som der bedrijfsopbrengsten/directe medewerkers)	€ 85	€ 89	€ 80
Flexibiliteit (incl. uitbestedings-equivalent)	23%	19%	23%
Verhouding indirect/totaal	25%	27%	26%

### Productiviteit

Het kengetal voor de productiviteit is het quotiënt van de som der bedrijfsopbrengsten, en het aantal directe medewerkers uitgedrukt in vte'n. Het aantal directe medewerkers betreft de vaste directe medewerkers, inhuurkrachten, tijdelijke medewerkers en het zogenaamde uitbestedingsequivalent. De berekening is gebaseerd op de som der bedrijfsopbrengsten over het verslagjaar 2002, en het gemiddeld aantal directe medewerkers uitgedrukt in vte'n (951) over 2002. De realisatie 2002 is hoger dan in de begroting opgenomen als gevolg van een afname van het aantal directe medewerkers.

### Flexibiliteit

Het kengetal van de flexibiliteit is gedefinieerd als het quotiënt van het aantal inhuurkrachten, uitzendkrachten, tijdelijk contractanten, het uitbestedingsequivalent en het totaal aantal directe medewerkers. De lagere flexibiliteit dan begroot is het gevolg van het beëindigen van diverse tijdelijke dienstverbanden die vooral bij directie functies worden toegepast.

### Verhouding indirect/totaal personeel

Dit kengetal geeft de verhouding weer van het aantal indirecte medewerkers ten opzichte van het totaal personeel, beide uitgedrukt in vte'n, gemiddeld over 2002. Het percentage indirect/totaal is over 2002 iets hoger dan de begroting 2002 als gevolg van het beëindigen van diverse tijdelijke contracten die vooral bij directie functies worden toegepast.

## BATEN

### Opbrengst moederdepartement

Bij het opstellen van de begroting was een meerjarige daling in de omzet voorzien als gevolg van dalende infrastructuurbudgetten van de diverse defensieonderdelen. De reorganisaties binnen de krijgsmacht en de

daarmee samenhangende wijzigingen in infrastructuur hebben in het verslagjaar niet geleid tot substantiële afname in de vraag naar de diensten van de DGW&T.

De verdeling van de netto-omzet naar defensieonderdeel en belangrijkste productcategorieën:

<b>Omzetverdeling</b>										
	Vastgoedbeheer		Ingenieursdiensten		Gebruikssteun		Overige		<b>Totaal</b>	
	Realisatie	Begroting	Realisatie	Begroting	Realisatie	Begroting	Realisatie	Begroting	Realisatie	Begroting
Koninklijke marine	4%	3%	6%	7%	4%	3%	0%	0%	14%	13%
Koninklijke landmacht	14%	13%	10%	20%	12%	10%	1%	1%	37%	44%
Koninklijke luchtmacht	8%	7%	12%	12%	9%	8%	0%	0%	29%	27%
Koninklijke marechaussee	1%	1%	2%	2%	1%	1%	0%	2%	4%	6%
Dico	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	0%	4%	3%
CO	1%	1%	1%	1%	0%	0%	6%	4%	8%	6%
Overige	0%	0%	4%	0%	0%	1%	0%	0%	4%	1%
<b>Totaal</b>	<b>29%</b>	<b>26%</b>	<b>36%</b>	<b>43%</b>	<b>27%</b>	<b>24%</b>	<b>8%</b>	<b>7%</b>	<b>100%</b>	<b>100%</b>

### Opbrengst derden

De opbrengst derden betreffen voornamelijk werkzaamheden die in rekening worden gebracht aan buitenlandse krijgsmachten die op basis van internationale verdragen verblijven op Nederlands grondgebied (Duitse krijgsmacht, AFCENT, POMMS). Tevens is hierin opgenomen de vergoeding die DGW&T aan aannemers in rekening brengt voor geleverde bestekken (omzet ongeveer € 0,2 miljoen).

### Mutatie onderhanden werk

In de begroting is deze post op nihil gesteld. Het onderhanden werk omvat de kosten van lopende projectfasen die nog niet zijn gefactureerd. Het onderhanden werk wordt gewaardeerd tegen directe kosten tot een maximum van de te verwachten opbrengsten per fase.

### Bijzondere baten

De bijzondere baten bevatten de opbrengsten, voortvloeiend uit de gewone bedrijfsuitoefening van voorgaande boekjaren, voortkomend uit de eindafrekening van ingenieursdiensten en gebruikssteun. Deze zijn, na afsluiting van het voorgaande boekjaar, in overleg met de diverse defensieonderdelen vastgesteld. Een belangrijke post in de bijzondere baten is het project «KL-Integrale Veiligheidszorg» voor € 1,5 miljoen met een bijbehorend last die opgenomen is onder de bijzondere lasten.

### Buitengewone baten

Deze post bevat opbrengsten die niet voortvloeien uit de gewone bedrijfsuitoefening.

## LASTEN

### Personele lasten

De realisatie van de bezetting in 2002 ten opzichte van de begroting is als volgt:

<b>Personeel</b>		
(vte'n)	Begroting 2002	Realisatie per 31-dec-02
Bezetting militair personeel	48	42
Bezetting burgerpersoneel	945	931
Overige categorieën:		
– Tijdelijke ambtenaren, inhuur, uitzendkrachten	261	204
– Herplaatsers en BDOS	5	16
<b>Totaal</b>	<b>1 259</b>	<b>1 193</b>
Gemiddelde loonkosten per vte (x € 1 000):		
– Ambtenaren	44	47
– Inhuur en uitzendkrachten	70	99

De personele lasten zijn licht hoger dan de begroting ondanks een afname van de personele omvang. Dit wordt veroorzaakt door de hogere loonkosten per vte dan begroot. Van de personele lasten in 2002 is ongeveer € 6,2 miljoen voor tijdelijk personeel (inhuur en uitzendkrachten).

### Materiële lasten

De materiële lasten bevatten lopende exploitatielasten en uitbesteding. De uitbesteding betrof een bedrag van ongeveer € 3,8 miljoen. De overige hoofdbestanddelen zijn: huisvesting, automatisering en transport.

### Rentelasten

De rente die verschuldigd is voor de lopende leningen voor de investeringen.

### Afschrijvingen

Ten opzichte van de begroting hebben zich in de afschrijvingskosten geen substantiële wijzigingen voorgedaan. De afname van de afschrijvingskosten voor automatiseringsmiddelen is het gevolg van lagere investeringen in vergelijking met vorige jaren. De afschrijvingen zijn als volgt:

Bedragen x € 1 000	2002	2001
Grond & gebouwen	445	430
Automatiseringsmiddelen	1 042	1 362
Transportmiddelen	667	632
Overige materiële vaste activa	212	208
<b>Totaal afschrijvingen</b>	<b>2 366</b>	<b>2 632</b>

### Dotaties aan voorzieningen

De specificatie van de dotaties aan voorzieningen (saldo van dotaties, vrijval en onttrekkingen) is als volgt:

Bedragen x € 1 000	2002
Netto dotatie voorziening dubieuze debiteuren	371
Dotatie voorzieningen	1 274
Af: vrijval en onttrekkingen voorzieningen	- 113
Totaal	1 532

### Bijzondere lasten

Dit zijn lasten die voortvloeien uit de gewone bedrijfsuitoefening uit voorgaande boekjaren. Onder deze post zijn voornamelijk verantwoord de door de DGW&T met de diverse defensieonderdelen verrekende bedragen. Dit zijn hoofdzakelijk correcties op honoraria van in 2001 geleverde diensten en de bijzondere lasten van het project KL-IVZ die samenhangen met de bijzondere baten (zie bijzondere baten).

### Buitengewone lasten

Deze post bevat lasten die niet voortvloeien uit de gewone bedrijfsuitoefening.

### Bestemming saldo van baten en lasten

Het saldo van baten en lasten zal overeenkomstig de besluitvorming in de bestuursraad van de baten-lastendienst DGW&T worden toegevoegd aan het eigen vermogen.

### Kasstroomoverzicht van de baten-lastendienst Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen

Bedragen x € 1 000	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
	Oorspronkelijk vast-gestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vast-gestelde begroting
<b>Liquide middelen 1 januari</b>	<b>1 200</b>	<b>950</b>	<b>- 250</b>
<b>1. Kasstroom uit operationele activiteiten</b>	<b>3 400</b>	<b>11 613</b>	<b>8 213</b>
Totaal Investeringsactiviteiten	- 10 000	- 13 914	- 3 914
Totaal boekwaarde desinvesteringen	200	486	286
<b>2. Kasstroom uit investeringsactiviteiten</b>	<b>- 9 800</b>	<b>- 13 428</b>	<b>- 3 628</b>
Aflossing lening moederdepartement			
Eénmalige storting door moederdepartement			
Aflossing op leningen	- 2 900	- 2 282	618
Beroep op leenfaciliteit	9 900	14 194	4 294
<b>3. Kasstroom uit financieringsactiviteiten</b>	<b>7 000</b>	<b>11 912</b>	<b>4 912</b>
<b>Liquide middelen 31 december</b>	<b>1 800</b>	<b>11 047</b>	<b>9 247</b>

### III. TOELICHTING OP HET KASSTROOMOVERZICHT

#### **Kasstroom uit operationele activiteiten**

De operationele kasstroom is hoger dan de begroting. De belangrijkste oorzaak is het hoger dan begrote bedrijfsresultaat en de afname van het werkkapitaal.

#### **Kasstroom uit investeringsactiviteiten**

De kasstroom uit investeringsactiviteiten is hoger door de investeringen in nieuwe huisvesting te Zwolle en Tilburg.

#### **Kasstroom uit financieringsactiviteiten**

De mutaties in de kasstroom uit financieringsactiviteiten zijn het gevolg van een groter beroep op de leenfaciliteit voor investeringen en de lager dan begrote aflossingen.

**Balans van de baten-lastendienst Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen**

Bedragen x € 1 000 31 december 2002 31 december 2001

**ACTIVA****Immateriële vaste activa****Materiële vaste activa**

Grond en gebouwen	28 812	17 368
Automatiseringsmiddelen	1 932	2 311
Transportmiddelen	2 823	3 392
Overige	1 358	792
	<hr/>	<hr/>
	<b>34 925</b>	<b>23 863</b>

**Flottende activa**

Onderhanden werk	6 991	7 315
Debiteuren	13 707	13 224
Overlopende activa	3 500	2 654
Liquide middelen	11 047	950
	<hr/>	<hr/>
	<b>35 245</b>	<b>24 143</b>

---

**TOTAAL ACTIVA** **70 170** **48 006**

---

**PASSIVA****Eigen vermogen**

Exploitatiereserve	1 015	3 371
Verplichte reserve		
Onverdeeld resultaat	1 963	- 2 356
	<hr/>	<hr/>
	<b>2 978</b>	<b>1 015</b>

**Aflossings- en rentedragend vermogen**

Leningen bij het ministerie van Financiën	<b>36 493</b>	<b>24 581</b>
<b>Voorzieningen</b>	<b>4 610</b>	<b>3 449</b>

**Kort vreemd vermogen**

Crediteuren	3 149	474
Overlopende passiva	22 940	18 487
	<hr/>	<hr/>
	<b>26 089</b>	<b>18 961</b>

---

**TOTAAL PASSIVA** **70 170** **48 006**

---

**IV. TOELICHTING BIJ DE BALANS****Activa****Immateriële vaste activa**

Niet van toepassing voor DGW&amp;T.

**Materiële vaste activa**

Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs verminderd met afschrijvingen. Afschrijvingen worden berekend volgens de lineaire methode op basis van verwachte levensduur, waarbij rekening wordt gehouden met een eventuele rest-



waarde. De activeringsgrens is door de invoering van de euro gewijzigd van f 1 000 (€ 454) in € 500 incl. BTW.

De afschrijvingstermijnen zijn:

Gebouwen	50 jaar
Houten opslagloodsen en verhardingen	25 jaar
Inventaris	10 jaar
Transportmiddelen	4–6 jaar
Automatiseringsmiddelen en overige activa	5 jaar

Op terreinen wordt niet afgeschreven.

<b>Verloopstaat materiële vaste activa</b>					
Bedragen x € 1 000	Grond en gebouwen	Automatiseringsmiddelen	Transportmiddelen	Overige materiële vaste activa	Totaal
<b>Boekwaarde 31-dec-01</b>	<b>17 368</b>	<b>2 311</b>	<b>3 392</b>	<b>792</b>	<b>23 863</b>
Investeringen	12 013	831	286	784	13 914
Boekwaarde desinvesteringen	124	168	188	6	486
Afschrijvingen	445	1 042	667	212	2 366
<b>Boekwaarde 31-dec-02</b>	<b>28 812</b>	<b>1 932</b>	<b>2 823</b>	<b>1 358</b>	<b>34 925</b>

#### *Grond en gebouwen*

Bij de start van de baten-lastendienst (1996) zijn de gebouwen en verhardingen gewaardeerd op basis van uitgevoerde taxaties door beëdigde taxateurs, waarbij de herbouwwaarde is vastgesteld. Deze (actuele) herbouwwaarde is door middel van indexering aan de hand van bouwkosten-indexcijfers herleid tot waarden op basis van historische kostprijzen in het stichtingsjaar van elk van de gebouwen. De terreinen zijn gewaardeerd tegen de verkoopwaarde op 1 januari 1996, gelet op het feit dat de historische uitgaafprijzen in veel gevallen niet waren te achterhalen. De investeringen in grond en gebouwen hangen samen met de nieuwe huisvesting voor Directie Noord te Zwolle en de in aanbouw zijnde huisvesting voor Directie Zuid te Tilburg.

#### *Automatiseringsmiddelen*

De post «automatiseringsmiddelen» bestaat uit hardware inclusief de standaard bijgeleverde (besturings)software. Activering van separaat gekochte en ontwikkelde software ten behoeve van de dienstverlening van de DGW&T vindt niet plaats.

#### *Transportmiddelen*

De transportmiddelen bestaan uit dienstpersonenauto's, servicewagens en terreinwagens.

#### *Overige materiële vaste activa*

De «overige materiële vaste activa» bestaan uit communicatiemiddelen, inventaris en ondersteunende middelen.

### **Vlottende activa**

#### **Onderhanden werk**

Het onderhanden werk omvat de lopende projecten voor voornamelijk Ingenieursdiensten. Het onderhanden werk wordt gewaardeerd tegen

directe kosten met als maximum de verwachte opbrengsten van betreffende projectfase. Het onderhanden werk is in 2002 afgenomen.

### Debiteuren

De post «Debiteuren» wordt gewaardeerd tegen nominale waarde, rekening houdend met het vermoedelijke oninbare deel. Voor 2002 is het vermoedelijke oninbare deel bepaald op ongeveer € 1,8 miljoen (voorziening dubieuze debiteuren) waarbij vorderingen ouder dan één jaar volledig worden voorzien en vorderingen korter dan één jaar, maar ouder dan zes maanden, voor vijftig procent worden voorzien.

### Overlopende activa

De post overlopende activa omvat de volgende posten:

Bedragen x € 1 000	31 december 2002	31 december 2001
Vooruitbetaalde bedragen	527	362
Nog te ontvangen bedragen	2 550	2 284
Te ontvangen goederen/diensten	0	8
Posten in onderzoek	423	0
<b>Totaal</b>	<b>3 500</b>	<b>2 654</b>

Op de post «Nog te ontvangen bedragen» zijn onder andere verantwoord de nog van de diverse defensieonderdelen te ontvangen bedragen van de eindafrekeningen over de vastgoeddiensten van 2002, alsmede een bedrag (€ 0,45 miljoen) dat is betaald, onder ontvangst van een bankgarantie, in afwachting van de afwikkeling van een arbitragezaak. De posten in onderzoek hebben betrekking op disputen met leveranciers alsmede salaris- en reiskosten met PSA.

### Liquide middelen

De post liquide middelen omvat de volgende posten:

Bedragen x € 1 000	31 december 2002	31 december 2001
Gelden in rekening courant bij ministerie van Financiën	11 139	1 328
Gelden te verrekenen met departement	- 98	- 381
Kruisposten	0	0
Gelden in kassen	6	3
<b>Totaal</b>	<b>11 047</b>	<b>950</b>

## Passiva

### Eigen vermogen

Het eigen vermogen bedraagt per 31 december 2002 € 2 978 miljoen.

#### Vermogensontwikkeling baten-lastendienst DGW&T 1998-2002

Bedragen x € 1 000	1998	1999	2000	2001	2002 begroting	2002 realisatie
<b>Eigen vermogen per 1 januari</b>	<b>24 501</b>	<b>25 053</b>	<b>642</b>	<b>- 1 167</b>	<b>1 015</b>	<b>1 015</b>
Saldo van baten en lasten	552	455	- 1 809	- 2 356	900	1 963
Directe mutaties in het eigen vermogen:						
- Uitkering aan moederdepartement						
- Exploitatiebijdrage door moederdepartement						
- Overige mutaties				4 538		
<b>Eigen vermogen per 31 december</b>	<b>25 053</b>	<b>25 508</b>	<b>- 1 167</b>	<b>1 015</b>	<b>1 915</b>	<b>2 978</b>

### Aflossings- en rentedragend vermogen

Met het aflossings- en rentedragend vermogen worden de materiële vaste activa gefinancierd. De looptijden van de leningen bij het ministerie van Financiën worden afgesloten in overeenstemming met de economische levensduur van de materiële vaste activa. De lening die verband houdt met de vermogensconversie heeft een looptijd van 50 jaar met een rente van 5,00%. De overige leningen hebben een looptijd variërend tot 10 jaar en ongeveer 50 jaar tegen diverse rentepercentages variërend van 3,72% tot 5,60%.

Bedragen x € 1 000	Vermogens conversie 2000	Overige leningen	Totaal
<b>Leningen ministerie van Financiën 31 dec 2001</b>	<b>18 533</b>	<b>6 048</b>	<b>24 581</b>
Leningen voor nieuwe investeringen		14 194	14 194
Aflossingen	- 1 316	- 966	- 2 282
<b>Leningen ministerie van Financiën 31 dec 2002</b>	<b>17 217</b>	<b>19 276</b>	<b>36 493</b>

### Voorzieningen

De verloopstaat voor de voorzieningen:

Bedragen x € 1 000	Stand 31-12-2001	Dotatie	Onttrekking	Vrijval	Stand 31-12-2002
Groot onderhoud	313	274			587
Garantieplichtingen	598	646			1 244
Contractrisico's	479	72			551
Wachtgelduitkeringen	1 946	282			2 228
Assurantie eigen risico	113			113	
<b>Totaal</b>	<b>3 449</b>	<b>1 274</b>		<b>113</b>	<b>4 610</b>

#### *Voorziening «groot onderhoud»*

Deze voorziening wordt gevormd ter egalisatie van kosten voor het planmatig onderhoud aan gebouwen in economisch eigendom. De dotaties zijn voor onderhoud aan de eigen infrastructuur (€ 0,037 miljoen) en voor beveiligingsmaatregelen (€ 0,237 miljoen) die niet zijn voorzien in het jaarplan 2003 en die in 2003 op aanwijzing van C-Dico worden gerealiseerd.

#### *Voorziening «garantieplichtingen»*

Deze voorziening dient ter dekking van aansprakelijkheidsrisico's met inbegrip van de beroepsaansprakelijkheid. Conform de Regeling van de Verhouding tussen Opdrachtgever en adviserend Ingenieursbureau (RVOI) is de DGW&T in bepaalde gevallen aansprakelijk te stellen tot de hoogte van het honorarium van het betreffende project. Tot 2001 vonden dotaties plaats op basis van een bepaald percentage van de omzet. De dotatie is gebaseerd op een percentage (0,09%) van de netto omzet, een toegewezen claim inzake verontreinigde grond (€ 0,375 miljoen) en verwachte lopende claims (€ 0,195 miljoen).

#### *Voorziening «contractrisico's»*

Deze voorziening dient voor de dekking van risico's in situaties waarbij de DGW&T contracten afsluit ten behoeve van derden. Voor deze risico's wordt geen verzekering afgesloten. Met de dotatie is 50% van twee ingediende claims voorzien. DGW&T verwacht de helft van de claims te kunnen verhalen op de Koninklijke landmacht.

#### *Voorziening «wachtgelduitkeringen»*

De voorziening dient ter dekking van de verplichtingen voortvloeiend uit wachtgeldaanspraken van voormalige medewerkers. Lasten van wachtgeld, VUT en herplaatsers die ontstaan en voortvloeien uit maatregelen genomen na de totstandkoming van de baten-lastendienst, komen in beginsel ten laste van de DGW&T maar zijn in de afgelopen jaren betaald door Dico. Met DGFC en Dico zijn afspraken gemaakt dat de wachtgelduitkeringen die in 2003 ontstaan voor rekening zijn van de DGW&T. De voorziening is gebaseerd op aan 11 medewerkers toegekende wachtgeldregelingen voor de gehele wachtgeldperioden.

#### *Voorziening «assurantie eigen risico»*

Op basis van regelgeving is de vorming van een voorziening assurantie eigen risico niet meer toegestaan en is deze voorziening in twee jaar vrijgevallen.

## Kort vreemd vermogen

### Overlopende passiva

De «overlopende passiva» bestaan uit:

Bedragen x € 1 000	31 december 2002	31 december 2001
Met betrekking tot huidig boekjaar te betalen bedragen	6 117	6 241
Te betalen vakantiegelden	1 972	1 915
Te betalen gelden interimuitkering ziektekosten	545	545
Betalingen onderweg	301	3 420
Vooruitontvangen bedragen	52	86
Overlopende termijnen*	13 953	6 277
Verschillenrekening**		3
<b>Totaal</b>	<b>22 940</b>	<b>18 487</b>

\* Door de DGW&T aan de defensieonderdelen gefactureerde voorschotten voor ingenieursdiensten waarvoor nog geen opleveringsverklaring cq. eindafrekening van de zijde van de defensieonderdelen is ontvangen.

\*\* Voornamelijk vorderingen uit hoofde van ten onrechte doorbelaste kosten.

Onder de overlopende termijnen is een vordering van de Koninklijke landmacht op DGW&T opgenomen. In 2001 is de methodiek voor het verrekenen van ingenieursdiensten met de Koninklijke landmacht gewijzigd waarbij door DGW&T ontvangen voorschotten zijn omgezet in een permanent voorschot. De DGW&T heeft deze verplichting voor onbepaalde tijd van € 7,17 miljoen per 1 januari 2001 als schuld erkend. Deze schuld dient bij een vroegtijdige bedrijfsbeëindiging te worden vereffend.

### Niet uit de balans blijvende verplichtingen

De DGW&T is voor een groot aantal jaren verbonden aan de nieuwbouw Schiphol ten behoeve van de Koninklijke marechaussee. De nieuwe huisvesting van de Koninklijke marechaussee wordt in economisch eigendom van DGW&T gerealiseerd waarbij DGW&T als verhuurder optreedt. DGW&T maakt hiervoor gebruik van de leenfaciliteit voor baten-lastendiensten. Dit is in lijn met de stelselwijziging Rijkshuisvesting, zoals die met betrekking tot de RGD in 2000 is doorgevoerd.

<b>Bedragen x € 1 000</b>			
<b>Artikel 01 Koninklijke marine</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1) Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	1 541 995	1 338 076	50 358
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>1 541 995</b>	<b>1 338 076</b>	<b>50 358</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	– 21 625	79 812	2 452
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>– 21 625</b>	<b>79 812</b>	<b>2 452</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	65 048	18 080	1 698
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>65 048</b>	<b>18 080</b>	<b>1 698</b>
<i>Mutaties Slotwet</i> Ontwerp Slotwet	– 117 246	5 707	2 570
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>– 117 246</b>	<b>5 707</b>	<b>2 570</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>1 468 172</b>	<b>1 441 675</b>	<b>57 078</b>

<b>Bedragen x € 1 000</b>			
<b>Artikel 02 Koninklijke landmacht</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1) Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	2 917 392	2 142 418	58 153
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>2 917 392</b>	<b>2 142 418</b>	<b>58 153</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	– 330 137	33 757	9 213
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>– 330 137</b>	<b>33 757</b>	<b>9 213</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002 – 2003, 28 705, nr 1)	– 35 715	122 226	0
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>– 35 715</b>	<b>122 226</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties Slotwet</i> Ontwerp Slotwet	– 43 913	31 219	6 547
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>– 43 913</b>	<b>31 219</b>	<b>6 547</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>2 507 627</b>	<b>2 329 620</b>	<b>73 913</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 03 Koninklijke luchtmacht</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1)	1 539 212	1 315 989	38 097
Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)			
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>1 539 212</b>	<b>1 315 989</b>	<b>38 097</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	106 499	106 499	1 000
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>106 499</b>	<b>106 499</b>	<b>1 000</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	507 806	7 050	– 2 600
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>507 806</b>	<b>7 050</b>	<b>– 2 600</b>
<i>Mutaties Slotwet</i>			
Ontwerp Slotwet	– 151 138	6 570	2 738
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>– 139 258</b>	<b>6 570</b>	<b>2 738</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>2 014 259</b>	<b>1 436 108</b>	<b>39 235</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 04 Koninklijke marechaussee</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1)	286 408	293 674	4 808
Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	9 711	9 711	0
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>296 119</b>	<b>303 385</b>	<b>4 808</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	33 379	32 579	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>33 379</b>	<b>32 579</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	– 6 494	– 12 961	392
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>– 6 494</b>	<b>– 12 961</b>	<b>392</b>
<i>Mutaties Slotwet</i>			
Ontwerp Slotwet	– 906	3 684	3 066
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>– 906</b>	<b>3 684</b>	<b>3 066</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>322 098</b>	<b>326 687</b>	<b>8 266</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 05 Defensie Interservice Commando</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1)	256 502	255 568	21 561
Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)			
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>256 502</b>	<b>255 568</b>	<b>21 561</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	4 816	4 812	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>4 816</b>	<b>4 812</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	– 16 527	– 16 527	3 647
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>– 16 527</b>	<b>– 16 527</b>	<b>3 647</b>
<i>Mutaties Slotwet</i>			
Ontwerp Slotwet	8 010	2 313	– 1 005
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>8 010</b>	<b>2 313</b>	<b>– 1 005</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>252 801</b>	<b>246 166</b>	<b>24 203</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 06 Militaire inlichtingendienst</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1)	52 476	52 022	0
Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	1 860	1 860	0
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>54 336</b>	<b>53 882</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	4 738	4 738	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>4 738</b>	<b>4 738</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	– 1 770	– 1 770	200
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>– 1 770</b>	<b>– 1 770</b>	<b>200</b>
<i>Mutaties Slotwet</i>			
Ontwerp Slotwet	2 156	826	163
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>2 156</b>	<b>826</b>	<b>163</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>59 460</b>	<b>57 676</b>	<b>363</b>



**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 07 Pensioenen, uitkeringen en wachtgeld</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1) Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	909 686	909 686	1 559
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>909 686</b>	<b>909 686</b>	<b>1 559</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	27 931	27 931	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>27 931</b>	<b>27 931</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	– 656	– 656	– 959
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>– 656</b>	<b>– 656</b>	<b>– 959</b>
<i>Mutaties Slotwet</i> Ontwerp Slotwet	2 440	2 438	– 188
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>2 440</b>	<b>2 438</b>	<b>– 188</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>939 401</b>	<b>939 399</b>	<b>412</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 08 Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1) Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	24 172	24 172	0
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>24 172</b>	<b>24 172</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	204	204	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>204</b>	<b>204</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	5 124	5 124	0
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>5 124</b>	<b>5 124</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties Slotwet</i> Ontwerp Slotwet	– 33	– 33	0
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>– 33</b>	<b>– 33</b>	<b>0</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>29 467</b>	<b>29 467</b>	<b>0</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 09 Vredesoperaties</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1) Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	170 177	170 177	1 407
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>170 177</b>	<b>170 177</b>	<b>1 407</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	93 900	93 900	5 500
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>93 900</b>	<b>93 900</b>	<b>5 500</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	– 56 387	– 56 387	0
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>– 56 387</b>	<b>– 56 387</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties Slotwet</i> Ontwerp Slotwet	– 41 093	– 35 035	1 704
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>– 41 093</b>	<b>– 35 035</b>	<b>1 704</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>166 597</b>	<b>172 655</b>	<b>8 611</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 10 Civiele taken</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1) Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	32 399	32 399	5 337
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>32 399</b>	<b>32 399</b>	<b>5 337</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	5 602	5 602	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>5 602</b>	<b>5 602</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	4 986	4 946	1 060
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>4 986</b>	<b>4 946</b>	<b>1 060</b>
<i>Mutaties Slotwet</i> Ontwerp Slotwet	– 7 093	– 6 946	1 562
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>– 7 093</b>	<b>– 6 946</b>	<b>1 562</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>35 894</b>	<b>36 001</b>	<b>7 959</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 11 Overige internationale samenwerking</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1) Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	88 425	92 824	14 430
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>88 425</b>	<b>92 824</b>	<b>14 430</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	83 013	83 013	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>83 013</b>	<b>83 013</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	– 47 309	– 67 490	– 2 081
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>– 47 309</b>	<b>– 67 490</b>	<b>– 2 081</b>
<i>Mutaties Slotwet</i> Ontwerp Slotwet	12 900	8 412	– 4 638
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>12 900</b>	<b>8 412</b>	<b>– 4 638</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>137 029</b>	<b>116 759</b>	<b>7 711</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 12 Wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1) Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	57 795	61 949	318
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>57 795</b>	<b>61 949</b>	<b>318</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	2 600	2 600	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>2 600</b>	<b>2 600</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	332	799	0
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>332</b>	<b>799</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties Slotwet</i> Ontwerp Slotwet	164 215	1 164	– 9
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>164 215</b>	<b>1 164</b>	<b>– 9</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>224 942</b>	<b>66 512</b>	<b>309</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 70 Geheime uitgaven</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1)	499	499	0
Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)			
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>499</b>	<b>499</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	420	420	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>420</b>	<b>420</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	– 9	– 9	0
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>– 9</b>	<b>– 9</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties Slotwet</i>			
Ontwerp Slotwet	0	0	0
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>910</b>	<b>910</b>	<b>0</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 80 Nominaal en onvoorzien</b>	Verplichtingen	Kasuitgaven	Kasontvangsten
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1)	181 763	181 763	0
Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	5 264	5 264	0
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>187 027</b>	<b>187 027</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	– 35 204	– 35 204	0
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>– 35 204</b>	<b>– 35 204</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i>			
Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	– 115 927	– 115 927	0
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>– 115 927</b>	<b>– 115 927</b>	<b>0</b>
<i>Mutaties Slotwet</i>			
Ontwerp Slotwet	– 35 896	– 35 896	0
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>– 35 896</b>	<b>– 35 896</b>	<b>0</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

**Bedragen x € 1 000**

<b>Artikel 90 Algemeen</b>	<b>Verplichtingen</b>	<b>Kasuitgaven</b>	<b>Kasontvangsten</b>
Ontwerpbegroting 2002 (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 1) Nota van wijziging (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 000 X, nr 17)	143 816	146 105	5 954
<b>1. Vastgestelde begroting (Staatsblad 2002, 159)</b>	<b>143 816</b>	<b>146 105</b>	<b>5 954</b>
<i>Mutaties 1e suppletore begroting (Voorjaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2001–2002, 28 302, nr 1)	8 808	9 809	227
<b>2. Vastgestelde mutaties 1e suppletore begroting (Staatsblad 2002, 556)</b>	<b>8 808</b>	<b>9 809</b>	<b>227</b>
<i>Mutaties 2e suppletore begroting (Najaarsnota)</i> Ontwerp suppletore begroting (kamerstuk vergaderjaar 2002–2003, 28 705, nr 1)	31 469	31 951	3 844
<b>3. Vastgestelde mutaties 2e suppletore begroting (Staatsblad 2003, 132)</b>	<b>31 469</b>	<b>31 951</b>	<b>3 844</b>
<i>Mutaties Slotwet</i> Ontwerp Slotwet	6 265	– 1 742	– 1 804
<b>4. Vast te stellen Slotwet</b>	<b>6 265</b>	<b>– 1 742</b>	<b>– 1 804</b>
<b>Totaal geraamd tevens realisatie 2002</b>	<b>190 358</b>	<b>186 123</b>	<b>8 221</b>

**Rechtmatigheidsonderzoek 2001, algemeen deel (5 juni 2002)**

Toezegging	Resultaten 2002
Naast de reeds in gang gezette verbetermaatregelen bij de KMar heeft de minister nog aanvullende verbetermaatregelen getroffen en het toezicht op de uitvoering van de verbetermaatregelen zodanig geïntensiveerd dat uiterlijk september 2002 sprake kan zijn van een goede werking van het financieel beheer bij dit defensieonderdeel.	Bij de KMar is een minimumniveau van ordelijk financieel beheer gerealiseerd. Verbeteracties lopen, gegeven de beschikbare kwalitatieve en kwantitatieve bezetting, nog door in 2003.

**Rapport financiële verantwoording 2001 van het ministerie van Defensie (5 juni 2002)**

Toezegging	Resultaten 2002
De controlfunctie wordt versterkt door de beschikbare capaciteit in 2002 op een meer evenwichtige wijze tussen de controlfunctie en de controle te verdelen	Eind 2002 is een studie afgerond naar de inrichting van de controlfunctie en is een directeur Beleidsevaluatie aangesteld. De uiteindelijke inrichting, die in 2003 zijn beslag krijgt, moet leiden tot een verbreding van de toezichtrol, zodat Defensie niet alleen in financieel opzicht, maar ook in termen van management en (uitvoering van) beleid «in control» is.
De verbeteracties in het verbeterplan KL 2002 financieel beheer en materieelbeheer zijn uiterlijk in oktober 2002 gerealiseerd, inclusief implementatie van het materieelbeheer nieuwe stijl en de toets van de werking	De in het verbeterplan KL 2002 opgenomen verbeteracties financieel beheer zijn volledig gerealiseerd. De implementatie van het materieelbeheer nieuwe stijl is grotendeels gerealiseerd. Zoals al aangegeven in de ontwerpbegroting 2003 lopen de verbeteracties materieelbeheer voor enkele onderdelen van de KL nog door in 2003.
De Algemene Rekenkamer wordt maandelijks geïnformeerd over de projectvoortgang (verbeterplan KL 2002), o.a. bij de Eerste Divisie en het Nationaal Commando	De Algemene Rekenkamer is gedurende 2002 intensief geïnformeerd over de voortgang van het verbeterplan KL 2002. In januari 2003 is een eindrapportage aan de Algemene Rekenkamer aangeboden.
De verbeteracties in het verbeterplan Klu nemen de door de Algemene Rekenkamer geconstateerde onvolkomenheden in 2001 weg.	De in het verbeterplan Klu opgenomen verbeteracties financieel beheer zijn grotendeels gerealiseerd. De verbeteracties materieelbeheer bij het LCKLu lopen nog door in 2003.
De aanvullende maatregelen bij de KMar in de organisatie van het verbetertraject en de waarborgen voor de uitvoering, werken uiterlijk september 2002. Onder meer door te zorgen voor voldoende personeel voor de verbeteringen, centrale toezichtintensivering en accountantscontrole op de werking van de maatregelen.	Bij de KMar is een minimum niveau van ordelijk financieel beheer gerealiseerd. Verbeteracties lopen, gegeven de beschikbare kwalitatieve en kwantitatieve bezetting, nog door in 2003.

Toezegging	Resultaten 2002
In 2002 wordt een onderzoek uitgevoerd naar de redenen en achtergronden van het niet-naleven van de EU-aanbestedingsregels.	Op basis van de bevindingen van de Defensie Accountantsdienst wordt geconcludeerd dat voldoende maatregelen zijn getroffen om correcte naleving van de Europese aanbestedingsregels te kunnen waarborgen. Aandachtspunt is het toezien op de stringente naleving van de specifieke regelgeving binnen de procedures van voorafgaande financiële toetsing.

### **Informatievoorziening grote projecten (29 oktober 2002)**

Toezegging	Resultaten 2002
De organisatie van de informatievoorziening voor de nog lopende projecten wordt op korte termijn verbeterd.	In 2002 is het Defensie Materieelkeuze Proces geëvalueerd. De uitkomsten hiervan alsmede de versterking van de centrale regie en de Competitieve Dienstverlening (CDV) zijn in het vernieuwde Defensie Materieel Proces (DMP) verwerkt. Het DMP, waarin de meeste aanbevelingen al waren verwerkt, is naar aanleiding van het onderzoek van de Algemene Rekenkamer op het vlak van de verantwoordelijkheden verder aangescherpt.

### **Staat van de beleidsevaluatie 2002 (7 november 2002)**

Toezegging	Resultaten 2002
De belegging van de control-, controle- en toezichtsfunctie vormt onderdeel van een studie die aan de basis zal liggen van een herinrichting van het directoraat-generaal Financiën en Control (DGFC). Hierbij zal expliciet aandacht worden besteed aan de verdeling van verantwoordelijkheden tussen de DAD en de nieuwe DGFC. Bij de nadere uitwerking van de toezichtfunctie zal conform de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer aandacht zijn voor de benutting en voor het capaciteitsvraagstuk.	Eind 2002 is een studie afgerond naar de inrichting van de controlfunctie en is een directeur Beleidsevaluatie aangesteld. De uiteindelijke inrichting, die in 2003 zijn beslag krijgt, moet leiden tot een verbreding van de toezichtrol, zodat Defensie niet alleen in financieel opzicht, maar ook in termen van management en (uitvoering van) beleid «in control» is.

**Kengetallen en volumegegevens beleidsartikel 01 «Koninklijke marine»**

Ambtelijk burgerpersoneel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	4 350	4 374	4 238	136
– gemiddeld salaris	x € 1,-	39 150	41 258	37 804	3 454
Totaal ambtelijk burgerpersoneel	x € 1000,-	170 301	180 463	160 215	20 248

Militair personeel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	11 812	11 805	11 867	- 62
Waarvan:					
– beroeps onbepaalde tijd	aantal vte'n	7 584	7 286	7 346	- 60
– gemiddeld salaris	x € 1,-	45 692	48 284	43 728	4 556
– totale uitgaven	x € 1000,-	346 526	351 798	321 227	30 571
– beroeps bepaalde tijd	aantal vte'n	4 123	4 339	4 364	- 25
– gemiddeld salaris	x € 1,-	31 238	30 946	29 170	1 776
– totale uitgaven	x € 1000,-	128 796	134 275	127 297	6 978
– ANT-/ARUMIL	aantal vte'n	105	180	157	23
– gemiddeld salaris	x € 1,-	29 333	22 722	22 567	155
– totale uitgaven	x € 1000,-	3 080	4 090	3 543	547
Totaal militair personeel	x € 1000,-	478 402	490 163	452 067	38 096



Overige personele uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
- inhuur tijdelijk personeel	aantal mensjaren	540,0	470,0	397,0	73,0
- gemiddelde uitgaven per mensjaar	x € 1,-	33 307	35 360	33 965	1 395
- totale uitgaven	x € 1000,-	17 986	16 619	13 484	3 135
- kleding en uitrusting	aantal vte'n (bp en mp)	15 949	15 888	15 848	40
- gemiddeld per vte	x € 1,-	81	80	87	- 7
- totale uitgaven	x € 1000,-	1 294	1 273	1 384	- 111
- voeding	aantal vte'n (bp en mp)	15 949	15 888	15 848	40
- gemiddeld per vte	x € 1,-	641	655	668	- 13
- totale uitgaven	x € 1000,-	10 225	10 423	10 585	- 162
- overige persoonsgebonden personele uitgaven voor de Admiraliteit	aantal vte'n (bp en mp)	1 735	1 866	1 714	152
- gemiddeld per vte	x € 1,-	1 930	1 817	1 681	136
- totale uitgaven	x € 1000,-	3 348	3 390	2 881	509
- overige persoonsgebonden personele uitgaven overige KM-ressorts	aantal vte'n (bp en mp)	14 214	14 022	14 134	- 112
- gemiddeld per vte	x € 1,-	2 646	2 943	2 319	624
- totale uitgaven	x € 1000,-	37 612	41 266	32 780	8 486
- overige persoonsgebonden personele uitgaven voor de gehele KM	aantal vte'n (bp en mp)	15 949	15 888	15 848	40
- gemiddeld per vte	x € 1,-	1 126	975	887	88
- totale uitgaven	x € 1000,-	17 965	15 491	14 063	1 428
- vliegopleidingen	aantal vliegers in opleiding	15	19	15	4
- gemiddeld per vte	x € 1,-	82 133	55 158	97 467	- 42 309
- totale uitgaven	x € 1000,-	1 232	1 048	1 462	- 414
Totaal overige personele uitgaven	x € 1000,-	89 662	89 510	76 639	12 871

Materiële uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
- uitbesteding O-, I- en A-deskundigheid <sup>1</sup>	aantal mensjaren	2,0		2,5	- 2,5
- gemiddeld per mensjaar	x € 1,-	128 000		121 200	- 121 200
- totale uitgaven	x € 1000,-	256		303	- 303
- overige persoonsgebonden materiële uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	15 949	15 888	15 848	40
- gemiddeld per vte	x € 1,-	6 266	5 886	5 175	711
- totale uitgaven	x € 1000,-	99 929	93 515	82 021	11 494
- brandstoffen, oliën en smeermiddelen					
- gasolie schepen	1 000 m <sup>3</sup>	62,0	39,0	70,0	- 31,0
- kerosine patrouillevliegtuigen	1 000 m <sup>3</sup>	7,0	5,6	8,7	- 3,1
- helikopterbrandstof	1 000 m <sup>3</sup>	1,6	0,9	1,4	- 0,5
- totale uitgaven	x € 1000,-	24 296	21 883	16 388	5 495
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,-	124 481	115 398	98 712	16 686
Andere volumegegevens:					
- overige materiële uitgaven	x € 1000,-	154 784	168 603	161 840	6 763
Sub-totaal	x € 1000,-	154 784	168 603	161 840	6 763
Totaal materiële uitgaven	x € 1000,-	279 265	284 001	260 552	23 449

<sup>1</sup> uitgaven voor inhuur O-, I- en A-deskundigen zijn met ingang van dit jaar verantwoord onder inhuur tijdelijk personeel

## Kengetallen en volumegegevens Beleidsartikel 02 «Koninklijke landmacht»

Ambtelijk burgerpersoneel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	8 832	8 850	8 615	235
– gemiddeld salaris	x € 1,-	37 299	39 122	38 510	612
<hr/>					
Totaal ambtelijk burgerpersoneel	x € 1000,-	329 426	346 234	331 760	14 474
<hr/>					
Militair personeel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	21 327	22 146	21 942	204
Waarvan:					
<hr/>					
– beroeps onbepaalde tijd	aantal vte'n	10 254	10 085	10 306	– 221
– gemiddeld salaris	x € 1,-	44 806	47 217	43 752	3 465
– totale uitgaven	x € 1000,-	459 437	476 185	450 911	25 274
<hr/>					
– beroeps bepaalde tijd	aantal vte'n	11 073	12 061	11 636	425
– gemiddeld salaris	x € 1,-	25 062	26 141	24 130	2 011
– totale uitgaven	x € 1000,-	277 512	315 283	280 772	34 511
<hr/>					
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,-	736 949	791 468	731 686	59 785
<hr/>					
Andere volumegegevens:					
– Uitgaven inzake de Nationale reserve	x € 1000,-	8 953	9 157	6 868	2 289
<hr/>					
Totaal militair personeel	x € 1000,-	745 902	800 625	738 551	62 074

Overige personele uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
- inhuur tijdelijk personeel <sup>1</sup>	aantal mensjaren	905,4	637,0	449,0	188,0
- gemiddelde uitgaven per mensjaar	x € 1,-	44 330	50 650	50 568	82
- totale uitgaven	x € 1000,-	40 134	32 264	22 705	9 559
- overige persoonsgebonden personele uitgaven ressorts	aantal vte'n (bp en mp)	30 159	30 996	30 557	439
- gemiddeld per vte	x € 1,-	2 202	2 467	2 224	243
- totale uitgaven	x € 1000,-	66 419	76 474	67 962	8 512
- overige persoonsgebonden personele uitgaven KL-breed	aantal vte'n (bp en mp)	30 159	30 996	30 557	439
- gemiddeld per vte	x € 1,-	705	328	408	- 80
- totale uitgaven	x € 1000,-	21 271	10 181	12 454	- 2 273
- kleding en uitrusting t.b.v. militair personeel	aantal vte'n (mp)	21 327	22 146	21 942	204
- gemiddeld per vte	x € 1,-	1 423	1 609	1 711	- 102
- totale uitgaven <sup>2</sup>	x € 1000,-	30 352	35 624	37 544	- 1 920
- voeding	aantal vte'n (bp en mp)	30 159	30 996	30 557	439
- gemiddeld per vte	x € 1,-	1 058	1 124	966	158
- totale uitgaven	x € 1000,-	31 919	34 846	29 524	5 322
- onderwijs en opleiding t.b.v. BBT-personeel	aantal vte'n	11 073	12 061	11 636	425
- gemiddeld per vte	x € 1,-	728	618	806	- 188
- totale uitgaven	x € 1000,-	8 062	7 455	9 381	- 1 926
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,-	198 157	196 844	179 570	17 274
Andere volumegegevens: Overige personele uitgaven <sup>2</sup>	x € 1000,-	- 16 528	- 14 442	- 4 300	- 10 132
Totaal overige personele uitgaven	x € 1000,-	181 629	182 402	175 270	7 142

<sup>1</sup> uitgaven met betrekking tot inhuur O-, I- en A-deskundigen zijn met ingang van dit jaar verantwoord onder inhuur tijdelijk personeel

<sup>2</sup> bedragen zijn ten opzichte van de cijfers in de geautoriseerde begroting gecorrigeerd voor de geraamde ontvangsten in verband met kledingverstreking aan andere defensieonderdelen.

Materiële uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
– uitbesteding O-, I- en A-deskundigheid <sup>1</sup>	aantal mensjaren	45,6		68,0	– 68,0
– gemiddeld per mensjaar	x € 1,–	132 193		52 147	– 52 147
– totale uitgaven	x € 1000,–	6 028		3 456	– 3 546
– overige persoonsgebonden materiële uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	30 159	30 996	30 557	439
– gemiddeld per vte	x € 1,–	527	1 274	1 279	– 5
– totale uitgaven	x € 1000,–	15 881	39 475	39 077	398
– huisvesting KL-breed	aantal vte'n (bp en mp)	30 159	30 996	30 557	439
– gemiddeld per vte	x € 1,–	1 841	2 204	1 770	434
– totale uitgaven	x € 1000,–	55 510	68 322	54 084	14 238
– inventarisgoederen en klein materieel KL-breed	aantal vte'n (bp en mp)	30 159	30 996	30 557	439
– gemiddeld per vte	x € 1,–	722	739	659	80
– totale uitgaven	x € 1000,–	21 765	22 904	20 132	2 772
– data- en telecommunicatie <sup>2</sup>	aantal vte'n (bp en mp)	30 159	30 996	30 557	439
– gemiddeld per vte	x € 1,–	2 634	2 563	878	1 685
– totale uitgaven	x € 1000,–	79 436	79 451	26 830	52 621
– onderhoud van gebouwen en terreinen	aantal vte'n (bp en mp)	30 159	30 996	30 557	439
– gemiddeld per vte	x € 1,–	1 024	1 079	824	255
– totale uitgaven	x € 1000,–	30 882	33 453	25 179	8 274
– groot onderhoud gebouwen en terreinen	aantal vte'n (bp en mp)	30 159	30 996	30 557	439
– gemiddeld per vte	x € 1,–	963	642	937	– 295
– totale uitgaven	x € 1000,–	29 054	19 894	28 640	– 8 746
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,–	238 556	263 499	197 488	66 011
Andere volumegegevens:					
– brandstoffen, olie, smeermiddelen en bedrijfs- stoffen	x € 1000,–	22 964	20 269	23 409	– 3 140
– overige materiële uitgaven	x € 1000,–	257 132	269 782	217 170	52 612
Sub-totaal	x € 1000,–	280 096	290 051	240 579	49 472
Totaal materiële uitgaven	x € 1000,–	518 652	553 550	438 067	115 483

<sup>1</sup> uitgaven met betrekking tot inhuur O-, I- en A-deskundigen zijn met ingang van dit jaar geraamd en verantwoord onder inhuur personeel

<sup>2</sup> door het onderbrengen van onderdelen van de Koninklijke landmacht bij de DTO heeft een substitutie plaatsgevonden van bezoldigingsuitgaven door uitgaven voor data- en telecommunicatie

**Kengetallen en volumegegevens beleidsartikel 03 «Koninklijke  
luchtmacht»**

<b>Ambtelijk burgerpersoneel</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Vershil</b>
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	1 786	1 911	1 692	219
– gemiddeld salaris	x € 1,-	35 842	37 182	35 146	2 036
Totaal ambtelijk burgerpersoneel	x € 1000,-	64 014	71 055	59 467	11 588

<b>Militair personeel</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Vershil</b>
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	10 888	11 327	10 686	641
Waarvan:					
– beroeps onbepaalde tijd	aantal vte'n	7 160	6 965	6 994	– 29
– gemiddeld salaris	x € 1,-	43 843	45 874	43 242	2 632
– totale uitgaven	x € 1000,-	313 916	319 509	302 438	17 071
– beroeps bepaalde tijd	aantal vte'n	3 728	4 362	3 692	670
– gemiddeld salaris	x € 1,-	29 608	29 076	29 483	– 407
– totale uitgaven	x € 1000,-	110 378	126 830	108 850	17 980
Totaal militair personeel	x € 1000,-	424 294	446 339	411 288	35 051

Overige personele uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
- inhuur tijdelijk personeel <sup>1</sup>	aantal mensjaren	233,0	470,0	591,0	- 121,0
- gemiddelde uitgaven per mensjaar	x € 1,-	79 635	84 253	32 900	51 353
- totale uitgaven	x € 1000,-	18 555	39 599	19 444	20 155
- overige persoonsgebonden personele uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	12 674	13 238	12 378	860
- gemiddeld per vte	x € 1,-	4 060	4 170	4 235	- 65
- totale uitgaven	x € 1000,-	51 451	55 208	52 419	2 789
- kleding en uitrusting t.b.v. militair personeel	aantal vte'n (mp)	10 888	11 327	10 686	641
- gemiddeld per vte	x € 1,-	713	835	677	158
- totale uitgaven	x € 1000,-	7 767	9 458	7 232	2 226
- kleding en uitrusting t.b.v. vliegers	aantal vte'n (mp)	564	570	570	0
- gemiddeld per vte	x € 1,-	6 881	1 539	2 309	- 770
- totale uitgaven	x € 1000,-	3 881	877	1 316	- 439
- voeding t.b.v. militair personeel	aantal vte'n (mp)	10 888	11 327	10 686	641
- gemiddeld per vte	x € 1,-	778	879	776	103
- totale uitgaven	x € 1000,-	8 471	9 955	8 294	1 661
- vliegopleidingen (initieel)	aantal vliegers in opleiding	96	101	94	7
- gemiddeld per vlieger in opleiding	x € 1,-	126 302	140 040	147 085	- 7 045
- totale uitgaven	x € 1000,-	12 125	14 144	13 826	318
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,-	102 250	129 241	102 531	26 710
Andere volumegegevens: Overige personele uitgaven	x € 1000,-	20 956	11 134	10 803	331
Totaal overige personele uitgaven	x € 1000,-	123 206	140 375	113 334	27 041

Materiële uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
- uitbesteding O-, I- en A-deskundigheid <sup>1</sup>	aantal mensjaren	36,1		77,0	- 77,0
- gemiddeld per mensjaar	x € 1,-	240 139		123 026	- 123 026
- totale uitgaven	x € 1000,-	8 669		9 473	- 9 473,0
- overige persoonsgebonden materiële uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	12 674	13 238	12 378	860
- gemiddeld per vte	x € 1,-	7 412	6 965	6 744	221
- totale uitgaven	x € 1000,-	93 936	92 205	83 483	8 722
- vliegtuigbrandstoffen	aantal m <sup>3</sup>	171 586	97 029	100 856	- 3 827
- gemiddeld per vte	x € 1,-	253	205	322	- 117
- totale uitgaven	x € 1000,-	43 449	19 891	32 455	- 12 564
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,-	146 054	112 096	125 411	- 13 315
Andere volumegegevens: - overige materiële uitgaven	x € 1000,-	231 694	255 787	232 057	23 730
Totaal materiële uitgaven	x € 1000,-	377 748	367 883	357 468	10 415

<sup>1</sup> Uitgaven met betrekking tot inhuur O-, I- en A-deskundigen zijn met ingang van dit jaar verantwoord onder inhuur personeel

**Kengetallen en volumegegevens beleidsartikel 04 «Koninklijke  
marechaussee»**

<b>Ambtelijk burgerpersoneel</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Vershil</b>
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	309	361	347	14
– gemiddeld salaris	x € 1,-	38 337	40 499	36 914	3 585
Totaal ambtelijk burgerpersoneel	x € 1000,-	11 846	14 620	12 809	1 811

<b>Militair personeel</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Vershil</b>
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	5 212	5 715	5 341	374
Waarvan:					
– beroeps onbepaalde tijd	aantal vte'n	3 117	3 273	3 001	272
– gemiddeld salaris	x € 1,-	40 048	41 961	39 398	2 563
– totale uitgaven	x € 1000,-	124 829	137 339	118 234	19 105
– beroeps bepaalde tijd	aantal vte'n	2 095	2 442	2 340	102
– gemiddeld salaris	x € 1,-	26 010	25 535	25 443	92
– totale uitgaven	x € 1000,-	54 491	62 357	59 537	2 820
Totaal militair personeel	x € 1000,-	179 320	199 696	177 771	21 925

<b>Overige personele uitgaven</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Vershil</b>
– inhuur tijdelijk personeel	aantal mensjaren	107	323	75	248
– gemiddelde uitgaven per mensjaar	x € 1,-	33 540	34 028	33 747	281
– totale uitgaven	x € 1000,-	3 588	10 991	2 531	8 460
– overige persoonsgebonden personele uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	5 521	6 076	5 688	388
– gemiddeld per vte	x € 1,-	4 275	4 448	4 030	418
– totale uitgaven	x € 1000,-	23 605	27 024	22 925	4 099
Totaal overige personele uitgaven	x € 1000,-	27 193	38 015	25 456	12 559



Materiële uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
– uitbesteding O-, I- en A-deskundigheid	aantal mensjaren	50	19	37	– 18
– gemiddeld per mensjaar	x € 1,–	127 356	109 632	110 378	– 746
– totale uitgaven	x € 1000,–	6 395	2 083	4 084	– 2001
– overige persoonsgebonden materiële uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	5 521	6 076	5 688	388
– gemiddeld per vte	x € 1,–	4 674	5 487	4 724	763
– totale uitgaven	x € 1000,–	28 945	33 339	26 869	6 470
– brandstoffen, oliën en smeermiddelen	aantal m <sup>3</sup>	2 668	2 320	2 145	175
– gemiddeld per m <sup>3</sup>	x € 1,–	774	994	994	0
– totale uitgaven	x € 1000,–	2 064	2 307	2 133	174
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,–	37 404	37 729	33 086	4 643
Andere volumegegevens: – overige materiële uitgaven	x € 1000,–	9 098	15 667	11 694	3 973
Sub-totaal	x € 1000,–	9 098	15 667	11 694	3 973
Totaal materiële uitgaven	x € 1000,–	46 502	53 396	44 780	8 616

### Kengetallen en volumegegevens beleidsartikel 05 «Defensie Interservice Commando»

Ambtelijke burgerpersoneel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	1 283	1 253	1 220	33
– gemiddeld salaris	x € 1,–	38 690	40 489	38 568	1 256
Totaal ambtelijk burgerpersoneel	x € 1000,–	49 643	50 745	47 053	3 692

Militair personeel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
Totaal personeelsaantal Waarvan:	aantal vte'n	1 334	1 074	1 418	– 344
– beroeps onbepaalde tijd	aantal vte'n	958	782	969	– 187
– gemiddeld salaris	x € 1,–	46 725	52 735	49 987	2 749
– totale uitgaven	x € 1000,–	44 763	41 239	48 412	– 7 173
– beroeps bepaalde tijd	aantal vte'n	376	292	449	– 157
– gemiddeld salaris	x € 1,–	31 689	33 716	25 555	8 161
– totale uitgaven	x € 1000,–	11 915	9 845	11 474	– 1 629
Totaal militair personeel	x € 1000,–	56 678	51 084	59 886	– 8 802

Overige personele uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
– inhuur tijdelijk personeel <sup>1</sup>	aantal mensjaren	81	183	53	130
– gemiddelde uitgaven per mensjaar	x € 1,–	54 210	68 563	59 132	9 431
– totale uitgaven	x € 1000,–	4 391	12 547	3 134	9 413
– overige persoonsgebonden personele uitgaven ressorts	aantal vte'n (bp en mp)	2 617	2 327	2 638	– 311
– gemiddeld per vte	x € 1,–	3 706	4 049	3 518	531
– totale uitgaven	x € 1000,–	9 700	9 423	9 279	144
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,–	14 091	21 970	12 413	9 557
Andere volumegegevens: – overige personele uitgaven	x € 1000,–	1 012	143	239	– 96
Totaal overige personele uitgaven	x € 1000,–	15 103	22 113	12 652	9 461

<sup>1</sup> uitgaven met betrekking tot inhuur O-, I- en A-deskundigen zijn met ingang van dit jaar verantwoord onder inhuur tijdelijk personeel

Materiële uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
- uitbesteding O-, I- en A-deskundigheid <sup>1</sup>	aantal mensjaren	9,2		3,0	- 3,0
- gemiddeld per mensjaar	x € 1,-	123 825		121 000	- 121 000
- totale uitgaven	x € 1000,-	1 133		363	- 363
- onderhoud voertuigen	aantal kentekens	618	612	612	
- gemiddeld per kenteken	x € 1,-	3 461	3 922	3 935	- 13
- totale uitgaven	x € 1000,-	2 139	2 400	2 408	- 8
- onderhoud spoorwagons	aantal wagons	403	403	403	
- gemiddeld per wagon	x € 1,-	2 643	2 035	1 690	345
- totale uitgaven	x € 1000,-	1 065	820	681	139
- brandstoffen, oliën en smeermiddelen (diesel)	aantal x m <sup>3</sup>	3 143	2 973	3 143	- 170
- gemiddeld per m <sup>3</sup>	x € 1,-	716	778	785	- 7
- totale uitgaven	x € 1000,-	2 249	2 313	2 466	- 153
- overige persoonsgebonden materiële uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	2 617	2 327	2 638	- 311
- gemiddeld per vte	x € 1,-	3 680	4 391	4 714	- 323
- totale uitgaven	x € 1000,-	9 630	10 220	12 432	- 2 212
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,-	16 216	15 753	18 350	- 2 597
Andere volumegegevens:					
- inhuur vervoerscapaciteit	x € 1000,-	25 919	36 127	26 878	9 249
- budget werving	x € 1000,-	42 973	3 297	30 351	- 27 054
- budget selectie	x € 1000,-	1 299	1 297	1 142	155
- overige onderwijsgerelateerde uitgaven	x € 1000,-	1 870	2 057	1 923	134
- uitgaven geneeskundige zorg	x € 1000,-	8 076	3 030	6 804	- 3 774
- automatisering	x € 1000,-	10 856	11 030	14 642	- 3 612
- reiskosten sporters	x € 1000,-			227	- 227
- uitgaven Euroconversie	x € 1000,-	37	39	45	- 6
- overige materiële uitgaven	x € 1000,-	19 527	25 888	13 592	12 296
Sub-totaal	x € 1000,-	110 557	82 765	95 604	- 12 839
Totaal materiële uitgaven	x € 1000,-	126 773	98 518	113 954	- 15 436

<sup>1</sup> uitgaven met betrekking tot O-, I- en A-deskundigen zijn met ingang van dit jaar verantwoord ten laste van inhuur tijdelijk personeel

### Kengetallen en volumegegevens beleidsartikel 06 «Militaire Inlichtingendienst»

Ambtelijke burgerpersoneel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	364	395	394	1
- gemiddeld salaris	x € 1,-	44 162	45 073	45 190	- 117
Totaal ambtelijk burgerpersoneel	x € 1000,-	16 075	17 804	17 805	- 1

<b>Militair personeel</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Verschil</b>
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	277	278	351	- 73
Waarvan:					
- beroeps onbepaalde tijd	aantal vte'n	271	272	351	- 79
- gemiddeld salaris	x € 1,-	48 970	51 070	46 205	4 865
- totale uitgaven	x € 1000,-	13 271	13 891	16 218	- 2 327
- beroeps bepaalde tijd	aantal vte'n	6	6		6
- gemiddeld salaris	x € 1,-	40 500	31 000		31 000
- totale uitgaven	x € 1000,-	243	186		186
Totaal militair personeel	x € 1000,-	13 514	14 077	16 218	- 2 141

<b>Overige personele uitgaven</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Verschil</b>
- inhuur tijdelijk personeel <sup>1</sup>	aantal mensjaren	45,0	26,0	1,4	24,6
- gemiddelde uitgaven per mensjaar	x € 1,-	27 956	97 192	32 857	64 335
- totale uitgaven	x € 1000,-	1 258	2 527	46	2 481
- overige persoonsgebonden personele uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	641	673	745	- 72
- gemiddeld per vte	x € 1,-	3 309	3 470	3 626	- 156
- totale uitgaven	x € 1000,-	2 121	2 335	2 701	- 366
Andere volumegegevens:					
Employee benefits	x € 1000,-	132			
Overige uitgaven	x € 1000,-	108	140	220	- 80
Totaal overige personele uitgaven	x € 1000,-	3 619	5 002	2 967	2 035

<b>Materiële uitgaven</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Verschil</b>
- uitbesteding O-, I- en A-deskundigheid <sup>1</sup>	aantal mensjaren	10,0		2,0	- 2,0
- gemiddeld per mensjaar	x € 1,-	226 200		224 853	- 224 853
- totale uitgaven	x € 1000,-	2 262		417	- 417
- overige persoonsgebonden materiële uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	641	673	745	- 72
- gemiddeld per vte	x € 1,-	6 332	6 223	5 973	250
- totale uitgaven	x € 1000,-	4 059	4 188	4 450	- 262
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,-	6 321	4 188	4 450	- 262
Andere volumegegevens:					
- kleine bedrijfsmatige investeringen	x € 1000,-	7 769	11 366	6 443	4 923
- overige materiële uitgaven	x € 1000,-				
Sub-totaal	x € 1000,-	7 769	11 366	6 443	4 923
Totaal materiële uitgaven	x € 1000,-	14 090	15 554	11 310	4 244

<sup>1</sup> uitgaven met betrekking tot O-, I- en A-deskundigheid zijn met ingang van dit jaar verantwoord ten laste van inhuur tijdelijk personeel

**Kengetallen en volumegegevens Beleidsartikel 07 «Pensioenen,  
Uitkeringen en Wachtgelden»**

<b>Militaire en Nabestaandenpensioenen</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Verschil</b>
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	4 318	4 096	4 068	28
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	7 011	8 358	6 706	1 652
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	30 272	34 233	27 281	6 952

<b>Militaire diensttijdpensioenen</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Verschil</b>
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	25 862	24 994	25 243	- 249
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	12 082	13 427	11 896	1 531
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	312 460	335 598	300 303	35 295
Kapitaaldekking nominale bijdrage	x € 1000,-	35 622	64 529	35 742	28 787
Totaal militaire diensttijdpensioenen	x € 1000,-	348 082	400 127	336 045	64 082

<b>Militaire Invaliditeitspensioenen</b>	<b>Eenheid</b>	<b>Realisatie 2001</b>	<b>Realisatie 2002</b>	<b>Begroting 2002</b>	<b>Verschil</b>
Invaliditeitspensioenen ex-dienstplichtigen < 65 jaar					
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	6 743	6 723	6 525	198
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	4 930	5 155	5 028	127
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	33 241	34 658	32 806	1 852
Invaliditeitspensioenen beroeps < 65 jaar					
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	921	909	911	- 2
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	5 497	5 894	5 495	399
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	5 063	5 358	5 006	352
Invaliditeitspensioenen ex-dienstplichtigen >= 65 jaar					
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	4 466	5 195	5 198	- 3
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	4 868	2 966	4 906	- 1 940
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	21 741	15 406	25 501	- 10 095
Invaliditeitspensioenen beroeps >= 65 jaar					
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	1 793	2 056	2 002	54
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	6 414	6 899	6 727	172
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	11 501	14 185	13 467	718
Arbeidsongeschiktheidspensioenen < 15%					
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	2 563	2 500	2 517	- 17
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	806	798	883	- 85
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	2 065	1 994	2 223	- 229
Bovenwettelijke Arbeidsongeschiktheid					
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	1 397	2 042	2 030	12
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	3 896	2 488	2 497	- 9
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	5 443	5 080	5 068	12
Suppletie regeling					
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	535	513	585	- 72
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	6 159	7 096	5 942	1 154
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	3 295	3 640	3 476	164
<b>Totaal militaire invaliditeitspensioenen</b>		<b>82 349</b>	<b>80 321</b>	<b>87 547</b>	<b>- 7 226</b>
<b>Uitkeringswet gewezen militairen</b>					
<b>Eenheid</b>					
<b>Realisatie 2001</b>					
<b>Realisatie 2002</b>					
<b>Begroting 2002</b>					
<b>Verschil</b>					
- aantallen in uitkeringsjaren	aantal	10 604	10 440	10 430	10
- bedrag per uitkeringsjaar	x € 1,-	35 738	38 490	34 959	3 531
- toegelicht begrotingsbedrag	x € 1000,-	378 963	401 840	364 622	37 218
Overige artikelonderdelen					
Sociale Zorg	x € 1000,-	5 978	5 851	5 429	422
Overige uitkeringen	x € 1000,-	6 099	6 185	5 899	286
Reserve-overdracht	x € 1000,-	8 778	10 393	7 624	2 769
Veteranenbeleid	x € 1000,-	373	449	539	- 90
<b>Sub-totaal</b>		<b>21 228</b>	<b>22 878</b>	<b>19 491</b>	<b>3 387</b>

### Kengetallen en volumegegevens beleidsartikel 10 «Civiele Taken»

Ambtelijke burgerpersoneel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
– actief personeel	aantal vte'n	160	59	70	– 11
– gemiddeld salaris	x € 1,–	41 619	75 356	41 657	33 699
– totale uitgaven	x € 1000,–	6 659	4 446	2 916	1 530
<b>Totaal ambtelijk burgerpersoneel</b>	<b>x € 1000,–</b>	<b>6 659</b>	<b>4 446</b>	<b>2 916</b>	<b>1 530</b>

Militair personeel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	140	157	144	13
Waarvan:					
– beroeps onbepaalde tijd	aantal vte'n	123	139	130	9
– gemiddeld salaris	x € 1,–	82 919	56 554	45 700	10 854
– totale uitgaven	x € 1000,–	10 199	7 861	5 941	1 920
– beroeps bepaalde tijd	aantal vte'n	17	18	14	4
– gemiddeld salaris	x € 1,–	23 882	29 556	28 857	699
– totale uitgaven	x € 1000,–	406	532	404	128
<b>Totaal toegelicht bedrag</b>	<b>x € 1000,–</b>	<b>10 605</b>	<b>8 393</b>	<b>6 345</b>	<b>2 048</b>
<b>Totaal militair personeel</b>	<b>x € 1000,–</b>	<b>10 605</b>	<b>8 393</b>	<b>6 345</b>	<b>2 048</b>

### Kengetallen en volumegegevens niet-beleidsartikel 90 «Algemeen»

Ambtelijke burgerpersoneel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	609	618	607	11
– gemiddeld salaris	x € 1,–	52 158	55 042	51 979	3 063
– totale uitgaven	x € 1000,–	31 764	34 016	31 551	2 465
– TRIP	aantal vte'n	36	41	35	6
– gemiddeld salaris	x € 1,–	38 528	33 195	35 600	– 2 405
– totale uitgaven	x € 1000,–	1 387	1 361	1 246	115
<b>Totaal ambtelijk burgerpersoneel</b>	<b>x € 1000,–</b>	<b>33 151</b>	<b>35 377</b>	<b>32 797</b>	<b>2 580</b>

Militair personeel	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
Totaal personeelsaantal	aantal vte'n	237	228	222	6
Waarvan:					
- beroeps onbepaalde tijd	aantal vte'n	206	209	210	- 1
- gemiddeld salaris	x € 1,-	61 262	64 517	60 100	4 417
- totale uitgaven	x € 1000,-	12 620	13 484	12 621	863
- beroeps bepaalde tijd	aantal vte'n	31	19	12	7
- gemiddeld salaris	x € 1,-	37 903	34 211	32 667	1 544
- totale uitgaven	x € 1000,-	1 175	650	392	258
Totaal militair personeel	x € 1000,-	13 795	14 134	13 013	1 121

Overige personele uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Vershil
- inhuur tijdelijk personeel <sup>1</sup>	aantal mensjaren	14,0	45,5	14,0	31,0
- gemiddelde uitgaven per mensjaar	x € 1,-	83 286	211 378	23 071	188 307
- totale uitgaven	x € 1000,-	1 166	9 512	323	9 189
- overige persoonsgebonden personele uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	846	846	829	17
- gemiddeld per vte	x € 1,-	5 124	5 162	4 922	240
- totale uitgaven	x € 1000,-	4 335	4 367	4 080	287
Andere volumegegevens:					
Georganiseerd overleg	x € 1000,-	2 197	2 613	1 455	1 158
Raden en commissies	x € 1000,-	691	1 014	869	145
Employee benefits	x € 1000,-	353	5	112	- 107
TRIP	x € 1000,-	175	319	1 588	- 1 269
Representatie bijzondere projecten	x € 1000,-	149			
Overige personele zaken	x € 1000,-	1 367	2 029	907	1 122
Totaal overige personele uitgaven	x € 1000,-	10 433	19 859	9 334	10 525

<sup>1</sup> uitgaven met betrekking tot O-, I- en A-deskundigheid zijn met ingang van dit jaar verantwoord ten laste van inhuur tijdelijk personeel.



Materiële uitgaven	Eenheid	Realisatie 2001	Realisatie 2002	Begroting 2002	Verschil
- uitbesteding O-, I- en A-deskundigheid <sup>1</sup>	aantal mensjaren	102,0		109,2	- 109,2
- gemiddeld per mensjaar	x € 1,-	225 147		224 597	- 224 597
- totale uitgaven	x € 1000,-	22 965		24 526	- 24 526
<hr/>					
- overige persoonsgebonden materiële uitgaven	aantal vte'n (bp en mp)	846	846	829	17
- gemiddeld per vte	x € 1,-	21 278	19 714	16 140	3 574
- totale uitgaven	x € 1000,-	18 001	16 678	13 380	3 298
<hr/>					
Totaal toegelicht bedrag	x € 1000,-	40 966	16 678	37 906	- 21 228
<hr/>					
Andere volumegegevens:					
- kleine bedrijfsmatige investeringen	x € 1000,-	1 880	705	1 924	- 1 219
- informatiesystemen	x € 1000,-	22 540	11 101	16 749	- 5 648
- voertuigen	x € 1000,-	688	768	525	243
- TRIP	x € 1000,-		22	590	- 568
- kennis en kunde	x € 1000,-		918		918
- overige materiële uitgaven	x € 1000,-	1 493	3 004	1 002	2 002
<hr/>					
Sub-totaal	x € 1000,-	26 601	16 518	20 790	- 4 272
<hr/>					
Totaal materiële uitgaven	x € 1000,-	67 567	33 196	58 690	- 25 500

<sup>1</sup> uitgaven met betrekking tot O-, I- en A-deskundigheid zijn met ingang van dit jaar verantwoord ten laste van inhuur tijdelijk personeel.

Saldibalans per 31 december 2002 (EUR 1000)				
1)	Uitgaven ten laste van de begroting	7 385 751	2) Ontvangsten ten gunste van de begroting	236 280
3)	Liquide middelen	48 919		
4)	Rekening-courant RHB	0	4a) Rekening-courant RHB	7 109 006
5)	Uitgaven buiten begrotingsverband	46 087	6) Ontvangsten buiten begrotingsverband	135 471
7)	Openstaande rechten	0	7a) Tegenrekening openstaande rechten	0
8)	Extra-comptabele vorderingen	110 679	8a) Tegenrekening extra-comptabele vorderingen	110 679
9a)	Tegenrekening extra-comptabele schulden	0	9) Extra-comptabele schulden	0
10)	Voorschotten	2 463 946	10a) Tegenrekening voorschotten	2 463 946
11a)	Tegenrekening garantieverplichtingen	0	11) Garantieverplichtingen	0
12a)	Tegenrekening openstaande verplichtingen	5 164 150	12) Openstaande verplichtingen	5 164 150
13)	Deelnemingen	2 420	13a) Tegenrekening deelnemingen	2 420
	Totaal	15 221 952	Totaal	15 221 952

**Toelichting behorende bij de saldibalans van het ministerie van Defensie per 31 december 2002 (alle bedragen x EUR 1000, tenzij anders vermeld).**

**ad 3. Liquide middelen.**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 48 919 en bestaat uit de volgende saldi:

Kasbeheerders	37 480
Concernrekeningen	0
Valutarekeningen	11 439
<b>Totaal</b>	<b>48 919</b>

De verdeling is als volgt:

Kas	9 072
Bank	39 847
<b>Totaal</b>	<b>48 919</b>

**ad 5. Uitgaven buiten begrotingsverband (Derdenrekeningen vordering).**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 46 087.

**Als criterium voor de toelichting naar grootte van vorderingen geldt een grensbedrag van > EUR 2 500. Hieronder volgt, voor zover van toepassing, per defensieonderdeel een specificatie.**

### *Koninklijke marine*

Door de Koninklijke marine (KM) zijn vorderingen ingesteld op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen en de Directeur Financiën van Aruba met betrekking tot de Kustwacht voor de Nederlandse Antillen en Aruba. Een aantal van deze vorderingen is door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) voldaan aan de KM en is daarmee voor de KM afgedaan. Echter, overeengekomen is dat de KM de schuldpositie van de Nederlandse Antillen en Aruba volledig blijft registreren. Eén en ander betekent dat voor het bedrag van de afgedane vorderingen de KM dit opneemt onder zowel de balanspost «uitgaven buiten begrotingsverband» als vordering op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen en de Directeur Financiën van Aruba, als onder de balanspost «ontvangst buiten begrotingsverband» als schuld aan BZK.

Het gaat om de volgende vorderingen met een totaalbedrag van EUR 16 202:

- een vordering uit 2000 op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen van EUR 3 709,
- een vordering uit 2001 op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen van EUR 4 609,
- een vordering uit 2001 op de Directeur Financiën van Aruba van EUR 2 239,
- een vordering uit 2002 op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen van EUR 3 719,
- een vordering uit 2002 op de Directeur Financiën van Aruba van EUR 1 925.

### *Koninklijke landmacht*

Een contract van EUR 6 200 betreft de verrekening van de salariskosten van Nederlands personeel in dienst van US/254th Base Support Battalion te Schinnen in Limburg. Het saldo betreft de bij de US in rekening gebrachte salariskosten waarover nog overleg plaatsvindt over de juiste toedeling naar diverse onderliggende Amerikaanse eenheden. Na uitsplitsing kan het saldo door tussenkomst van de Amerikaanse budget officer opnieuw in rekening worden gebracht. Voor een deel (EUR 600) was er een dispuut met de Amerikanen welke recent opgelost is zodat ontvangst in 2003 verwacht mag worden.

Een contract van EUR 6 400 betreft de verrekening van de salariskosten van het POMS-personeel van de Koninklijke landmacht met United States Army Europe (USAREUR). Dit bedrag dient gesplitst te worden in een bedrag van EUR 5 000 en een bedrag van EUR 1 400. Over het eerste bedrag loopt een onderzoek in hoeverre deze salariskosten nog betrekking hebben op wat reeds vergoed is door USAREUR bij de afkoopsom inzake de opheffing van enkele POMS-sites in het vierde kwartaal 1999. Het resterende saldo van EUR 1 400 uit 2002 is opgebouwd uit een bedrag van EUR 1 100 welke waarschijnlijk ten laste van het contract met US/254th Base Support Battalion te Schinnen geboekt had moeten worden in plaats van ten laste van het POMS-contract en een bedrag van EUR 300 wat reguliere nog te vorderen salariskosten betreft.

**Uitgaven buiten begrotingsverband gedaan in 2001 of eerder welke in 2002 nog niet werden terugontvangen.**

### *Koninklijke marine*

Een bedrag van EUR 109 te ontvangen van de Marine Onderofficieren Club (MOOC) te Den Helder vanwege renovatiewerkzaamheden. Jaarlijks wordt EUR 36 afgelost, voor het laatst in 2005.

Een vordering van EUR 165 op de Nederlandse Antillen (bureau militaire zaken Curaçao). Het betreft een bijdrage in het bouwkundig onderhoud bij het detachement Suffisant over 1996. De vordering is ingesteld in juni 1997. Gelet op de liquiditeitspositie van de Nederlandse Antillen ondervindt de afwikkeling van de vordering vertraging.

Een vordering van EUR 156 op de Nederlandse Antillen (bureau militaire zaken Curaçao). Het betreft een bijdrage in het bouwkundig onderhoud bij het detachement Suffisant over 1997. De vordering is ingesteld in januari 1998. Gelet op de liquiditeitspositie van de Nederlandse Antillen ondervindt de afwikkeling van de vordering vertraging.

Een vordering van EUR 97 op de Nederlandse Antillen (bureau militaire zaken Curaçao). Het betreft een bijdrage in het bouwkundig onderhoud bij het detachement Suffisant over 1998. De vordering is ingesteld in juni 1999. Gelet op de liquiditeitspositie van de Nederlandse Antillen ondervindt de afwikkeling van de vordering vertraging.

Een vordering van EUR 110 op de Raad van Ministers van Aruba. Het betreft een bijdrage in het bouwkundig onderhoud bij de marinierskazerne Savaneta over 1999. De vordering is ingesteld in februari 2000.

Een vordering van EUR 234 op de Raad van Ministers van Aruba. Het betreft een bijdrage in het bouwkundig onderhoud bij de marinierskazerne Savaneta over 2000. De vordering is ingesteld in februari 2001.

Een vordering van EUR 177 op de Nederlandse Antillen (bureau militaire zaken Curaçao). Het betreft een bijdrage in het bouwkundig onderhoud bij de Marinierskazerne Suffisant over 2000. De vordering is ingesteld in september 2001. Gelet op de liquiditeitspositie van de Nederlandse Antillen ondervindt de afwikkeling van de vordering vertraging.

Een vordering van EUR 52 op Air Material Command RDAF in Denemarken. Met hen is overeengekomen dat deze post met de eindafrekening in 2003 zal worden verrekend. De vordering is ingesteld in november 2001.

Naast bovenvermelde vorderingen worden de volgende, relatief kleine, vorderingen die zijn ingesteld vóór 2002 per instellingsjaar gespecificeerd:

vordering ingesteld in:	aantal vorderingen:	Totaal bedrag in EUR (x 1 000)
1993	1	49
1995	1	20
1998	2	1
1999	1	1
2000	1	3
2001	3	11
totaal:	9	85

De vordering ingesteld in 1993 heeft als debiteur DAF Trucks BV. Het bedrijf is failliet, doch de KM staat op de lijst van concurrente crediteuren. De vordering is in behandeling bij DJZ, wanneer afdoening plaatsvindt is nog niet bekend. De overige posten zijn onder meer ingesteld op de Raad van Ministers in de Nederlandse Antillen, de Colombiaanse ambassade en de Griekse marine.

#### *Koninklijke landmacht*

Een bedrag van EUR 600 te ontvangen van 254<sup>th</sup> BSB Schinnen. Dit betreft salariskosten waarbij een conflict met de Amerikanen ontstaan was. Inmiddels is dit opgelost en betaling wordt in 2003 verwacht.

Drie vorderingen op de belastingdienst van respectievelijk EUR 500, EUR 400 en EUR 300. Het betreft hier te veel aangegeven en betaalde BTW (buiten EU) dat alsnog met volgende aangiftes gecorrigeerd zal worden. Afgesproken is met de belastingdienst dat deze correcties in maandelijkse porties verrekend worden aangezien een afboeking ineens tot een negatieve aangifte zou leiden. De verwachting is dat de vorderingen medio 2003 afgedaan zullen zijn.

Een vordering van EUR 100 op Rijkswaterstaat. Het betreft hier meer-uitgaven voor de dijkverzwaren van Fort Everdingen. Voor dit project ligt de verantwoordelijkheid van de uitvoering bij het Polderdistrict Tieler- en Culemborgerwaarden. De KL zou maximaal EUR 900 bijdragen en eventuele uitgaven boven dit bedrag zouden te claimen zijn bij Rijkswaterstaat. Dit moet dan blijken uit een accountantsverklaring voor het gehele project welke nog niet ontvangen is. Verwachte afdoening in 2003.

Een vordering van EUR 11 te ontvangen van de belastingdienst inzake betaalde BTW op infrastructurele werkzaamheden aan verschillende POMS-sites. Vordering is ingesteld in januari 2003 en is in behandeling bij de belastingdienst.

Een vordering van EUR 800 op de Amerikanen inzake uitgaven POMS welke in 2003 middels een ICL zullen worden verantwoord en gevorderd.

Een vordering op Denemarken van EUR 11 betreffende prijsherzieningsfacturen inzake de levering van kardoezen en oefengranaten welke tot op heden niet gevorderd is. In 2003 zal bekeken worden of invordering nog plausibel is.

Een vordering op het ministerie van Economische Zaken van EUR 80 inzake het project «Aanschaf 655 helderheidversterkende richtkijkers», welke in 2003 afgewikkeld zal worden.

Een vordering op het agentschap DTO van EUR 30 inzake een dispuut met betrekking tot personele exploitatiekosten (reiskosten). Dit zal naar verwachting in 2003 worden opgelost.

Een vordering op US/254th BSB te Schinnen van EUR 50 inzake een infrastructureel project. Het project is inmiddels afgerond en de vordering is in januari 2003 ingesteld.

Diverse vorderingen inzake salariskosten POMS-personeel voor een bedrag van EUR 5 000 waar een onderzoek naar loopt in hoeverre deze

salariskosten nog betrekking hebben op wat reeds vergoed is door USAEUR bij de afkoopsom inzake de opheffing van enkele POMS-sites in het vierde kwartaal 1999.

#### *Koninklijke luchtmacht*

Een vordering uit 1998 van EUR 380 te ontvangen van de gemeente Eindhoven. Het gaat om een deel van de reconstructie van de hoofdbaan van de vliegbasis Eindhoven waaraan Eindhoven Airport de extra kosten zou bijdragen vanwege de nachtelijke uitvoering van de werkzaamheden. De discussie hieromtrent loopt nog steeds met de gemeente Eindhoven. Een vordering van EUR 540 is een restant van een onderzoek in EPAF(European Participating Air Forces)-verband van het Helmet Mounted Cueing Display. Ultimo 2001 is actie intern de KLu genomen om te rappelleren en tot afdoening van de vordering te komen.

Zeven openstaande contracten met een totaalwaarde van EUR 131 zullen in 2003 volledig worden afgedaan.

#### *Koninklijke marechaussee*

Twee contracten van respectievelijk EUR 22 en EUR 19 waarvan de vorderingen nog niet ingesteld zijn op de ministeries van Justitie en Buitenlandse Zaken. Verwachte ontvangst in 2003.

Bij de Koninklijke marechaussee is overigens een bedrag van EUR 6 definitief buiten invordering gesteld als gevolg van de ouderdom van de vordering.

#### **ad 6. Ontvangsten buiten begrotingsverband (Derdenrekeningen schuld).**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 135 471.

Dit bedrag bestaat voornamelijk uit af te dragen loonheffing en sociale lasten. Een klein bedrag (< EUR 5) staat als waarborgsom geregistreerd van schietverenigingen die gebruik maken van de schietterreinen van de Koninklijke landmacht en een ander klein bedrag (EUR 1) staat open om BTW af te dragen inzake de dienstverlening van de Explosieven Opruimingsdienst Koninklijke landmacht (EODKL).

Daarnaast is in deze balanspost een bedrag opgenomen van EUR 18 zijnde het per 31-12-2002 beschikbare saldo voor de invulling van pseudo-waivers. Het mutatie-overzicht van deze pseudo-waivers over 2002 is als volgt:

<b>Saldo pseudo-waivers per 1-1-2002:</b>		<b>105</b>
Betalingen 2002 ten behoeve van project Railgun:	87	
<b>Saldo pseudo-waivers per 31-12-2002:</b>		<b>18</b>

Door de KM zijn vorderingen ingesteld op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen en de Directeur Financiën van Aruba met betrekking tot de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba. Een aantal van deze vorderingen is door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) voldaan aan de KM en is daarmee voor de KM afgedaan. Echter, overeengekomen is dat de KM de schuldpositie van de Nederlandse Antillen en Aruba volledig blijft registreren. Eén en ander

betekent dat voor het bedrag van de afgedane vorderingen de KM dit opneemt onder zowel de balanspost «uitgaven buiten begrotingsverband» als vordering op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen en de Directeur Financiën van Aruba, als onder de balanspost «ontvangsten buiten begrotingsverband » als schuld aan BZK.

Het gaat om de volgende vorderingen met een totaalbedrag van EUR 16 202:

- een vordering uit 2000 op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen van EUR 3 709,
- een vordering uit 2001 op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen van EUR 4 609,
- een vordering uit 2001 op de Directeur Financiën van Aruba van EUR 2 239,
- een vordering uit 2002 op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen van EUR 3 719,
- een vordering uit 2002 op de Directeur Financiën van Aruba van EUR 1 925.

#### **ad 7. Openstaande rechten.**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 0.

Voor zover aanwezig zijn deze posten opgenomen onder het bedrag van extra-comptabele vorderingen. Er wordt hiervoor geen aparte administratie gevoerd.

#### **ad 8. Extra comptabele vorderingen.**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 110 679.

Opgave van vorderingen per 31 december 2002:

<b>Bedragen x € 1000</b>	
Aard van de vordering	Bedrag
Vorderingen op de Verenigde Naties	18 187
Vorderingen NSK marine	4 983
Vorderingen NSK landmacht	3 816
Vorderingen NSK luchtmacht	2 343
Vorderingen NSK marechaussee	541
Pensioenen	90
Schadeverhaal	1 071
Aanrijdingen/aanvaringen	369
KM diversen	53 169
Materiële aanschaffingen KL	4 087
Materiële aanschaffingen KLu	6 108
Salarissen 80th ASG & MTMC Europe	1 798
Infrastructuur KL	19 397
Overige gemeenschappelijke zaken	1 428
Dico CMH/MRC	6 032
Diversen	3 812
<b>Subtotaal</b>	<b>127 231</b>
<b>Af: openstaand op rekeningen buiten begrotingsverband, zg. derden-rekeningen</b>	<b>- 16 552</b>
<b>Balanssaldo extracomptabele vorderingen</b>	<b>110 679</b>

*Opmerkingen:*

Bij **Algemeen** zijn, voornamelijk op grond van het ontbreken van verhaalsmogelijkheden en mede op advies van de Directie Juridische Zaken (DJZ) en de landsadvocaat, 15 vorderingen met een totaalwaarde van EUR 112 definitief buiten invordering gesteld.

Drie vorderingen met een totaalwaarde van EUR 51 zijn kwijtgescholden waarvan één vordering van EUR 48; dit betrof een vordering op een inmiddels failliet bedrijf waarvan op het oorspronkelijke bedrag van EUR 58 slechts EUR 10 ontvangen is.

Bij de **Koninklijke marine** zijn, mede gelet op het geringe financiële beslag, twaalf kleine vorderingen voor een totaalbedrag van € 2 buiten invordering gesteld. De vorderingen hadden voornamelijk betrekking op leveringen van kaarten en foto's.

Bij de **Koninklijke landmacht** werden in 2002 achtentwintig vorderingen definitief buiten invordering gesteld. In alle gevallen ging het om vorderingen van geringe omvang die diverse malen zijn gerappelleerd, maar te gering van omvang waren om verder actie op te nemen (totaal bedrag EUR 17).

**Vredesoperaties:** Voor de inzet van militaire middelen in door VN-geleide operaties wordt van de VN een vergoeding ontvangen. In het verleden werd de hoogte van deze vergoeding voornamelijk bepaald aan de hand van door Nederland ingediende claims. Dit was met name het geval bij de VN-operatie in Cambodja, begin jaren negentig. Van het aantal Nederlandse claims zijn een claim voor tussentijdse transportkosten en een claim voor verbruiksartikelen ten rechte niet door de VN in behandeling genomen. De totale waarde van deze claims bedraagt US\$ 1,5 miljoen. Daarnaast is een aantal claims naar aanleiding van recente besprekingen met de VN als oninbaar afgedaan. Het totaal van de in 2002 buiten invordering gestelde claims op de VN (in totaal 10) bedraagt US\$ 1,8 miljoen

**Als criterium voor de toelichting naar grootte van vorderingen geldt een grensbedrag van > EUR 2 500. Hieronder volgt, voor zover van toepassing, per defensieonderdeel een specificatie.**

*Koninklijke marine*

Een vordering, ingesteld in 2002, op de Belastingdienst Grote Ondernemingen van EUR 13 509 vanwege de terug te vorderen BTW over verstrekte en gerepareerde helikopteronderdelen van aan boord gestationeerde helikopters. Er is nog een discussie over de hoogte van het bedrag. Verwacht wordt dat de vordering in 2003 afgedaan wordt.

Een vordering, ingesteld in 1998, op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen van EUR 3 850 vanwege het aandeel in de exploitatiekosten van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba 1998. Gelet op de liquiditeitspositie van de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen wordt verwacht dat de afwikkeling van deze vordering verdere vertraging zal ondervinden.

Een vordering, ingesteld in 1999, op de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen van EUR 4 889 vanwege het aandeel in de exploitatie-/investeringskosten van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba 1999.



Gelet op de liquiditeitspositie van de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen wordt verwacht dat de afwikkeling van deze vordering verdere vertraging zal ondervinden.

Een vordering, ingesteld in 2000, op de Directeur van Financiën van Aruba van EUR 2 918 vanwege het aandeel in de exploitatie-/investeringskosten van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba 2000. Gelet op de liquiditeitspositie van de Directeur Financiën van Aruba wordt verwacht dat de afwikkeling van deze vordering verdere vertraging zal ondervinden.

#### *Koninklijke landmacht*

Een vordering van EUR 7 200 betreft een schulderkenning in november 2001 van de Defensie baten-lastendienst DGW&T aan de KL, welke als overgangsmaatregel is overeengekomen bij de totstandkoming van de nieuwe verrekensystematiek inzake de dienstverlening voor «Ingenieursdiensten». De DGW&T heeft deze verplichting voor onbepaalde tijd per 1 januari 2001 als schuld erkend. Deze schuld dient bij een vroegtijdige bedrijfsbeëindiging te worden vereffend.

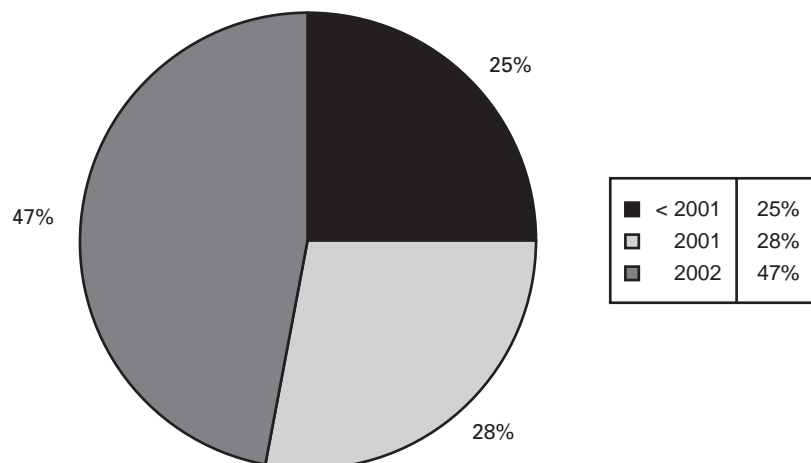
#### *Vredesoperaties*

Twee vorderingen op de VN, ingesteld in 2001 met een totaalwaarde van EUR 10 000, betreffen materiële en personele kosten welke door Nederland gemaakt zijn in het kader van de UNMEE-operatie.

Een vordering op de VN, ingesteld in 1995 voor een bedrag van EUR 3 000, betreft de operatie UNTAC in Cambodja.

#### *Verdeling vorderingen naar ouderdom*

De verdeling van de extra-comptabele vorderingen naar ouderdom is hieronder in een grafiek weergegeven.



Totaal EUR 110,7 miljoen

**Vorderingen groter dan EUR 50 die zijn ingesteld vóór 2001. Hieronder volgt, voor zover van toepassing, per defensieonderdeel een specificatie.**

*Algemeen*

Een vordering van EUR 54 op de Koninklijke Nederlandse militaire bond «Pro Rege». Het betreft hier een lening die is afgesloten in april 1991 door de KL. Vanaf 1997 wordt in jaarlijkse termijnen van EUR 14 afgelost, waardoor in 2006 de lening volledig is afbetaald.

Een vordering uit 1994 op de firma Verhoeven & Zn c.q. Van den Bogaard van EUR 112. In september 2000 is vonnis gewezen, doch de wederpartij is in hoger beroep gegaan. De kwestie is bij het Gerechtshof Den Bosch aanhangig gemaakt. De landsadvocaat verwacht het arrest niet op korte termijn.

Een vordering uit 1997 op Simon Engineering van EUR 562 (£ 360). Een procedure tegen de Lloyds Bank omtrent betaling van de bankgarantie heeft geen resultaat gehad. Een verhaalsmogelijkheid op Simon Engineering is onderzocht, maar het verhaalsrecht wordt minimaal geacht. In samenwerking met de KLu, die ook een procedure tegen Simon Engineering heeft lopen, wordt geprobeerd alsnog een deel te verhalen.

Een vordering uit 1997 op een natuurlijk persoon van EUR 224. Inmiddels heeft beslaglegging via het GAK plaatsgevonden. Regelmatig worden kleine bedragen via een deurwaarder afgelost.

Een vordering uit 1998 op Arbeidsmarkt en Scholing Defensie (ASD) van EUR 133. Afhankelijk van de uitkomst van een rechtszaak die de uitvoerende instantie (het Instituut voor Individuele Ontwikkeling-IVIO) tegen Defensie heeft lopen, wordt bepaald of inning van de vordering wordt doorgezet.

Een vordering uit 2000 op de stichting pensioenfonds ABP USZO WAO/LISV van EUR 66. Het vorderingsbedrag heeft betrekking op restitutie premie WAO 2000. Wederpartij beweert bedrag reeds in 2000 betaald te hebben maar bewijzen ontbreken tot op heden.

*Koninklijke marine*

Twee vorderingen van elk EUR 98 welke in 2000 ingesteld zijn op de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) ten behoeve van uitgeleend personeel. Dit personeel heeft geparticipeerd in een werkgroep ter voorbereiding van de verkoop van fregatten. Verwacht wordt dat de vorderingen in 2003 afgewikkeld zullen worden.

Een vordering van EUR 1 255 op de Raad van Ministers van Curaçao betreft het aandeel in de exploitatielasten van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba. De vordering is ingesteld in oktober 1997. Gelet op de liquiditeitspositie van de Raad van Ministers van de Nederlandse Antillen wordt verwacht dat de afwikkeling van deze vordering vertraging zal ondervinden.

Een vordering van EUR 785 op de Directeur van Financiën van Aruba. Dit betreft het aandeel in de exploitatielasten van de Kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba over 1999. De vordering is ingesteld in oktober 1999.

Gelet op de liquiditeitspositie van de Directeur van Financiën van Aruba wordt verwacht dat de afwikkeling van deze vordering vertraging zal ondervinden.

#### *Koninklijke landmacht*

Een vordering op een natuurlijk persoon van EUR 90 in verband met teruggaaf opleidingskosten. Inmiddels is na uitspraak van de Raad van Beroep in augustus 2001 wederom bezwaar gemaakt.

Een vordering op de Duitse overheid van EUR 500. Volgens het Duitse Bauamt is dit bedrag verrekend met andere projecten. Dit blijkt echter niet uit de KL-informatie. De oplossing in deze zaak duurt langer dan eerder was aangenomen. In 2003 wordt gestreefd naar afdoening.

Een vordering van EUR 320 op een natuurlijk persoon die de vordering tot aan zijn pensioen met een maandelijks vast bedrag gaat voldoen. Het dan resterende bedrag van EUR 109 zal, indien volledig is voldaan aan de betalingsverplichtingen, in november 2026 buiten invordering worden gesteld.

Een vordering van EUR 230 inzake afwikkeling FMS-cases welke in afwijking van gebruikelijke procedures via SHAPE afgehandeld zijn. In 2003 zal een laatste poging worden gedaan om het vermeende recht van Nederland te effectueren.

Een vordering van EUR 270 inzake de afwikkeling van het infra-project Mobile War Head Quarter (MWHQ) van de Navo, waar na vele jaren onderhandelen een iets lagere vergoeding vastgesteld is dan Nederland meende te kunnen claimen. Restant bedrag wordt voorgelegd om definitief buiten invordering te mogen worden gesteld.

Twee vorderingen voor totaal EUR 210 op de Rotterdamse Droogdok Maatschappij (RDM) inzake de levering van 200 Leopard tanks. Hier is de verwervende instantie in onderhandeling met de firma RDM en verwacht wordt dat de kwestie in 2003 zal worden opgelost.

Een vordering van EUR 330 op het douanedistrict Hoofddorp inzake REB-heffing (Regulerende Energie Belasting) over de jaren 1996 t/m 1998. Er zijn problemen inzake de bewijsvoering en verwacht wordt dat de kwestie in 2003 zal worden opgelost.

Een vordering van EUR 380 op de firma Hydrokan GmbH. Hier loopt inmiddels een gerechtelijke procedure om betaling alsnog af te dwingen.

#### *Koninklijke luchtmacht*

Een vordering van EUR 390 uit 1998 op de gemeente Eindhoven inzake het grondverzet op de vliegbasis Eindhoven. Vanwege diverse discussies met gemeentelijke instanties zijn juridische stappen genomen. Hierdoor is niet te voorspellen is op welke termijn de vordering wordt ontvangen.

Een vordering van EUR 90 uit 1997 op Lloyds Bank PLC. De vordering is overgedragen aan de Directie Juridische Zaken van het ministerie van Defensie.

Twee vorderingen voor een totaal bedrag van EUR 275 inzake geleverde brandstof aan de US Marines welke door de Directie Juridische Zaken van het ministerie van Defensie geretourneerd zijn als niet inbaar maar waar nog éénmaal via de Amerikaanse Ambassade getracht wordt te innen.

#### *Vredesoperaties*

Drie vorderingen voor een totaalbedrag van EUR 2 164 op de VN met betrekking tot de inzet van UNTAC Cambodja. De vorderingen zijn door de VN erkend, doch wanneer ontvangst plaatsvindt is onbekend. Dit is afhankelijk van de liquiditeit van de VN.

#### **ad 9. Extra-comptabele schulden.**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 0.

#### **ad 10. Voorschotten.**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 2 463 946. De voorschotten zijn gewaardeerd tegen de in het jaar van verstrekking geldende plankoers. Voorschotten waarbij voor de verstrekking termijnvaluta is aangewend, zijn gewaardeerd tegen de betreffende termijnkoers.

#### **Voorschotten naar ouderdom:**

De verdeling van de voorschotten naar ouderdom is vermeld in onderstaande tabel.

<b>Bedragen x EUR 1,0 miljoen</b>								
Jaar van ontstaan	Algemeen	P&U	KM	KL	KLu	Vrops	Overigen	Totaal
≤ 1998	1,4	0,0	70,8	13,6	95,8	2,4	0,0	184,0
1999	2,0	0,2	39,3	5,0	61,3	2,7	0,0	110,5
2000	25,7	0,0	49,2	5,2	53,5	97,7	0,0	231,3
2001	38,7	0,0	72,5	43,4	102,7	95,9	0,8	354,0
2002	67,3	938,9	154,2	101,0	249,7	63,3	9,7	1 584,1
<b>Totaal</b>	<b>138,9</b>	<b>939,1</b>	<b>386,0</b>	<b>168,2</b>	<b>563,0</b>	<b>262,0</b>	<b>10,5</b>	<b>2 463,9</b>

*De post Overigen bestaat uit de defensieonderdelen Dico (EUR 8,2 miljoen) en de KMar (EUR 2,3 miljoen).*

*Ten opzichte van de stand t/m 31-12-2001 is een bedrag verrekend van EUR 1 286,7 miljoen. In 2002 zijn voorschotten verstrekt voor totaal EUR 1 681,1 miljoen. waarvan in 2002 reeds werd verrekend EUR 45,9 miljoen. De totale mutatie in de voorschottenstand ten opzichte van 2001 komt daardoor uit op + EUR 348,5 miljoen.*

**Als criterium voor de toelichting naar grootte van voorschotten geldt een grensbedrag van > EUR 25 000. Hieronder volgt, voor zover van toepassing, per defensieonderdeel een specificatie.**

#### *USZO-voorschotten.*

De declaraties van de USZO met betrekking tot de post-actieven zijn voor een bedrag van EUR 1 017 218 als voorschot betaald en in de financiële verantwoording 2002 als extracomptabele voorschotten over de defensie-onderdelen als volgt verdeeld:

Algemeen	EUR 4 659
Pensioenen en uitkeringen	EUR 938 816
Koninklijke marine	EUR 16 054
Koninklijke landmacht	EUR 41 600
Koninklijke luchtmacht	EUR 10 407
Koninklijke marechaussee	EUR 859
Defensie Interservice Commando	EUR 4 823

#### *Algemeen*

De declaraties met betrekking tot de regeling «Ziektekostenvoorziening Defensiepersoneel (ZVD)» en de declaraties van de Stichting Ziektekosten Verzekering Krijgsmacht (SZVK) zijn in de saldibalans verwerkt als extracomptabele voorschotten voor een totaal bedrag van resp. EUR 79 127 en EUR 14 500. De definitieve vaststelling van het te verrekenen bedrag zal plaatsvinden in 2003.

#### *Koninklijke marine*

Een voorschot van EUR 29 900 staat open in verband met de verwerving van Active Phased Array Radars (APAR) voor de Luchtverdedigings- en Commandofregatten.

Een voorschot van EUR 26 200 staat open in verband met de verwerving van Evolved Seasparrow Missiles (ESSM) en Warhead Compatible Telemeters (WTC) voor de Luchtverdedigings- en Commandofregatten.

Leveringen en verrekening van bovenstaande voorschotten is conform de schema's die opgenomen zijn in de contracten.

#### *Koninklijke landmacht*

Een voorschot van EUR 41 300 staat open ten behoeve van de Gill Anti-tankwapen-systemen van de firma Rafael uit Israël. De leveringen en verrekeningen vinden plaats t/m 2005, hetgeen conform het oorspronkelijk leverschema is.

Een voorschot van EUR 47 500 staat open ten behoeve van de aanschaf van de FENNEK lichte bewakings- en verkenningvoertuigen bij het consortium Arbeitsgemeinschaft KMW/SP Aerospace & Vehicle-systems en RDM Holding.

#### *Koninklijke luchtmacht*

Een voorschot van EUR 53 500 staat open ten behoeve van de Midlife Update (MLU) Productiefase F-16. Dit bestaat voor het grootste gedeelte uit progress payments, die door de USAF aan leveranciers zijn verstrekt plus administratieve kosten. Op basis van opleveringsverklaringen vinden regelmatig verrekeningen plaats.

Een openstaand voorschot van EUR 236 000, verstrekt aan MD Douglas via de FMS-procedure ten behoeve van de aanschaf van Apache-gevechtshelikopters. De levering van de laatste helikopter heeft medio 2002 plaatsgevonden zodat de verwachting is dat een aanzienlijk deel van het verstrekte voorschot in 2003 verrekend zal worden.

Drie openstaande voorschotten voor een totaal bedrag van EUR 98 200 voor deelname aan de SDD-fase van het JSF-programma. Momenteel worden voorbereidingen getroffen voor het verrekenen van deze voorschotten. De basis voor de verrekening is opgenomen in het, met de Amerikaanse overheid overeengekomen, Financial Management Procedures Document (FMPD) en het Klu-verificatieplan.

Een nog openstaand voorschot van EUR 27 000 inzake vervolgbestelling F-16. Vanwege de complexiteit en omvang van de destijds afgesloten contracten is de verwachting dat de afdoening van deze voorschotten nog enige jaren op zich zal laten wachten.

Een nog openstaand voorschot van EUR 43 500 voor de follow-on-Support F-16. Het betreft technische ondersteuning van het wapensysteem waarbij leveringen zullen plaatsvinden tot medio 2008.

Een nog openstaand voorschot van EUR 30 000 voor de follow-on-Support Apache. In overleg met DMKLu worden voorstellen aan US Army gedaan om het saldo te verlagen door het temporiseren van nog te verrichten betalingen en het verrekenen van nog te ontvangen delivery listings.

Ten behoeve van de follow-on-Support KDC-10 staat nog een tweetal voorschotten open voor in totaal EUR 30 800. Voor de afwikkeling van één van deze voorschotten vindt op dit moment overleg plaats met de Verenigde Staten.

#### **ad 11. Garantieverplichtingen.**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 0. Voor de garantieverplichtingen wordt geen separate administratie gevoerd. Aanwezige garantie-verplichtingen worden opgenomen onder de balanspost openstaande verplichtingen.

#### **ad 12. Openstaande verplichtingen.**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 5 164 150. De met termijncontracten afgedekte verplichtingen zijn opgenomen tegen de betreffende termijnkoers. De niet op termijn afgedekte US\$-verplichtingen zijn gewaardeerd tegen de door het ministerie van Financiën voor 2002 voorgeschreven koers van EUR 0,99832.

Bij de nieuw aangegane verplichtingen is uitgegaan van de methode van het opnemen in de rekening van zowel de positieve als negatieve bijstellingen op oude verplichtingen. Daar waar nieuw aangegaan negatief zou uitlopen is deze stand op nihil gesteld waardoor voor die artikelen wel een negatieve bijstelling is opgenomen.

Verplichtingen 1/1/2002	4 232 586
Aangegane verplichtingen in verslagjaar	8 570 264
<b>Subtotaal</b>	<b>12 802 850</b>
Tot betaling gekomen in verslagjaar	7 624 666
Negatieve bijstellingen van aangegane verplichtingen uit eerdere begrotingsjaren	14 034
<b>Subtotaal</b>	<b>7 638 700</b>
<b>Openstaande verplichtingen per 31/12/2002</b>	<b>5 164 150</b>

Als bijlage is gevoegd een blad met de opbouw van de garantieverplichtingen.

**Als criterium voor de toelichting naar grootte van openstaande verplichtingen geldt een grensbedrag van > EUR 50 000. Hieronder volgt, voor zover van toepassing, per defensieonderdeel een specificatie.**

*Algemeen*

Een verplichting van EUR 164 800 inzake de doelfinanciering TNO; de overeenkomst loopt tot en met 2006.

*Koninklijke marine*

Een verplichting van EUR 69 100 inzake het Bouwmeestercontract voor Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LCF). De overeenkomst is gesloten met de Koninklijke Schelde Groep. Het project eindigt in 2005. Te leveren zijn vier schepen LCF.

Een verplichting van EUR 475 900 inzake het opstarten van de productielijn en de verwerving van twintig NH-90 helikopters. De leverancier is NAHEMA en de levering vindt plaats in 2007 t/m 2012.

Een verplichting van EUR 130 000 inzake de modernisering van 10 P3C Orion maritieme patrouillevliegtuigen. De overeenkomst is via de FMS-procedure met de Amerikaanse overheid gesloten. De oplevering vindt plaats van 2004 t/m 2008.

Een verplichting van EUR 100 500 inzake de verwerving van sonar-C2 systemen ten behoeve van de mijnenbestrijdingsvaartuigen (IMCMS). De leverancier is Atlas Elektronik GmbH in Duitsland. Het betreft een samenwerkingsverband met België. Daarom is van het totale bedrag van de openstaande verplichting een bedrag van EUR 36 600 buiten begrotingsverband geregistreerd.

Een verplichting van EUR 153 300 inzake de verwerving van Landing Platform Dock 2 (LPD-2). De overeenkomst is gesloten met de Koninklijke Schelde Groep. Het project eindigt in 2007.

*Koninklijke landmacht*

Een verplichting van EUR 337 300 inzake het Fennek-contract voor levering van 410 stuks lichte verkennings- en bewakingsvoertuigen. De over-

eenkomst is gesloten met het speciaal hiervoor opgerichte consortium Arbeitsgemeinschaft/Kraus-Maffei Wegmann/SP Aerospace & Vehicle-systems en RDM Holding. Deze overeenkomst is van december 2001 en de laatste levering is in 2007 gepland.

Een verplichting van EUR 135 700 inzake het Gill-contract voor levering van 2433 Antitankwapen-systemen. De overeenkomst is gesloten met de firma Rafael uit Israël. Deze overeenkomst is in juli 2001 ondertekend en de laatste levering is in 2005 gepland.

Een verplichting van EUR 56 100 inzake de levering van Trekker Oplegger Combinaties en trekkers 400kn en 650 kn. De overeenkomst is gesloten met DAF Trucks. Deze overeenkomst is van december 2002 en de laatste levering is gepland in 2005.

Een verplichting van EUR 212 400 voor de jaarlijkse exploitatie van het contract Uitbesteding Telematica Diensten van EUR 35,4 miljoen per jaar. De leverancier is DTO Maasland. Deze overeenkomst loopt tot 2009.

Een verplichting van EUR 367 200 voor het 155 mm Self Propelled Artillery System (MOU Pzh2000 NL Duitsland/Nederland). De leverancier is Kraus Maffei Wegmann GmbH. De laatste levering is gepland in 2009.

#### *Koninklijke luchtmacht*

Een verplichting van EUR 43 800 met betrekking tot follow-on support F-16 (FMS case NE-D-QBK) Het gaat hier om uiteenlopende activiteiten ter ondersteuning van de instandhouding van de F-16. Het betalingschema loopt tot en met 2008.

Een verplichting met een totaalwaarde van EUR 646 800 inzake de Nederlandse bijdrage aan de SDD-fase van het JSF-programma (vervanging F-16). De totale Nederlandse bijdrage bedraagt \$ 800 miljoen. Van deze bijdrage wordt \$ 750 miljoen rechtstreeks betaald aan de Amerikaanse overheid en \$ 50 miljoen aan leveranciers, die rechtstreeks door Nederland worden ingeschakeld voor JSF-gerelateerde opdrachten. De verplichting voor het \$ 750 miljoen deel bedraagt in prijspeil 2002 EUR 745 000. Daarvan wordt in de periode 2003 tot en met 2012 nog EUR 646 800 betaald.

Een verplichting van EUR 53 600 met betrekking tot technische veranderingen aan de F-16 welke doorloopt tot 2007 waarvoor, conform afgesproken betaalschema's, voorschotbetalingen verricht worden.

#### **ad 13. Deelnemingen.**

Het saldo op de saldibalans bedraagt EUR 2 420.

Naam van de onderneming: Eurometaal N.V.

Wijze van deelneming: aandelen.

Het ministerie van Defensie is per 31 december 2002 in het bezit van 13,3% van de aandelen (2 666 stuks). De waarde bedroeg, uitgedrukt in de oorspronkelijke aankoopprijs, 13,3% van EUR 18,2 miljoen = EUR 2,420 miljoen.



**Specificatie Garantieverklaringen per 31 december 2002 (RDB 5.8)**

Begr. Artikel	Basis voor het aangaan van garantieverplichtingen	Aard van de verbintenis	Gegarandeerd bedrag	Verleende garanties	Looptijd	Openstaande garantie verplichtingen per 31-12-2001	Mutatie garantie verplichtingen	Openstaande garantie verplichtingen per 31-12-2002
U 124	Derde wijzigingsovereenkomst op de raamovereenkomst betreffende Eurometaal N.V. d.d. 19 maart 1990	Borgstelling in verband met aan te gane geldleningen, 1/3 deel van maximaal EUR 2 723. Onder aantekening dat in geval het maximumbedrag van EUR 2 723 niet voldoende mocht blijken, betrokken partijen over een eventuele verhoging van dit bedrag nader met elkaar in overleg zullen treden.	EUR 908	Borgstelling ten behoeve van Eurometaal N.V. voor de door genoemde vennootschap op te nemen geldleningen ter verdere financiering van de vennootschap.	Doorlopend	EUR 363	nihil	EUR 363
U 124	Overeenkomst met de Vereniging Verbond van Verzekeraars	Regeling van de verhouding tussen Defensie en de Vereniging met als doel om de belemmeringen die Defensie-ambtenaren in het maatschappelijk verkeer ondervinden als gevolg van uitsluitingsclausules bij levensverzekeringen, gekoppeld aan de financiering van een woning, weg te nemen.	Niet nader geregeld		Onbepaald	P.M.	P.M.	P.M.

ABIB	= Analyse en Beoordelingsinstrument Interne Beheersing
ABP	= Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
AC	= AanmeldCentra
ACCS	= Air Command and Control System
AEHF	= Advanced Extreme High Frequency
AGS	= Alliance Ground Surveillance
AHRS	= Attitude Heading Reference System
AMAR	= Algemeen Militair Ambtenaren Reglement
AOCS	= Air Operations Control Station
APAR	= Active Phased Array Radar
AR	= Algemene Rekenkamer
ARBO	= ARBeidsOmstandigheden
ASD	= Arbeidsmarkt en Scholing Defensie
ASG & MTMC	= Ace Support Group & Military Transport Management Command
ATARES	= Air Transport and Air Refuelling Exchange of Service
AVI	= Afdeling Verbindingslinelichtingen
AWACS	= Airborne Early Warning and Control System
BBE(K)	= Bijzondere BijstandsEenheid (Krijgsmacht)
BBT	= Beroepspersoneel-Bepaalde-Tijd
BIMS	= Bureau Internationale Militaire Sportwedstrijden
BKAC	= Bosnia Kosovo Air Component
BLS	= Bevelhebber der LandStrijdkrachten
BMC4I	= Battlefield Management Command, Control, Communication, Computerisation and Intelligence
BOT	= Beroeps-Onbepaalde-Tijd
BRD	= BondsRepubliek Duitsland
BSB	= Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten
BSOA	= Beleidsvoorbereiding, Specialistische Onderzoeken en Adviezen
BTW	= Belasting Toegevoegde Waarde
BZK	= Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CAMS	= Centrum voor Automatisering van Missioncritical Systems
CAO	= Collectieve ArbeidsOvereenkomst
CBMS	= Centraal Bureau Militaire Salarissen
CBRN	= Chemisch, Biologisch, Radiologisch en Nucleair
CDS	= Chef DefensieStaf
CDV	= Competitieve DienstVerlening
CIMIC	= Civil-Military Cooperation
CIV	= Contra-Inlichtingen en Veiligheid
CKMARNs	= Commandant van het Korps Mariniers
CMH	= Centraal Militair Hospitaal
COKL	= Commando Opleidingen Koninklijke landmacht
COLPRO	= COLlective PROtection
CRC	= Crowd and Riot Control
CTG	= Commander Task Group
CUP	= Capability Upkeep Programme
CVP	= Concept Validation Phase
CZMCARIB	= Commandant der ZeeMacht in het CARIBisch gebied
CZMNED	= Commandant der ZeeMacht in NEDerland
DAD	= Departementale AccountantsDienst
DAR	= Directie Accountancy Rijksoverheid

DARIC	= Dienst Archieven-, Registratie- en InformatieCentrum
DCBC	= Defensie CrisisBeheersingsCentrum
DCI	= Defense Capabilities Initiative
DFEZ	= Directie/Directeur Financieel-Economische Zaken
DGFC	= Directoraat-Generaal Financiën en Control
DGW&T	= Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen
DHO	= Defensie Horeca-organisatie
DICO	= Defensie Interservice Commando
DICTU	= Defensie ICT Uitvoeringsorganisatie
DIS	= Documentaire InformatieSystemen
DJZ	= Directie Juridische Zaken
DKDB	= Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging
DMB	= Defensie MilieuBeleidsnota
DMC	= Defensie Materieel Codificatiecentrum
DMP	= Defensie Materieelkeuze Proces
DS	= DuelSimulatoren
DTO	= Defensie Telematica Organisatie
DVVO	= Defensie Verkeers- en VervoersOrganisatie
DWS	= Defensie Werving en Selectie
EATCC	= European Air Transport Coordination Cell
EBS	= Eigentijds BegrotingsStelsel
ECAP	= European Capability Action Plan
ECPA	= EC Police Assistance Project in Albania
EF	= Enduring Freedom
EHF	= Extreme High Frequency
EOD	= ExplosievenOpruimingsDienst
EOV	= Elektronische OorlogsVoering
EPAF	= European Participating Air Forces
ERP	= Enterprise Resource Planning
ESSM	= Evolved SeaSparrow Missile
EU	= Europese Unie
EUMM	= European Union Monitor Mission
EUPM	= European Union Police Mission
EVDB	= Europees Veiligheids- en DefensieBeleid
EZ	= Economische Zaken
EZB	= EnkelZijBand
EZB	= Elektronische ZelfBescherming
FABB	= Financiële Aanspraken en Beheer Buitenland
FACE	= Fatigue Analyses Combat Evaluation
FEDMAC	= FEDeration Mine Action Centre
FGBAD	= Future Ground Based Air Defence
FIMAB	= Financieel- en MaterieelBeheer
FLR	= Forces of Lower Readiness
FMPD	= Financial Management Procedures Document
FMS	= Foreign Military Sales
GGW	= Groep Geleide Wapens
GOC	= GrensOverschrijdende Criminaliteit
GPS	= Global Positioning System
GTK	= Gepantzerd Transport Kraftfahrzeug
GWI	= GevechtsWaarde Instandhouding
HGIS	= Homogene Groep Internationale Samenwerking
HLG	= HeadLine Goals
HOV	= Hydrografische OpnemingsVaartuigen
HRF	= High Readiness Forces
HRF(L)HQ	= High Readiness Forces (Land) Headquarters

HUMINT	= HUMAN INTElligence
HUMS	= Health and Usage Monitoring System
HV	= Helderheid Versterkend
ICT	= Informatie- en CommunicatieTechnologie
IDL	= Instituut Defensie Leergangen
IDP	= Integraal DefensiePlan
IKS	= Instituut Keuring en Selectie
ILS	= Instrument Landing Systems
INMARSAT	= INternational MARitime SATellite
IOT	= Geïnstrumenteerd OefenTerrein
ISAF	= International Security and Assistance Force
ISOOC	= International Staf Officers Orientation Course
IVD	= Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie
IVIO	= Instituut voor Individuele Ontwikkeling
IVZ	= Integrale VeiligheidsZorg
JADC	= Joint Air Defence Centre
JADS	= Joint Air Defence School
JIATF-EAST	= Joint Inter Agency Task Force East
JSF	= Joint Strike Fighter
KCT	= Korps CommandoTroepen
KFOR	= Kosovo Force
KIM	= Koninklijk Instituut voor de Marine
KL	= Koninklijke Landmacht
KLU	= Koninklijke Luchtmacht
KLUIM	= Koninklijke LUchtmacht Implementatie Middenlaag
KM	= Koninklijke Marine
KMA	= Koninklijke Militaire Academie
KMAR	= Koninklijke MARechaussee
KMSL	= Koninklijke Militair School Luchtmacht
KSG	= Koninklijke Schelde Groep
KTOMM	= Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek
Bronbeek	
KW(C)NA/A	= KustWacht(Centrum) Nederlandse Antillen en Aruba
KWNED	= KustWacht NEDerland
LCF	= Luchtverdedigings- en CommandoFregat
LCKLU	= Logistiek Centrum Koninklijke Luchtmacht
LLCW	= LeerLing CursusWeken
LLVU	= LeerLing VliegUren
LO/S	= Lichamelijke Oefening en Sportorganisatie
LPD	= Landing Platform Dock
LRO	= Landelijke Roll-Out
LSOP	= Landelijk Selectie- en Opleidingscentrum Politie
LTBF	= Long-term Build-up Forces
LTD	= Leergang Topmanagement Defensie
LTF	= Lead-The-Fleet
LUH	= Light Utility Helicopter
LUTRA	= LUchtTRANsport
LVS	= LuchtVerkenningSysteem
MACC	= Mine Action Coordination Centre
MALE	= Medium Altitude Long Endurance
MAPE	= Multinational Advisory Police Element
MARNSBAT	= MariniersBataljon
MASS	= Military Approach and Surveillance System
MGFB	= Militair Geneeskundig Facilitair Bedrijf
MID	= Militaire InlichtingenDienst
MILSATCOM	= MILitaire SATelliet COMMunicatie

MIVD	= Militaire Inlichtingen- en VeiligheidsDienst
MJO	= MeerJaarlijks Onderhoud
MLU	= MidLife Update
MOE	= Midden- en Oost-Europese (landen)
(-LANDEN)	
MOOC	= Marine OnderOfficierenClub
MOOZ	= Wet Medefinanciering Oververtegenwoordiging Oudere Ziekenfondsverzekerden
MOU	= Memorandum of Understanding
MPA	= Maritiem PatrouilleVliegtuig
MRAT	= Medium Range Anti-Tank
MRC	= Militair Revalidatie Centrum
MTADS	= Modernized Target Acquisition and Designation System
MTMD	= Maritime Theatre Missile Defence
MTV	= Mobiel Toezicht Vreemdelingen
MWHQ	= Mobile War Head Quarter
NAFIN	= Netherlands Armed Forces Integrated Network
NATCO	= NATionaal Commando
NATRES	= NATionale REServe
NAVO	= Noord-Atlantische VerdragsOrganisatie
NBC	= Nucleair, Biologisch en Chemisch
NDOC	= Nato Defence Orientation Course
NESRADS	= NETHERLANDS Short Range Air Defence System
NIMCIS	= Nieuwe generatie Mariniers Communicatie- en Informatiesystemen
NLR	= Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
NOC	= Nato Orientation Course
NSK	= Nieuw Salarissysteem Krijgsmacht
NVIP	= Navo Veiligheids InvesteringsProgramma
OC	= OpleidingsCentrum
OCCAR	= Organisme Conjoint de Coopération en matière d'Armement
OCKMAR	= OpleidingsCentrum Koninklijke MAREchausee
OCMGD	= OpleidingsCentrum Militair Geneeskunde Diensten
OGS	= Operationele GereedheidsStatus
OKM	= Opleidingen Koninklijke Marine
OTC (RIJDEN)	= Opleidings- en TrainingsCentrum (Rijden)
OVSE	= Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
P&O	= Personeel en Organisatie
PAC	= Patriot Advanced Capability
PADT	= Programma-Aansturing van Defensieonderzoek bij TNO
PAM	= Project Aanpassing Mijnenbestrijdingscapaciteit
PAMECA	= Police Assistance Mission of the European Community to Albania
PCC	= Prague Capability Commitment
PIP	= Product Improvement Programme
PNVS	= Pilot Night Vision System
POMS	= Prepositional Organizational Material Sites
PRTL	= PantserRups Tegen Luchtdoelen
PSA	= Personeels- en SalarisAdministratie
PSA	= Purchase and Service Agreement
RDM	= Rotterdamse Droogdok Maatschappij
RDO (TNO)	= Raad voor Defensie-Onderzoek (TNO)

REB	= Regulerende Energie Belasting
RF	= Reaction Force
RGD	= RijksGebouwenDienst
RPV	= Remotely Piloted Vehicles
RSOM	= Reception, Staging and Onward Movement
RVOI	= Regeling van de Verhouding tussen Opdrachtgever en adviserend Ingenieursbureau
SAR	= Search and Rescue
SCC	= Sealift Coordination Cell
SDD	= System Development and Demonstration
SFOR	= Stabilization FORce
SG	= Secretaris-Generaal
SHAPE	= Supreme Headquarter Allied Powers Europe
SHORAD	= SHOrt Range Air Defence
SMP	= Soldier Modernisation Programme
SMT	= Structuurschema Militaire Terreinen
SOSTAR	= Stand-Off Surveillance Target Acquisition Radar-equipment
SRAT	= Short Range AntiTank
SZVK	= Stichting ZiektekostenVerzekering Krijgsmacht
TACTIS	= TACTische Indoor Simulatie
TADS	= Target Acquisition and Designation System
TBM(D)	= Theatre Ballistic Missile (Defence)
TFF	= Task Force Fox
THG	= Tactische Helikopter Groep
TITAAN	= Theatre Independent Tactical Army and Airforce Network
TL	= Tactische Luchtmacht
TMD	= Tactical Missile Defence
TNO	= Nederlandse organisatie voor) Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
TTO	= TussenTijds Onderhoud
UAV	= Unmanned Aerial Vehicle
UKW	= UitKeringsWet gewezen militairen
UMS	= Unit MensenSmokkel
UNFICYP	= United Nations Peacekeeping Force IN CYPrus
UNIPTF	= United Nations International Police Task Force
UNMEE	= United Nations Mission in Ethiopia/Eritrea
UNTAC	= United Nations Transitional Authority in Cambodia
UNTSO	= United Nations Truce Supervisory Organisation
URAV	= Unmanned Reconnaissance Aerial Vehicles
USAREUR	= United States Army Europe
USArmy	= United States Army
USD	= Unit Synthetische Drugs
USZO	= Uitvoeringsinstelling Sociale Zekerheid voor Overheid en Onderwijs
UTD	= Uitbesteding Telematica Diensten
UWV	= Uitvoeringsinstelling WerknemersVerzekeringen
VAE	= Verenigde Arabische Emiraten
VBTB	= Van Beleidsbegroting tot Beleidsverantwoording
VIR	= Voorschrift Informatiebeveiliging Rijksoverheid
VN	= Verenigde Naties
VS	= Verenigde Staten
VTE	= VolleTijdsEquivalent
VUT	= Vervroegde UitTreding
VW	= Verkeer en Waterstaat

WAO	=	Wet op de ArbeidsOngeschiktheid
WCT	=	Warhead Compatible Telemeters
WEAG	=	Western European Armaments Group
WEU	=	West-Europese Unie
WIV	=	Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
WOO	=	Wetenschappelijk Onderzoek en Ontwikkeling
WTZ	=	Wet op de Toegang tot Ziektekostenverzekeringen
WWW	=	WerkloosheidsWet
ZBO	=	Zelfstandig BestuursOrgaan
ZVD	=	ZiektekostenVoorziening Defensiepersoneel
ZVO	=	ZiektekostenVoorziening Overheidspersoneel